
3 1761 06766782 4

Forsøg

til

en systematisk Haandbog

over den

danske Landvæsensret

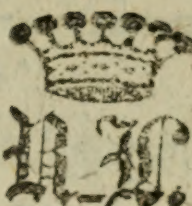
eller

den Deel af den danske Lovkyndighed,

som egentlig og nærmest angaaer

Landboerne og Landbruget

i Danmark.

Af

Jacob Mandix,

Kammerraad og Chef for det danske og norske Tabel-Comtoir under Rentekammeret.

Andet Bind.

Kiøbenhavn, 1800.

Trykt paa Gyldendals Forlag

hos Hofbogtrykkerne N. Møller og Søn.

Indhold.

Landbrugsretten.

21. Kap.

---

10. Kapitel.

Om Fæstebøndergods.

§. 124.

Al den Jord, som ikke umiddelbar bruges under de før omtalte Sæde- eller Avlsgaarde, eller derunder som Hovedgaardstaxt henhørende Ladegaarde, eller under de Gaarde, som ere Embedsmænd pro officio tillagte, kaldes med et almindeligt Navn Bondejord eller Bøndergods.

Al saadan Jord er fra gammel Tid af inddeelt til visse smaae Steder og Gaarde af meget forskiellig Størrelse, sielden dog over 12 Tønder Hartkorn. I Henseende til disse Bøndergaarde og Steder gielder den almindelige Regel, at ingen saadan Gaard eller Sted maa nedlægges, eller dens Jord ganske inddrages under andre Gaarde, uden særdeles Kongelig Bevilling, visse af Lovgiveren bestemte Tilfælde undtagne, i hvilke saadan Nedlæggelse, dog ikke uden Rentekammerets Forevidende, maa finde Sted a). Derimod er enhver Eier af en saadan Gaard eller Sted, for saavidt han ikke selv bruger og maa bruge samme, pligtig at bortfæste den paa Fæsterens og hans Enkes Livstid b).

Anm.

a) Forordn. 6 Jun. 1769. Forordn. 25 Mart. 1791 og 15 Jun. 1792.

b) L. 3. 13. 1 og 4. Forordn. 19 Mart. 1790.

Anm. 1. Endskiønt Loven og nysmeldte Forordning egentlig ikkun tale om Gaarde, saa dog, da det ingensinde ved Lov er bestemt, hvad der udgiør Forskiellen imellem Gaard og Boelsted, eller hvor stort Tillæg af Jord eller Hartkorn et Sted bør have for at kunne kaldes Gaard, men saadant beroer paa hver Egns Skik og Brug, saa at af tvende Steder af lige Størrelse, hver i sin Egn, det ene ansees for Gaard, det andet for Boelsted; kan jeg ikke see rettere, end at jo hvad Lov og Forordninger i denne og flere Henseender fastsætte om Gaarde, ogsaa maa gielde om Boelsteder.

Anm. 2. At en Mand, som ved Arv, Kiøb eller paa anden lovlig Maade kommer i Besiddelse af flere enkelte Bøndergaarde, jo for egen Regning maa drive samme, naar han kun ikke ødelægger Bygningerne eller samler flere Gaardes Jorder under eet Jordbrug, men holder hver Gaard for sig med Bygning, Besætning og Beboer vedlige, sees ikke ved nogen Lov at være forbudet; thi hvad Forordningen af 25 Mart. 1791 fastsætter angaaende Jorddrotternes Pligt, stedse at forsyne Bøndergaardene paa deres Godser med Fæstere, synes ikkun at angaae Eierne af samlede Godser. I det mindste veed jeg ikke rettere, end at det jo saaledes forstaaes in praxi. Kun bortleie Gaarden paa anden Maade end ved Lov er tilladt, eller paa kortere Tid end Beboerens og hans Enkes

Livstid,

Livstid, maa ingen Jorddrot c). Dog kan de af alt Fælledskab speciel udskiftede Bøndergaarde bortforpagtes, saavel paa tvende eller flere Personers Livstid, som og paa et bestemt Aaremaal, dog ikke kortere end 50 Aar d).

Anm. 3. Hvad der gielder om Gaardene i det Hele, at de i Regelen ikke maae bortleies paa visse Aar, men skal fæstes bort paa Fæsterens og hans Enkes Livstid, ansees og at gielde om enkelte Stykker af Gaardenes Tilliggende, saa at disse ei heller paa kortere Tid maae bortleies e).

§. 125.

Lovens 5. 10. 48 forbyder at ødelægge Landsbyer eller Bøndergaarde, for at forbedre Sædegaardes Avling med. Samme Forbud indeholdes i den før Lovens Givelse udkomne Forordning af 28 Jan. 1682 Art. 4. Det blev igientaget ved Forordningen af 16 Mart. 1725, og som Straf for sammes Overtrædelse fastsat alt Eierens øvrige Jordegodses Forbrydelse. Forordningen af 10 Febr. 1731 gav Jorddrotterne Haab om Dispensation, naar de derom ansøgte; men dette blev tilbagekaldet ved Forordningen af 14 Jan. 1740, og Forordningen af 16 Mart. 1725 igien sat i sin fulde Kraft. Ved Forordningen af 6 Jun. 1769

 blev

c) Forordn. 6 Jun. 1769 §. 5. For. 25 Mart. 1791. L. 3. 13. 1 og 4. For. 19 Mart. 1790.

d) For. 15 Jun. 1792 §. 11.

e) Rentekammer-Skrivelse til Amtmanden over Ribe Amt af 9 Aug. 1794.

blev Forbudet igientaget, ja endog udstrakt til det Tilfælde, naar den nedlagte Gaards Jorder ikke anvendtes til at formere Sædegaardens Avling, men Straffen blev nedsat. Forordningen af 25 Mart. 1791 igientager vel Forbudet, men fastsætter derhos tvende Tilfælde, i hvilke Undtagelse paa visse Vilkaar kan finde Sted, og giver desuden, saavelsom en senere Kongel. Resolution af 14 Dec. 1790, bekiendtgiort ved Circulaire af 6 Jan. 1791, Haab om Bevilling paa Gaards Nedlæggelse i flere Tilfælde. Endelig giver Forordningen af 15 Jun. 1792 §. 12 Tilladelse til at forøge Parceller af Hovedgaardstaxt, som bruges uden Hoverie, med tilstødende fæsteledige Bønderjorder.

Ovenmeldte Forordning af 6 Jun. 1769 tillod 1) Eiere af Sædegaarde og andre Avlsgaarde under disse deres Gaarde at beholde og bruge hvad Bondejord før deres Eietid under samme maatte være indtaget, om end hele Bøndergaarde derudover vare blevne ødelagte f); men den bød 2) derhos dem, udi hvis Eietid saadan Jords Indtagelse var skeet, inden et Aars Forløb fra Forordningens Dato igien at udlægge den fra Bøndergaarde indtagne Jord, under Straf af 40 Rdr. aarlig for hver saaledes indtaget Tønde Hartkorn, indtil samme igien til Bondebrug blev udlagt, samt inden 2 Aars Forløb at sætte de Bøndergaarde, som de for at indtage Jorderne under Hovedgaardene maatte have nedlagt, i behørig Stand med Bygning, Besætning og Beboer, under Straf af 50 Rdr. aarlig for hver Tønde Hartkorn, indtil de ødelagte Gaarde bleve istandsatte g). 3) Under lige Straf forbyder For-

f) Forordn. §. 4. g) §. 3 og 4.

Forordningens §. 1 og 4 Jordegodseiere i Almindelighed saavel at nedlægge nogen Bondegaard, for at indtage dens Jorder under en Sæde- eller Avlsgaard, som og, uden Gaards Nedlæggelse at indtage nogen Bondejord under bemeldte Gaarde. 4) Samme Straf ere ogsaa de undergivne, som komme i Besiddelse af nogen saaledes indtaget Bondejord, naar de ikke strax igien udlægge den, og sætte de ødelagte Gaarde i forsvarlig Stand. Endelig forbyder 5) og samme Forordnings 5te § at lade Bøndergaarde, som ved Ildsvaade eller anden Aarsag blive øde, henligge ubebygte, om end Jorderne ikke bruges under Sæde- eller Avlsgaarde, og paalægger Eieren inden 3 Aars Forløb, fra den Tid de ere blevne øde af at regne, at forsyne dem med Bygning, Besætning og Beboere, under Straf af 30 Rdr. for hver Tønde saadan Gaards Hartkorn, fra den til Bebyggelsen foreskrevne Termin af at regne, indtil Gaarden er sat i fuldkommen Stand. 6) Til denne Forordnings Overholdelse er det Jordegodseierne paalagt, aarligen i Amtstuen at indlevere Attester fra de Sognepræster, i hvis Sogne deres Gods er beliggende, angaaende Forholdet paa Godset i Henseende til hver af de anførte Poster; hvilke Attester skal følge Amtsforvalterens Regnskab til Rentekammeret.

Efterat Stavnsbaandet var løsnet, fandt Kongen fornødent ved Forordningen af 25 Mart. 1791 angaaende Bestemmelse af de Tilfælde, i hvilke det maa være tilladt at nedlægge Bøndergaarde m. v., nøiere (som det hedder i Indledningen til bemeldte Forordning) at bestemme den Forpligtelse, som i Kraft af Forordningen af 6 Jun. 1769 paaligger Jorddrotterne

til stedse at forsyne Bondergaardene paa deres Godser med Fæstere. Denne Forordning byder derfor, at Forordningen af 6 Jun. 1769 fremdeles skal staae ved Magt, og fastsætter alene tvende Tilfælde, i hvilke Bøndergaardes Nedlæggelse maa finde Sted, dog ikke uden foregaaende Anmeldelse for Rentekammeret, og førend Eieren for bemeldte Collegium har godtgiort, at de ved Forordningen i Henseende til saadan Gaardes Nedlæggelse foreskrevne Regler ere iagttagne.

Disse tvende Tilfælde ere:

1) naar en Jorddrot ikke kan faae en Gaard paa billige Vilkaar bortfæstet h);
2) naar han vil dele en Gaards Jorder imellem Beboere af jordløse Huse, eller anvende dem til Boelssteder og nye Huse i).

I første Henseende i Særdeleshed ere adskillige Regler foreskrevne, som bør iagttages, deels forinden Nedlæggelsen kan finde Sted, deels ved Nedlæggelsen selv.

A. Forinden Nedlæggelsen bør Eieren godtgiøre, at han paa billige Vilkaar har søgt Fæster til Gaarden, endog uden Indfæstning k). Han skal til den Ende
   a. med lovlig Synsforretning bevise, at Gaardens Bygninger ere i beboelig Stand, samt at den er forsynet med fuldkommen Besætning og Inventarium. Denne Forretning skal Jorddrotten tilstille Amtmanden, og underrette ham om de Vilkaar, paa hvilke han vil bortfæste Gaarden.
   b. Finder Amtmanden Vilkaarene billige, saa lader han Gaarden strax ved Kirkestævne i Herre-

h) Forordn. §. 1. i) §. 7. k) §. 1.

det opbyde tvende Gange, og Vilkaarene bekiendtgiøre; men finder Amtmanden Vilkaarene uantagelige, saa bestemmer han, eller, naar Jorddrotten ikke er tilfreds med hans Eragtning, Rentekammeret de Vilkaar, paa hvilke den skal opbydes l).

c. Melder da ingen duelig Fæster sig, saa maa Jorddrotten i trende Aar anvende Gaardens Jorder saaledes, som han bedst veed og kan, dog uden at drive den under Hovedgaarden, eller til eget Brug, under den i For. af 6 Jun. 1769 fastsatte Straf m).

d. Dersom Eieren ikke inden disse 3 Aars Forløb kan finde Fæster til Gaarden, skal han atter paa den før ommeldte Maade ved Amtmanden lade Gaarden opbyde, og naar endda ingen Fæster melder sig, maae det være tilladt at henlægge Gaardens Jorder under andre Bøndergaarde n).

B. Ved Nedlæggelsen selv skal iagttages:

a. Paa den nedlagte Gaards Grund skal opbygges tvende nye Huse, af hvilke ethvert bør tillægges 6 Tønder Land Middeljord. Desuden bør hvert Huus i den Bye, hvor Gaarden nedlægges, tildeles 3 Tønder Land Middeljord, for saavidt det ikke forud med saadant Tillæg af Jord er forsynet. For disse Huses bestandige Vedligeholdelse bliver Jorddrotten ansvarlig, under Mulkt af 10 Rdr. til Sognets Fattige, i Fald Husene blive øde, hvilken Mulkt igientages, naar han ikke inden en ham af Amtman-

 den

l) Forordn. §. 1. m) §. 2. n) §. 3.

den forelagt Tid forsyner de ødeblevne Huse med Beboere o). Det øvrige af Jorden skal, som meldt, henlægges under andre Bøndergaarde p).

b. Dog maa ingen Bondegaards Tillæg ved saadan Nedlæggelse foreges til høiere end 160 Tønder Land brugbar Jord, eller 12 Tønder Hartkorn q).

c. Ei heller maa andre Gaardfæstere imod deres Villie paatvinges noget af en nedlagt Gaards Jorder.

d. De Gaardbeboere, som modtage noget af en nedlagt Gaards Jorder, skal med samme tillægges forholdsmæssig Besætning, for saavidt de ikke allerede forud have tilstrækkelig Besætning til at drive den hele Avling og forrette Hoveriet r).

e. Da de Afgivter, som forhen ere blevne udredede af den nedlagte Gaard, naturligviis forholdsmæssig paalægges dem, som modtage sammes Jorder, saa følger og heraf, at det Hoverie, som hidtil for den nedlagte Gaard er bleven forrettet, ikke kan paalægges andre Gaardbeboere end dem, som modtage af dens Jorder, og at in specie Spænddags-Arbeidet ikke kan paalægges andre end disse Gaardbeboere. Derimod synes intet at kunne være til Hinder, at jo de Huusmænd, som ved denne Leilighed faae Jord, kan paalignes noget af den nedlagte Gaards Gangdags-Arbeide, naar Vedkommende derom forene sig s).

I øv-

o) For. §. 3. p) ibid. q) §. 4. r) §. 5. s) §. 6.

I øvrigt giver Forordningens §. 9 Haab om Dispensation fra foranførte Bestemmelse, i særdeles Tilfælde, hvor Billighed synes at fordre det, saasom ved Udskiftning eller i andre Maader.

Rentekammeret var nemlig allerede forud ved en Kongelig Resolution af 1 Apr. 1772 bemyndiget til at udstæde Bevillinger ad mandatum paa enkelte Bøndergaardes Nedlæggelse, naar det godtgiordes, at samme havde saa lidet Tillæg af Jord, at Beboerne ikke vel derved kunde ernære sig. Ved saadanne Bevillinger blev det gemeenlig Vedkommende paalagt som Vilkaar, i hver nedlagt Gaards Sted at indrette tvende Huse, og tillægge ethvert af dem, saavelsom ethvert af de allerede forud i Byen værende Huse, 3 Tdr. Land Middeljord, for saavidt disse ikke allerede med saadant Tillæg vare forsynede, samt at fordele Gaardens øvrige Jorder paa andre Gaarde. Denne Tilladelse blev ved en Kongelig Resolution af 14 Dec. 1790 ikke alene igientaget, men endog udstrakt derhen, at der, for at opmuntre til speciel Udskiftning imellem Mand og Mand, blev givet Jordegodseiere Haab om, paa Ansøgning derom, at erholde Bevilling til Gaardes Nedlæggelse paa de nysanførte Vilkaar i de Byer, hvor saadan speciel Udskiftning foretages, hvilken sidste Post af forommeldte Resolution blev ved Circulaire til Amtmændene af 6 Jan. 1791 Jordegodseierne bekiendtgiort.

Ligeledes er Rentekammeret, i Følge en Kongelig Resolution af 26 Sept. 1792, bemyndiget til at udstæde Bevillinger ad mandatum paa enkelte Bøndergaardes Nedlæggelse, naar sammes Jorder indtages til Skovs Opelskning, eller deraf gives Bønderne

Vederlag for anden til Skovs Fredning indtagen Jord, med Vilkaar, at den til Skov indtagne Jord bestandig til samme Brug bør anvendes, og ingensinde maa indtages under Hovedgaarden; at i hver nedlagt Gaards Sted indrettes tvende nye Huse, med Tillæg til hvert af 2 a 3 Tønder Land Middeljord; og at Hoveriet for de nedlagte Gaarde ikke kommer nogen af de hidtil hoveriegiørende Bønder til Last.

For at kunne have Opsyn med, at de i deslige Bevillinger bestemte Vilkaar med Huses Indretning og bestandige Vedligeholdelse i de nedlagte Gaardes Sted iagttages, har Rentekammeret ved Skrivelse af 8 Aug. 1778 paalagt Amtsforvalterne, med deres aarlige Regnskaber at lade følge Specificationer over alle deslige nogen under deres Amtstue henhørende Jorddrot meddeelte Bevillinger, med Forklaring om de i samme indeholdte Vilkaar, og Amtmandens Attest, om og hvorvidt samme af Vedkommende efterleves. See og Skrivelse til Amtmændene af samme Dato.

§. 126.

De, som nu kaldes Fæstebønder, kaldtes i de ældre Love Landboer, hvilket Navn ogsaa endnu i Overskriften af det 13de Kap. i den 3die Bog af Christian den 5tes Danske Lov tillægges Fæstebønder. Disse Landboer vare efter den Skaanske Lov ikke Fæstere paa Livstid; men Fæstet maatte aarligen fornyes t). De vare efter samme Lov Eiere af Bygningerne, som den nye Fæster eller Jorddrotten ved Fratrædelsen maatte afkiøbe dem u). De maatte betale aarlig Afgivt til Jord-

t) Sk. L. XVII. 4. A. Sunesen XVII. 1.

u) Sk. L. XVII. 3. A. S. XVII. 2.

Jorddrotten under Navn af Landgilde v), samt udrede Leding og Landeværn i Forhold til deres Skyld eller Landgilde w); men det synes ikke, at de i de ældre Tider have forrettet Hoverie til Jorddrotten, da Bønderne i de Klager, som de i Aarene 1280 og 1282 førte over Ægt og Arbeide, som de maatte giøre for Kongen, ikke besværede dem over noget Hoverie for Jorddrotterne.

Det stod Landboen frit for, at opsige sit Fæste; men det maatte skee før Mariæ Messe ɔ: Mariæ Himmelfart den 15 Aug. x). Efter Ostersen var i hans Tid Fardag Philippi Jacobi Dag (1ste Mai) y).

En Landboe maatte i øvrigt ikke bortlaane noget af den ham tilfæstede Jord z), ikke give sig i Fællig med nogen, uden Jorddrottens Minde æ).

En Landboe kunde ikke være Sandemand, ikke Nævning, fordi ingen maatte være det, som ei havde Eiendom ö). Af samme Aarsag maatte og, naar ham gaves Tyvssag, hans Husbond borge for ham a). Men selv var dog Landboen Husbond i sit Huus, og oppebar Bøder for det, som forbrødes imod ham eller hans Huusfolk b), og der findes ellers i Loven intet Spor, at nogen Ufrihed eller Ringeagt er fulgt med Landboestanden. Endog en Herremand kunde fæste Jord og blive Landboe c).

Efter-

v) Sk. L. XVII. 4. w) J. L. III. 11 og 13.

x) Sk. L. XVII. 4. A. Sunesen lex Sc. XVII. 2. Kong Oles Haandfæstning af 1376 Art. 23.

y) Tit. Bonde & Fardag p. 119 og 244.

z) Er. Siell. L. IV. 15. æ) Sk. L. XVII. 5.

ö) J. L. II. 1, 51 og 52. Siell. L. III. 15.

a) J. L. II. 104. b) II. 33. c) III. 15.

Efterhaanden kom Hoveriet til Jorddrotten i Brug. Nogle mene, at de ubestemte Udtryk i Chr. den 3dies Reces Art. 42, at Bonden skulde være sin Husbond og hans Foged hørig og lydig, dertil skulde have givet Anledning. Efter Arnt Berntsens Danmarks og Norges frugtbare Herlighed 2 D. giordes der Forskiel imellem Langægts- og Stakægts-Tienere. Disse, som nærmest ved Hovedgaarden boende, maatte giøre mange og korte, hine faa, men lange Reiser. Fremdeles giordes Forskiel imellem Ugedags-Tienere, Beboere af arbeidsfrie Gaarde, og af saadanne Gaarde, hvoraf ikkun forrettedes Hoverie i Vaar- og Høst-Arbeide. Ugedags-Tienerne maatte giøre alt det daglig forefaldende Arbeide i Marken og ved Hovedgaarden, og vare derimod frie for Skatter. Beboerne af arbeidsfrie Gaarde vare frie for al Slags Hoverie, imod en aarlig Afgivt i Penge af 4 til 10 Rdr. for en heel Gaard. De af det tredie Slags maatte forrette Vaar- og Høst-Arbeide, da gemeenligen hver Bonde tildeeltes et vist Stykke Jord at pløie og høste; men derimod vare de frie for andet Hoverie, imod ringe aarlige Arbeidspenge af en halv eller en heel Rigsdaler af en Gaard, foruden Landgilde og Giæsterie.

Bryderne, som i gamle Love og Dokumenter omtales, vare vel alle, eller i det mindste for en stor Deel, intet andet end et Slags Fæstebønder, efter Etatsraad Rothes Mening endog ringere end Landboer; men dem have vi forhen omtalt.

§. 127.

Fæstebonde kaldes i Almindelighed den, som en indskrænket Nytte- og Brugsret af et Sted paa Landet for

for hans og Enkes Livstid, saa længe hun sidder Enke, er overdraget.

Nogle faa af disse Fæstebønder have Eiendom paa Stedets Bygninger. Disse kaldes af nogle Superficiarbønder.

Ordet Fæstebonde tages undertiden i en mere indskrænket Bemærkelse til at betegne alene den, som har en egentlig saa kaldet Gaard i Fæste, og skilles saaledes ei alene fra Huusmænd, som have Huus med eller uden Jord i Leie eller Fæste, men og fra Boelsmænd, der have Steder i Fæste med saa lidet Tillæg af Jord, at dem ikke kan tillægges Benævnelse af Gaard, skiønt mere end Huse i Almindelighed tillægges. I øvrigt er det, som vi allerede forhen have anmærket, ingensinde ved Lov bestemt, hvor stort eller lidet Tillæg af Jord udfordres til, at et Sted skal kunne tilkomme Navn af Gaard, Huus eller Boelsted; men det kommer an paa hver Egns Skik og Brug, saa at Steder med lige Tillæg i een Egn kaldes Gaarde, i en anden Boelsteder. Dog synes den væsentlige Forskiel imellem Boelsteder og Gaarde at bestaae deri, at til Boelstedet ikke er Jord nok til fuld Plovs Bedrivt, eller at Beboeren ikke kan holde saa stor Besætning, som til fuld Plovs Drivt udfordres; ligesom det, at Beboeren dog kan holde Heste, og altsaa udrede Ægter, skiller Boelsmanden fra Huusmanden d).

Om

d) Med Hensyn til Landmilicevæsenet ansees ethvert Sted, som har mindre Tillæg end 1 Td. Hartkorn, for et Huus, Forordn. af 20 Jun. 1788 §. 16. og Cancellie-Circ. af 2 Apr. 1791 §. 4, jf. Canc. Skr. til Amtmanden over Hiøring Amt af 23 Nov. 1799, hvorefter denne Bestemmelse i flere Tilfælde ansees anvendelig.

Om disse Boelsmænd taler Loven egentlig ikke; men der kan ikke være Tvivl om, at jo hvad den fastsætter om Fæstebønder i Almindelighed, ogsaa gielder om disse. Om Huusmænd og de Fæstebønder, som have Eiendom paa Bygningen, hvilke ellers i Almindelighed det samme gielder om, faae vi siden Anledning til at tale noget lidet.

Om Fæstebønder handler fornemmelig Lovens 3 B. 13 Kapitel.

Deres Rettigheder ere i den senere Tid i mange Poster blevne nøiere bestemte ved adskillige Forordninger, som fornemmelig den Kongelige Commission for Landboesagen har givet Anledning og Forslag til.

Den Person, som et saadant Fæstebondested enten som privat Eiendom tilhører, eller pro officio er tillagt, kaldes Jorddrotten, og i Forhold til Fæsteren hans Husbond.

§. 128.

Forholdet imellem Fæstebonden og hans Husbond, og deres giensides Rettigheder og Pligter, grunde sig paa en imellem dem indbyrdes indgaaet skriftlig Contrakt, som kaldes Fæstebrev.

Fæste var i gamle Dage et almindeligt Navn for enhver Contrakt, som sluttedes ved Haandrækning. At fæste sig en Brud, Fæstemøe, ere endnu ikke ubekiendte Ord og Talemaader. I de Tider bleve Contrakterne imellem Landboer og deres Husbonder, ligesaa lidet som andre Contrakter af Vigtighed, skriftlig affattede e). Christ. den 5tes Lov byder det ei heller; men Forordningerne om det stemplede Papiir af 10 Octob. 1699,

e) A. Sun. IV. 14. XVII. 1, 2.

1699, 23 Jan. 1719 og 27 Nov. 1775 forudsætte og befale det f). Om disse Fæstebreve anmærkes:

1) De skal udstædes in duplo paa stemplet Papiir, saa at det ene Exemplar, hvilket kaldes Original-Fæstebrevet, og skal underskrives af Husbonden, bekostes og beholdes af Fæsteren, og det andet med Fæsterens paategnede Revers, at han vil holde sig samme efterrettelig, hvilket kaldes Fæste-Revers eller Reversal-Fæstebrev, bekostes og beholdes af Jorddrotten. Dog udstædes paa Kongens og offentlige Stiftelsers Gods ikkun det Exemplar, som Fæsteren bekoster og beholder, paa stemplet Papiir. Dersom det Sted, som bortfæstes, staaer for mere end 1 Td. Hartkorn, saa skal til Fæstebrevet bruges et Ark stemplet Papiir til 24 Sk.; men er det ikkun paa 1 Td. Hartkorn, eller derunder, til 12 Sk.

2) Enhver, som eier eller pro officio er benaadet med Jordegods paa 20 Tdr. Hartkorn, skal holde en med stemplet Papiir efter Hartkornets Størrelse forsynet Fæste-Protokol, hvori alle deslige Original- og Reversalbreve skal indføres g).

3) Ethvert Fæstebrev bør lyde paa Fæsterens og hans Hustrues Livstid, saa længe hun er Enke. Om end Jorddrotten maatte have betinget sig og Fæsteren indgaaet, at Fæstet ikkun skulde gielde paa visse Aar, eller at Fæsteren efter Opsigelse skulde fravige Stedet, ansees dog saadan Betingelse uefterrettelig h).

4) Af

f) Jevnf. Reskr. 25 Sept. 1778.

g) Forordn. 27 Nov. 1775 §. 10.

h) L. 3. 13. 1 og 4. F. 19 Mart. 1790. F. 23 Oct. 1365.

4) Af den tiltrædende Fæster erlægges gemeenlig en vis Pengesum, under Navn af Fæste eller Indfæstning. Dens Størrelse har ingensinde ved Lov været bestemt, men beroer aldeles paa Vedkommendes frivillige indbyrdes Forening i).

Indfæstning kaldtes og i gamle Dage Stædsmaal.

Disse Indfæstningspenge ere rimeligviis til Fæsterens egen Sikkerhed i de Tider, da skriftlige Contrakter ikke vare i Brug, blevne indførte, som et Slags Haandpenge og Beviis at Contrakten var sluttet k).

Hvad i saa Maade erlægges bør indføres i Fæstebrevet, da der, som vi siden faae at see, kan blive Spørgsmaal om Indfæstningssummens Tilbagegivelse.

5) Original-Fæstebrevet bør vedføies en lovlig Syns- og Taxationsforretning, som viser den Tilstand, i hvil-

i) Efter Arent Berntsens Danmarks og Norges frugtbare Herlighed 2 D. p. 121 seqv. gaves i hans Tid i Indfæstning i Sielland, Lolland og Falster af en heel Gaard fra 4 indtil 40 Rdr., af et Boel 2 til 4 Rdr., af et Huus 1 a $1\frac{1}{2}$ Rdr.; i Fyen, Jylland og Smaalandene derimod agtedes for de ringeste hele Gaarde de, af hvilke gaves 20 til 40 Rdr. i Fæste; derimod fandtes mange, helst i Fyen, og i den vestre Egn af Jylland, som og i Harsyssel ɔ: Salling, og Vensyssel, hvoraf gaves 60 til 100, ja vel flere Rigsdaler. Af et Boel gaves i disse Lande i Almindelighed 10 til 14, af et Gadehuus 3 til 5 Rdr.

k) A. Berntsen 2 D. p. 122.

i hvilken Stedets Bygninger, Besætning og Avlingsredskab af Fæsteren imodtages l).

Vel synes Forpligtelsen for Jorddrotten, at overlevere Gaarden ved Syn, ikke at være aldeles ubetinget, for saavidt han nemlig maatte ville frafalde sin Ret til at kræve nogen Erstatning for Fæld af Bonden eller hans Stervboe, samt at kunne udsige ham af Gaarden, naar han ikke holder Bygning og Besætning vedlige; men da ikke lettelig nogen Jorddrot herved vilde kunne finde sin Regning, saa maa Forpligtelsen med Rette ansees almindelig.

Om disse Syns- og Taxationsforretninger mærke vi:

a. At, om end Fæsteren maatte have fraskrevet sig sin Ret til at erholde Gaarden med Tilhørende ved lovligt Syn overleveret, fritager dog dette ikke Jorddrotten fra at foranstalte saadant Syn, saafremt han vil være berettiget til at kræve Godtgiørelse for Fæld af Bonden eller hans Stervboe, eller have Ret til at udsige Fæsteren af Gaarden, paa Grund af at Bygningerne ikke af ham ere holdte vedlige m).

b. Til saadan Syns- og Taxationsforretning skal tvende uvillige Mænd af et fremmed Gods udmeldes af Herredsfogden i det Herred, hvorunder Gaarden liggger n). Om Gaarden hører under noget Birk, maa Birkedommeren ikke, end

l) Forordn. 8 Jun. 1787.

m) Samme Forordn. §. 2. n) §. 3.

end ei om under Birket maatte være Bønder, som ikke høre til det Gods, hvorunder den fæsteledige Gaard er beliggende, befatte sig med disse Mænds Udmeldelse o). Dog kan dette, efter de i bemeldte Skrivelser anførte Grunde, ikke være at forstaae uden om Birkedommere ved de Birker, hvortil Lehnshavere eller Sædegaardseiere have Birkerettighed, ikke om Birkedommerne paa de bortsolgte Rytterdistrikter, som af Kongen selv beskikkes.

En Forskrift, hvorledes af Syns- og Taxationsmændene ved denne Forretning skal forholdes, samt en Formular til Forretningen, ere vedføiede Forordningen. Mændene skal, efter samme, beskrive hver Deel af Bygningen, og i Forretningen anføre, i hvad Stand de have befundet hver Deel især, god, maadelig eller slet, samt anslaae i Penge, hvad Manglernes Istandsættelse kan koste, men de Dele af Bygningerne, som findes i god og forsvarlig Stand, taxeres ikke p). De skal tillige bestemme, hvor meget Føde- og Sædekorn de formene at burde tilstaaes den nye Fæster, ventelig dog ikkun som et Laan, hvilket han bør erstatte. Til næste Ting, efterat Forretningen er holdt, skal Mændene beedige samme, med mindre nogen af de paagieldende Parter forlanger Overskyn, i hvilket Tilfælde et dobbelt Antal Mænd udmeldes, som beedige deres Forretning, hvilken da bliver

o) See Canc. Skr. af 10 Nov. 1787 I. §. 3. og II. §. 2, 22 Dec. 1787 III. og 29 Dec. 1787.

p) If. Canc. Circul. af 16 Nov. 1799 §. 7.

ver usvækkelig q). Til saadan Forretning skal bestandig udnævnes Mænd, som forhen dertil have været vante; men naar det findes fornødent at udmelde Mænd, som forhen ikke have holdt deslige Forretninger, skal Herredsfogden de 2 eller 3 første Gange, imod en i Forordningen bestemt Betaling, være med for at undervise Mændene r). Denne Synsforretning bekostes af Fæsteren. Oversynet maa den Part betale, som har forlangt samme, i Tilfælde, at den første Forretning bliver stadfæstet; men, om den første Forretning bliver forandret til Fordeel for Appellanten, deles Udgivten imellem begge Parter s).

c. Naar Gaardens Bygninger befindes brøstfældige, og Husbonden vil have dem istandsatte, maa det ikke skee ved at give Fæsteren Erstatning for Manglerne i Penge; men han bør selv besørge Forbedringerne fuldførte, og bevise samme ved Synsforretning, hvis Bekostning bliver for Jorddrottens egen Regning t).

d. Synsmændene skal tillige paaskiønne, om den Besætning og det Redskab, samt Sædekorn, som findes ved Gaarden, er tilstrækkelig til Jordens Dyrkning og det Bonden paaliggende Hoverie, eller hvor meget deri maatte mangle, hvilket Husbonden uopholdelig skal forskaffe in natura. Dersom den Besætning, som findes ved Gaarden, er saa ringe, at Fæsteren ikke dermed kan bestride Hoveriet, saa bliver han fri

 for

q) Forordn. 8 Jun. 1787 §. 3. r) §. 11.
s) §. 8. t) §. 4 og 8.

for Hovarbeide, indtil han bliver forsynet med fuld Besætning; og er den saa ufuldkommen, at han ei heller dermed forsvarligen kan drive hans Gaards Avling, saa fritages han endog for Landgilde, indtil Husbonden forskaffer ham de til Gaardens Dyrkning fornødne Arbeidsbæster. Bekostningen paa den Synsforretning, hvorved den efter første Forretning manglende Besætning overleveres Bonden, maa af Jorddrotten udredes u). Da Forordningen overlader til Synsmændene at bestemme, om Besætningen og Redskabet, som findes ved Gaarden, er tilstrækkelig, eller hvad deri mangler, saa ere Forordningerne af 15 Jan. 1701 og 13 Febr. 1722, for saavidt de bestemme, hvad der efter Hartkornet skal ansees som fornøden Besætning ved en Bondegaard, derved forandrede v).

e. For at lette denne velgiørende Indretning for Vedkommende, er ei alene det stemplede Papiirs Brug til alt, hvad som vedkommer disse Syns- og Taxationsforretninger, eftergivet, men og Rettens Betientes samt Taxationsmændenes Betaling bestemt og nedsat, og Formaliteterne indskrænkede til det Nødvendige x). Disse Syns- og Taxationsforretninger skal og i Ting-Protokollerne indføres y).

Anm.

u) Forordn. 8 Jun. 1787 §. 6 og 8.

v) Jf. Canc. Skriv. af 10 Nov. 1787 III. d. samt Canc. Circul. af 19 Nov. 1799 §. 5 og 11.

x) F. 8 Jun. 1787 §. 7, 9, 10. jf. Canc. Skr. 27 Jun. 1789.

y) Canc. Skr. af 30 Aug. 1788. See i øvrigt om disse Synsforretninger m. m. Canc. Circ. af 16 Nov. 1799.

Anm. Den Forpligtelse, som Forordningen af 14 Sept. 1774 §. 16. paalægger Jordegodseiere, under 50 Rdlrs Mulkt, ikke at fæste Gaard i Landlægderne til nogen, som er tienlig til Soldat, med mindre han i det mindste een Gang har passeret Mynstringen, bortfalder nu i Følge Forordningen af 20 Jun. 1788, efter hvilken Gaardfæste ikke fritager for Krigstieneste dem, som ellers dertil ere pligtige, uden under de i sammes 16, 26 og 27de §§ fastsatte Betingelser.

§. 129.

Paa Fæstebrevet grunde sig Bondens Rettigheder som Fæster. Disse kunne alle henføres til en indskrænket Nytte- og Brugsret af Gaarden og dens Tilliggende for hans og Hustrues Livstid, saa længe hun sidder Enke z).

Som usufructuarius er Fæstebonden i Almindelighed berettiget til at oppebære Gaardens Frugter og giøre sig dem saa nyttige, som han bedst veed og kan, for saavidt hans Nytte- og Brugsret ikke ved Fæstebrevet eller Loven er indskrænket æ).

I visse Tilfælde indskrænker Loven selv Fæstebondens Nytte- og Brugsret. Saaledes maa Fæstebonden

1) ikke overlade den ham tilkommende Nytte- og Brugsret af Gaarden selv eller noget, end ikke det mindste af dens Tilliggende, til nogen anden, hverken for Intet eller for Betaling ö).

z) L. 3. 13. 1 og 4. For. 19 Mart. 1790.
æ) L. 3. 13. 16 og 17. ö) 3. 13. 1 og 11.

2) Ikke hugge i den, være sig Over- eller Underskov, som findes paa Gaardens Grund, eller skiære Tørv i de Tørvemoser, som tilhøre Gaarden, uden hvad ham af Husbonden vorder udviist a).

Anm. Sp. Om Husbonden er berettiget til at nægte Fæsteren Udviisning til Fornødenhed af den Skov, Gierdsel og Tørveskiær, som findes paa Gaardens Grund, for saavidt Skoven og Tørvemosen kan taale?

Billighed taler for Fæsteren, og L. 3. 13. 12 synes at give ham Medhold, naar den vel tillader Husbonden at fratage Bonden Gierdsel og Tørveskiær, uden Afslag i hans Landgilde, men dog ikkun med Vilkaar, at han giver ham Udviisning til Fornødenhed, ligesom han tilforn har nydt. Da imidlertid Husbonden raader for Udviisningen, saa er det at befrygte, at den strænge Ret vilde ved Domstolene findes at være paa dennes Side.

3) Ikke fiske i de Damme, som findes paa Gaardens Grund, eller i de Søer, hvor Gaardens Eier for dens Grund tilkommer Fiskerettighed, uden Husbondens Tilladelse b).

4) Ikke tage nogen tilhuse hos sig uden Husbondens Minde c). Ved Inderste forstaaes nu i Almindelighed enhver af Bondestand, som, uden at staae i fast Tieneste, paa Landet er tilhuse hos andre. I gamle Dage betegnedes ogsaa ved Inderste eller Innæbonde en Fæstebonde, som maatte forrette Ægt og Arbeide, eller Hoverie; af

a) L. 3. 13. 1 og 21. b) 3. 13. 20.
c) 3. 19. 7.

af Innæ, der egentlig betydede Ægt og Arbeide, men hvorved dog undertiden betegnedes alle Redseler og Afgivter, som af Bonden maatte ydes d). Ellers betyder og Inn, Inne og Inni hos de Gamle Huus og Boepæl e), saa at Ordet og kan deriveres deraf, at disse Folk ere tilhuse hos andre.

5) Ikke indgrave eller indelukke noget Jordstykke uden Husbondens Minde f). Fæstebonden er derfor ei heller berettiget til at paastaae Udskiftning, end ikke om han selv vil betale Omkostningerne g). Hertil kan og henføres:

6) At, uagtet Gaarden med al dens Tilliggende er overdraget Fæsteren, saa har dog Husbonden i visse Tilfælde Ret til, imod Afslag i Fæsterens Afgivter og anden Godtgiørelse, at fratage ham en Deel af samme. Efter Lovens 3. 13. 12 syntes Husbonden berettiget til efter eget Godtfindende at fratage Fæsteren en Deel af det ham tilfæstede Steds Tilliggende, naar han ikkun gav ham Afslag i hans Landgilde, efter Billighed, for det Fratagne, og selv udrededе deraf Skatter og andre offentlige Paalæg; men ligesom Forordningen af 6 Jun. 1769 i Almindelighed forbyder at indtage nogen Bondejord til Brug under Sæde- og Avlsgaarde, saa har og Forordningen af 8 Jun. 1787 nøiere bestemt de Tilfælde, i hvilke alene saadan Jords Fratagelse maa finde Sted, og hvorledes den Godtgiørelse,

 som

d) Sk. L. XVII. 2.

e) Kofod Anchers Lovh. 1 D. pag. 425.

f) L. 3. 13. 13. g) For. 23 Apr. 1781.

som Bonden efter Billighed for det Fratagne kan tilkomme, bør fastsættes.

Efter ovenmeldte Forordning af 8 Jun. 1787, angaaende de Tilfælde, i hvilke Fæstebonden kan fratages Jord m. m., bør Bonden, naar noget af de Jorder og Eiendomme, som tilhøre den ham fæstede Gaard, fratages ham, ei alene nyde billig Affkortning derfor i de Skatter, Landgilde og Hoverie, som svares af Gaarden, men og forholdsmæssig Tilbagebetaling af de givne Indfæstningspenge. I øvrigt bestemmer Forordningen trende Tilfælde, i hvilke alene saadan Jords Fratagelse, endog uden Bondens Minde, maa finde Sted. Disse ere:

a. Naar en heel Bye udskiftes, og Husbonden da paa den i Forordningen af 23 Apr. 1781 §. 20 ommeldte Maade vil tildele sine Gaarde i samme, efter Indretningen til hele, halve eller fierdedeel Gaarde, lige meget eller i lige Forhold bestemt Jord, (det er at sige: han maa ligne de Gaarde, som ere af den Størrelse, at de efter Egnens Skik kunne ansees for hele Gaarde, dem som ansees for Halvgaarde, og dem som ansees for fierdedeel Gaarde eller for Boelsteder, hver Klasse særskilt, imellem sig indbyrdes, men ikke hele Gaarde med halve eller fierdedeel Gaarde o. s. v.) dog med den Indskrænkning, at der ikke, som ellers efter Forordningen af 23 Apr. 1781 var tilladt, fratages Fæsterne noget af deres Jorder, for deraf at oprette nye Bondergaarde h).

Anm.

h) Forordn. 8 Jun. 1787 §. 1 a.

Anm. Den Ret, som ovenmeldte Forordninger tilstaae Huusbonden, at ligne de ham i een Bye tilhørende Gaardes Tillæg og Afgivter, er grundet i den Tilladelse, som L. 5. 10. 15 giver ham, at dele sine egne Benders Jord ved Reeb, som han christeligt og billigt befinder, saafremt ingen anden haver Lod og Deel i Marken. Denne Reebning, hvorom vi siden faae Leilighed til at tale videre, er forhen bleven brugt i dobbelt Hensigt, deels naar nogen Lodseier vilde have sin Lod i et fælles Fang særskilt udlagt, deels naar nogen Jordbruger troede sig brøstholden ved, at han ikke havde lige Jord og Brug med andre hans Byemænd, som med ham stode for lige Landgilde og Skyld i). I første Henseende har Forordn. af 23 Apr. 1781 bestemt en anden Fremgangsmaade, som nu bruges, og skiønt samme Forordnings §. 25 tillader Lodseiere i de Byer, hvor intet beneficeret Gods findes, naar de derom i Mindelighed kunne forenes, at lade Udskiftningen foretage ved hvem de vil, samt fritager dem ogsaa i andre Henseender for at iagttage de i samme for Udskiftninger givne almindelige Forskrifter, saa blive dog Reebsmænd ingensteds brugte til Udskiftninger. Den Reebning, som skulde have til Hensigt at tildele en Jordbruger, som troede sig brøstholden ved sin Lod i Marken, hvad ham

i) Arent Berntsen Danmarks og Norges frugtbare Herlighed 2 D. p. 440.

med Rette tilkom, har sin Grund i den gamle Indretning, at Byernes Marker vare inddeelte imellem Gaardene i lige Dele, som kaldtes Boele, saa at hver Gaard havde sit Boel k). Den kunde finde Sted, deels imellem een Jorddrots Fæstebønder, deels imellem forskiellige Lodseiere. Da nu efter Forordningen af 8 Jun. 1787 intet Jord kan fratages nogen Fæstebonde, og lægges til en anden Gaard imod hans Minde, uden ved Udskiftning, saa bortfalder nu i Henseende til dem denne Reebning, og den kunde altsaa ikkun finde Sted imellem forskiellige Lodseiere; men Reebningen forudsætter, som før er meldt, at Byens Marker ere deelte i lige Dele imellem Gaardene, og har uden Tvivl tillige sin Grund i, at det i de ældre Tider, da skriftlige Dokumenter ikke synderlig vare i Brug, var vanskeligere at bevise sin Eiendom. Ved den nye Matrikuls Indretning ere alle Bøndergaardes Agerjorder opmaalte, og samme saavelsom øvrige Gaardenes tilliggende Eiendele nøie beskrevne, og Gaardene derefter ansatte i Skyld; megen Forandring er ved Kiøb og Salg, Mageskifte o. desl. skeet i Gaardenes Tillæg, og den Forudsætning, at Byernes Marker skulle være deelte i lige Dele imellem Gaardene, finder nu ei mere Sted. Lettere er det og nu at bevise sin lovlige Adkomst

k) See K. Anchers Udgave af Jydske Lov, Ordforklaring tit. Deld, og A. Sunesen lex Sc. IV. 1.

komst til Eiendommen, og overalt giver, efter Lovens 5. 5. 1, 20 Aars upaaankede Besiddelse Hævd, og altsaa lovlig Adkomst. At Lovens 5. 10. 12 og 13 herfra skulde indeholde nogen Undtagelse, kan ikke antages; thi uden Tvivl forstaaes ved Hævd paa de anførte Steder ikkun Besiddelse 1), og at den Jord, som af nogen paastaaes at være indtaget fra den almindelige Byemark, men ikke paa den i 13de Artikel ommeldte Maade er samme fraskilt, bør, naar denne maales, gaae med under Opmaaling, i hvor lang Tid den, som paastaaer den at være hans endeels Jord, har havt samme i Besiddelse, betager ham derfor ikke sin Ret til Jorden, naar han kan godtgiøre dertil at have lovlig Adkomst. Reebning vil derfor enten aldrig, eller dog ikkun i høist sieldne Tilfælde finde Sted, og endog i disse vilde uden Tvivl de Paagieldende paastaae og med Rette kunne paastaae Opmaaling ved Landmaaler, ikke ved Reebsmænd.

b. Naar Jorddrotten finder noget af Gaardens Bonden tilfæstede Grund beqvem til Skovs Opelskning. Dog skal Landvæsens-Commissionen i saa Tilfælde først bedømme, om Gaarden desuagtet kan blive fuldkommen tilstrækkelig til en Gaardmands Families Underholdning, og om saa befindes, bestemme den Godtgiørelse, som Fæsteren derfor bør tillægges, enten i Penge, anden Jord, eller ved Bortrydning af saa megen

1) Jevnf. L. 1. 4. 15, 5. 5. 1 og 2, 5. 13. 10 o. fl. St.

gen Skov paa et andet beqvemt Sted, hvor Fæsteren har Brug, at han derved kan blive skadesløs. Saa maa ei heller saadan fra Bøndergaarde til Skovs Opelskning indtagen Grund nogensinde komme under Hovedgaarden. I øvrigt forstaaer det sig, at naar Fæsteren tillægges, efter Landvæsens-Commissionens Eragtning, fuldkommen tilstrækkeligt Vederlag for den til Skov indtagne Grund, ham da ingen videre Afslag i hans Landgilde, eller Tilbagebetaling af Indfæstningspengene kan tilkomme.

c. Naar Jorddrotten anseer det gavnligt, at tillægge Huusmændene Jord. Dog maa ingen Huusmand nyde mere end 3 eller i det høieste 4 Tønder Land af middelmaadig Jord, og Skoleholderen dobbelt saa meget. Ei heller maa til dette Brug fratages nogen Gaard mere end 4 Tønder Land i de Byer, hvor Udskiftning er skeet. Saa maa og Gaardene ikke fratages mere, end de kunne taale; hvilket, i Tilfælde af Klage, af Amtmanden og Landvæsens-Commissarierne skal paakiendes, som og skal fastsætte, hvor meget Huusmanden bør betale i Afgivt af den Jord, som ham tillægges. Denne Afgivt betaler Huusmanden til Eieren, som igien bliver pligtig at godtgiøre den Fæster, under hvis Gaard Jorden hører, samme i sin Landgilde.

Naar Huusmandens Afgivt saaledes kommer Gaardmanden tilgode, kan denne naturligviis ikke paastaae videre Afslag i hans Landgilde, neppe ei heller i hans Hoverie. Derimod

bør

hør den Jord, som tillægges Huusmændene, uden Tvivl ansættes til Hartkorn, hvilket Hartkorn da fragaaer Gaardene, til Lindring i de Skatter og offentlige Paalæg, som af disse udredes, med mindre Afgiften af Husenes Jord, som igien godtgieres Gaardbeboerne, ansættes (som paa de Kongelige Godser er brugeligt) saa høit, at Skatter og Paalæg som hidtil af Gaardbeboerne, uden Tab for disse, kan udredes. Forholdsmæssig Tilbagebetaling af de ved Tiltrædelsen erlagte Indfæstningspenge synes derimod ikke at kunne nægtes Gaardbeboerne for den Jord, som dem til Huusmændene fratages; see Indledningen til ovenmeldte Forordning.

7) Det beroer ganske paa Husbonden, ei alene om, men og hvorledes han vil lade sine Fæstebonders Jorder udskifte. Til Taxationens saavelsom den hele Udskiftningsforretnings Gyldighed er Fæstebondens Samtykke ufornøden, Jorddrottens ene tilstrækkelig m). Dog, dersom en Fæstebonde maatte kunne godtgiøre, at Husbonden, under Paaskud af Udskiftningen, havde tilføiet ham nogen Fornærmelse til Afgang i hans lovlige Rettigheder, som Fæster, kunde det vel ikke nægtes ham imod Husbonden at søge sin Ret paa lovlig Maade.

8) Naar Udskiftning skeer, kan Husbonden paalægge sin Fæstebonde at udflytte; og denne bliver da pligtig, med den Hielp af Husbonden og Bymændene, samt øvrige Bønder af samme Gods, hvor=

m) Forordn. af 23 Apr. 1781 §. 7, 25 og 29.

hvorunder han henhører, som Forordningen af 8 Jun. 1787 §. 2 bestemmer, at besørge Udflytningen.

En naturlig Følge af det, at Bonden ikkun har Nytten og Brugen af den ham tilfæstede Jord, er det i øvrigt, at han ikke maa fordølge nogen Eiendommen angaaende Sag for sin Husbond, eller uden dennes Minde forlige Sagen med Vederparten, (hvilket Forlig desuden ei kunde være af nogen Gyldighed) ligesom det og er en naturlig Følge af Fæstebondens Forfatning, som frie Mand i Staten, at han er berettiget til ved Retten at paatale de Fornærmelser, som ham og hans Familie tilføies, og selv at oppebære de Bøder, som ham til Erstatning for saadanne Fornærmelser tilkiendes; men en Levning af det gamle Lehnsvæsen og Vornedskab, i dette Ords ældre og uskyldigere Bemærkelse, er det, at Husbonden, i Tilfælde at Fæsteren ikke selv vil eller formaaer at udføre sin Sag, bør paatale samme, i hvilket Tilfælde Bonden ikkun kan faae Erstatning for den ham tilføiede Skade, men de Bøder, som den Fornærmende idømmes, tilfalde Husbonden n).

§. 130.

Af Fæste-Contrakten flyde ogsaa Fæstebondens Pligter imod hans Husbonde. Ogsaa disse ere i adskillige Henseender af Lovgiveren bestemte. De kan henregnes til følgende trende Poster: I. Fæstebonden bør, foruden Skatter og andre offentlige Paalæg, udrede visse aarlige Redseler eller Afgivter til sin Husbonde; II. han bør vise Husbonden Hørighed og Lydighed;

n) L. 3. 13. 17.

vighed; III. han bør forsvarligen dyrke Jorden, samt holde Gaardens Bygninger med tilhørende Besætning og Inventarium i forsvarlig Stand vedlige.

§. 131.

I. Det flyder af Tingens Natur, at det egentlig og nærmest vedkommer Eieren at udrede og bære de offentlige Skatter, Paalæg og Byrder, som hæfte paa hans Eiendom. Med Rette holder derfor Regieringen i Henseende til disses Udredelse sig til Eieren, som, skiønt han maatte have overdraget andre Brugen af sin Eiendom, med Vilkaar, at Brugeren skal bære alle Hartkornets Byrder, ikke desto mindre for alle offentlige Afgivters og Præstationers Udredelse til sine rette Tider bliver ansvarlig. Det er saaledes Jordegodseieres Pligt, at erlægge Skatterne af det dem tilhørende Bøndergods paa Amtstuen, og hos dem foranstaltes disse, naar de ikke i rette Tid erlægges, ved Execution inddrevne o); hvorimod Jordegodseieren kan lade foranstalte Udpantning hos hans Fæstebønder for de Skatter, som disse efter deres Fæstebreve ere pligtige at betale, og hvormed de staae tilbage p). Skatter og Paalæg til Almeenvæsenet ere altsaa, for saavidt de udredes af Fæsteren, at ansee som en Afgivt af denne til hans Husbond. De afgaae i den Leie eller Forpagtnings-Afgivt, som Husbonden ellers, naar han selv bar de offentlige Byrder, med Rimelighed kunde vente af hans Eiendom. Imidlertid er det en saa gammel Skik, at Fæstebonden bærer alle Hartkornets Byrder, for saavidt det ikke udtrykkelig af Lovgiveren er bestemt, at samme skal bæres af Eieren selv, og den

o) Forordn. 30 Jan. 1793 §. 4 og 7. p) §. 12.

den Bétingelse i Fæstebrevene, at Bonden bør udrede alle de Skatter og Paalæg, som ved Fæstets Tiltrædelse ere eller siden under samme maatte vorde paabudne, er saa almindelig, at, i Tilfælde af Tvistighed desangaaende, Præsumtionen lettelig ved Domstolene vilde blive anseet at være imod Fæsteren, om end saadan Betingelse ikke fandtes i Fæstebrevet. Imidlertid giør dog Jorddrotten sikkerst i, ikke at udelade den q).

I Henseende til de Paalæg, som egentlig ikke udredes til Almeenvæsenet selv, men nærmest sigte til et vist Districts Beboeres egen Fordeel, synes det saa meget rimeligere, at Præsumtionen vilde blive anseet at være imod Fæsteren, som disse Paalæg, for saavidt de svares af det contribuerende Hartkorn, tildeels nærmere kunne ansees at sigte til Brugernes end til Eiernes Nytte.

Om de befalede Præstationer af Kiørseler og Arbeide til det Offentlige synes det uden for al Tvivl, at samme bør udredes af Hartkornets Brugere, og ikkun i det Tilfælde, at Eieren selv bruger eller ikke til nogen anden har overladt Brugen af sin Eiendom, vedkomme denne, uden for saavidt han som Husbond bør tilholde sine Fæstebønder at efterkomme deres Pligter r).

De offentlige Skatter, Paalæg og Byrder, som af det contribuerende Hartkorn bør udredes, have vi forhen handlet om. Her vil jeg alene anmærke:

a. At

q) Jevnf. Cancellie-Skrivelse af 6 Dec. 1788.

r) Pl. 15 Jan. 1723 og 13 Oct. 1728. For. 13 Dec. 1793 §. 33, 48 og 71.

a. At det saa kaldte ¼ Procent Paabud af det contribuerende Hartkorns Værdie, efter Forordningerne desangaaende af 14 Mai 1768 og 17 Jun. 1773, bør udredes af Eierne selv, som derimod ei alene er tilstaaet Godtgiørelse 6 af 100 af Extraskatten, for hvis Udredelse af Beboerne paa deres Gods de indestaae s); men og ved samme Forordnings 4de § er givet Rettighed til selv at hæve og nyde ¼ Procent Paalægget af de Capitaler, som de have laant paa deres Godser. Dette Paalæg er altsaa, efter Jordegodsernes nærværende Priser, langt fra at være en Byrde, meget mere en ikke ubetydelig Indtægtskilde for en stor Deel af Jordegodseierne.

b. At den Consumtionsskat, som efter Forordningen af 24 Dec. 1760 §. 1 skal svares, 8 Sk. af Tønde Hartkorn, egentlig ogsaa ikkun vedkommer Eieren, som derimod er berettiget til for egen Regning at oppebære den ved Forordningen af 31 Dec. 1700 paabudne Folkeskat af Bøndernes Tienestefolk. Imidlertid er det paa adskillige Steder Skik, at Bønderne udrede Consumtionsskatten, i hvilket Tilfælde Folkeskatten naturligviis bortfalder.

c. Lige med andre Landets Indbyggere maae Fæstebønder svare den ved Forordningen af 23 Sept. 1762 paabudne Extraskat. Ogsaa for denne Skats Udredelse saavel af Fæstebønderne, som i Almin=

s) Forordn. 14 Mai 1768 §. 5 og 6.

i Almindelighed af alle dem, som opholde sig paa hans Gods, maa Eieren indestaae, maa saaledes erlægge Skatten, efter Præsternes Mandtaller, i en samlet Sum paa Amtstuen, og selv, for saavidt ikke andre uden for Fæstebondestanden ved den i Forordningen af 17 Jan. 1764 §. 3 fastsatte Hielpeskat komme ham til Hielp, udrede den for de Uformuende, hvorimod de Jordegodseiere, som have Rang, ere frie for den ved sidstmeldte Forordning paabudne Rangskat.

d. De smaae Paalæg til Dommere, Degn og Præst ꝛc., som ikke egentlig udredes af Hartkornet, men efter hele og halve Gaarde, have vi forhen omtalt. Disse, saavelsom Tienden, vedkomme egentlig og nærmest Fæsteren og ikke Eieren, uden for saavidt han selv bruger Gaardene eller deres Tilliggende, og for saavidt han bør tilholde sine Fæstebønder at udrede hvad de ere pligtige, og være Vedkommende til Inddrivelsen behielpelig, vel ogsaa i visse Tilfælde, hvor det udtrykkelig maatte være fastsat, for sammes Erlæggelse indestaae t).

§. 132.

Foruden de Skatter, Paalæg og Byrder, hvilke saaledes af det contribuerende Hartkorns Brugere i Almindelighed, enten de ere Eiere, Fæstere eller Leiere af Jorderne, maae udredes, maae Fæstebonden svare visse aarlige Afgivter til Jorddrotten, som Leie af dennes ham overdragne Eiendom. Disse Afgivter svares deels i Penge og Vare, deels i Arbeide. Det første Slags

t) Kongel. Indbydelse af 18 Mart. 1796 §. 8.

Slags kaldes nu med et almindeligt Navn Landgilde, det andet Slags Hoverie.

A. Under Navn af Landgilde indbefattes nu alt hvad, foruden Kiørseler og Arbeide, aarligen udredes af Fæstebonden til Jorddrotten, være sig i Penge, Korn eller saa kaldet Smaaredsel.

Lovens 3. 13. 1 giør endnu Forskiel imellem Smørskyld, Kornskyld, smaae Bede og Giæsterie. Hos Arnt Berntsen 2 D. p. 79 og 84 opregnes de forskiellige Landgilde-Slags, som i hans Tider ydedes. Ei alene Korn, Smør og smaae Kreature, Lam, Giæs o. s. v., men og Oldensviin eller Flesk, Hiultømmer, Honning, Kalk og Kalksteen, Tørv, Lyng, saltet og tør Fisk, og flere Slags, gaves hist og her i Landgilde. Fra Landgilde skielnedes Giæsterie, som en Afgivt, der egentlig ikke svaredes for Jordens Brug, men var at ansee som en Erstatning for den Beværtning, hvilken Undersaatterne i de ældre Tider maatte give Kongerne og deres Følge paa deres Reiser i Landet, og som Lehnsmænd, Geistlighed og Adel siden toge Anledning til ligeledes at kræve, hine af Kronens, disse af deres egne Tienere eller Fæstebønder, men som, da den blev misbrugt, og Lovene derfor søgte at indskrænke den u), efterhaanden blev forandret til en vis Afgivt i Penge, Havre eller Malt. En Misbrug af denne Giæstning var, at Husbonden fordrede samme ikke alene for sig selv, men og for hans Tienere og Jægere, naar han sendte dem i sit Ærinde, ja endog for sine Heste, som Bonden undertiden paa en kort Tid maatte tage paa Foder. Heraf de forskiellige Benævnelser: Herre-

u) See iblant andet Kong Olufs Haandfæstning Art. 26. Chr. 3. Reces Art. 47.

Giæsterie, Foged-Giæsterie, Jæger-Giæsterie, Heste-Giæsterie o. s. fr. (Krigsgiæsterie synes at have været en Slags Skat til Krigsfolks Underholdning, som dog ikkun jordegne Bønder have maattet svare). En Art af dette Giæsterie er uden Tvivl den Foring, som Chr. 3. Reces Art. 47 og Chr. den 5tes Lov 3. 13. Art. 15 omtaler, (thi at paa sidstmeldte Sted bør læses Foring, ikke Føring, har Justitsraad Lybecker i hans Applications-Udtog med megen Sandsynlighed godtgiort) og har, som Navnet giver tilkiende, rimeligviis bestaaet deri, at Bonden har maattet fore Husbondens eller Lehnsmandens Heste. Arnt Berntsen opregner endnu v) adskillige smaae Afgivter, som hist og her af Fæstebønderne maatte udredes til deres Husbonde, hvilke ikke kunde henføres til egentlig Landgilde eller Giæsterie, men for det meste vare at ansee som Vederlag for en eller anden Fordeel, som uden for det, der egentlig tilhørte den bortfæstede Gaard, af Husbonden tilstodes Fæsteren, saasom Engepenge, Koepenge, ɔ: Penge, som maatte betales for Græsning, Tyreholdspenge, Gaasehavre, som maatte ydes tilligemed Landgilde-Giæs til disses Underholdning, Skriverpenge, hvilke dog ikkun skal have været erlagte paa Kongens og de fra Kronen mageskiftede Godser, og skal gemeenlig have beløbet 1 Skp. Korn eller dens Værdie i Penge, o. a. fl. Nu oppebæres, saavidt vides, ingensteds nogen Afgivt af Fæstebønder under Navn af Giæsterie, ligesom og Giæstning i sig selv, for saavidt den maaskee endnu paa de Kongelige Godser, da Loven blev givet, har fundet Sted x), og af Kongens Be-

v) 2 Deel p. 79, 80, 83, 101 seqv.

x) Jevnf. L. 3. 13. 15.

Betiente er bleven Bønderne affordret, er i Følge Forordningerne af 28 Jan. 1682 Art. 9, 10 Aug. 1695 Art. 3. og 4 Novemb. 1720 aldeles afskaffet. Hvad forhen er svaret under Navn af Giæsterie, er i den senere Tid tillagt Landgilden, hvorunder nu indbefattes al den staaende aarlige Afgivt af Penge, Korn eller andre Vare, som af Fæstebonden udredes til hans Husbond. Den ydes i forskiellige Ting, eller der gives (som det kaldes) forskiellige Landgilde-Species, dog ikke saa mange, som i de ældre Tider. Paa nogle, dog ikkun faa Steder betales Landgilden alene med Penge, paa andre og de fleste Steder enten blot i Kornvare eller i Korn og Penge tillige. Nogle Steder ydes endnu saa kaldet Smaaredsel eller Bede, af Lam, Giæs, Høns, Æg, der dog som Landgilde anføres i Jordebøgerne, og for det meste efter Forening imellem Vedkommende betales med Penge. Nogle faa Steder gives Gierdsel og Stavre, nogle Steder Smør og Ost, og maaskee flere Slags Vare i Landgilde. Naar Landgilde ydes i Kornvare, maa leveres 1½ Fdk. Opmaal paa hver Tønde Havre, og 1 Fdk. paa hver Tønde af de øvrige Kornsorter y). Oldengield er en Afgivt, som Fæsteren maa betale for at faae sine Sviin indbrændte paa Skoven; den erlægges altsaa ikkun, naar Olden falder og saadan Indbrænding finder Sted.

Under anden Rettighed, som efter Lovens 3. 13. 1, foruden Kornskyld, Smørskyld o. s. v. skulde udredes af Fæsteren, kan neppe forstaaes andet end de før efter Arnt Berntsen anførte smaae Afgivter af Engepenge, Tyreholdspenge m. m. Disse maae forudsætte een

y) Forordn. 10 Jan. 1698 Kap. 4. Art. 9.

eller anden Fæsteren uden for det, som ham efter hans Fæstebrev tilkommer, tilstaaet Fordeel, hvorfor saadan Kiendelse erlægges. Dog erlægges endnu paa nogle Steder ved Bogklarering eller Afregning med Fæsteren, Skriver-Penge eller Korn, og paa visse Steder saa kaldte Føringspenge, som skal være et Slags Vederlag for, at Husbonden (hvilket han dog alligevel var pligtig til) modtager Skatterne af Bønderne, og erlægger dem i en samlet Sum paa Amtstuen. Deslige Afgivter kan Husbonden ikke være berettiget til at oppebære, uden for saavidt de ved langvarig Brug maatte være hævdede, eller Fæsteren udtrykkelig har forpligtet sig til at udrede dem. Af nye kan han naturligviis, imod Fæsterens Minde, ikke paalægge dem z).

Om Landgilden anmærkes fremdeles:

a. Det er ingensinde ved Lov bestemt, hvor meget en Fæstebonde bør svare i Landgilde. Dens Bestemmelse beroer altsaa paa frivillig Forening imellem vedkommende Husbond og Fæster. Vel siger Lovens 3. 13. 14, at ingen Bonde skal være pligtig at levere andet, enten i Vare eller Penge, end som han staaer for i Jordebogen, og ved Jordebog mene adskillige Lovkyndige paa dette Sted at burde forstaaes, ikke de Jordebøger eller Fortegnelser over alle under Godserne henhørende Gaarde, Huse, og Rettigheder, med Forklaring om, hvo der have Stederne i Brug, hvad Hartkorn hvert af dem især staaer for, og hvad Indtægt deraf haves, som Jordegodseierne selv holde, og af hvilke Jordebøger, efter For-

ord-

z) Jf. Rentekammer-Skr. af 1 Dec. 1787.

ordningen af 16 Dec. 1682 §. 5, bør for Sæde=gaardene være Extrakter ved Amtstuerne; men at derunder skulde forstaaes nogle efter en gammel Matrikul af 1664 indrettede Jordebøger, som endnu skal findes ved Amtstuerne, hvori Fæstebøndernes Landgilde skal være specificeret, og at det altsaa ikke skulde staae Jordegodseiere frit at tage høiere Landgilde, end efter bemeldte gamle Jordebøger var svaret forhen af Gaardene. Men om end saadanne gamle Jordebøger maatte findes ved Amtstuerne, vilde de uden Tvivl, efter de betydelige Forandringer, som med Gaardene og deres Tillæg siden den Tid ere foregaaet, være temmelig uefterrettelige til derefter at bestemme Landgilden. In praxi forstaaer man derfor den anførte Artikel saaledes, at Bonden ikke maa affordres enten mere eller anden Slags Landgilde, end han har forpligtet sig til at svare ved sit Fæstebrev, og efter dette staaer anført for i Jordebogen, som i Grunden, for saavidt Bøndergodset angaaer, ikke er andet end en Extrakt af Fæstebrevene, ei heller kan give Eieren Ret til nogen Indtægt af Bonden, uden for saavidt den med Fæstebrevet er overeensstemmende. Denne Forklaring, som Artikelens Ord meget vel taale, synes og meest overeensstemmende med Leie=Contrakters Natur og med Eiendomsretten, og saa meget mere antagelig, som under den modsatte Fortolkning intet vilde være lettere end at eludere Lovgiverens Hensigt, og det kun lidet vilde nytte Fæstebondestanden (om end saadan Bestemmelse kunde ansees for den at medføre nogen virkelig

Nytte) at Landgilden var bestemt, saa længe Indfæstningen er ubestemt, og det staaer Husbonden frit, under Navn af Hoveriepenge, af en nye Fæster at betinge sig hvad Afgivt, han med denne kan forenes om.

Anm. Hvorledes, og under hvilke Betingelser Landgilden ved Renters Tillæggelse af de af Husbonden paa Udskiftning, Udflytning m. m. anvendte Omkostninger kan forøges, skal nærmere handles om i Kapitlet om Udskiftning.

b. Det synes at staae i Jorddrottens Valg, om han vil modtage Landgilden, for saavidt den ved Fæstebrevene er ansat til Kornvare, in natura, eller lade sig disse betale af Fæsteren med Penge, dog ikke anderledes end efter Capitelstaxten æ).

c. Ligesaa staaer det og til Husbonden at bestemme, hvor Fæsteren skal henføre Landgilden, dog er denne ikke pligtig at føre den længere Vei, end Stiftet, han boer i, er langt ö); hvilket ved Plakat af 22 Febr. 1779 nøiere er bestemt saaledes, at ingen hoveriegiørende Bonde maa af sin Husbond paalægges at henføre sin Landgilde længere bort, end i det høieste 4 Mile fra det Sted, hvor han boer, undtagen i tvende Tilfælde, 1) naar nærmeste Kiøbstæder eller beleilige Ladepladser ere mere end 4 Mile fra Hovedgaarden bortliggende, da Bonden bør være pligtig at føre Landgilden til een af disse nærmest liggende Kiøb- eller Ladesteder, og 2) naar en Hovedgaard i Siælland ligger mere end 4 Mile, men

æ) L. 3. 13. 14. ö) ibid.

men dog ikke over 8 Mile fra Kiøbenhavn, er Bonden pligtig derhen at føre sin Landgilde, naar Husbonden det forlanger.

Anm. Til Fæsterens Sikkerhed, at ham hverken i Landgilde eller Skatter og offentlige Paalæg affordres mere, end han er pligtig at erlægge, skal hver Fæstebonde af Jorddrotten meddeles en Qviteringsbog, forsynet med samme stemplet Papiir, som for Fæstebrevet er foreskrevet, hvorudi alt hvad han betaler, skal afskrives, ligesom og enhver Jorddrot, som eier eller pro officio er benaadet med 20 Tønder Hartkorn Jord eller Tiende, eller derover, bør holde igiennemdragne og af Amtmanden authoriserede og forseglede Hoved- eller Kassebøger, hvorudi bør indføres alt hvad af hver Bonde især efterhaanden betales, og som altsaa maa være overeensstemmende med Böndernes Qviteringsbøger. Disse Hoved- eller Kassebøger, saavelsom Fæsteprotokoller, Fæstebreve og Qviteringsbøger, ere Jordegodseiere og Fæstere pligtige eengang hvert Aar at forevise Amtmanmanden, saavelsom og til anden Tid, naar det til Oplysning angaaende nogen indkommen Klage af ham forlanges a). For Udeblivelse hermed kan Amtmanden mulktere dem b).

a) Forordn. 27 Nov. 1775 Art. 10 og 28. Reskr. af 25 Sept. 1778.

b) Kongel. Resolution af 20 Aug. 1790, bekiendtgiort ved Rentek. Circul. af 11 Sept. s. A.

§. 133.

B. Ved Hoverie forstaaes alt det Arbeide og de Kiørseler, som Fæstebonden maa forrette for hans Husbond.

Kofod Ancher erklærer i hans Lovhistorie Tom. I. p. 512, at han intet Spor har fundet i de ældre Love til, at Landboerne have maattet giøre Hoverie for deres Husbonder; thi ved Sk. L. XVII. 2, hvor det hedder, "at Landboe, som vilde flytte, skulde indtil Fardag hollæ oppæ allæ innæ," troer han med Føie ikke at kunne forstaaes andet Arbeide end det, som behøvedes til at dyrke den ham fæstede Jord. Af det, at Bønderne i Aarene 1280 og 1282, da de førte Klager over de Ægter og Arbeide, som de maatte forrette for Kongen, ikke tillige klagede over Hoverie til Husbonden, drager han end videre den Slutning, at det Hoverie, som en Jorddrot fordum har kunnet behøve, hvilket, førend Sædegaardene med tilliggende Marker bleve oprettede, ikkun har været lidet, er bleven forrettet af Inderster, Huusmænd og Ugedagstienere. Hertsholm i hans Skrift: Parerga de servitute, troer at finde noget Spor til Hoverie i den Giæstning, som Chr. den 3dies Reces Art. 47 forbyder at bruge uskielligen, og tilstaaer i øvrigt, ikke at have fundet nogen Lov om Hoveriet. At Landboer i de ældre Tider ikke have giort Hoverie til Husbonden, og at saadant ei heller har været fornødent, fordi der ei har været stor Avling ved de Mægtiges Gaarde, har fremdeles Etatsraad Rothe i hans Nordens Statsforfatning Tom. 2. p. 394 oplyst, fornemmelig af Geistlighedens Gavebreve. Det, der gaves, var som oftest adspredt Strøegods. Afgivterne af de bortgivne Gaarde be-

stemmes

stemmes i Vare eller Penge; men om Arbeide tales ikke. Fremdeles, anmærker han, sees saavel af disse Gavebreve som af andre Dokumenter, at alle de Vare, som behøvedes til Huusholdning, ydedes af Gaardbeboere, endog Høe og Halm; hvilket viser, at Jorddrotten ei selv har havt stor Avlsdrivt. Gavernes Betydelighed (Esbern Snare gav 14 Landbyer til Soree, Knud den Stores Søster Estrith 50 Bøndergaarde til Roeskilde Kirke o. s. v.) giør det ei heller rimeligt, at alle Beboerne paa de Gaarde, som bortgaves, vare eller bleve hoveriegiørende. Hoveriets og i Særdeleshed det ubestemte Hoveries Oprindelse hidleder han deels fra den gamle Trællestand, for saavidt Jorddrotter have hensat Trælle eller Frigivne paa deres Eiendomsjorder, deels fra den senere Tids Lehnsvæsen og deraf flydende Livegenskab eller Vornedskab, at nemlig de Mægtige have misbrugt de Rettigheder, som de efterhaanden erhvervede sig, Hals og Haand, Birkerettighed o. desl., til at fordre ubestemt Hoverie af deres Fæstebønder, hvilket disse i den Forfatning, de vare geraadede udi, ikke torde nægte. Store Jordlodder kunde nu samles, giorde, naar de eengang vare samlede, Fordringen fornøden, og de ubestemte Udtryk i Chr. den 3dies Reces Art. 42 og den ældre Forordning af 1551, at Fæstebonden skulde være sin Husbond hørig og lydig, ere maaskee blevne anseete for at hiemle den.

Hvad i Førstningen har maaskee været en blot Villighed, at en Fæstebonde er kommet hans Husbond til Hielp i Pløie- og Sæde-Tiden, eller har giort nogle Reiser for ham, kan vel ogsaa i Tidens Længde være bleven anseet som en Skyldighed.

Af

Af Arnt Berntsens Danmarks og Norges frugtbarre Herlighed sees, at Hoveriet i hans Tid (1656) har været almindelig. Forskiellen, som han giør imellem Langægts- og Stakægts-Tienere, imellem Ugedags-Tienere og ganske eller tildeels hovfrie Bønder, have vi forhen omtalt. Ugedagstienernes Hoverie var, efter hans Beretning, saa strængt, at ingen Uge forgik, at jo hver saadan havde eet eller flere Bud til Hove paa Arbeide, en Dags Tid og undertiden 2 eller 3 Dage tillige; hvorimod Adelens Ugedagstienere vare forskaanede for alle almindelige Landskatter, men Kongens ikkun for de halve, og det fordi de ikke gierne betyngedes saa haardt med Arbeide som Adelens.

I Christian den 5tes Lov forekommer ikke Ordet Hoverie; men at Loven forudsætter Hoverie, og det ubestemt, derom kan ingen Tvivl være. Saaledes byder L. 3. 13. 7, at Bonde, som vil flytte fra Gaarden, skal rette for sig med Ægt og Arbeide til Fardag. Efter 3. 12. 4 maa Selveierbonde ei med utilbørligt Arbeide eller Tynge af Herlighedseieren besværes, videre end som Herligheden efter Billighed kan udkræve, hvilket eragtes at være den fierde Deel imod en Fæstebonde, som besidder en heel Gaard. L. 5. 2. 63 taler om Sædegaarde og saa mange Ugedags- og næsthosliggende Bønder, som til Avlen at drive fornøden gieres, som paa Skifte imellem Sødskende skulle tilfalde Brødrene. L. 5. 3. 23 taler om Bøndergods saa nær en Sædegaard beliggende, at det beqvemmelig med Ægt og Arbeide kunde lægges under samme, og befrier Sædegaardens Eier, naar han har faaet saadant ham beleiligt liggende Bøndergods, og som til hans Gaards Avling fornødentlig udkræves,

for

for Gield udlagt, for at lade sig udløse. Efter L. 1. 24. 25 skal, i Tilfælde af Udlæg eller Indførsel for Gield, Hovedgaarden med næst tilliggende Gods, som til Gaardens Avlings Fortsættelse uforbigængelig fornøden eragtes, for Udlæg forskaanes, saa længe der er Løsøre eller andet Jordegods, som til Udlægget er tilstrækkeligt. Af det Anførte sees, at Indretningen med Hovedgaardes Drivt ved Hoverie af Bønderne var paa den Tid, da Loven blev givet, almindelig, og at ingen anden Maalestok havdes for Bondens Arbeide end Husbondens Fornødenhed. Saaledes vedblev Hoveriet ubestemt, ja blev endog efterhaanden paa de fleste Steder, deels ved Bøndergaardes Nedlæggelse og Bønderjords Indtagelse under Hovedgaardene eller Indrettelse til nye Hovedgaarde, deels ved Skovs og Krats Rydning og en bedre, men derfor ogsaa mere og strængere Arbeide udkrævende, Culturs Indførelse, anseeligen forøget, indtil man endelig i de senere Tider, da man blev opmærksom paa, at Bonden herved forarmedes, til ubodelig Skade ei alene for ham, men og for det Almindelige og Jordegodseierne selv, begyndte at sætte dets videre Udvidelse Grændser. Det første Forsøg skede ved Forordningen af 6 Mai 1769, efterat General-Landvæsens-Collegiet kort forhen var bleven oprettet.

Ved denne Forordning blev det overladt og paalagt Proprietairerne selv at forfatte et Hoverie-Reglement for enhver især af deres Fæstebønder, ved hvilket Bondens Arbeide skulde fastsættes til visse Spænd- og Gangdage ugentlig, hvis Antal hverken i det Hele, eller nogen Uge især, maatte overskrides, undtagen for saavidt, at, naar Husbonden i Pløie- eller Høste-

Tiden

Tiden havde, formedelst ustadigt Veirligt, i en Uge maattet lade een eller flere af de i Reglementet bestemte Dage forbigaae ubrugte, det da var ham tilladt at indhente saadant, ved i næstpaafølgende Uger at kræve een Dag mere end i Reglementet var bestemt, indtil de saaledes tilgode blevne Dage vare aftiente. Tillige skulde det nøiagtig bestemmes, hvad der skulde ansees for en Dags Arbeide. Saadant et Reglement skulde vedhæftes hver Bondes Fæstebrev, og af disse specielle Reglementer samlede skulde Proprietairerne uddrage et General-Hoverireglement for det hele Gods, efter et Schema, som til den Ende blev dem meddeelt, hvilket General-Hoverireglement skulde tilstilles Amtmanden, og af ham igien indsendes til General-Landvæsens-Collegiet. De Forandringer, som enten i Anledning af Fæsteforandring eller med Fæsternes Minde foretoges i Henseende til Hoveriet, skulde indberettes til Amtmanden og Collegiet, paa det at det Fornødne derom kunde anmærkes i det generale Reglement for Godset.

Efter Indledningen til Forordningen af 20 Febr. 1771 havde det største Tal af Jordegodseierne giort Paastand paa ubilligt og uproportioneret Hoverie, og kun en ganske liden Deel af dem efterkommet Kongens i ovenmeldte Forordning yttrede Villie og Hensigt til Bondens Lettelse. Kongen fandt det derfor fornødent og billigt, især i Betragtning af den Tilstand, Bønderne ved Forordningerne af 30 Jun. 1741 og 1 Jul. 1746 §. 2 vare satte udi, at fastsætte, hvad der skulde ansees for det høieste Hoverie, som en Jordegodseier maatte æske af Bonden. Og da Billighed udfordrede, at Hoveriet burde rette sig efter Bondens Kræfter, efter

efter hans Tilstand som Fæster, og efter den Tid, han kunde have tilovers fra sit eget Arbeide, men den Oplysning, som var bleven søgt desangaaende ved de i Forordningen af 6 Mai 1769 befalede Hoverie-Reglementer, ikke var befunden tilstrækkelig, saa fandt Kongen fornødent at antage Hartkornet til Regel for Hoveriets Svarelse. Det blev saaledes bestemt, hvor mange saavel Pløiedage som andre Spænddage og Gangdage i det høieste maatte kræves aarlig af en Gaard paa 6 Tønder Hartkorn, nemlig 48 Spænddage, deriblant 10 Pløiedage, og 96 Gangdage. For hver Skieppe Hartkorn, Bondens Gaard stod for mindre end 6 Tønder, godtgiordes ham 1 Spænddag og 2 Gangdage c). For hver Skieppe Hartkorn, den stod for over 6 Tønder, maatte han giøre en Arbeidsdag mere, 2 Gangdage beregnede imod 1 Spænddag d). For hver Fierdingvei, Bonden var længere end ¾ Miil boende fra Hovedgaarden, eller det Sted, hvor Husbonden jevnligen anviiste ham Arbeide, godtgiordes ham ⅛ Deel af det fastsatte Antal Spænd- og Gangdage e). Naar Hovaaret, som regnedes fra 1ste Mai til 1ste Mai, var udrunden, skulde Hovdagene ansees som aftiente. Det blev tillige nøiagtigen fastsat, hvor mange Dage i det høieste maatte fordres ugentlig af Bonden, saavel i Bondens Pløie-, Høste- og Møgagnings-Tid, som paa andre Aarets Tider. Ligeledes blev det nøiagtigen fastsat, hvad der skulde ansees for en Dags Gierning, forinden samme kunde ansees for aftient, samt hvilke Redskaber Bonden til Hoveriets Bestridelse skulde anskaffe og forsvarligen holde vedlige. For hver aftient Dag skulde Bonden af

c) Forordn. §. 2. d) §. 3. e) §. 6.

af Husbonden gives en Billet. Længere Reiser end paa 6 Mile frem og 6 Mile tilbage fra Hovedgaarden eller Jorddrottens Boepæl af at regne, naar samme ikke var over en Miil fra Bondens Hiem, men ellers fra Bondens Gaard, maatte ikke kræves af Bonden, og deres Antal maatte ligeledes rette sig efter Bondens Hartkorn. Alt det Arbeide, som hidtil var givet Benderne at forrette hiemme i Huset, saasom Hovspind og desl., blev aldeles forbudet. Hver Bonde skulde forsynes med et Hoverie-Reglement, indrettet efter Forordningens Forskrift, som skulde vedhæftes hans Fæstebrev. I øvrigt var det ikkun Forordningens Hensigt at bestemme, hvad Hoverie i det høieste maatte kræves af Bonden, men Jordegodseierne maatte ikke deraf tage Anledning til at fordre mere Hoverie af deres Fæstebønder, end de tilforn havde forrettet. Bønderne blev det paalagt at forrette det Hovarbeide, som Husbonden forlangte af dem, og, naar de troede sig fornærmede, at see i Mindelighed Sagen bilagt med Husbonden; men, om slig mindelig Afgiørelse ei kunde finde Sted, skulde de andrage Sagen for Amtmanden, hvis Pligt det var, at anvende al muelig Flid for at see Sagen paa retteste og billigste Maade afgiort. Amtmanden blev til den Ende bemyndiget til at paalægge Hovbonden at aftiene i den følgende Tid dobbelt saa mange Dage, som de, han havde nægtet eller modvillig forsømt, og, paa den anden Side, at frikiende Bonden for dobbelt saa mange Dage, som dem, han, efter Tilsigelse, havde giort flere, end han burde. Fandt nogen af Parterne sig misfornøiet med Amtmandens Kiendelse, kunde den andrage Sagen for General-Landvæsens-Commissionen, som, i fornødne Tilfælde, og

og efter Sagens Beskaffenhed, derom skulde giøre Kongen Forestilling. Det yderligere Detail kan eftersees i Forordningen.

Efterat denne Forordning, hvorved Hoveriet saaledes meget nøiagtigen blev bestemt, var udkommen, paalagde det Danske Kammer Amtmændene ved Circulairer, ved hvert Aars Udgang at indberette, hvad Virkning den befalede Hoveriets Bestemmelse havde havt. Efter de i Følge heraf fra Amtmændene indkomne Beretninger klagede Jordegodseierne paa de fleste Steder, at det Hoverie, som Forordningen af 20 Februar. 1771 hiemlede dem, var utilstrækkeligt. Dette med mere gav Rentekammeret Anledning til i Aaret 1773 at giøre Kongen Forestilling om denne Forordnings Ophævelse, og at forelægge ham den nu ved Forordningen af 6 Dec. 1799 §. 1 aldeles ophævede Forordning af 12 August 1773 til Underskrivt. Aarsagen til denne nye Anordning angives i dens Præmisser at være: at det ved Forordningen af 20 Febr. 1771 bestemte Hoverie var befunden paa de fleste Steder ikke at udgiøre det Arbeide, som nødvendig udfordredes til Hovedgaardenes Drift, men at have været dertil aldeles utilstrækkeligt, hvorudover mange Jorder vare imidlertid blevne udyrkede og ubesaaede, samt Korn- og Høehøst saavelsom andet Arbeide efterladt. (I Forestillingen yttrede endog Kammeret Frygt for, at adskillige Godser skulde blive øde, og hiemfalde til Kongen for resterende Skatter).

Ved denne Forordning bleve de foregaaende Bestemmelser ophævede, ja frivillige Foreninger til Hoveriets Bestemmelse skulde end ikke ansees gieldende længere, end begge contraherende Parter dermed fandt

sig forneiede f), og enhver Egns gamle Skik og Brug skulde nu alene være Reglen for Bøndernes Hoverie. Dog skulde hver Bonde tildeles visse Lodder i Hovedgaardens Marker og Enge g). Ligeledes skulde Husbonden tildele enhver Bonde sit visse Arbeide med Giødningens Udførelse og Hegnet om Hovedgaardens Marker h). Alt det Korn, som udbragtes af Gaardens Avling og samme underliggende Tiender, skulde Bønderne efter Forordningens §. 7 udtærske, og siden bortføre til en af de i Nærheden beliggende Kiøbstæder eller beleiligt liggende Ladningssted; men Bønderne i Sielland forpligtedes fra de Hovedgaarde, som ligge 4 Mile og derunder nær Kiøbenhavn, derhen at føre alt det ved Gaarden udtærskede Korn, naar Husbonden forlangte det, men fra de Gaarde, som ere Kiøbenhavn over 4 og indtil 8 Mile fraliggende, at giøre et vist Antal Reiser med Kornvare derhen i). Naar nogen Bonde af een eller anden Aarsag unddroges fra at giøre Hoverie til Hovedgaarden, forpligtedes Husbonden selv at udrede det Hoverie, som af ham var bleven forrettet k), og altsaa synes Principet af denne Forordning at være, at Bønderne ingensinde maatte paalægges mere Hoverie til Avlingens Drivt, end de Lodders Dyrkning, som eengang for alle skulde hver især tildeles; men saaledes at inddele Hoveriet imellem Bønderne blev aldeles, uden mindste Opsyn af Øvrigheden, overladt til Husbonden selv, blev og paa meget faa Steder iværksat, og det er in praxi ikke bleven anseet for utilladeligt, ved Rydning paa Hovedgaardenes Marker og hidtil udyrkede Jorders Indtagelse under

f) Forordn. §. 16. g) §. 2. h) §. 3 og 4.
i) §. 5. k) §. 14.

under Ploven, naar ikkun de saaledes indtagne Jorder vare matrikulerede under Hovedgaardene, eller dog med Rette under samme henhørende, saavelsom ved nye Dyrkningsmaaders Indførelse, at forøge Hoveriet for Bønderne. Alt det øvrige Avlingens Drivt ikke egentlig vedkommende Hoverie, for saavidt saadant blev anseet for tilladeligt, og ikke ved Forordningens 13de § aldeles forbudet at kræve af Gaardmændene, skulde bestemmes til visse Spænd- og Gangdage. Husbonden skulde derfor give en nøiagtig Forklaring over, hvor mange Dages Arbeide han af hver heel, halv eller ¼ Gaard troede at behøve til de forskiellige Slags i Forordningens 6te § omtalte Hoverie. Efter disse Forklaringer blev det Amtmændene paalagt, med tvende tiltagne landkyndige Mænd at forfatte et paa Ret og Billighed efter de locale Omstændigheder grundet Hoverie-Reglement for ethvert Gods især, saaledes som de trøstede sig til at være Kongen derfor ansvarlige. Samtlige Hoverie-Reglementer skulde indføres i en Protokol for hvert Amt især, hvoraf en Gienpart skulde indsendes til Rentekammeret, for derfra at forestilles Hans Majestæt til Approbation. Ved den paafulgte Kongelige Approbation blev dog alene seet paa, hvad Jordegodseierne havde forlangt, saa at, naar Commissarierne paa eet eller andet Sted havde nedsat Antallet af de af Proprietairerne til et eller andet Arbeide forlangte Dage, blev saadan deres Eragtning tilsidesat, og Jordegodseierne tilstaaet det Hoverie, som de havde forlangt, naar ikkun intet af det Arbeide, som Forordningens 13de § havde erklæret for utilladeligt, derunder var indbegrebet. Bønder, som modvilligen undlode, efter Tilsigelse, at forrette det Hoverie,

som i Følge Forordningen paalaae dem at besørge, skulde, foruden at erstatte Husbonden den Skade og Udgivt, som deres Udeblivelse maatte have forvoldet ham, bøde første Gang 2 Rdr., anden Gang 4 Rdr., men tredie Gang tiltales til Fæstes Forbrydelse og Fæstningsarbeide paa visse Aar, efter Sagens Omstændigheder. Bønder, som førte ubeføiet og ubeviislig Klage over deres Husbonder, skulde ansees med Mulkt eller Straf paa Kroppen. Derimod kunde de Jordegodseiere, som ved Hoveriet fornærmede Bønderne, naar beviislig Klage derover indløb, vente tilbørligen og efter den strængeste Retfærdighed at vorde anseete l).

Denne Forordning gav, især nogle Aar efter at den var udkommen, Anledning til mange Klager, deels og fornemmelig fra Bønder over at dem affordredes mere eller andet Hoverie, end de efter Forordningen troede sig pligtige til, deels fra Jordegodseiere over Bøndernes Modvillighed til at forrette saadant Hoverie, hvortil de dog formeentlig vare pligtige. Paa adskillige deslige til Rentekammeret indløbne Klager afgav samme Resolutioner, hvilke dog egentlig mere vare at ansee blot som Yttrelser af hvad Kammeret, som det Departement, hvorigiennem Forordningen var udstædt, ansaae for Ret i de omtvistede Tilfælde, end som Kiendelser, da disse Sager egentlig henhørte under almindelig Rettergang, hvorhen de ogsaa af Kammeret, for saavidt Parterne ikke lode det beroe ved sammes Resolution, bleve henviiste. Adskillige over Fornærmelse ved Hoveriet klagende Bønder bleve saaledes af Kammeret hiulpne til beneficium paupertatis, og imod nogle enkelte Jordegodseiere, som

i den

l) Forordn. §. 13 og 17.

i den Henseende havde fornærmet deres Fæstebønder, blev foranstaltet offentlig Tiltale.

§. 134.

Ogsaa Hoveriet er een af de Poster, som har syssel-sat den for Landboesagen nedsatte Commissions Op-mærksomhed. Af samme ere de senere Forordninger angaaende Orden ved Hoveriet og dets Bestemmelse foranledigede. Først fandt man fornødent, at tilholde Bønderne at forrette det Hoverie, hvortil de ved Forordningen af 12 Aug. 1773 vare forpligtede, nøiere at fastsætte Straffene for Forbrydelser imod denne Forordning, samt nøiere at bestemme nogle enkelte til Orden ved Hoveriet hensigtende Poster. Derefter har man søgt at opmuntre Jordegodseiere og Bønder til at indgaae frivillige Foreninger til Hoveriets Bestem-melse, og at indhente paalidelige og nøiagtige Efterret-ninger om det Hoverie, som hidtil til Hovedgaardene er bleven forrettet og fremdeles til Hovmarkernes Drivt ansees fornødent, samt om Bøndernes Evne til at ud-rede det forlangte Arbeide, til Brug for de Commis-sioner, som Hoveriets Bestemmelse paa de Godser, hvor ingen Forening er truffen desangaaende, siden af Kongen er bleven overdraget; og endelig er, efterat Hoveriet overalt saaledes, deels ved Foreninger, deels ved Kiendelser, er bleven bestemt, dette Værk ved For-ordningen af 6 Dec. 1799 tilendebragt, og ved samme alt hvad uagtet bemeldte Foreninger og Kiendelser er anseet at mangle til Hoveriets fuldkomne Bestemmelse, nu og for Eftertiden, af Lovgiveren fastsat.

Efterat saaledes Amtmændene først ved en Konge-lig Resolution af 15 Jul. 1789 vare blevne bemyndi-

gede til, ved en Mulkt af 1 Rdr. daglig at tilholde Bønderne at forrette det Hoverie, som de af Husbonden vare tilsagte til, i Tilfælde, at Arbeidet ansaaes ingen Opsættelse at kunne taale, og strax for samme at foranstalte Udpantning, hvorimod dem tilsagdes Godtgiørelse, saafremt det siden befandtes, at de ikke havde været pligtige til det dem afffordrede Arbeide, (ligesom og Amtmændene var paalagt, saasnart saadan Udpantning var skeet, at indberette til Rentekammeret den føiede Foranstaltning, for derfra at forestilles Kongen til Approbation) udkom Forordningen af 25 Mart. 1791, angaaende hvorledes god Orden skal haandhæves ved Hoveriet paa Jordegodserne i Danmark, af hvilken Forordning, som for det allermeste endnu gieldende, det vigtigste skal vorde foredraget i det Følgende, naar jeg først kortelig faaer igiennemgaaet Hoveriebestemmelsernes Historie.

At fastsætte almindelige Regler for Hoveriet, som kunde være anvendelige til dets Bestemmelse ved alle Jordegodser i Landets forskiellige Egne, saaledes at Hovedgaardenes Eiere ikke skulde savne det til Hovedgaardsmarkernes Drivt fornødne Arbeide, og Bønderne dog ikke derved besværes over deres Kræfter, indsaae Regieringen at ville medføre megen Vanskelighed. Den har derfor søgt, deels at formaae vedkommende Jordegodseiere og Bønder til at indgaae mindelige Foreninger om Hoveriets Bestemmelse, deels at indhente saa nøiagtige og fuldstændige Efterretninger, som muligt, fra de Godser, hvor mindelige Foreninger ikke tilveiebragdes, om det Hoverie, som hidtil til Hovedgaardene var bleven forrettet, og fremdeles til sammes Drivt ansaaes fornødent, saavelsom om Bøn-

dernes Evne til at udrede det forlangte Hovarbeide, til Brug for de Commissarier, som Kongen vilde udnævne til paa ethvert Sted, efter foregaaende Undersegelse, at bestemme Hoveriet. Saadanne detaillerede Efterretninger, som skulde vise saavel Hovedgaardsjordernes Størrelse og den Maade, samme hidtil vare blevne drevne paa, med Forklaring om hvad og hvor meget Arbeide af Bønderne fremdeles til sammes Drivt forlangtes, som de hoveriegiørende Bønders Tillæg af Jord og Hartkorn, deres Afgivter til Husbonden, og overhovedet deres oekonomiske Forfatning, blev det ved Plakaten af 24 Jun. 1791 samtlige Jorddrotter, for saavidt de ikke om Hoveriet med deres Fæstebønder vare forenede, paalagt inden næste October Maaneds Udgang, efter dem til den Ende tilstillede Schemata, at afgive til Amtmanden, som, om han fandt dem ufuldstændige eller ikke affattede efter Plakatens Forskrift, skulde tilbagesende dem til Rettelse, men i andet Fald indsende dem til Rentekammeret. De Jorddrotter, som ikke til den fastsatte Tid afgave de befalede Efterretninger, og ikke sendte dem, som vare befundne urigtige eller ufuldstændige, inden 3 Uger rettede tilbage, bleve truede med, at Hoveriet til deres Gaarde ikke kunde ventes høiere ansat, end det ringeste Hoverie i Provintsen. Imidlertid blev dog Terminen til disse Efterretningers Indsendelse Tid efter anden udsat.

Til i Mindelighed at forenes om Hoveriets Bestemmelse enten for alt Hovarbeidet eller for en Deel deraf, søgte samme Plakat at opmuntre saavel Jorddrotterne som Bønderne, overladende ganske til dem indbyrdes at fastsætte saadanne Foreningers Vilkaar,

dog med følgende to Betingelser: 1) at alt Hovarbeidet blev nøiagtig bestemt, 2) at visse Formaliteter iagttoges til Sikkerhed for, at Foreningen med fuldkommen fri Villie og beraad Hu var indgaaet af Bønderne. De Regler, som Plakaten i disse Henseender foreskriver, maae uden Tvivl, for saavidt nye Foreninger om Hoveriet kunne indgaaes, ansees endnu at være gieldende m).

1) I første Henseende fastsætter Plakaten:

a. At Hoveriet bør bestemmes enten alt til visse Ploie-, Spænd- og Gangdage, eller og det egentlige Avlingshoverie til visse i Qvadratmaal eller med Længde- og Bredemaal bestemte Hovmaale i Ager og Eng, samt Hegningshoveriet til visse Hegningsmaal, saaledes at Gierdernes Længde og Beskaffenhed og Grøvternes Længde og Brede angives, og ikkun alt det øvrige Hoverie ansættes til visse Spænd- og Gangdage.

b. At ved det blot til visse Dage bestemte Arbeide tillige fastsættes, hvad der skal ansees for en Dags Gierning, forinden den kan ansees aftient.

c. At det tillige bestemmes, hvor mange Dage i det høieste maae fordres ugentlig, saavel i Høstens Tid som i andre Aarets Tider.

Anm. Ved Kongelig Resolution af 4 Apr. 1792 er det fastsat, at naar sidstmeldte Bestemmelse i Foreningen er udeladt, maa i Høst-, Ploie- og Hegnings-Tiderne aldeles intet andet Hoverie affordres Bønderne, med mindre til hiint Arbeide ikke i en Uge er brugt saa

m) Forordn. 6 Dec. 1799 §. 2.

saa mange Dage, som ellers til Hoveriet ugentlig til samme Aarets Tid er bestemt. Samme Resolution befaler ogsaa, at alt Hoverie til Bygninger og Reparation paa Hovedgaarden bør være bestemt, Ildebrands Tilfælde undtagne, i hvilke, naar Tvistighed opkommer imellem Jorddrotten og Bønderne om Qvantiteten af det fornødne Hoverie, samme af Amtmanden og Landvæsens-Commissarierne, og, om nogen Vedkommende ikke finder sig fornøiet med deres Kiendelse, af Rentekammeret skal bestemmes.

d. At Hoverie-Aarets Begyndelse bestemmes, og at det Hoverie, som ikke giøres i det løbende Aar, ikke kan fordres som Restance i det næst paafølgende.

2) Til Sikkerhed for, at Foreningen frivilligen er indgaaet af Bønderne, og Plakatens Forskrift ved Foreningen iagttaget, bør den indgangne Forening af Jorddrotten sendes til Amtmanden, som, naar han finder den overeensstemmende med Anordningen, selv skal imodtage Bøndernes Tilstaaelse, at de frivilligen have indgaaet den, og derom forsyne Foreningen med sin Paategning n).

Anm. Ved Kongel. Resolution af 14 Dec. 1791, bekiendtgiort ved Circulaire af 31 Dec. s. A., er det ogsaa bleven Jorddrotterne tilladt, at lade deslige Foreninger af Bønderne inden Tinge vedgaae; dog skal de ikke desto mindre forsynes med Amtmandens Paategning,

 at

n) §. 6.

at de af ham ere befundne med ovenmeldte Anordning overeensstemmende.

Ved Plakaten af 23 Dec. 1791 søgte man fremdeles at opmuntre Jordegodseiere og Bønder til frivillige Foreninger, og til den Ende at betage Bønderne den urigtige Formening, de paa nogle Steder skal have været udi, at Hoveriet betydeligen skulde vorde nedsat. Denne Plakat igientog derfor efter den af 24 Jun., at ved Hoveriets Bestemmelse af Commissarier skulde haves Hensyn til det Arbeide, som indtil Begyndelsen af Aaret 1790 var bleven forrettet, dog med den i samme Plakat fastsatte Betingelse, nemlig at Bønderne ikke paalagdes mere Hoverie, end at de tillige kunde overkomme tilbørligen at dyrke deres Fæstegaarde, og at udrede de dem paaliggende Skatter og Afgivter. Den paalagde tillige Amtmændene, at kalde ethvert Jordegodses Eier, eller dennes Fuldmægtig, tilligemed de hoveriegiørende Bønder for sig, og søge at mægle frivillige Foreninger imellem dem til Hoveriets Bestemmelse, hvortil Jorddrotten skulde opgive Forslag. Saadanne Foreninger skulde strax paa Stedet underskrives af Parterne, og ved Amtmændenes Paaskrift stadfæstes, hvorefter Gienparter deraf skulde indsendes til Kammeret.

Ved Kongelig Resolution af 4 Apr. 1792 blev Rentekammeret bemyndiget til at paalægge Vedkommende, at see de i adskillige af de indkomne Hoverie-Foreninger forefundne Mangler og Uovereensstemmelser med Plakaterne af 24 Jun. og 23 Decemb. 1791 rettede, samt ligeledes for Eftertiden at paasee, at de indkommende Foreninger vare indrettede efter Plakatens Forskrift.

Plaka-

Plakaten af 11 Aug. 1793 udsatte Hoveriets Bestemmelse ved Commissarier indtil Foraaret 1794, og befalede, at paa de Godser, hvor mere end det halve Antal af de hoveriegierende Bønder havde forenet sig med Jorddrotten, skulde de øvrige Bønder forrette Hoveriet efter den af de fleste vedtagne Forening, indtil Hoveriet af Commissarier bestemtes, da dem, i Tilfælde, at det befandtes, at de vare blevne mere bebyrdede ved det af de flere vedtagne Hoverie, end ved det ubestemte, som de forhen havde forrettet, skulde af Commissarierne tilkiendes billig Godtgiørelse for det mere, de havde forrettet.

Imidlertid bleve dog de lovede Commissarier ikke udnævnte førend i Junii 1795. Kongen anordnede da tvende Commissioner, hver bestaaende af tvende bestandige Medlemmer, foruden vedkommende Amtmand samt tvende Landinspecteurer, hvilke sidstmeldte det ved en særskilt Instruction blev overdraget, forud at begive dem til de Godser, hvor Hoveriet skulde bestemmes, deels for at see at mægle mindelige Foreninger imellem Jorddrotterne og Bønderne, deels for, i Mangel heraf, at foretage de til Hoveriets Bestemmelse fornødne Undersøgelser, Berigtigelser og Beregninger. Desuden blev ved hver Commission især ansat en Secretair og en Skriver, samt tvende Landmaalere, som skulde gaae Landinspecteurerne tilhaande ved de disse overdragne Forretninger. Dog bleve disse tvende Commissioner for det første i Aaret 1795 samlede i een Commission, som Rentekammer-Præsidenten og een af dets Deputerede ligeledes tiltraadde, men derefter blev hver Commission især sit bestemte Distrikt anviist.

Om

Om disse Commissioners Udnævnelse bleve Undersaatterne underrettede ved en Plakat af 5 Jun. 1795, og dem derved tillige tilkiendegivet, at hvo, som troede sig fornærmet ved Commissionens Kiendelse, kunde paaanke samme for Rentekammeret. Ligeledes blev ved Trykken bekiendtgiort den Commissarierne meddeelte Instruction af samme Dato, ved hvilken dem blev paalagt, at søge at forene Jordegodseiere og Bønder om Hoveriepenge i Stedet for Hoverie, eller om dette ikke kunde lykkes, da om Hoveriets Bestemmelse, og først, naar saadan mindelig Forening ikke var at opnaae, selv at fastsætte Hoveriet efter de i Instructionen foreskrevne Regler, hvoraf følgende tvende, for saavidt angaaer Bestemmelsen af det Qvantum af Arbeide, som Bønderne maatte paalægges, kunne ansees for de vigtigste:

1) Naar de nemlig fandt, at Bøndernes Forfatning var god, og at det Hoverie, som af Husbonden var forlangt, hidtil af dem havde været forrettet, skulde de, uden videre Undersøgelse, tildele enhver Bonde især visse Pløie-, Spænd- og Gangdage, og, om forlangtes, visse Hovmaal. Dog, om de derhos fandt Hoveriet at være strængt, skulde de tillige underrette sig, om Bønderne paa een eller anden Maade vare af Jorddrotten blevne understøttede, i hvilket Tilfælde Jorddrotten forbandtes til at lade Bønderne nyde de samme Fordele, som hidtil.

2) Naar Commissarierne ikke kunde tilveiebringe mindelig Forening om Hoveriet, og det til 1789 Aars Udgang forrettede Hoverie ei heller uden videre Undersøgelse kunde finde Sted, saa blev

det dem paalagt, ved Hoveriets Bestemmelse at følge den almindelige Grundsætning, som ved Plakaten af 24 Jun. 1791 er foreskreven, nemlig, at Hoveriet skal bestemmes saaledes, at Jorddrotterne kunne betrygges for ikke at faae mindre Arbeide af Benderne beherigen forrettet, end til deres Hovedgaardes Drivt udfordres, naar Arbeidet vel bestyres, dog at Benderne derved ikke paalægges mere, end de til 1790 Aars Begyndelse have forrettet, ikke heller mere, end at de tillige kunne overkomme tilbørligen at dyrke deres Fæstegaarde, og at udrede de dem paaliggende Skatter og Afgivter. I Overeensstemmelse med denne Grundsætning bleve adskillige særdeles Regler Commissarierne foreskrevne, hvilke de ved Hoveriets Bestemmelse havde at følge. Da disse Regler for størstedelen mere indslaae i det Oekonomiske end i det Juridiske, endeel af samme ogsaa, for saavidt dem nemlig siden er givet almindelig Lovs Kraft, herefter paa et mere passende Sted vil blive omhandlet, saa vil jeg heraf alene uddrage følgende almindelige og paa Jorddrotters og Fæstebønders giensides Rettigheder og Pligter nærmest indfindende Regler, der ogsaa, for saavidt nye Bestemmelser af Hoveriet endnu kunne finde Sted, ved samme blive at iagttage o).

a. Paa de Godser, hvor Commissarierne ved Undersøgelse befandt, at Antallet af de til Hovedgaardene efter de approberede Hoverie-Reglementer henhørende hoveriegiørende Bønder var bleven

o) Jevnfør Forordn. 6 Dec. 1799 §. 7.

bleven formindsket, til Forøgelse i Hoveriet for de øvrige Bønder, eller at de hoveriegiørende Bønders Hartkorn og Tillæg var bleven formindsket, uden at deres Hoverie i samme Forhold var nedsat, saavelsom hvor de befandt, at nogen Jorddrot, ved, uden Kongelig Tilladelse, at underlægge Hovedgaarden Jord, som ikke laae til den, da Reglementet blev affattet, havde forøget Bøndernes Hoverie, blev det dem paalagt at formindske Hoveriet, og om de forefundne Omstændigheder at giøre Indberetning til Rentekammeret p).

b. De skulde fastsætte alt Hovarbeidet til visse Pløie-, Spænd- og Gangdage, eller og, naar Jorddrotten saaledes forlangte det, til visse Hovlodder, efter bestemt Maal, i Mark og Eng, samt Grøvter og Gierder, og da ikkun ansætte det Arbeide, som ei saaledes tildeeltes Bonden, til Spænd- og Gangdage. Dog skulde Commissionen, for at have en sikker Maalestok, hvorefter den kunde bedømme, at Summen af alt det Hoverie, der paaligger Bonden, ei overgaaer dennes Kræfter, beregne alt Hovmaals-Arbeide til Dage q).

c. Ved at bestemme Spænd- og Gangdagenes Antal skulde Commissarierne tillige fastsætte, hvor meget Arbeide i enhver saadan Dag skal forrettes, med Hensyn paa alle locale Omstændigheder, og efter den Veiledning, som i en Instructionen vedføiet Tabel dertil gaves dem r).

d. Lige-

p) Instr. §. 5 og 6. q) §. 11.
r) §. 15.

d. Ligeledes skulde de fastsætte, hvor mange Pløie-, Spænd- og Gangdage Godseieren i de forskiellige Aarets Tider i det høieste maae fordre ugentlig; og paa de Godser, hvor endeel Arbeide ansættes til Hovmaal, maatte Bønderne desformedelst ikke kunne bruges til flere Dages Hoverie om Ugen, end om alt Hoveriet var bleven bestemt til Dagarbeide s).

e. De Bønder, som ligge længere end 1 ¼ Miil fra Hovedgaarden, skulde ganske være fritagne for at giøre Avlingshoverie, men i dets Sted betale billige Hoveriepenge; og brugtes de end til noget Arbeide, maatte dette alene være visse Spænddage, ved hvilke dog den Vei, som de kiøre fra deres Hiem til Hovedgaarden, beregnes dem tilgode. Ligeledes skulde og de Bønder, som have ½ Miil og derover, indtil 1 ¼, til Hovedgaardens Ladegaard, paalægges forholdsmæssig mindre Hoverie end de nærmere boende Bønder t).

f. Hvad der uden for det til Avlingens Drivt umiddelbar henhørende Arbeide maatte ansees som tilladeligt Hoverie, har Instructionens 23de § bestemt. Intet andet Arbeide, end det saaledes i Instructionen og samme vedføiede Tabel A benævnte, maatte uden Bøndernes Samtykke paalægges dem u).

g. Hvor Hovedgaardens Drivt udfordrede mere Arbeide, end Bønderne kunde overkomme, skulde Commissionen bestemme Tiden, hvor længe det

s) Instr. §. 29. t) §. 11 og 13.
u) §. 24.

det mere Hoverie skal giøres imod Pengegodtgiørelse v).

h. Hvo som vilde paaanke Commissionens Kiendelse, skulde inden 4 Uger anmelde saadant for Amtmanden, og, naar de havde erholdt Afskrift af Commissionens Kiendelse, inden 4 Uger derefter andrage deres Klage for Rentekammeret, som skulde afgiøre Sagen ved endelig Resolution x).

§. 135.

Efter saaledes kortelig at have foredraget hvad af Regieringen til Hoveriets Bestemmelse for hvert enkelt Godses Fæstebønder er foranstaltet, staaer endnu tilbage at handle om Jorddrotters og Fæstebønders giensides Rettigheder og Pligter med Hensyn til Hoveriet, for saavidt nemlig disse i Almindelighed af Lovgiveren ere bestemte, saavelsom om de for disse Pligters Overtrædelse fastsatte Straffe, og Maaden, som de i Anledning af Hoveriet opkommende Tvistigheder, og de Sager, som anlægges for de herom udgivne Anordningers Overtrædelse, bør afgiøres paa, alt efter de nu herfor gieldende twende almindelige Forordninger af 25 Mart. 1791 og 6 Dec. 1799.

Hvad saaledes Hoveriet angaaende i Almindelighed er befalet, troer jeg beqvemt at kunne indbefattes under følgende fem Hovedpunkter:

1) Alt

v) Instr. §. 31.

x) §. 34. Om Udfaldet af denne Hoveriets Bestemmelse har den for Siellands, Fyens og Lollands Stifter anordnede Commission ved Trykken ladet bekiendtgiøre dens til Kongen afgivne Beretning. Kiøbenh. 1799.

1) Alt Hoverie skal være og forblive neiagtig bestemt.
2) Hoveriet maa ikke lettelig kunne foreges over det Qvantum af Arbeide, samme nu er fastsat til.
3) Ved Hoveriets Krævelse skal den uddelende Retfærdighed iagttages, saaledes at ikke en enkelt Mand fremfor hans Medtienere dermed bebyrdes.
4) I Almindelighed skal af Husbönden ved Hoveriets Affordring Billighed iagttages, saa at Bonden ikke ved sammes Ydelse hindres i sin egen Jords Dyrkning, eller udsættes for ufornødent Tab eller Skade.
5) Derimod bør Bonden:
   a. uvægerligen forrette det Hovarbeide, som Husbonden eller Forpagteren, naar hiin har til denne overdraget sin Rettighed, befaler ham;
   b. giøre det ham paaliggende Arbeide forsvarligen.
   c. Han er ei heller beføiet til at modsætte sig de Forandringer i Hoveriet, som maatte være Følger af en forbedret Cultur, naar og for saavidt hans Hovarbeide ikke derved forøges.

§. 136.

1) Alt Hoverie, som af Gaardfæstere forrettes, skal være og forblive bestemt. Dette befales
   a. ei alene udtrykkeligen i Forordningen af 6 Dec. 1799 §. 2, med det Tillæg, at ubestemt Hoverie aldrig herefter maa igien indføres eller forrettes, hvoraf naturligviis synes at flyde, at, skiønt det ikke er formeent Jorddrotter og Fæstebønder anderledes at forene sig om Hoveriet,

end samme paa nærværende Tid er bestemt, saa bør dog ved saadanne Foreninger iagttages de Regler, som de forhen anførte Anordninger, for saavidt Hoveriets nøiagtige Bestemmelse angaaer, foreskrive; men det er endog

b. i samme Forordnings §. 4, 6 og 7 paalagt Jorddrotterne, at vedføie saavel nu værende Bønders Fæstebreve, som ethvert Fæstebrev, der meddeles en nye Fæster, en med den Forening eller Kiendelse, hvoraf samme er uddragen, nøiagtig overeensstemmende Fortegnelse over alt det Hovarbeide, som af Bonden bliver at forrette. Og for saavidt nye Fæstere angaaer, skal Fortegnelsens Overeensstemmelse med den originale Hoveriebestemmelse af vedkommende Dommer ved Paategning paa bemeldte Fortegnelse bevidnes. Af den Forening eller Kiendelse, som bestemmer Hoveriet, skal ogsaa Jorddrotten, efter samme 4de §, under sin Haand meddele enhver Byes hoveriegiørende Bønder en ordlydende Afskrift.

Om Straf for de Bønder, der vægre dem ved at lade Fortegnelsen over hvad Hoverie, de ere Jorddrotten pligtige, vedhæfte deres Fæstebreve, see Plakat af 14 Mai 1800.

§. 137.

a) Hoveriet maa ei lettelig forøges, enten for enkelt Mand eller for samtlige et Godses Fæstebønder, over det, samme nu ved Forening eller Kiendelse er bestemt til. Det er derfor

a. ei alene i Almindelighed forbudet Jorddrotterne, at

at indgaae nogen nye Forening om Hoveriets Forøgelse med de Fæstere, samme nu er bestemt for, om end disse dertil maatte findes villige y); men,

b. skiønt det ikke aldeles er dem formeent, med en nye Fæster at forene sig om mere Hovarbeide, end af hans Formand er bleven forrettet, maa dog en saadan Forening af Rentekammeret stadfæstes, forinden den kan ansees af nogen Gyldighed; og Rentekammeret er det paalagt, ikke at give sit Bifald til deslige Foreninger, med mindre det ved Undersøgelse befindes, at Bonden, uagtet det forøgede Hoverie, kan overkomme at dyrke sin Fæstejord tilbørligen, og at udrede de ham paaliggende Skatter og Afgivter z).

c. Endskiønt det ikke er Jorddrotterne formeent, at foretage nyttige Forandringer i Hovedgaardsjordernes hidtil brugte Dyrkningsmaade, eller at tage hidtil udyrkede Jorder under Ploven, saa tilstædes saadant dem dog ikkun under den Betingelse, at Fæstebøndernes Hovarbeide ikke derved foreges. Skeer altsaa, ved en forandret Dyrkningsmaade, hidtil udyrkede Jorders Indtagelse under Ploven, eller flere Tienders Oppebørsel til Hovedgaarden end hidtil, nogen Forøgelse i det til Hovedgaardens Avlings Drivt fornødne eller deraf flydende Hoverie, bør Husbonden selv besørge det mere Arbeide, som herved maatte giøres nødvendigt, og den ham til-

y) Forordn. af 6 Dec. 1799 §. 3.

z) Samme F. §. 7.

kommende Andeel af alt det efter saadan Forandring fornødne Hoverie bør altsaa, for saavidt han og Bønderne ikke i Mindelighed derom maatte kunne forenes, af Rentekammeret, efter foregaaende Undersøgelse, bestemmes. Og dersom Forandringen medfører nogen Udvidelse af Hovedgaardens Avling, saa maa samme end ikke foretages uden foregaaende Anmeldelse til Rentekammeret x).

§. 138.

3) Paa det at Lighed maa vorde iagttaget imellem samtlige til et Gods henhørende Fæstebønder, saa at een ikke skal bebyrdes fremfor de andre, som med ham have fælles og lige Forpligtelse til Hovarbeide, og i Tilfælde, at mere Hoverie maatte være tilstaaet Jorddrotten, end han just aarligen behøver, det skaanede Arbeide da maa komme alle i lige Forhold tilgode, befaler

a. Forordningen af 6 Dec. 1799 §. 8, at alt det Hoverie, som er bestemt til Pløie-, Spænd- og Gangdage, skal forrettes efter rigtig Omgang imellem de Hoveriegiørende, med mindre nogen af dem maatte være forhindret ved lovligt Forfald, saasom Sygdom, Brandskade o. desl., i hvilket Tilfælde Husbonden er berettiget til at lade Omgangen gaae en saadan Gaard forbi, dog ikke længere end eet Aar i det høieste, og imidlertid at fordre dens Hoverie forrettet af de øvrige Godsets Bønder.

b. Til dette at overholde bydes i samme Forordnings 9de §, at enhver Jorddrot skal holde nøiag-

x) Samme F. §. 11 og 29.

nøiagtig Protokol, efter et dertil af Amtmanden bifaldt Schema, over alt det Hoverie, som dagligen forrettes, hvilken Protokol ei alene maa være aaben til Eftersyn for hver Bonde, som forlanger det, naar han betaler sine Qvartal-Skatter, men og eengang aarligen skal forevises Amtmanden.

c. Fremdeles skal efter samme § enhver Bonde, for saavidt Hoveriet ikke er bestemt til Hovmaal, for enhver af ham forrettet Ploie-, Spænd- eller Gangdag meddeles af Jorddrotten eller Forpagteren en Seddel af en vis bestemt Form til Beviis for, at Dagen af ham er aftient.

d. Naar Husbonden formedelst Forandring i Hovedgaardsjordernes Drivt m. v. bør tage Deel i det foregede Hovarbeide, bør slig Deeltagelse naturligviis ogsaa skee efter rigtig Omgang ö).

§. 139.

4) Husbonden bør ved Hoveriets Affordring i Almindelighed iagttage Billighed. Han maa derfor hverken af det, at ham ved Forening eller Kiendelse maatte være tilstaaet mere Hoverie, end han i et eller andet Aar til Hovedgaardens Avlings Drivt og andet deraf flydende Arbeide behøver, tage Anledning til at forøge Bøndernes Hoverie over det til Hovedgaardens Drivt, saaledes som samme ved Bestemmelsen er fastsat, fornødne, eller fordre Hovarbeide, enten af enkelt Mand, eller samtlige Godsets Bønder, til saadanne Tider, eller under saadanne Omstændigheder, at

ö) Samme F. §. 11 og 29.

Bonden derover maa forsømme saadant til hans Fæstegaards Drivt fornødent Arbeide, som ingen Opsættelse taaler, eller dog lide unødvendig Tidsspilde, eller og han og Tienestefolk udsættes for Tab af Liv og Helbred, eller for Skade paa Kreature og Avlingsredskaber. Manglen af de i den Henseende fornødne Bestemmelser i Hoverie-Foreningerne eller Kiendelserne har Lovgiveren fornemmelig ved Forordn. af 6 Dec. 1799 søgt at raade Bod paa. Hid henhører:

a. At Hoverie-Aaret bør være bestemt, nemlig, for saavidt ikke ved Hoverie-Forening anderledes er fastsat, fra første Mai til sidste April, og at ingen Hovdag maa føres til Restance fra et Aar til et andet a).

b. At intet Hovarbeide maa af Husbonden paa egen Haand uden Bondens Minde udsættes, og at Forening herom ikkun gielder for det løbende Hoverie-Aar b).

c. Paa de Godser, hvor det er Jorddrotten tilladt at anvende Spænd- og Gangdags-Hoveriet til hvilket Brug han vil, er det ham tilladt at fordre en Spænddag i Stedet for en Pløiedag, og to Gangdage for een Spænddag; men anderledes maa han ikke ombytte Pløie-, Spænd- og Gangdage med hinanden, ei heller lade giøre Hoverie til Afregning paa det følgende Aar c).

d. Bønderne skal tilsiges til Hoveriet Aftenen førend de skal møde; de maae ikke tilsiges at forrette andet end fulde Pløie-, Spænd- og Gangdage,

a) Forordn. af 6 Dec. 1799 §. 10.
b) Samme For. §. 8. c) §. 10.

dage, og dem skal, saavidt mueligt, tilkiendegives, hvad Arbeide der skal forrettes; dog er det i Hoe- og Kornhesten Jorddrotten tilladt, alene at advare Bonden Dagen forud om det Arbeide, som, om Veirliget tillader det, skal foretages, og derefter samme Dag, Arbeidet skal skee, først bestemt at tilsige dem til samme. Saa kan og i Nødstilfælde saadant Hoverie, som ingen Opsættelse taaler, strax tilsiges d). Ligesom det og forstaaer sig af sig selv, og er ved Forordningen af 25 Mart. 1791 §. 3 udtrykkelig fastsat, at det Anførte ikke kan være at anvende paa Arbeide og Kiørseler for det Almindelige, hvortil Bonden uden mindste Ophold bør møde, naar han af Øvrigheden eller Jorddrotten tilsiges.

e. Jorddrotterne selv og de Betiente, som de bruge ved Hoveriet, er det ved Forordn. af 25 Mart. 1791 §. 4 paalagt, at vise Bønderne og deres Tienestefolk, som møde til Hovarbeide, uden Haardhed tilrette; og, skiønt det vel er Husbonden tilladt, selv og ved de Betiente, som han betroer Opsyn med Arbeidet, paa Hovbudene at anvende den Huusstraf, som Lovens 6. 5. 5 i Almindelighed giver en Husbond Ret til at udøve imod sine Tienestefolk, ja endog til Forpagteren at overdrage denne sin Rettighed, hvilket dog i saa Fald bør tilkiendegives Bønderne, saa undtages dog herfra udtrykkelig Gaardfæsteren og hans Hustrue, hvilke ingen Huusstraf maa paalægges, fordi saadant strider

 imod

d) For. af 25 Mart. 1791 §. 2. og 6 Dec. 1799 §. 10.

imod den Agtelse, dem selv som Huusfædre og Huusmødre tilkommer e).

f. Ved det Slags Arbeide, som er tildeelt Bønderne efter bestemt Maal, er det dem tilladt at gaae hiem, naar Arbeidet er fuldført. Det samme gielder ligeledes, naar det Arbeide er fuldført, som ved Foreningen eller Kiendelsen er fastsat at skulle ansees for en Dags Gierning; men hvor sligt, uagtet hvad desangaaende i Plakaten af 24 Jun. 1791 og Instr. af 5 Jun. 1795 er befalet, paa et eller andet Sted, eller for et og andet Arbeide, ikke nøiagtig maatte være bestemt, saa bliver Forordningen af 25 Mart. 1791 §. 5 til Regel, hvorefter Hovbudene bør arbeide i 10 Timer dagligen, naar Dagens Længde, 1 Time til Middagshvile fradragen, tillader det, men naar Dagene ere kortere, fra Solens Opgang til dens Nedgang, 1 Time til Middagshvile fradragen.

g. Det kan ei paalægges Bønderne til Hovarbeidet at medbringe andre Redskaber end dem, de sædvanligen bruge; ei heller er Bonden pligtig, anderledes eller oftere at harve Hovmarken, end Skik er med Bøndernes egne Jorder f).

h. Til de Heste, Bønderne medbringe som fornødne til Hovarbeidet, skal i en nærliggende Hovmark anvises fornøden Græsning, medens Hviletimerne vare g).

i. Hvor

e) Forordn. af 25 Mart. 1791 §. 13.

f) Forordn. af 6 Dec. 1799 §. 15 og 16.

g) Samme F. §. 22.

i. Hvor Grøvte-Arbeidet er ansat til Hovmaal, er det, naar Grøvterne til den i Hoveriebestemmelsen fastsatte Tid af Bønderne ere blevne istandsatte og ved Syn befundne forsvarlige, Husbondens Pligt den øvrige Tid af Aaret at holde dem vedlige, for saavidt ikke ved Forening eller Kiendelse anderledes er fastsat. Ligeledes og under samme Betingelse ere ogsaa Bønderne ikkun pligtige at istandsætte det dem paaliggende Hovhegn til de tvende Aarets Tider, paa hvilke i Følge Forordningen af 29 Oct. 1793 skal tages lovligt Syn over Hegn, og ere derimod al den øvrige Tid af Aaret for saadant Arbeide befriede. Til Riisgierder om Hovmarken skal den fornødne Gierdsel anvises Bønderne saa betimeligen og til saadanne Tider, at de ikke formedelst Hegnings-Arbeidet forsinkes i deres Pløie-, Sæde- eller Høstetid. Til at sætte og vedligeholde deslige Riisgierder eller Jordvolde, ved hvilke ikke ere plantede de til varigt Hegn fornødne Pile eller andre Planter, paaligger Bønderne, for saavidt nemlig ikke Forpligtelsen til varigt Hegns Opførelse formedelst locale Omstændigheder bortfalder, ingen Forbindtlighed længere end 10 Aar fra Bekiendtgiørelsen af Forordningen af 6 Dec. 1799 af at regne; men derimod ere de pligtige at vedligeholde det varige Hegn, som af Husbonden i Stedet for slige Riisgierder eller blotte Jordvolde opføres, imod at nyde forholdsmæssig Lindring i Hegningshoveriet, naar det halve saaledes istandsatte varige Hegn kan, i Overeensstemmelse

med Hegnsforordningens §. 11 og 12, afgives til Naboerne h).

k. Mødingstedet ved Hovedgaarden skal, i Følge Forordningen af 6 Dec. 1799 §. 17, Jorddrotten selv, hvor fornødent giøres, og det inden 3 Aar fra Forordningens Bekiendtgiørelse af at regne, besørge for egen Regning broelagt, saafremt de dertil fornødne Steen kunne haves i en Afstand af en halv Miil fra Mødingstedet, ligesom han og selv, naar det behøves, skal besørge Pølevandet derfra udøst. Dog ere Bønderne pligtige at tilføre Stenene.

l. I Høe- og Kornhøsten maae ikke flere Bønder tilsiges til Høets eller Kornets Indagning, end at der kan anvises dem Steder nok til at stikke af ved, og at der er et tilstrækkeligt Antal af Folk til at imodtage Kornet i).

m. Som overhovedet intet af det Spænddags-Arbeide, som ei bruges til Avlingens Drivt, maa fordres af Bønderne, naar Veiene ere ufremkommelige, eller naar stærkt Sneefog indfalder, saa er og i Særdeleshed Jorddrotten uberettiget til at fordre Hovreiser af Bonden i Sæde- og Høstetiden, førend denne selv har tilsaaet eller indhøstet, de til at hente Sædekorn fornødne Reiser undtagne, hvilke dog ei kunne kræves til et længere fraliggende Sted, end 4 Mile fra Hovedgaarden; ei heller maae Bønderne til Reiser over 3 Mile tilsiges, uden i det Mellemrum fra Vaarsæden er lagt indtil Høehøsten begynder,

h) Forordn. af 6 Dec. 1799 §. 13.
i) Samme F. §. 20.

gynder, og om Vinteren, naar Veiene ere fremkommelige. De Udgivter, som Bønderne have ved slige Reiser, med Bom-, Broe- eller Pram-Penge, bør Husbonden godtgiøre dem k).

Anm. Endeel af de anførte Bestemmelser, der egentlig synes at have til Hensigt at bøde paa de Mangler, som maatte findes ved een eller anden Hoverieforening, finde dog ikkun Sted, for saavidt ikke anderledes ved den lovligen indgaaede Forening, eller den Kiendelse, som bestemmer Hoveriet, paa Grund af locale Omstændigheder, er fastsat; dette gielder saaledes i Særdeleshed om endeel af det under Lit. g, i, k og m anførte Arbeide; see ovenmeldte Forordnings §. 13, 16, 17 og 28.

§. 140.

5) Angaaende Fæstebøndernes Pligter med Hensyn til Hoveriet anmærkes:

a. Bonden er ikke berettiget til at undslaae sig for noget Hovarbeide, som han af Husbonden eller Forpagteren vorder tilsagt til at forrette, om han end ikke troer sig pligtig til det ham affordrede Hovarbeide; men først, naar Arbeidet er forrettet, og Husbonden eller Forpagteren ikke i Mindelighed vil give ham Erstatning for det ham formeentlig urettelig affordrede Hovarbeide, er han berettiget til derpaa at klage, og at søge Erstatning paa lovlig Maade l).

b. Bon-

k) Forordn. af 6 Dec. 1799 §. 24, 26, 27 og 28.

l) F. af 25 Mart. 1791 §. 18 og 6 Dec. 1799 §. 12 og 32.

b. Bonden skal giøre det Arbeide, han er pligtig til, forsvarligen. Saaledes befaler

a) Forordningen af 25 Mart. 1791 §. 1 i Almindelighed, at Bonden skal forrette Ægt og Arbeide, som han tilsiges til, efter bedste Evne, i Overeensstemmelse med de Kongelige Anordninger, samt at han og hans Tienestefolk bør derved vise sig hørige og lydige, saavel imod Jorddrotten, som imod dem, han betroer Tilsyn med eller Bestyrelsen af Arbeidet.

b) Ligeledes befaler Forordningen af 6 Dec. 1799 §. 30, at til Hovarbeide bør i alle Tilfælde sendes saadanne Havbud, som kunde udføre det Arbeide, hvortil de ere tilsagte.

c) Ligesom der, som forhen er bleven anmærket, ved Forordningen af 6 Dec. 1799 er sørget for, at Bonden ikke ved Høes og Korns Indagning skal foraarsages ufornødent Ophold, saa har derimod samme Forordnings 21de § søgt at forebygge, at Bønderne ikke ved at høste eller indkiøre Høet eller Kornet tidligere eller sildigere, end tilsagt er, selv give Anledning til saadant Ophold, samt Tab og Skade for Jorddrotten.

Om Forholdet med Tærskning, Skovning og Tørveskiæring see samme Forordnings §. 23, 25 og 26.

c. Bonden er ikke berettiget til at modsætte sig de Forandringer, som Husbonden maatte finde for godt at foretage i Hovarbeidet, som Følger af en bedre Cultur, naar og for saavidt hans Hovarbeide ikke derved forøges. Ligesom han ei heller er berettiget til at undslaae sig for saadant

dant Arbeide, som tilfældige Uheld maatte giøre fornødent, naar Jorden ikke skal savne tilbørlig Dyrkning, om end sligt ikke udtrykkelig ved Hoveriebestemmelsen maatte være betinget. Saaledes er det ei alene,

a) som forhen er bleven anmærket, Jorddrotten uformeent, at opdyrke saadanne Hovedgaardens Jorder, som hidtil have været udyrkede, saavelsom i det Hele at dyrke mere Ager og Eng, end tilforn er skeet, kun at den Andeel, han selv bør tage i det heraf flydende formerede Hovarbeide, nøiagtigen enten ved Forening eller Rentekammerets Kiendelse bestemmes m). Ligesom det og,

b) som ligeledes forhen er anmærket, er Bøndernes Pligt, at vedligeholde det varige Hegn om Hovedgaardens Marker, som i Stedet for det hidtil brugte mindre varige opføres n); men det er og Bøndernes Pligt,

c) naar Jorddrotten ønsker at indrette Høstningen af Høe og Korn paa en anden og fordeelagtigere Maade, end hidtil har været brugt, da at forrette saadant Arbeide efter hans Anviisning; dog at de derved ikke bebyrdes med mere Hoverie, end de hidtil have forrettet o).

d) Naar det indtræffer, at Vinterkornet udgaaer eller af Snegle vorder opædt, bør Bønderne ompløie og besaae med Vaarkorn de Strækninger, paa hvilke Kornet er bortgaaet, efter Jorddrottens Anviisning p).

e) Naar

m) Forordn. af 6 Dec. 1799 §. 11.
n) Samme F. §. 13. o) §. 18. p) §. 14.

e) Naar det indtræffer, at Bælgkornet under Indhestningen ved Storm bortføres fra et Hovmaal til et andet, ere alle de Bønder, som paa deres Hovmaale have havt Bælgkorn, som ikke før Stormen er bleven indhøstet, pligtige til, i Forhold til Hovningernes Inddeling i hele eller mindre, at deeltage i Bælgkornets Indbiergning q).

§. 141.

For Overtrædelse af ovenmeldte Hoveriet angaaende udgivne Forordninger fastsættes i samme følgende Straffe:

A. For Bønder, som vise sig modvillige til eller skiødesløse i at forrette det dem paaliggende Hovarbeide.

1) Den Bonde, som enten selv eller ved hans Hovbud uforsvarligen forretter det ham paaliggende Arbeide, er Husbonden eller hans Betient, som har Opsyn med Arbeidet, berettiget til at udvise fra samme, og Bonden er dog pligtig til at forrette det tilbagestaaende Arbeide, naar han igien tilsiges, og maa derhos, foruden at erstatte den Skade, som ved saadan Forseelse maatte være forvoldet Jorddrotten, bøde for uforsvarlig forrettet Gangdags-Arbeide 8 Sk., og for Spænddags-Arbeide 24 Sk.; men i Pløie- og Høstetid dobbelt r). Ligesom og Forordningen af 6 Dec. 1799 §. 30 fastsætter, at for hvert Hovbud, som ei er arbeidsført, skal af Bonden, som sender samme, bødes 2 Mk.; og Husbonden eller Forpagte-

q) Forordn. af 6 Dec. 1799 §. 19.

r) F. af 25 Mart. 1791 §. 6.

pagteren er desuden berettiget til at leie en anden til at forrette Arbeidet for Bondens Regning.

2) Den Bonde, som ved de befalede aarlige Syn over Grøvter og Hegn befindes at have forsømt at istandsætte det ham tildeelte Hegningsmaal, skal for hver Favn Hegn, eller Hovedgrøvt, eller Skiælgrøvt, som ei er istandsat, bøde 2 Sk., og for de mindre Grøvter 1 Sk.; og dersom han ikke 8 Dage efterat Brøstfældigheden er ham tilkiendegivet, har istandsat det Manglende, skal han bøde dobbelt, og Jorddrotten eller Forpagteren er desuden berettiget til at lade det Manglende istandsætte paa hans Bekostning s).

3) For skiødesløs forrettet Tærskning fastsætter Forordningen af 6 Dec. 1799 §. 23, naar saadan Bondens Forseelse ved et af Sognefogden med tvende tiltagne Mænd optaget Syn beviisliggiøres, en Mulkt af 1 Rigsdr., hvorforuden den Skyldige maa betale hver af Synsmændene 1 Mark, og Sognefogden 24 Skill.; men befindes Klagen ugrundet, bliver saadan Synsforretnings Bekostning for Husbondens eller Forpagterens egen Regning.

4) For den, som egenraadigen foretager noget Høstarbeide, førend han vorder tilsagt, fastsætter nysmeldte Forordnings 21de § en Mulkt af 2 til 10 Rdr., foruden Skadens Erstatning. For den, som foretager Høes eller Korns Indagning tidligere eller sildigere, end ham tilsagt er, og derved forvolder andre Ophold, fastsætter samme § en Mulkt af 2 Rdr., hvorforuden den, som

s) Forordn. af 6 Dec. 1799 § 3.

som saaledes læsser paa eller indager tidligere, end han burde, maa blive holdende med sit Læs, indtil de først Tilsagte ere færdige.

5) Det Hovbud, som kommer for sildig, skal for hver Time, det forsømmer, bøde 4 Sk. t).

6) Hvo, som ganske udebliver fra tilsagt Hovarbeide, maa ei alene en anden Dag forrette det forsømte Arbeide, men og, saafremt han ingen uomgængelig Forhindring har havt, desuden bøde for et gaaende Bud, som udebliver, 1 Mk., og for en forsømt Spænddag 3 Mk., men i Høste- og Pløietid dobbelt u).

7) Den Bonde, som ved Rettens Dom findes uden Grund at have ført Klage over for meget eller urettelig affordret Hovarbeide, skal betale Undersøgelsens og Processens Omkostninger, og desforuden erlægge en Mulkt fra 1 til 10 Rdr. efter Dommerens Skiønnende, hvilken Mulkt ved oftere igientagen ubeføiet Klage forholdsmæssigen kan forhøies, endog, som det synes, over de fastsatte 10 Rdr. v).

8) Den Bonde, som viser sig ulydig eller opsætsig ved Arbeidet, skal bøde fra 2 Mk. til 2 Rdr., men, om det er en Tienestekarl eller Huusmand, fra 8 Sk. til ½ Rdr., efter Forseelsens Beskaffenhed. Skeer det i flere samlede Bønders eller Hovbuds Paasyn, saa at disse derved gives ondt Exempel, fordobbles Mulkten; og en Fæstebonde eller Huusmand har ved saadan Forseelse tredie Gang igientaget sit Fæste forbrudt x).

9) Den

t) Forordn. 25 Mart. 1791 §. 7. u) Samme F. §. 8.

v) F. 6 Dec. 1799 §. 12. x) F. 25 Mart. 1791 §. 9.

9) Den Bonde eller det Hovbud, som ei alene viser sig selv trodsig ved Arbeidet, men og søger at forføre andre Bønder eller Hovbud til lige Opsætsighed, kan Husbonden lade arrestere; og Straffen for hans Forseelse er i Almindelighed en Mulkt af 4 til 10 Rdr.; men, dersom Forseelsen befindes udmærket stor, Fæstes Forbrydelse, og nogle Maaneders eller Aars Arbeide i Tugt- eller Forbedringshuset y).

10) Personligt Angreb paa Jorddrotten eller dennes Betient, som har Opsyn med Hovarbeidet, eller Forpagteren, skal efter Forordn. af 25 Mart. 1791 §. 12 straffes med en følelig Pengemulkt, eller med Arbeide i Forbedringshuset, eller Tugthuset, eller nærmeste Fæstning, endog paa Livstid, efter Forseelsens Beskaffenhed, med Hensyn til den Fornærmedes Person og Sagens øvrige Omstændigheder; og, naar nogen har forgrebet sig paa Jorddrotten, skal han tillige forvises Herredet.

Anm. At den Ret, som Lovens 6. 5. 5 giver en Husbond, at revse sine Tyende, ogsaa kan udøves i Henseende til Hovbud, er forhen bleven anmærket. I dette Tilfælde synes dog de anførte Mulkter for de Forseelser, som Vedkommende selv saaledes have afstraffet, at bortfalde.

B. For Jorddrotter og Forpagtere, som ved Undladelse af de Pligter, som dem med Hensyn til Hoveriets nøiagtige Bestemmelse og dets ligelige Fordeling imellem

y) Forordn. af 25 Mart. 1791 §. 10.

imellem samtlige til Hovarbeidet pligtige Bønder ere paalagte, eller ved at affordre Bønderne andet eller mere Arbeide, end de ere pligtige til, eller ved anden ubillig Medfart imod dem og deres Tienestefolk, som de sende i Hovarbeide, overtræde ovenmeldte Forordningers Forskrivter, ere i samme fastsatte følgende Straffe:

1) Den Jorddrot, som af en nye Fæster betinger sig mere Hoverie, end hans Formand har været pligtig at forrette, uden forud at have iagttaget, hvad i saa Tilfælde i Forordn. af 6 Dec. 1799 §. 7 er foreskrevet, skal efter samme § bøde 100 Rdr., hvorforuden det udstædte Fæstebrev, for saavidt det forøgede Hoverie angaaer, ansees ugyldigt, og Fæsteren ikke pligtig at forrette mere Hoverie, end nu for den af ham fæstede Gaard er bestemt.

2) Den Jorddrot eller Forpagter, som undlader at bruge de Sedler, som efter samme Forordnings 9de § skal meddeles Bønderne til Beviis for det af dem forrettede Arbeide, skal, om end Bønderne heri med ham maatte være enige, ligeledes bøde 100 Rdr.

3) Den Jorddrot eller Forpagter, som ikke, naar Amtmanden forlanger den Protokol, som efter samme § skal holdes over Hoveriet, sig foreviist, til den ham forelagte Tid tilstiller Amtmanden samme, eller ikke holder bemeldte Protokol i tilbørlig Orden, skal erlægge en Mulkt af 20 til 100 Rdr., efter Forseelsens Beskaffenhed og Polities rettens Kiendelse.

4) Den

4) Den Jorddrot, som forsømmer at vedføie en nye Fæsters Fæstebrev en nøiagtig og af Stedets Dommer, som overeensstemmende med den originale Hoveriebestemmelse, hvoraf den er uddraget, paategnet Fortegnelse over alt Fæsterens Hovarbeide, skal, om end ellers intet Ulovligt ved mere Hoveries Betingelse af Fæsteren, end af hans Formand er bleven forrettet, er begaaet, (i hvilket Tilfælde han bliver at ansee efter den under No. 1. anførte 7de § af Forordningen af 6 Dec. 1799) bøde for hver Gang, han findes i saadan Brøde, fra 10 til 100 Rdr. efter Omstændighederne z).

Anm. For den Jorddrot, som forsømte inden 1ste Mai 1800 at vedføie enhver da værende Hoveriebondes Fæstebrev en af den originale Hoveriebestemmelse uddragen nøiagtig Fortegnelse over alt hans Hovarbeide, fastsatte Forordningen af 6 Dec. 1799 §. 4 en Mulkt af 1 Rdr. for hvert Fæstebrev, som ved Foreviisning for Amtmanden fandtes at mangle saadan Fortegnelse, hvilken Mulkt siden maanedligen skulde igientages, indtil Fæstebrevet i anordnet Form foreviistes Amtmanden.

5) Den Jorddrot eller Forpagter, som bebyrder nogen Fæstebonde med andet eller mere Hoverie, end han er pligtig til, skal betale til Bonden for en Pløiedag 4 Rdr., for en Spænddag 2 Rdr., og en Gangdag 4 Mk., samt erlægge en Mulkt af 10 til 100 Rdr., og dessforuden erstatte den

z) Forordn. af 6 Dec. 1799 §. 6.

Forurettede Arbeidet eller Reisen, samt betale Undersøgelsens og Processens Omkostninger. For igientagen Forseelse af samme Slägs forhøies Mulcten æ).

6) Saafremt nogen Jorddrot eller hans Betient eller Forpagter øver Huusstraf imod nogen Uskyldig, eller mishandler nogen til Skade paa Helbred og Lemmer, har den Fornærmede samme Ret imod ham, som imod en Fremmed, efter Loven. I Tilfælde, at nogen af Jorddrottens Betiente i den Henseende, ham uafvidende, forseer sig, er Jorddrotten berettiget til at afskedige en saadan Betient uden Opsigelse, og at tilbageholde hans Løn, indtil den Forurettede er fyldestgiort; og, naar nogen, som Godseieren har overdraget at øve Huusstraf paa hans Vegne, misbruger saadan Myndighed mere end eengang, maa han ikke oftere betroe ham Magt at straffe ö).

7) Den Jorddrot eller Forpägter, som uden for de i Forordningen af 6 Dec. 1799 §. 8 fastsatte Betingelser lader nogen Bonde i Omgangen forbigaae, eller uden Bøndernes Minde udsætter noget Arbeide, skal bøde 1 til 10 Rdr.

8) For den Jorddrot eller Forpagter, som nægter at meddele nogen hoveriegiørende Bonde Seddel for en af ham aftient Hovdag eller forrettet Ægt, fastsætter Forordningen af 6 Dec. 1799 §. 9 en Mulkt af 2 Rdr.

9) Der-

æ) Forordn. af 6 Dec. 1799 §. 12, jf. Forordn. af 25 Mart. 1791 §. 25; see og hvad foran til Lit. A. No. 7. er anmærket.

ö) Forordn. af 25 Mart. 1791 §. 14.

9) Dersom nogen Jorddrot eller Forpagter formedelst urigtige Foranstaltninger ved Tilsigelsen til eller Tilsynet med Hoveriet forvolder Bønderne unfornødent Ophold, skal den fornærmede Bonde, efter Forordningen af 25 Mart. 1791 §. 15, tilkiendes ligesaa meget i Skadeserstatning, som han skulde have betalt i Straf, i Fald han havde forsømt Hoveriet. For Ophold ved Høes og Korns Indagning i Særdeleshed har Forordningen af 6 Dec. 1799 §. 20 fastsat denne Erstatning til to Rigsdaler for hver saaledes forurettet Bonde a).

C. Den Landmaaler eller Landinspecteur, som ved urigtig Opmaaling eller Hovmaals Afsætning har givet Anledning til, at nogen Bonde ved Hoveriet er bleven forurettet, skal, foruden Skadens Erstatning til den Forurettede, erlægge en Mulkt af 10 til 50 Rdr., efter Rentekammerets Kiendelse, som og er bemyndiget til, naar Jorddrotten forlanger det, at lade Forseelsen paa den Skyldiges Bekostning rette b).

Anm. Bøderne for ovenmeldte Forseelser tilfalde, i Følge Forordningen af 6 Dec. 1799 §. 31, det Sogns Fattige, i hvilket den Gaardfæster, som Sagen angaaer, boer. De afsones af dem, som ere uformuende til at betale dem, efter For. af 6 Dec. 1743 c).

§. 142.

Angaaende Rettergangsmaaden i de Sager, som reise sig af ovenmeldte Forseelser, og den Maade,

a) Jevnf. §. 21. b) Forordn. 6 Dec. 1799 §. 12.
c) Forordn. 25 Mart. 1791 §. 11.

Tvistigheder Hoveriet vedkommende bør afgiøres paa, anmærkes:

1) Naar der er Spørgsmaal om nogen Forandring i den enten ved Forening eller ved Kiendelse fastsatte Hoveriebestemmelse, være sig for enkelt Mand, eller for flere eller samtlige et Godses Fæstebønder, eller om nogen Forandring i Hovmarkernes Drivt, hvorved Hoveriet enten i sig selv maatte vorde forøget, eller hvoraf dog kunde flyde formeret Byrde for Bonden, saa skal, naar i sidstmeldte Tilfælde Husbonden og Fæsteren ikke i Mindelighed derom kunne forenes, men i førstmeldte Tilfælde, naar der nemlig er Spørgsmaal om nogen virkelig Forøgelse i Hoveriet, altid det Hovarbeide, som efter slig af Husbonden truffen Forandring af Bønderne bliver at forrette, og den Deel, Jorddrotten bør tage i det forøgede Hovarbeide, af Rentekammeret, efter foregaaende Undersøgelse, bestemmes d).

2) Naar der er Spørgsmaal om Forstaaelsen af den ved Forening eller Kiendelse fastsatte Hoveriebestemmelse, henhører Sagen, naar ikke anderledes ved den Forening eller Kiendelse, som bestemmer Hoveriet for Godset, er fastsat, og for saavidt den ikke af Amtmanden eller Forligelses-Commissionen i Mindelighed maatte kunne bilægges, til almindelig Rettergang; og Amtmanden eller Forligelses-Commissionen er det i saa Tilfælde paalagt, at indberette Sagen til Rentekammeret, og tillige at yttre sin Formening, om der

d) Forordn. af 6 Dec. 1799 §. 7, 11, 18 og 29.

der er Grund til at anbefale Bonden til at erholde beneficium paupertatis e). Ligeledes synes efter Tingens Natur til almindelig Rettergang at henhøre, naar offentlig Sag maatte vorde anlagt imod nogen Jorddrot for Undladelse af de ham med Hensyn til Hoveriets Bestemmelse i Almindelighed, saasom ved Forordningen af 6 Dec. 1799 §. 6, 7 og 9, paalagte Pligter, for saavidt det ikke, saasom i et i Forordningens §. 9 ommeldt Tilfælde, udtrykkeligen er bestemt, at Sagen skal afgiøres ved Politieretten f).

3) Alle andre Tvistigheder, Hoveriet angaaende, afgiøres som Politiesager, efter Forordningen af 25 Mart. 1791 g). Dog maa Bonden ikke vægre sig ved at forrette noget Arbeide, som han af Jorddrotten eller Forpagteren, skiønt efter hans Formening urettelig, vorder tilsagt til; men først naar Arbeidet er giort, og Husbonden eller Forpagteren ikke i Mindelighed vil rette Feilen, maa han henvende sig med Klage til Amtmanden, som, i Mangel af mindelig Afgiørelse, henviser Sagen til Politieretten h); og i Tilfælde af Vægring er Amtmanden i Høstens Tid, og ellers, naar Arbeidet ingen Udsættelse taaler, bemyndiget til under Mulkt af 1 Rdr. daglig, som strax kan udpantes, at tilholde

e) Forordn. af 6 Dec. 1799 §. 32.

f) Jf. Forordn. af 6 Dec. 1799 §. 32, F. af 25 Mart. 1791 om Hoveriet §. 15, og Forordningen om Politievæsenet af samme Dato §. 20.

g) Forordn. af 6 Dec. 1799 §. 32.

h) F. af 6 Dec. 1799 §. 12. og 25 Mart. 1791 §. 18.

holde Bonden at forrette det tilsagte Arbeide, imod Regres til Husbonden eller Forpagteren, saafremt han ved Dom, hvortil Sagen, naar Bonden paastaaer det, strax skal forfølges, kiendes ikke at have været pligtig til det affordrede Arbeide i).

Anm. 1. Den Befaling, som indeholdes i Forordningen af 25 Mart. 1791 til Dommerne, ikke at antage nogen Sag, Hoveriet angaaende, forinden Amtmandens Mægling er foregaaet, og Sagen af ham til Retten henviist, har man, saavidt jeg veed, in praxi, i det mindste paa nogle Steder, ikkun anseet anvendelig paa de Sager, som efter samme Forordnings §. 15, der nu ved Forordningen af 6 Dec. 1799 §. 32 er forandret, ansaaes at henhøre under almindelig Rettergang. Af Forordningen af 6 Dec. 1799 §. 12 er det imidlertid klart, at end ikke Politieretten er beføiet til at imodtage Klage fra nogen Bonde over hans Husbond, forinden Amtmanden, efter forgieves forsøgt Mægling, har henviist Sagen til samme. Om det samme bør finde Sted i det modsatte Tilfælde, naar nemlig Jorddrotten klager over Bonden, kunde synes tvivlsomt k).

Anm.

i) Forordn. af 25 Mart. 1791 §. 16, jf. Cancellie-Resol. af 21 Nov. 1789. Rettens Betient tilkommer for saadan Udpantningsforretning 1 Rdr. daglig, som Husbonden skal foreskyde, og fri Befordring.

k) Jf. Forordn. af 6 Dec. 1799 §. 32. og F. af 25 Mart. 1791

Anm. 2. I Tilfælde at Undersøgelse paa Aastedet behøves, udmeldes dertil Synsmænd af Dommeren paa lovlig Maade, og naar det behøves, og nogen af Parterne forlanger det, kan Rentekammeret udnævne en Landmaaler eller Landinspecteur til at veilede Synsmændene, hvilken derfor skal nyde billig Betaling l). At i Tilfælde af skiødesløs Tærskning Syn strax kan tages af Sognefogden med tiltagne tvende Mænd efter Forordningen af 6 Dec. 1799 §. 23, er foran anmærket.

4) Al Paatale over Forurettelse ved Hoveriet skal skee strax, og ingen saadan Klage maa antages enten fra Jorddrot eller Bonde, naar den er ældre end 4 Uger m).

§. 143.

II. Horighed og Lydighed er den anden Hovedpligt, som Fæstebonden ved sit Fæstebrev paadrager sig imod sin Husbond.

Fæstebonden er i Følge Lovens 3. 13. 1 og 2, under sit Fæstes Forbrydelse, pligtig at være sin Husbond eller hans Fuldmægtig i hans Fraværelse hørig og lydig. Artikelen er taget af Christ. 3. Reces Art. 42. og en ældre Forordning af 1551, og menes (som forhen er bleven anmærket) at have givet Anledning til

1791 om Hoveriet §. 18, med F. om Politievæsenet af samme Dato §. 23. og Forordn. af 10 Jul. 1795 §. 26 og 28.

l) Forordn. af 6 Dec. 1799 §. 12.

m) F. af 25 Mart. 1791 §. 17.

det ubestemte Hoverie. Hvad ved denne Hørighed og Lydighed skal forstaaes, derover have vi nu en authentisk Fortolkning i Forordningen af 8 Jun. 1787 §. 16, jf. Forordn. af 25 Mart. 1791. Deels har nemlig den Hørighed og Lydighed, Fæstebonden er pligtig til, Hensyn til Hoveriet, under hvilket Bonden betragtes som Jorddrottens Tyende, dog med den Indskrænkning, at Gaardfæsterne selv og deres Hustruer ikke kan paalægges nogen Huusstraf n); deels har den Hensyn til den Øvrighedsmyndighed, som privilegerede Eiere af complette Sædegaarde efter Loven tilkommer, i Følge hvilken det ved ovenmeldte Forordn. af 8 Jun. 1787 §. 16 er alle dem af Bondestanden, som boe eller opholde sig paa de Godser, hvor Herskaberne tillige, i Følge deres Sagefaldsret, ere Øvrighed, paalagt med vedbørlig Lydighed og uden Modsigelse at efterleve det, som af disse anbefales dem til de Kongelige Anordningers Opfyldelse og god Ordens Vedligeholdelse, og Dommerne paalagt at ansee med alvorlig Straf dem, som befindes at have modvilligen, uagtet deres Herskabs Advarsel, overtraadt de Kongelige Anordninger, hvorimod den Omgangsmaade, som forhen havde været brugt paa adskillige Godser, at straffe Bønderne med Træhest, Halsjern og desl., er aldeles forbudet. Endelig har og den Fæstebønderne som Pligt paalagte Hørighed og Lydighed Hensyn til den sømmelige Ærbødighed og Agtelse, som Fæsterne ere deres Husbonder skyldige.

§. 144.

III. Fæstebonden bør, som en naturlig Følge af hans Fæste-Contrakt, forsvarligen dyrke Jorden, samt holde

n) Forordn. af 25 Mart. 1791 §. 13.

holde Gaardens Bygninger med tilhørende Besætning og Inventarium i forsvarlig Stand vedlige.

1) Efter Lovens 3. 13. 1 skal Fæsteboden holde Gaarden ved Hævd og Bygning, og den forbedre, og lovligen giøde sin Jord i Marken. Det sidste maa uden Tvivl ansees at være sagt exempelviis, og at indbefatte den almindelige Grundsætning, at Bonden bør forsvarligen dyrke den ham tilfæstede Jord. Naar Loven paalægger Fæstebonden at forbedre Gaarden, har den neppe heller derved forstaaet andet, end at han, naar Bygningerne blive brøstfældige, bør sætte dem i Stand. Nu har Forordningen af 8 Jun. 1787 nøiere bestemt Fæstebøndernes Pligt i denne Henseende. Efter denne Forordning bør Jorddrotten overlevere Gaardens Bygninger, Besætning og Inventarium ved lovligt Syn. Uden saadant Syn er han ikke berettiget til enten at udsige Bonden af Gaarden, paa den Grund, at han ikke har holdt Bygningerne og Besætningen vedlige, eller at kræve Erstatning for Fæld af Bonden eller hans Stervboe o). I den Stand, i hvilken Synsforretningen viser, at Bonden har imodtaget Bygningerne og Besætningen, i samme Stand er han pligtig at holde dem vedlige, og i sin Tid at aflevere dem; videre gaaer hans Forpligtelse ikke p). Kun for de Bønder, som have fæstet, førend Forordningen af 8 Jun. 1787 udkom, er det ikke noksom tydeligen bestemt, hvorvidt deres Forpligtelse at forbedre Gaardene strækker sig. Billighed, Egnens eller Stedets Skik og Brug kunne

o) §. 1 og 2. p) §. 1, 2 og 6.

kunne her alene give Dommeren Veiledning, naar Tvist opkommer, om Bonden har opfyldt den Pligt at holde Gaarden ved Hævd og Bygning, og forbedre den, som Loven paalægger ham, eller ikke q).

2) En Følge af det, at Fæstebonden, i det mindste den, som har fæstet efter Forordningen af 8 Jun. 1787, ikkun er pligtig at svare til Gaarden i den Stand, han har modtaget samme, men ei videre, er det, at, naar en Fæster i sin Besiddelsestid enten har istandsat eller af nye opført saadanne Bygninger paa Gaarden, som ere nødvendige til dens Drivt, bør ham eller hans Arvinger ved Fratrædelsen gives Erstatning derfor af Jorddrotten; hvori dog afgaaer Værdien af de Materialier, som Husbonden beviisligen til dette Brug maatte have forstrakt ham; men dersom Bonden opfører nye Bygninger, som ikke til Avlingens Drivt ere fornødne, skal han, saafremt han ved Fratrædelsen ikke kan forenes med Husbonden om, at denne affkiøber ham samme, inden 6 Maaneder, under Straf at have dem forbrudt til Husbonden, bortflytte dem r).

3) Dersom nogen Bondes Gaard eller Huus ved Ildebrand eller andet ulykkeligt Tilfælde kommer til Skade, maa Bonden ei forlade Stedet, men bør med Husbondens og Byemændenes Hielp, om han selv ei haver Middel dertil, at opbygge Gaar-

q) Jf. Cancellie-Skr. af 22 Dec. 1787 VI. og 10 Nov. 1787 IV., samt Cancellie-Circulaire af 16 Nov. 1799 §. 12.

r) Forordn. af 8 Jun. 1787 §. 6.

Gaarden s). Dette synes dog, i Analogie af Forordningen af 8 Jun. 1787 No. 2. §. 2, at være at forstaae saaledes, at Husbonden bør skaffe Bygningsmaterialier og betale de fornødne Haandværksfolks Arbeidsløn, og at Bymændene bør komme til Hielp med Kiørseler og Arbeide; med mindre Stedets Bygninger maatte være forsikrede i Brandkassen, og Brandhielpen af Husbonden tilstaaes Fæsteren.

4) Fæstebonden skal staae til Ansvar for, at ikke af Uvedkommende hugges i hans Gaards Skovpart eller i hans Gierdsellod, eller skiæres i Gaardens Tervemose t).

5) Herhen høre ogsaa følgende Fæstebønder paalagte Forpligtelser:

a. Enhver Bonde skal aarligen, imedens han har Rum dertil og Leiligheden er, lægge i det mindste 5 Humlekuler, 3 Ymper Æble-, Pære- eller andre gode Træer, og derforuden plante 10 Pile, eller have forbrudt ½ Lod Sølv for hver, han forsømmer af dem, til sin Husbond. Har han ikke Rum ved sin Gaard, skal han sætte dem langs sine Gierder, og Amtmanden eller Husbonden skal tilholde Bønderne at efterkomme det u). Efter Forordningen af 26 Jan. 1733 §. 20 skal den Bonde, som forsømmer at plante Pile, straffes med at miste Udviisning; den derimod, som planter mere, end befalet er, nyde For-

s) L. 3. 13. 10.

t) L. 3. 13. 21. For. 26 Jan. 1733 §. 1. For. 23 Apr. 1781 §. 31.

u) L. 3. 13. 18.

Forbedring i sin Udviisning. Dette synes dog ikkun at angaae Kongens Gods. Efter Forordningen af 23 Apr. 1781 angaaende de Kongelige Skove §. 68. skal hver Bonde paa de Kongelige Domæner i Friderichsborg, Kronborg og Hirschholms Amter, samt i Ods Herred, aarligen plante 10 Pile, indtil han for hver Tønde Hartkorn, hans Gaard skylder, har 100 Pile, eller i Stedet for Pile andre lige saa gode eller bedre Træer, i god Vext. For hvert Træe af foranførte Antal, som en Bonde har forsømt at plante, enten af nye eller i Stedet for dem, som udgaae, skal han bøde 8 Sk.

b. En Bonde, som besidder en heel Gaard, skal aarligen saae 1 Skieppe Hampefrøe, og den, som halv Gaard besidder, ½ Skieppe, under Straf at tiltales af hans Husbond som en modvillig og ulydig Tiener, med mindre han beviser, at han ikke dertil har tienlig Jord v).

c. Den Bonde, som tillades at hugge noget Træe i noget Herskabs Skove, skal beskiære 10 unge Træer, hvor ham udvises, og sætte 6 Træer igien af samme Slags, og frede og forvare dem, at de uskadt for Qvæg kan fremvoxe, under Straf at bøde til Husbonden 2 Lod Sølv for hvert Træe, der vorder forsømt x).

d. Hvor

v) L. 3. 13. 19.

x) L. 3. 13. 22. Jf. Forordn. 26 Jan. 1733 §. 2, som forbyder Beskiæringen; og overalt synes dette Lovens Bud ved Skovforordningerne af 26 Jan. 1733 og 23 Apr. 1781, som stiltiende forbigaae samme, at være afskaffet.

d. Hvor Steen findes, skulde en Bonde, som besidder en Gaard paa 8 Tønder Hartkorn, aarligen sætte 3 Al. Steengierde og opkaste 2 Favne Grøvt, og den, som har en mindre Gaard, i Forhold derefter, under Straf af Udviisnings Mistelse y); men dette, saavelsom hvad Forordningen af 23 Apr. 1781 desangaaende for Bønderne paa de Kongelige Godser foreskriver, maa uden Tvivl ved Forordningen af 29 Oct. 1794 ansees at være anderledes bestemt og forandret. See bemeldte Forordnings Indledning samt §. 1, 3, 13 og 16.

§. 145.

Da Fæstebrevet, som vi forhen have anmærket, gielder for Fæsterens og hans Hustrues Livstid, saa længe hun er Enke, og det ikke er Eieren af en Bondegaard tilladt anderledes at bortforpagte samme, uden for saavidt en udskiftet Bondegaard kan, i Overeensstemmelse med Forordningen af 15 Jun. 1792, paa et bestemt Aaremaal, dog ikke kortere end 50 Aar, bortforpagtes; saa synes det at være en naturlig Følge af Contraktens Væsen, at ingen af Parterne maatte inden den ved Loven eller Contrakten for Fæstets Vedvarelse fastsatte Tids Udløb, uden den andens Minde, kunne fravige Contrakten, enten Bonden ved at opsige Gaarden, eller Husbonden ved at udvise ham fra samme, saa længe den anden Part iagttager, hvad den efter Contrakten er pligtig. Imidlertid gives der dog ei alene visse Tilfælde, i hvilke Loven tillader den ene Contrahent at paastaae Contrakten ophævet, uden nogen

y) Forordn. 26 Jan. 1733 §. 20.

gen forudsat Brøde fra den anden Parts Side, men Lovgiveren har endog bestemt Fæstes Forbrydelse, som Straf for visse Forseelser.

I. Naar Bonden ikke opfylder de ham som Fæster paaliggende Pligter, har han sit Fæste forbrudt; dog ei anderledes end efter Lov og Dom. Lovens 3. 13. 1 og 2 har udtrykkelig bestemt følgende Tilfælde:

1) Naar han ikke holder Gaarden ved Hævd og Bygning og den forbedrer. Dette maa nu i Overeensstemmelse med Forordningen af 8 Jun. 1787 være at forstaae saaledes: at Bonden skal holde Gaardens Bygninger samt dens Besætning og Avlingsredskab i den Stand, i hvilken han efter Synsforretning har imodtaget samme, eller, om han har fæstet førend forommeldte Forordning udkom, og altsaa ikke har modtaget Gaarden ved Syn, holde samme i den Stand, i hvilken den kan formodes at være bleven ham overleveret, og istandsætte hvad Tid efter anden bliver brøstfældigt; dog at Fæsteren eller hans Stervboe for saadan Istandsættelse, for saavidt den af ham er besørget, nyder Erstatning ved Fratrædelsen, naar Gaarden da befindes at være i bedre Stand, end den kan ansees at være ham overantvordet i z). I øvrigt forstaaer det sig, at ikke enhver liden ved Gaarden forefunden Mangel, som Fæsteren er i Stand til at afhielpe, kan ansees som et Brud i Contrakten, der burde medføre Fæstes Forbrydelse; men til hvor høi Grad Forsømmelsen af Gaardens Vedligeholdelse maa stige for at fortiene saadan Straf, er overladt til Dommerens Skiøn-

z) §. 5. See og Canc. Circul. af 16 Nov. 1799 §. 12.

Skiønnende. Efter den Aand, som hersker i Forordningen af 8 Jun. 1787, synes det, at en Fæstebonde, som blot for saadan Forsømmelses Skyld af hans Husbond tiltaltes, maatte forelægges en vis passende Tid, inden hvilken han skulde have Gaarden sat i den Stand, i hvilken den kunde ansees at være ham overleveret; og først, naar han desuagtet modvilligen forsømte til den fastsatte Tid at sætte Gaarden i forsvarlig Stand, synes Fæstes Forbrydelse at kunne finde Sted.

2) Naar han ikke lovligen giøder sin Jord i Marken. Dette er rimeligen sat exempelviis for at betegne, naar Bonden vanrygter eller ilde behandler Eiendommen. Her maa jeg giøre omtrent samme Anmærkning, som forhen under No. 1, nemlig, at ikke enhver maadelig Dyrkning af de tilfæstede Jorder kan ansees at medføre Fæstes Forbrydelse; men det tilkommer Dommeren, i Tilfælde af Paatale, at paaskiønne, hvorvidt Bonden har mishandlet Jorderne saaledes, at de derved til Skade for Eieren og efterkommende Fæstere ere forringede, og han altsaa efter Billighed kan straffes med at have sit Fæste forbrudt, eller ikke.

3) Ikke udreder sin Skyld i rette Tid.

4) Ikke er sin Husbond, eller hans Fuldmægtig i hans Fraværelse, hørig og lydig. Efter den authentiske Forklaring, som indeholdes i Forordningen af 8 Jun. 1787, angaaende den Herighed og Lydighed, som Fæstebonden skylder sin Husbond, kan Mangel af Lydighed nu ikke medføre Fæstes

Forbrydelse uden i de Tilfælde, i hvilke Lovgiveren udtrykkelig har bestemt saadan Straf for den begangne Forseelse.

5) Naar han laaner eller leier, eller paa anden Maade, for eller uden Betaling, til nogen overlader noget af Gaardens Tilliggende uden Husbondens Minde æ).

6) Naar han hugger i Gaardens Skov uden Udviisning ö).

II. Fæstebonden er det efter Lovens 3. 13. 7 tilladt at opsige hans Gaard, naar han dertil har skiellig Aarsag; dog at Opsigelsen skeer inden St. Hans Dag, naar han vil flytte til Maidag næstefter. Hvad der skal ansees som skiellig Aarsag for Bonden til at fraflytte sin Gaard, har Loven ikke bestemt, men overladt til Dommerens Skiønnende. At Gaarden afbrænder, eller ved anden ulykkelig Hændelse kommer til Skade, er efter L. 3. 13. 10 ikke gyldig Aarsag for Bonden til at forlade Gaarden. Efter Forordn. af 28 Jan. 1682 Art. 17. kunde det synes, at intet uden ulovlig Medfart fra Husbondens Side kunde give skiellig Aarsag for Fæsteren at opsige Gaarden; men Loven, som yngre end denne Forordning, indskrænker dog ikke Bondens Opsigelsesret blot til det nysmeldte Tilfælde. At Bonden, som vil flytte, skal udrede Afgiverne af Gaarden indtil Fardag, og svare til Gaardens Brøstfæld, er en naturlig Følge af Fæste-Contrakten. Hvo, som uden saadan foregaaende Opsigelse og skiellig

æ) Jevnf. Art. 11. Forordn. af 23 Mart. 1770 §. 7. Forordn. 26 Jan. 1733 Art. 42.

ö) Jf. Art. 21.

lig Aarsags Beviisning flytter fra den Gaard, han har i Fæste, straffes som Remningsmand a).

Enken skal, saafremt hun ikke vil vedblive Gaarden, strax efter Mandens Død ved Skiftet frasige sig samme. Gier hun det ikke, ansees hun som vedblivende Fæster, og maa altsaa ikke forlade Gaarden, med mindre hun efter 3. 13. 7 dertil har skiellig Aarsag, og det da efter foregaaende Opsigelse, som før er meldt. Men gifter hun sig, ophører hendes Rettighed til Gaarden, og det beroer da ganske paa Husbonden, om han vil fæste Gaarden til den Person, som ægter hende, eller ikke b).

Da Enken saaledes, paa Grund af det hendes Mand meddeelte Fæstebrev, vedbliver Gaarden, saalænge hun sidder ugivt, saa er naturligviis intet af det, som Lov og Forordninger befale at skulle iagttages ved nye Fæsteres Tiltrædelse, i dette Tilfælde anvendeligt; der behøves altsaa ei heller at tages noget Syn over Gaarden og dens Besætning. Dog kan Husbonden ved Skifte efter Manden paastaae Udlæg for Fæld paa Bygning og Besætning, og det beroer da paa ham, om han vil lade Enken beholde det Udlagte, imod at blive ansvarlig for Manglernes Istandsættelse, eller om han strax vil have Bygningen og Besætningen sat i forsvarlig Stand, i hvilket sidste Tilfælde naturligviis, naar Istandsættelsen er fuldført, maa tages en lovlig Synsforretning, som kan tiene til Beviis for, hvad Enken eller hendes Boe skal tilsvare, naar hun døer eller fratræder Gaarden c).

a) Jf. For 28 Jan. 1682 §. 17. b) L. 3. 13. 4.

c). Cancellie-Circ. 16 Nov. 1799 §. 1; see og §. 2, 3 og 4. Canc. Skr. 17 Jul. 1790.

III. Ikkun eet Tilfælde gives der, i hvilket Husbonden efter Loven er berettiget til at udsige Fæsteren fra Gaarden, uden nogen dennes Brøde og uden hans Minde, det er nemlig: naar den Husbond, som selv har udstædt Fæstebrev paa Gaarden, ingen Gaard eller Huus har at boe udi, og derfor selv vil bruge Gaarden. Dog skal Bonden til St. Hans Dag opsiges at flytte til næste Aars 1ste Mai; hvad han har betalt i Indfæstning, skal gives ham tilbage, og de Omkostninger, han har anvendt paa Gaardens og Eiendommens Forbedring, skal erstattes ham d).

IV. For visse Forseelser, hvilke dog ikke egentlig forudsætte Overtrædelse af de Forpligtelser, som Fæstebonden ved Contrakten har paadraget sig, har Loven fastsat Fæstes Forbrydelse som Straf, saasom:

1) Naar en Fæstebonde tager Inderster tilhuse uden hans Husbonds Minde e). Aarsagen er rimelig at forebygge Løsgængerie.
2) Naar han vidende huser eller hæler Løsgængere, eller dem, som ingen Pas have f).
3) Naar han begaaer Tiendesvig g).
4) Naar de Fæstebønder, som ere boende ved Strandkanten, ikke optrække deres Joller eller Baade paa Landet, og giøre dem faste med en Hængelaas, ved en Jernlænke i en stærk Egepæl m. m.; hvilket ved Forordningen af 13 Octob. 1703 og Reskript af 1 Mai 1750 til at forebygge Desertion er anordnet.

Anm.

d) L. 3. 13. 3. Forordn. 16 Jan. 1789.
e) L. 3. 19. 7. f) 3. 19. 21.
g) 2. 23. 7.

Anm. 1. At de i de anførte Lovsteder forekommende forskiellige Talemaader, i nogle, at Bonden bør have sin Gaard forbrudt, i andre, at han bør have sit Fæste forbrudt, betegne et og det samme, nemlig at den imellem Husbonden og Fæsteren indgangne Contrakt skal, om Husbonden paastaaer det, ansees ophævet, synes ikke at kunne være Tvivl underkastet. I øvrigt betroer det paa Husbonden, om han vil lade Bonden beholde Gaarden, eller ikke.

Anm. 2. Naar en Fæstebonde udsiges, eller efter Lov og Dom udvises af hans Gaard, bør han ei alene erlægge hvad han til den Tid, da han fraflytter, er skyldig, men han skal og, efter 3. 13. 6, om Husbonden forlanger det, give denne sin Forpligt, at han ei skal giøre Efterkommeren nogen Forfang; men saadan Forpligt ansees i vore Tider unødvendig, og forlanges derfor, saavidt vides, aldrig.

Anm. 3. En Fæstebonde kan ikke udsættes fra Gaarden uden efter Lov og Dom, med mindre han selv erklærer sig tilfreds dermed, og igientager saadan Erklæring for Retten h); men Jorddrotten kan, førend endelig Dom er falden, om han anseer det nødvendigt til Sikkerhed for sit Tilgodehavende, lade Bondens Boe beskrive, og ham udsætte af Gaardens Brug og Besiddelse, dog ved de i Loven foreskrevne Midler og paa den i samme befa-

h) Forordn. 8 Jun. 1787 §. 13.

befalede Maade (nemlig ved Arrest, Seqvestration og Forbud, som strax forfølges). I dette Tilfælde skal Bonden af Amtmanden beskikkes frie Prokurator, og Sagen udføres paa slet Papiir og uden Betaling til Rettens Betiente i); saa skal og den Bonde, som saaledes udsættes fra Gaardens Brug, førend endelig Dom falden er, af Jorddrotten forskaffes Huuslye enten i Gaarden, eller andensteds, dog ikke længere end i 3 Maaneder k).

§. 146.

Der gives hist og her Fæstebønder, som selv eie Gaardens Bygninger. Saadanne vare fornemmelig forhen paa de Kongelige Godser, og endnu ere af dem ogsaa paa andre Godser, især i Jylland. Da deres Eiendomsret ikkun strækker sig til Bygningen, og denne endog er indskrænket saaledes, at de ikke have Ret, ved Fratrædelsen, eller deres Arvinger efter deres Død, at bortflytte Bygningerne, men skal overlade samme efter Vurdering til Eftermanden l), saa følger heraf:

1) at de vel ikke kan kræves til noget Ansvar for de dem som Eiendom tilhørende Bygningers Brøstfældighed; men

2) at

i) Forordn. 8 Jul. 1787 §. 12. Jf. Cancellie-Skriv. af 19 Jul. og 30 Aug. 1788, 19 Sept. og 31 Oct. 1789.

k) F. 8 Jul. 1787 §. 14.

l) Saa er det i det mindste ved Forordningen af 28 Jan. 1682 §. 6. i Henseende til dette Slags Fæstebønder paa de Kongelige Godser fastsat.

2) at de i øvrigt i alle andre Henseender ere at ansee som andre Fæstebønder, og sees det altsaa ikke, at nogen saadan Bondes Arving kan giøre Paastand paa, som en Rettighed, at Gaarden skal ham i Fæste overlades m).

Disse Bønder kaldes af nogle Superficiairbønder.

§. 147.

Huusmænd kaldes de Personer, som Nytten og Brugen af Huse paa Landet, med eller uden Jord, imod visse Afgivter er overdraget.

Det, som skiller Huse fra Boelsteder, er saaledes, at til Husene hører enten aldeles intet eller dog saa lidet Jord, at ikke derpaa kan med Rimelighed holdes Heste.

De Huusmænd, som aldeles ingen Jord have, kaldes i Loven Gade-Huusmænd n).

Om Husene gielder ikke, hvad forhen om Gaardene er anmærket, at de ikke uden Kongelig Bevilling, visse i Forordningen af 25 Mart. 1791 bestemte Tilfælde undtagne, maae nedlægges; men, naar ikkun den til Huse henlagte Jord ikke indtages under Hoved- eller Avlsgaarde, er i øvrigt ingen Lov til Hinder i, at jo Huse kan nedlægges, og den til samme henlagte Jord forlægges til andre Huse eller Gaarde, med mindre saadanne Huse, i Anledning af Bøndergaardes Nedlæggelse, ere indrettede eller med Jord forsynede; i hvilket Tilfælde det sædvanligen ved de Bevillinger, som derpaa meddeles, paalægges Eierne at holde Husene

m) Jf. Rentekammer-Skrivelse af 14 Oct. 1702. Kongelig Resolution af 30 Dec. 1724 og Rentekammer-Skr. af 6 Jan. 1725.

n) L. 3. 19. 5.

sene bestandig med Bygning, Besætning og Beboere vedlige, hvorom ved Amtsforvalterens aarlige Regnskaber skal indsendes en af Amtmanden attesteret Forklaring o).

Ei heller er det ved nogen Lov udtrykkelig befalet, at Huse ikke anderledes maae bortfæstes, end paa Fæsterens og hans Hustrues Livstid, saalænge hun er Enke. Det ansees derfor ogsaa in praxi tilladeligt, at bortleie Huse paa saadanne Vilkaar og paa saa lang Tid, som Vedkommende i Mindelighed kunne forenes om p); men, naar paa Huse udstædes Fæstebreve i sædvanlig Form, saa synes det, da det Sædvanlige maa præsumeres, at slige Fæstebreve, skiønt det ikke i samme udtrykkelig maatte være stipuleret, maae ansees gieldende for Fæsterens og hans Enkes Livstid q).

At Huse ligesaavel som Gaarde bør af Jorddrotten overleveres Fæsteren eller Leieren ved lovligt Syn, om ellers Husbonden vil være berettiget til, ved Fratrædelsen at kræve Erstatning for Fæld af Fæsteren eller hans Boe, kan ikke være Tvivl underkastet r).

Af Gadehuse, eller Huse uden Jord, svares sædvanligen en aarlig Afgivt til Jorddrotten, fra 2 til 4 Rdlr., under Navn af Huuspenge; gemeenlig betinger

o) Jf. Rentekammer-Skr. af 8 Aug. 1778.

p) Jf. Cancellie-Skr. af 31 Jul. 1790.

q) Jf. Canc. Skriv. af 17 Mai 1794, hvori Cancelliet, paa Forespørgsel, om Huusmandens Enke kan paastaae at vedblive Huset efter Mandens Død, har svaret, "at dermed bør forholdes efter Loven." Forordn. af 23de Octob. 1565.

r) See Forordn. 8 Jun. 1787 §. 9, og den samme vedhæftede Formular til Synsforretninger.

ger og Husbonden sig ved Fæstebrevet Hoverie af visse Gangdage, ikke gierne over 1 a 2 ugentlig s). Er der matrikuleret Jord til Husene, svares deraf Kongelige Skatter og andre Hartkorns Byrder. Af de i den senere Tid, efterat Udskiftninger ere komne i Gang, Huse tildeelte Jordlodder erlægges gemeenlig en særskilt aarlig Afgivt til Jorddrotten. Som oftest ere disse Huuslodder paa Proprietairgodserne ansatte til Hartkorn, og da udredes deraf Skatter og andre Hartkorns Byrder; men paa de Kongelige og nogle Proprietairgodser ere Huuslodderne ikke ansatte til Hartkorn, hvorimod deraf svares en saa meget desstørre Afgivt til Husbonden, som igien godtgiør den Gaardbeboer, under hvis Gaard Huuslodden henhører, samme i sin Landgilde. Indfæstning svares af Huse, som af Gaarde, efter mindelig Forening imellem Vedkommende.

I Stedet for Tiende maae de Huusmænd, som ikke bruge Kornsæd, give 8 Skill. aarlig til Kirken i 4 Qvartaler, 2 Sk. hvert Qvartal t); og enten Huusmanden selv eller hans Hustrue, hvo af dem af Præsten tilsiges, forrette en Høstdag aarlig for deres Sognepræst u). I Henseende til de Huusmænd, til hvis

s) Forordn. af 12 Aug. 1773 §. 11.

t) L. 2. 23. 13.

u) L. 2. 12. 5. Reskr. af 30 Mart. 1770 for Fyens Stift og 3 Mart. 1780 for Aalborg Stift, samt for Siellands Stift af 3 Sept. 1784. Efter samme skal endog Inderster giøre Præsten Høstdag, naar de ikke vil give ham Offer. See ogsaa Canc. Skr. af 25 Jul. 1789, efter hvilken Huusmænd paa frie Hovedgaardstart ikke ansees pligtige at svare Præsten Høstdag, men derimod bør yde ham Offer.

Huse fra de ældre Tider af er matrikuleret Jord, synes det at være uden for al Tvivl, at det staaer i Præstens Valg, om de skal give Tiende af deres Kornsæd, eller han i dens Sted vil tage en Høstdag af hver af dem, men at han derimod er uberettiget til at kræve videre end een af Delene v); men hvad de Huusmænd angaaer, som ved Udskiftninger eller Gaardes Nedlæggelse have faaet Jord, der forhen har hørt under Gaardene, haves Cancellie-Resolutioner, saasom af 6 Mart. og 6 Nov. 1784, 31 Dec. 1790 o. fl. for, at de ei alene skal yde Tiende af deres Kornsæd, men og tillige Høstdag til Præsten x).

I øvrigt gielder om Fæste-Huusmænd, deres Rettigheder og Pligter, det samme, som forhen angaaende Fæstebønder i Almindelighed er anført, for saavidt det paa Huusmænd kan være anvendeligt. Om Skifteforvaltningen i Stervboer efter Huusmænd og Inderster see Forordningen af 21 Jun. 1799 y).

§. 148.

Ved at afhandle de Forpligtelser, som Fæstebønder og Huusmænd ved de af dem imodtagne Fæstebreve paa-

v) Reskript for Viborg Stift af 31 Octob. 1766. Paa Bornholm nyde Præsterne af de Udbyggere, som avle Korn til deres Huse, men deraf ingen Tiende svare, Høstdag, eller som det der kaldes, Dagværk, saavel af Manden som Konen. Canc. Skr. af 1 Oct. 1785.

x) See ogsaa Canc. Skr. af 28 Nov. 1789.

y) Jf. Cancellie-Skr. til Amtmanden over Hiøring Amt af 23 Nov. 1799; see ogsaa Kongel. Resol. af 7 Mai 1799, bekiendtgiort i Cancellie-Circul. af 6 Jul. s. A., og Canc. Skr. af 3 Mai 1800.

paadrage sig imod deres Husbonder, have vi tillige lært disses dertil svarende Rettigheder. En saadan Rettighed, hvortil ingen af Fæstebrevet flydende Forpligtelse paa Fæsterens Side svarer, og som derfor hidtil ikke paa noget beqvemt Sted har kunnet berøres, staaer imidlertid endnu tilbage at omhandle. Denne er nemlig den Ret, som i Følge Lovens 5. 2. 90 tilkommer Husbonden, at holde Skifte efter de paa hans Grund boende Fæstebønder og Huusmænd, saavelsom deres og sine egne Tienere. At denne Rettighed, saaledes som nysanført bestemt, tilkommer enhver, som eier eller er beneficeret med Fæstebøndergods eller Huse, enten han eier lidet eller meget, hvilket ellers tilforn har været omtvistet, er nu klart af Forordn. af 21 Jun. 1793 §. 4. Over de saaledes forrettede Skifter skal af enhver, som eier, eller hvis Embede er tillagt 20 Tønder Hartkorn, holdes en med stemplet Papiir i Forhold til Godsets Størrelse forsynet og af Amtmanden authoriseret Skifteprotokol z). Deslige af Amtmanden authoriserede Skifteprotokoller, men uden stemplet Papiir, skal ligeledes holdes af de Husbonder, som øve Skifteret, men have mindre end 20 Tønder Hartkorn æ). Da imidlertid ingen bør være Dommer i sin

z) Forordn. af 25 Nov. 1775 §. 10.

æ) Forordn. af 12 Febr. 1790, samt Cancellie-Skriv. af 22 Mai og Rentekammer-Skriv. af 5 Jun. s. A. Om disse Protokollers Indretning, deres Indsendelse til Amtsarchivet, naar de ere fuldskrevne, saavelsom om aarlige Fortegnelsers Indsendelse over de under Behandling værende Skifter, see i øvrigt nysmeldte Forordning samt Reskr. af 6 Mart. 1789 og Canc. Skr. af

1, 8

sin egen Sag, saa befaler Forordn. af 8 Jun. 1787 §. 15, at Husbondens Fordringer i Fæsterens Boe skal paakiendes af Stedets Dommer, og, om Birkedommeren paa Stedet tillige staaer i Husbondens private Tieneste, af Herredsfogden ö).

11. Kapitel.

Om de saa kaldte Servituter, eller de Rettigheder, som man kan have i Ting, der ikke ere i dens, som Rettigheden tilkommer, men i andres Eie.

§. 149.

Ved servitus forstaae de Romerske Jurister en Ret i en fremmed Ting, i Kraft af hvilken Eieren maa taale eller lide noget i Henseende til sin Ting til anden Mands Fordeel.

Efter den Tydske Jurisprudents kan servitus ogsaa bestaae deri, at Eieren af en Ting maa giøre noget til en andens Fordeel.

De Slags Servituter, som bestaae i at taale eller giøre, kalde Juristerne bekræftende; det derimod, som bestaaer i at lade eller ikke giøre, benægtende.

Frem=

1, 8 og 15 Mai 1790, samt Kongel. Resol. af 20 Aug. 1790, bekiendtgiort ved Rentekammer=Skr. af 11 Sept. s. A.

ö) Jf. Reskr. af 30 Nov. 1787, Canc. Skr. af 23 Aug. 1788, 17 Jul. 1790, 16 Nov. 1799 §. 8 = 10 og 15 Mart. 1800, saavelsom For. af 21 Jun. 1799.

Fremdeles skielnes imellem personelle og reelle Servituter; personelle, naar denne Rettighed i en fremmed Ting tilkommer en Person, uden Hensyn til hans Eiendom; reelle, naar den tilkommer Eieren af en vis Ting.

Til personelle Servituter henregnes: ususfructus, usus, habitatio; usufructus, naar nogen har Nytten og Brugen af Ting, som ere i andres Eie; usus, naar han ikkun har Ret at bruge en fremmed Ting til sin egen Fornødenhed; habitatio, naar han har Ret til Bolig i et fremmed Huus.

Videre giøres Forskiel i Henseende til reelle Servituter imellem dem, som have Hensyn til Landhuusholdningen, og dem, som ikke dertil have Hensyn, servitutes rusticæ et urbanæ.

§. 150.

Af alle de anførte Slags Servituter haves Exempler i vore Love.

Servitus kan hos os, som i Tydskland, bestaae i, ei alene at En maa taale noget, eller undlade hvad han ellers var berettiget at giøre, til en andens Fordeel, men og deri, at en Eier maa giøre noget i Henseende til hans Eiendom til anden Mands Fordeel. Saaledes maa f. Ex. efter Forordningen af 23 Apr. 1781 og den seneste Hegnsforordning i Almindelighed enhver tage halvt Hegn om sin Eiendom, enten Hegnet er ham selv til Fordeel eller ikke, naar det af Naboerne paastaaes. Saaledes maa og Eieren af en Hovedgaardsmark, som forhen er bleven hegnet ved Hoverie af Fæstebønder, naar Hoveriet ophører, selv besørge det hele Hegn, indtil han, ved at iagttage

hvad

hvad Hegnsforordningen foreskriver angaaende varigt Hegns Oprettelse m. v., kan faae de Paagrændsende forbundne til, heri med ham at deeltage.

Paa personelle Servituter give de Jordegodser og Eiendomme, som ere henlagte til geistlige og andre Embedsmænds Underholdning og Brug, Exempler. Saaledes ere Præstegaardene og de dem tilliggende Jorder Statens Eiendom, men dem paahæfter den servitus, at al Nytten og Brugen deraf tilkommer Præsterne; Præsten oppebær, saalænge han er i Embedet, alle Frugterne af Eiendommen, og kan giøre sig samme saa nyttig, som han vil, men han har ingen Deel i Proprieteten, kan altsaa ikke raade over Tingens Substants, eller afhænde Eiendommen, vel derimod for sin Embedstid afstaae den ham tilkommende Nytte- og Brugsret. Af Præstegaarden og dens tilliggende Jorder ere saaledes Præsterne usufructuarii. Af de deres Embeder tilliggende Skove ere de derimod blot usuarii ɔ: de have alene en indskrænket Brugsret, til deraf at faae fornøden Udviisning, saavidt Skoven kan taale, hvormed Kirke-Eieren skal have Indseende. De saa kaldte frie Residentser, som Præsterne i Kiøbstæderne og nogle andre Embedsmænd have, kan henføres til det, som Juristerne kalde habitatio. Denne Rettighed indbefatter noget mere end usus, for saavidt den ikke er indskrænket til Vedkommendes egen Fornødenhed, men disse ere berettigede til at overlade af deres Værelser til andre; men er dog mindre end ususfructus, for saavidt den dog er indskrænket til, at Vedkommende maa benytte sig af Bygningen, saaledes som den er, som Bolig, altsaa ikke ere berettigede til paa egen Haand at foretage nogen bety-

betydelig Forandring med Bygningen selv eller dens Indretning.

§. 151.

Af de reelle Servituter vedkomme her os ikkun de, som have Hensyn til Landhuusholdningen. Af saadanne giver os Loven selv Anledning til at opregne følgende:

1) Ret til Græsning i anden Mands Skov.
2) Ret til der at hugge Gierdsel, eller
3) at slaae Høe, eller
4) endog at opbryde Jorden til Agerland.
5) At have Sviin paa anden Mands Skov, naar Olden falder a). I Skoven nemlig ansees Træerne som res principalis. Den, som eier Træerne, betragtes efter Loven som Eier af Grunden. Hvad Rettighed derimod enhver anden, som ikke eier Træerne, kan have i Skoven, ansees ikke som Eiendomsret, men som servitus. Videre:
6) Ret til at have Fædrivt over en andens Grund b). In dubio bør Kreaturene i saa Tilfælde holdes sammenkoblede.
7) Vandmølle-Ret ɔ: Ret til at forhindre andre fra at bygge Vandmølle paa deres egen Grund, Rettighedens Eiermand til Skade c).
8) Ret at fordre, at Eieren af en Grund ikke maae aflede det over samme løbende Vand fra sit sædvanlige Løb d).

9) Ret

a) L. 5. 10. 21 og 22. b) L. 3. 13. 13.

c) L. 5. 11. især 6, 7 og 9 Art.

d) L. 5. 11. 7. Forordn. 25 Jun. 1790 §. 8.

9) Ret til at fordre, at andre skal tillade, at der graves Grøvter over deres Grund til at aflede skadeligt Vand fra sine Eiendomme e).

10) Ret at fordre, at anden Mand skal hegne for eens Grund f).

Desforuden kunne alle de Servituter, som af vore Jurister henregnes til servitutes urbanæ, og paa hvilke L. 5. 10. 49 og 56, saavelsom 3. 15. 1 give Exempler, lige saavel finde Sted paa Landet, som i Kiøbstæderne. Der, saa lidet som i Kiøbstæderne, maa nogen Mand have Port, Dør, Udgang, Vinduer eller Udsigt, hvor han ingen Fortog haver, sætte Bygning eller grave paa anden Mands Grund, eller lade Vand flyde derover, eller tillade sig Kiørevei eller Fodstie over anden Mands Grund, uden for saavidt han dertil har lovlig Adkomst, hvilken i saa Fald medfører en anden Mands Eiendom paahæftende Servitus.

Anm. 1. Beqvemt Ord til at betegne dette Slags Rettigheder have vi ikke i det Danske Sprog. Nogle have, veiledede af L. 5. 5. 2, foreslaaet Ordet Brug; andre have kaldt dem Eiendomsbyrder; atter andre med et halvtydsk Navn Tienstbarheder. Med Hensyn til den, som har Fordeel af en Servitus, maa man i Almindelighed kalde den en Rettighed, eller maaskee, som nogle, (dog som det synes, imod Talebrugen) en Herlighed. Med Hensyn til den, som maa taale, lade eller giøre noget i Henseende til sin Eiendom, til

e) Forordn. 25 Jun. 1790.

f) L. 3. 13. 34 til 39. Forordn. 29 Oct. 1794.

til anden Mands Fordeel, er den en Byrde, eller Uleilighed, som hæfter paa hans Eiendom.

Anm. 2. At Eieren af den Ting, som en saadan Byrde hæfter paa, intet maa foretage ved sin Ting, hvorved den, som har den til Byrden svarende Rettighed, hindres i dennes Udøvelse; at f. Ex. Eieren af en Skov, hvori andre have Græsningsret, maa lade sig nøie med hvad Skov Naturen selv lader opvoxe, men ikke maa plante eller saae i Skoven, o. s. fr.; at den, som har Rettigheden, paa den anden Side ikke maa udvide samme videre, end ham udtrykkelig tilkommer; at saaledes den, som har Ret til Græsning i Skoven, ikke derfor har Ret til at slaae Høe, meget mindre at opbryde Jorden til Agerland, naar han ikke derpaa har sær Adkomst, o. s. fr.: er en naturlig Følge af, at Pligt og Ret ere correlata, og at ingen altsaa maa giøre andre Skaar i deres lovlige Rettigheder.

Anm. 3. Hvorledes Servituter, ligesom andre Rettigheder, paa forskiellige Maader lovligen kunne erhverves, og hvorledes de igien, ligesom disse, paa adskillige Maader kunne ophøre, derom vil jeg, for Kortheds Skyld, henvise til de almindelige Systemer over den Danske og Norske Lovkyndighed. Her vil jeg alene anmærke, at naar den Ting, som en saadan Eiendoms Byrde hviler paa, og den Ting, til hvis eller dens Eiers Fordeel

Byrden hæfter paa samme, komme i een og samme Persons Eie, da kalde Juristerne dette consolidatio. I dette Tilfælde ophører naturligviis servitus; det, som før var en Byrde paa Eiendommen, bliver nu en naturlig Følge af Eierens Rettigheder. Afkiøber f. Ex. Skovens Eier den, som er berettiget til Græsgang i samme, hans Græsningsrettighed, saa consolideres Eiendomsretten og servitus; den, som eier Træerne, faaer vel da tillige Ret at græsse sine Kreature i Skoven, men han udøver denne Rettighed ikke som en Servitus, der efter Definitionen er Ret i en fremmed Ting, men som en Følge af hans Eiendomsret.

12. Kapitel.

Om Accession eller Tilvext.

§. 152.

Accession eller Tilvext kaldes den Erhvervelsesmaade, naar nogen bliver Eier af en Ting, fordi samme paa en eller anden Maade kommer af eller tilføies en Ting, han allerede eier, eller bruger som Eier.

Man inddeler Tilvexter i Almindelighed i tvende Slags, naturlige og konstige: naturlige, naar det Nyerhvervede ved Naturen uden Hielp af Konst kommer af eller tilføies vor Ting, f. Ex. Affødning af Kreature, Jords Tilskyllelse af Floder, o. s. fr.; konstige, naar saadant skeer ved Hielp af Konst.

Herfra

Herfra skille nogle de blandede, naar Tilverten skeer deels ved Naturen, deels ved Konsten, saasom ved Plantning, og tilføie endnu et fierde Slags, nemlig dem, som skee blot hændelsesviis, saasom naar nogen finder en Skat i sin Grund. Her vedkomme os ikkun de naturlige Tilvexter, og af de konstige, naar Paabygning undtages, ikkun de, som man pleier at henføre til blandede.

§. 153.

Til naturlige Accessioner henføres i Almindelighed:

1) Foetura, Yngel, eller Affødning af Kreature.
2) Alluvio ɔ: Tilskyllelse, naar nemlig den Vandet tilstødende Grund Tid efter anden ved Jords Tilskyllelse foreges. Herfra adskilles altsaa:
3) Vis fluminis, Jordstykkers voldsomme Forrykkelse fra et Sted til et andet.
4) Insula nata in flumine, naar en Øe opkommer i Vandet.
5) Alveus a flumine derelictus, Elvesengens Udtømmelse eller Forandring, naar nemlig en Elv eller Flod tager et andet Løb, saa at hvor før var Vand, nu bliver tør Grund, og tvertimod.

I den Danske Lov handles egentlig ikke om nogen af disse forskiellige Arter af Tilverter. Efter det, som L. 3. 14. 5 fastsætter, at Slegfredsen er Vorned til den Grund, som hans Moder var paa, den Tid han blev avlet, sammenholdt med hvad N. L. 5. 8. 13 foreskriver, at den, som holder Tyr, og tager anden Mands Qvæg paa Foder, ikke svarer til, om Koerne ei løbe og tage sig Kalv, antager man med Grund i

vor Jurisprudents, i Henseende til Affødning af Kreature, det samme almindelige Princip, som i den Romerske, at Yngelen tilhører Moderens Eier, efter den gamle Regel: partus seqvitur ventrem.

Om de andre Arter af naturlige Tilvexter taler vor Danske Lov aldeles intet, ligesom og de Tilfælde, at samme finde Sted, efter vort Lands Beskaffenhed, ere saare sieldne.

I Analogie af N. L. 5. 11. 5, som dog nok egentlig ikkun handler om den Slags naturlig Tilvext, som vi under 5te Post have nævnet, sammenholdt med D. L. 5. 10. 42, antager man, i Overeensstemmelse med naturlig Billighed, at Midtstrømslinien, (en Linie, som forudsættes at være dragen tvers over Strømmen, og at dele den i tvende lige halve Dele) saaledes som den før den ved Tilvexten skete Forandring har gaaet, bør være Regelen, hvorefter Parternes Paastande i deslige Tilfælde blive at afgiøre, saaledes, at enhver beholder hvad som enten langsomt og efterhaanden tilskylles, eller paa en voldsom og hastig Maade tilføies hans Grund indtil ovenmeldte Midtstrømslinie, ligesom og de Øer, som i den ham lige ud for hans Grund tilhørende halve Deel af Søen indtil Midtstrøms opkomme; og paa samme Maade beholder enhver den af Floden eller Aaen forladte Jordbund, saavidt hans Eiendom indtil Midtstrømslinien strækker, og den, over hvis Grund Floden tager sit forandrede Løb, beholder igien Floden g).

§. 154.

Af de egentlig saa kaldte konstige Accessioner vedkommer os i Landboeretten ikkun den saa kaldte Paabyg-

g) Chr. 4ti N. L. Landleiebalken Kap. 44.

Bygning, ogsaa den eneste af dette Slags Tilverter, som i vore Love omtales, naar nemlig nogen opfører Bygning paa en andens Grund ɔ: paa en Grund, som enten er i anden Mands Eie, eller, om end den Byggende er Eier deraf, dog i en anden Mands lovlige Besiddelse. D. L. 6. 15. 17, 18.

Efter disse Lovens Artikler er den lige saavel strafskyldig, som bygger paa den Grund, som er hans egen, naar anden Mand er i lovlig Besiddelse af samme, som den, der bygger vaa en andens Grund. I begge Tilfælde giør Loven Forskiel, om den Byggende var i god Troe, eller ikke. Troede han, at Grunden var hans egen, eller at han havde Ret til at bygge derpaa, og inden Dom gaaer i Sagen, retter for sig ved at borttage Bygningen, er han i øvrigt angerløs; men vil han ikke saaledes godvilligen borttage den Bygning, som han med Uret har opført, dømmes han i tre Marks Bøder. Sin gode Troe skal den Byggende, naar Tvivl er derom, med Lovens Eed bekræfte h).

§. 155.

Til det Slags konstige Accessioner, som af nogle kaldes blandede, henregne Juristerne: satio, plantatio, fructuum perceptio ɔ: Saaening og Plantning i anden Mands Jord, samt Frugters Oppebørsel af andres Ting.

I. Om Saaening i anden Mands Jord handler D. L. 6. 15. 9, 10, 11. Herom mærke vi:

1) Høsten af den nedlagte Sæd tilkommer den, som Jorden tilhører, naar han nemlig bruger den i

h) Jevnf. N. L. 3. 14. 32. Forordn. 28 Jan. 1682 §. 6, Forordn. 8 Jun. 1787 §. 5.

Loven foreskrevne Fremgangsmaade, ved saa betimeligen at søge sin Ret, at den kan være ham inden Midtsommer (St. Hans Dag 24de Jun.) ved Dom tilvunden. Søger han ei saa betimeligen sin Ret, er han, skiønt Grunden er hans egen, uberettiget til at høste, og dømmes, om han alligevel giør det, som for Ran, til at bøde sine tre Mark i).

2) Fradømmes den Saaende Ret til Jorden efter Midtsommer, bliver denne berettiget til at høste den nedlagte Sæd, men maa give Eieren fuld Skyld af Ageren ɔ: en billig Leie efter Dommerens Sigelse k).

3) Naar Ret til Jorden til den bestemte Tid, inden Midtsommer, fravindes den, som saaede, saa faaer han intet enten for sin Sæd eller sit Arbeide; dog, tør han giøre sin Eed paa, at han saaede Ageren af Vaade, i Tanke at den var hans egen, faaer han billig Godtgiørelse for det nedlagte Sædekorn l).

4) Høster han Sæden, uagtet Ret til Jorden er ham ved Dom fravunden, dømmes han som Ransmand m).

II. Plantning af Træer paa anden Mands Grund. Herom handles ikke i Loven. Efter det, som Loven fastsætter om Paabygning, er det rimeligst og med Billighed meest overeensstemmende at antage, at den, som planter Træe i anden Mands Grund, kan af Eieren tvinges til at borttage Træet. Lovens 5. 10. 20 hører ikke herhid. Den fastsætter ikkun, hvor Grændsen

i) L. 6. 15. 9. k) 6. 15. 10 og 11.
l) 6. 15. 11. m) 6. 15. 10. jf. J. L. II. 72.

sen skal ansees at være imellem paastødende Skove og Marker, naar ellers ingen fast Skiæl er.

Anm. Om Tobak og andre saadanne Planter maa det samme ansees gieldende, som om Saaening i anden Mands Jord.

III. Frugters Oppebersel af andres Ting. Efter Lovens 5. 5. 4 er enhver berettiget til at oppebære og nyde Frugterne af den Ting, som han er i upaatalt Besiddelse af. Frakiendes ham Eiendommen siden ved Dom, svarer han dog ikke videre end til de Frugter, hvilke han har oppebaaret og nydt efter at han er bleven til Tinge tiltalt. Loven giør ingen Forskiel, om Besidderen har været i god eller ond Troe. Det er at sige: Besidderen er, i Følge L. 5. 5. 3, ikke pligtig at føre sin Adkomst tilstæde ɔ: bevise sin lovlige Adkomst. Overbevises han imidlertid om ulovlig Adkomst, det er: at han ved Misgierning er kommen i Besiddelse af Tingen, bør han uden Tvivl at svare til alt, hvad han af samme har oppebaaret.

13. Kapitel.

Om Jordbrug i Fællig.

§. 156.

Fra gammel Tid af har den Indretning fundet Sted i vort Fædreland, at Jordbrugerne for det meste have boet samlede i Byer, bestaaende af flere Gaarde, og undertiden mindre Steder. Rimeligen er Sammenlivet i Byer, grundet paa fælles Forsvar imod Røvere, Fiender og vilde Dyr, endog ældre end ordentlig

Agerdyrkning. Nogle af disse Byer ere formodentlig opkomne derved, at flere Personer eller Familier have forenet sig om, med samlede Kræfter at rydde store med Skov bevoxede og ellers til ingen Nytte henliggende Strækninger, og saaledes oprettet en Colonie; og, da Kongerne tilegnede sig Eiendommen til saadanne Jorder, under Navn af Alminding, saa ere uden Tvivl endeel saadanne Byer ved dem anlagte. De mange Byers Navne, fornemmelig i Sielland, som endes paa rød, synes at bære Vidne om denne deres Oprindelse. Andensteds have Beboerne i allerede tilværende Byer, som til samme have havt liden eller ingen dyrket Jord, med fælles Overlæg indtaget betydelige Strækninger, som forhen ikkun af dem have været brugte til Græsning, Tørvegravning, Lyngslæt, eller deslige, under Ploven. I begge Tilfælde fordrede Billighed, at enhver, i Forhold til de Kræfter, med hvilke han bidrog til Rydningen, og til den Rettighed, han forhen havde havt i de hidtil ikke synderligen benyttede Strækninger, deraf erholdt sin bestemte Andeel. Dette kan saaledes have givet Anledning til, at Jorderne til Stederne eller Gaardene i een og samme Bye have fra Begyndelsen af været af ulige Størrelse, men som oftest er dog nok samtlige Bole bleven tildeelt lige megen Jord, saa at Inddelingen i halve, Fierdings- og Ottings-Bole for det meste synes at være af senere Oprindelse, hidrørende fra Bolenes Deling ved Salg eller Skifte imellem flere Arvinger n).

En

n) Jf. Kofod Ankers Forklaring over Jydske Lov ad lib. I. cap. 51, i de almindelige Editioner cap. 55, og de der citerede Svenske Love.

En Bondegaard med al dens Tilliggende kaldes i vore gamle Love et Boel, og paa den nysommeldte Jordernes ligelige Fordeling til Gaardene eller Bolene er den endnu i Chr. den 5tes Lov omtalte Reebning grundet. Enhver Mand, som formener at have mindre Jord, end ham efter hans Gaards Størrelse, eller nu det Hartkorn, den staaer for, tilkommer, kan nemlig efter samme paastaae Jorderne eftermaalte, og er det da en naturlig Følge, at, saafremt hans Sted er opkommen ved en Gaards eller et Boels Deling i mindre Dele, det da, for at udfinde, om hans Sted har det Tillæg, som det forholdsmæssig kan tilkomme, ikkun er fornødent at rebe den Gaards eller det Boels Jorder, hvorunder Stedets Jorder forhen have henhørt, ikke alle Byens Jorder o). En naturlig Følge af den før omtalte Landsbyernes Oprindelse var det ogsaa, og maatte nødvendig være paa de Tider, da Agerdyrkningen var i dens Barndom, og man ikke synderlig vidste af at sige, ved Rydning, Giødning og en god Agerbrugsmaade i Almindelighed at forbedre de i deres nærværende Tilstand slette eller mindre frugtbringende Jorder, at enhver Byemand maatte i Forhold til den Deel, han havde i Eiendommen, tildeles lige meget saavel af de gode, maadelige og slette Jorder, som af de mere eller mindre beleiligt liggende. Paa enhver Aas ↄ: enhver Samling af Agre i een og samme Direction, mod Østen og Vesten eller Sønden og Nord, blev derfor gemeenlig hver Mand tildeelt een eller flere Agre. Paa 20 til 40, ja undertiden flere Steder kunde saaledes hver Bonde have sin Jord adsplit-

o) D. L. 5. 10. 14. J. L. I. 45.

splittet; men da det ikke var mueligt at indhegne saadanne Smaalodder, og nogle af Jorderne naturligviis maatte anvendes til Græsning for Qvæget, andre til Kornsæd, saa var det nødvendigt, til at forebygge, at ikke een Mand skulde græsse sit Qvæg paa de andres Kornland, at en vis Orden for Jordernes Brug til Kornavl og Udlæg til Hvile eller Qvægets Græsning ved indbyrdes Vedtægter fastsattes, hvilken saaledes hver Mand var pligtig at iagttage. Saaledes var det i Sielland almindeligt, at alle de Byernes Jorder, som anvendtes til Kornavl, vare inddeelte i tre Marker, hvoraf de tvende aarligen dyrkedes, imedens den tredie hvilede og brugtes til Græsning for Qvæget. Den Mark, som saaledes Sommeren over var græsset af Kreaturene, blev om Efteraaret pløiet og besaaet med Vintersæd, den kaldtes da Vintermarken eller Rugvangen; næste Aar efter Vintersædens Indhøstning blev den brugt til Vaarsæd, og kaldtes Bygmarken; hvorefter den i det næstfølgende Aar atter i sin Orden blev udlagt til Hvile. Desforuden vare til de fleste Byer adskillige Jorder, som aldrig anvendtes til Kornavl, men til Græsning, Lyngslæt, Tørvegravning o. desl., og saaledes brugtes af Byemændene i Fællig. Saaledes de saa kaldte Overdreve ɔ: store, langt fra Byerne beliggende, gemeenlig med Underskov bevoxede Strækninger, som undertiden tilhørte flere Byer i Fællig; og hvor hver Bye og hver Mand især i Byerne havde Ret til at paaslaae (som det kaldtes) et vist Antal Kreature, eller at sætte dem der paa Græs; Heder, som ikkun brugtes til Lyngslæt og Tørvegravning, store Tørvemoser, hvor dog gemeenlig hver Mand havde sine visse Skifter, Jorder, som formedelst

delst deres side Beliggenhed bestandig anvendtes til Kreatures Græsning, o. s. v.

§. 157.

Paa foranførte Tingenes Indretning ere adskillige Forskrifter, som indeholdes i Christ. den 5tes Danske Lov 3. 13 og 5. 10 grundede, hvilke, for saavidt de kunne ansees at flyde af Sameies Natur, vi tildeels forhen i det 9de Kapitel have berørt. Saaledes maa

1) Ingen have mere Qvæg eller Bæster (Hornqvæg eller Heste) paa Overdrev, Auret ɔ: den Mark, paa hvilken Sæden er indhøstet, eller Fællet ɔ: den Mark, som ligger til Hvile og Græsning, end som han har Jords Vurdering til ɔ: i Forhold til hans Hartkorn p).

Anm. Udtrykket Jords Vurdering har uden Tvivl Hensyn til den gamle Skyldsætning efter Jordernes Værdie i Guld og Sølv (Mark Guld og Mark Sølvs Jorder), i hvis Sted vor nu værende Matrikulskyld er kommen.

2) Naar flere Byer have Græsningsjord tilfælles sammen, skal det taxeres, hvor mange Kreature saavel af Heste som Hornqvæg derpaa kan græsses, og fra hver Bye indsættes da en vis Deel af det saaledes ved Taxationen bestemte Antal, i Forhold til dens Hartkorn q).

3) Naar Bonden ikke selv græsser et saa stort Antal Kreature, som han er berettiget til, saa er han berettiget til at tage Kreature ind paa Leie for sin Andeel, dog saaledes, at Byemændene, paa Grund

p) L. 3. 13. 28. Chr. 3. Reces Art. 29.

q) L. 3. 13. 29.

Grund af Medeiendomsretten, have Fortrinsret til saaledes (rimeligen imod at betale lige saa stor Leie, som en Fremmed vil give) at faae deres Kreature græssede fremfor Fremmede r).

4) Paa den forhen omtalte Indretning, at Jordbrugerne havde deres Jorder adspredte i alle Byens Marker, og at altsaa en vis Orden i Henseende til Jordernes Brug til Sæd og Hvile o. s. v. imellem de i et Fællig lodtagne var fornødent at overholdes, grunder sig den Forskrift, som indeholdes i Lovens 3. 13. 31 s), at nemlig det mindre Antal af de Lodtagne i Fællig bør rette sig efter de Vedtægter, som Majoriteten i Henseende til saadan Jordens Brug m. v. vedtager, og at ved saadanne Vedtægter kan fastsættes Bøder for dem, som overtræde samme, hvilke af vedkommende Jordbrugere selv uden foregaaende Dom hos den Skyldige kan inddrives t). Samme Rettighed til at fastsætte visse Vedtægter om Jordernes Indhegning m. v. have vel Jordbrugerne endog i de Byelaug, som ere udskiftede af Fællig, dog maa ved saadanne Vedtægter ingen Hinder lægges i Veien for Jordernes Indhegning, ei heller maae ved samme fastsættes ringere, men vel høiere Bøder for de i Forordningen af 29 Oct. 1794 ommeldte Overtrædelser, end de, bemeldte Forordning fastsætter. Bøderne, som efter L. 3. 13. 32 u) skulde anvendes til

r) L. 3. 13. 30.

s) Jevnf. Christ. 3. Reces Art. 46. Reskr. af 12 Aug. 1735.

t) Jf. 3. 13. 42 og 33. u) Jf. Chr. 4. Reces 2. 27. 2.

til Byens Gierder, Grøvter, eller anden Byens Nytte, skal og nu tilfalde Sognets Fattige v).

Anm. Til i Særdeleshed at overholde deslige Vedtægter og imodtage Bøderne vælges gemeenlig i de fleste Byer en Gaardmand af de øvrige Byemænd, som kaldes Oldermanden w). Denne skal tilligemed Sognefogden og Medhielperne staae til Ansvar for, at Pengene komme de Fattige tilgode, og ei anvendes til andet Brug.

Fremdeles flyde af ovenmeldte Indretning med Jordernes Brug og den lige Ret, som enhver i Fælliget Lodtagen efter Billighed tilkommer, følgende Lovens Bestemmelser:

5) At naar en fælles Mark anvendes til Kornsæd, og Gierde for samme altsaa er fornøden, paaligger det Brugerne af de tilstødende Jorder, skiønt de ingen Nytte have af saadant Gierde, at tage halvt Hegn x).

6) At derimod enhver selv efter Lovens 3. 13. 40 og 47 y) skulde skaffe sig Fred for hans endeels Jord, som han brugte uden noget Fælledskab med andre.

7) At ingen, skiønt han selv har indhøstet, maa paa en fælles Mark sætte sine Kreature paa Græs paa Stubben, uden de øvrige i Marken Lodtagnes Minde z), men at den, som af Vrangvillighed

v) Forordn. 29 Oct. 1794 §. 19.

w) L. 3. 13. 32. F. 29 Oct. 1794 §. 19 og 51.

x) L. 3. 13. 36. J. L. III. 58.

y) Jf. Art. 34 og 35. J. L. III. 57, 58, 60.

z) L. 3. 13. 44 og 45.

lighed ikke vil indhøste sit Korn, naar det er færdigt at høste, kan af det øvrige Eierlaug forelægges en vis Tid til sammes Indhøstning, og at de øvrige Lodtagne, naar han endda ikke høster, ei ere pligtige til at holde deres Qvæg af Auret for hans Skyld æ).

8) At, ligesom ingen maa opføre Bygning paa den Jord, som er i absolut Fælledskab, lige saa lidet som paa anden Mands Grund ö), saa synes det ei heller, at nogen er berettiget til at opføre Bygninger i en Mark, der paa den anførte Maade bruges i Fællig, da han derved formindsker de andre deri Deeltagnes Græsningsrettighed, naar Marken ikke bruges til Kornsæd. Lovens 5. 10. 55 maa saaledes uden Tvivl antages at forudsætte, at den som opfører Bygningen i fælles Vang, giør det med øvrige Lodseieres Minde. Endda bør han naturligviis skaffe sig Fortog og Adgang til sin Bygning af sit Eget.

14. Kapitel.

Om Markeskiæls Sætning ved Sandemænd, og om Reebning.

§. 158.

Den nysomtalte Jordbrugets Indretning i vort Fædreland, at Jorderne vare for det meste fordeelte imellem forskiellige Byelaug, og at hver Mand især i Byerne

æ) L. 3. 13. 46. Siell. L. IV. 20, 21, 23.
ö) L. 5. 10. 49, 50.

i Byerne var tildeelt sin i et vist Forhold bestemte Deel af Byens Jorder, giorde det til en vigtig Gienstand for Lovene, at bestemme, hvorledes i Tvistigheds Tilfælde Skiællene imellem de forskiellige Byers Jorder eller forskiellige Eiendomme skulde fastsættes, og hvorledes den enkelte Mand, som ved Frapløining af hans Naboer eller paa anden Maade troede sig at være brestholden i den Lod, som ham efter hans Gaards Skyldsætning tilkom, kunde forhielpes til at nyde Jevnet med hans Byemænd.

De Forskrifter, som i disse Henseender indeholdes i Christ. den 5tes Danske Lov, ere tagne af de ældre Love og grundede i hine Tiders fra vore nu værende saa meget forskiellige Sæder, Indretninger og Kundskaber. Brugen af skriftlige Documenter ved Eiendoms- og andre Rettigheders Overdragelse, en nye og nøiagtigere Matrikulindretning, og endelig de mathematiske Videnskabers Anvendelse paa Jord-Opmaaling og Inddeling have, i Forening med de Kongelige Anordninger om Fælledskabs Ophævelse, medført, at Markeskiæls Sætning ved Sandemænd og Jorddeling ved Reeb ere blevne næsten uhørte Ting i det daglige Liv, og at altsaa alt, hvad Loven desangaaende foreskriver, er bleven hartad uden al Anvendelse in praxi. Da imidlertid disse Lovens Forskrifter ikke, uden for saavidt Anordningerne om Fælledskabets Ophævelse derudi have giort Forandring, ved nogen udtrykkelig Lov ere ophævede, saa maae vi her kortelig berøre dem.

§. 159.

Naar Tvistighed er om Markeskiæl, vil Loven, at samme skal fastsættes af Sandemænd. Om disse

Sande-

Sandemænd, hvilke desuden bruges i et andet os her uvedkommende Tilfælde, og i de ældre Tider ere blevne brugte i endnu endeel flere Tilfælde a), handler L. 1. 16 og 5. 10. 6=10, tagne af J. L. II. 1=7 og 21, Chr. 3. Reces Art. 27, Frid. 2. Haandfæstning Art. 42. Om dem og deres Forretninger anmærke vi:

1) Som Sandemænd udnævnes, paa de vedkommende Lodseieres Forlangende, som forlange det uvisse Markeskiæl fastsat, af Herreds= eller Birkefogden 8 lovfaste og bosatte Mænd b). Efter J. L. II. 1 og 4 skulde Sandemænd, hvortil ingen maatte udnævnes uden de, som havde Eiendom, beskikkes een Gang for alle til ved Eed at afgiøre de Sager, som efter Loven henhørte under deres Bedømmelse, og forud ved Udnævnelsen tages i Eed, men efter Christ. den 5tes Lov udnævnes de for hvert enkelt Tilfælde.

2) Det tilkommer dem ikkun at fastsætte Markeskiællet, hvor samme er uvist eller omtvistet. Naar altsaa enten lovlige Skiæl findes, eller ved Documenter eller lovfaste Vidners Udsigende bevises, hvorledes Skiællet bør gaae, er Dommeren ikke beføiet til at udnævne Sandemænd c). Og som det ikkun er deres Sag at fastsætte, hvorledes Skiællet bør gaae imellem Byernes Jorder, saa vedkommer det dem ikke at bestemme, hvem Eiendommen til Jorderne paa denne eller hiin Side af Skiællet er tilhørende. Hvad Jord en Mand i den ene Bye før Skiælsætningen har havt eller beviser

a) J. L. II. 2. b) L. 1. 16. 1.

c) L. 5. 10. 8, 1. 16. 14 og 7. Chr. 3. Reces Art. 27.

beviser sig med Rette at tilhøre paa den anden Byes Marker, beholder han naturligviis, uagtet saadan Skiælsætning, uforkrænket d).

3) De uvisse Skiæl maae af Mændene fastsættes efter det, som de kan have hørt eller af gamle troværdige Folk maatte kunne udforske om, hvorledes Skiællet fra gammel Tid af har gaaet e). Til denne Forretning maae altsaa Mænd udmeldes, som ere nøie bekiendte med den Egn, hvor Skiælsætningen skal skee. Naar derfor Tvisten er om Skiællet imellem forskiellige Eiendomme under een og samme Bye, saa tages Mænd dertil af Byen; tvistes der om Skiællet imellem tvende Byer, tages den halve Deel af den ene og den anden halve Deel af den anden Bye. Det samme gielder og, naar der tvistes om Herreds- eller Birkeskiæl, saa at altid den halve Deel af Mændene tages fra hver især af de Herreder, Birker eller Byer, som Skiællet vedkommer f).

4) Da imidlertid Forretningen ansees byrdefuld, saa maa ingen, som eengang har været Sandemand, atter dertil udnævnes, saa længe der ere andre til Forretningen duelige Mænd af Herredet, Birket eller Byen, som endnu ikke have været det g); men undslaae sig for Forretningen uden lovligt Forfald, naar de dertil ere udmeldte, maa Ingen under Straf at bøde 30 Lod Sølv h).

5) Efter

d) 5. 10. 6, 7. 1. 16. 14. Christ. 3. Reces Art. 27. J. L. II. 21.

e) L. 1. 16. 13. f) L. 1. 16. 12. J. L. II. 21.

g) L. 1. 16. 2. h) L. 1. 16. 3.

5) Efter det, som Pluraliteten af de udmeldte Sandemænd anseer for og til Tinge med Eed bekræfter, efter deres Skiønnende at være det rette Skiæl, bør det omtvistede Markeskiæl paa den i Loven foreskrevne Maade afsættes eller betegnes i).

6) Men blive de saaledes satte Skiæl igien optagne, saa skal Sandemænd sætte dem igien, dog uden at bekræfte saadan deres Forretning med Eed til Tinge k). Rimeligviis bør til saadan Skiællets Berigtigelse bruges, saavidt muligt, de samme Mænd, som have været brugte til den første Forretning.

7) Anden lovlig Skiælsætning kiender Loven ikke; naar altsaa nogen paa egen Haand, uden at bruge den befalede Fremgangsmaade, sætter Skiæl, saa ansees saadan Forretning for uefterrettelig l).

8) Til Løn for deres Forretning faae Sandemændene af den, som har forlangt dem udmeldte, hver 1 Lod Sølv m).

9) Naar nogen Vedkommende finder sig misfornøiet med Sandemændenes Forretning, eller, som det og kaldes i Loven, deres Tog, saa maae de indstævne samme til Underkiendelse af Ridemænd, ɔ: tvende Mænd, som af Landstinget dertil udmeldes, og hvis Forretning atter kan indstævnes til Høieste Ret n).

10) Sandemænd, som sværge Uret, straffes med at have deres Boeslod forbrudt, og maae desuden erstatte den Fornærmede Skaden o).

§. 160.

i) L. 1. 16. 13 og 15. k) L. 5. 10. 9.
l) L. 5. 10. 10. m) L. 1. 16. 18.
n) L. 1. 16. 15, 1. 24. 36, 1. 6. 7. o) 1. 16. 17.

§. 160.

Om Reebning handler L. 1. 18 og 5. 10. 11 = 19, jevnf. J. L. I. 45, 46, 49, 50, 51. Chr. 3. Reces Art. 28 og 29. Frid. 2. Haandf. Art. 33.

Reebning er en Slags ufuldkommen Opmaaling og Deling, hvorved man ved Hielp af et Reeb, i Stedet for de nu overalt brugelige nøiagtigere Opmaalings-Instrumenter, har tilmaalt enhver Lodseier især den ham efter hans Gaards Skyld tilkommende Andeel i de Marker, hvori han var lodtagen. Vel skal, efter Arnt Berntsens Vidnesbyrd p), denne Reebning og-saa været brugt i Tilfælde, at nogen forlangte sin Andeel i et fælles Fang særskilt udlagt; men saadant har ikke kunnet finde Sted, uden naar vedkommende Lodseiere derom vare enige, og Jorderne vare alle af lige Godhed, eller og Lodseierne indbyrdes om deres Taxation kunde forenes, da Lovene intet tale om Reebning i dette Tilfælde; ved den Reebning, som Lovene tale om, var derimod alene Spørgsmaal om at tilmaale hver især paa de Steder, hvor han havde sine Jorder beliggende, hvad ham manglede i Qvantiteten, saa at ingen egentlig Jordvurdering i den Henseende var fornøden. Om begge Slags Reebninger have vi allerede havt Leilighed til at handle noget lidet i den 129de §, og derved anmærket, at, da Forordningen om Fælledskabets Ophævelse af 23 Apr. 1781 deels foreskriver en mere nøiagtig Fremgangsmaade, som skal bruges saavel hvor der findes beneficeret Gods, som og hvor samtlige Lodseiere ikke anderledes derom forenes, deels tillader en endog mindre lovformelig Fremgangsmaade, hvor intet beneficeret Gods findes, og samtlige Lodseiere

 derom

p) 2 Deel p. 440.

derom forenes, saavelsom og hvor en Lodseier udskifter imellem hans Fæstebønder (dog neppe naar han vil vente de anvendte Omkostninger godtgiorte); saa er det, som Loven foreskriver om Reebning og Reebsmænd, om end denne eller en lignende Fremgangsmaade i de ældre Tider kan have været brugt ved Fælledskabs Ophævelse, nu ligesaa lidet anvendeligt som brugeligt ved Udskiftninger, ligesom Reebning ei heller i den Henseende i Loven omtales. Og hvad den egentlige i Loven omtalte Reebning angaaer, hvis Formaal skulde være at tildele en Jordbruger hvad ham, efter hans Skyldefang, i Forhold til hans øvrige Byemænd tilkommer, have vi ligeledes anmærket, at, da den Forudsætning, hvorpaa denne Reebning grunder sig, at nemlig alle Bole i en Bye skulde være lige store, nu, efterat hver Gaard ved den nye Matrikul efter dens da værende Besiddelse er sat i Hartkorn, efterat det er bleven lettere end i de ældre Tider ved skrivtlige Documenter at godtgiøre sin Adkomst til sin Eiendom, og endelig efterat Lovens 5. 5. 1 har fastsat 20 Aars upaaankede Besiddelse som lovlig Adkomst, ikke længere finder Sted, saa vil denne Reebning neppe kunne finde Sted imellem flere Lodseiere; og, da Forordn. af 8 Jun. 1787 forbyder at fratage en Fæstebonde nogen Jord, for at giøre ham lige med hans andre Byemænd, uden ved Udskiftning, saa synes ei heller denne Reebning paa den Maade, som Loven foreskriver, nu længere at kunne finde Sted imellem Fæstebønder, i det mindste ikke, at den i Loven befalede Fremgangsmaade nødvendigen skulde bruges, naar en Husbond, saaledes som Forordn. af 23 Apr. 1781 tillader, vil giøre sine Fæstebønder lige i Hartkorn. Det eneste Tilfælde altsaa,

saa, hvor Reebning skulde kunne finde Sted paa den Maade, som Loven foreskriver, skulde være, naar der var Spørgsmaal om Skoves og Tørvemosers Deling, hvorom Forordningen af 23 April 1781 intet foreskriver.

A. Om Reebning, for saavidt den i Loven omtales, anmærke vi:

1) Det kan i Følge L. 5. 10. 11 ikke formenes nogen Lodseier i en Bye, som troer sig brøstholden derved, at han ikke har den Deel i Byens fælles Eiendomme, som ham efter hans Steds Skyld tilkommer, ved Reebning at faae sig det Manglende tildeelt q). Imidlertid kan dog, om end saadan Reebning lader sig iværksætte uden Eiendoms Tvistighed, for saavidt nogen maatte paastaae at have Hævd eller anden lovlig Adkomst til den Jord, som den Klagende formener sig at mangle, hvilket da ved Lands Lov og Ret bliver at afgiøre, enhver anden Lodseier, ved at forlange sin Jord udskiftet, tilintetgiøre saadan Reebning; thi ved Udskiftningen skal efter Forordningen af 23 Apr. 1781, naar ikke samtlige vedkommende Lodseiere anderledes derom forenes, alene haves Hensyn til hvad enhver før samme har havt i Brug, og det Spørgsmaal, om nogen er i Besiddelse af mere Jord, end ham med Rette tilkommer, henvises til Afgiørelse ved Domstolene, hvor, som meldt, Hartkornet alene ikke kan komme i Betragtning til at tilvinde nogen Eiendom imod andres lovlige Adkomster.

 2) Da

q) Jevnf. J. L. I. 49. Chr. 3. Reces Art. 28. Sk. L. IV. 1. 9. Siell. L. III. 4.

2) Da det ikkun er den Deel, som Lodseieren tilkommer i et fælles Fang, hvilken han kan paastaae sig ved Reebning tilmaalt, saa følger heraf, at den Jord, som fra gammel Tid har været som endeels Eiendom særskilt fra det fælles Fang, og lovligen bevises saa at være, ikke ved Reebning kan komme i Betragtning, men forbliver uden Forandring dens forrige Eier tilhørende r). Ligesom og, at hvad Jord ved Kiøb eller paa anden lovlig Maade er frakommet det Boel, hvorunder samme i de ældre Tider har henhørt, bliver ved Reebningen at fraregne det Boel, hvorunder samme bevises at have henhørt, og den fremdeles tilhørende, som derpaa har lovlig Adkomst.

3) Er det Eieren af et Sted, som forhen har udgiort en Deel af en større Gaard, som troer sig brøstholden derved, at han ikke har i sin Lod, hvad ham efter en saadan Deling tilkommer, saa gaae naturligviis ikkun de Jorder, som forhen have hørt under bemeldte større Gaard, ind under Reebningen, hvilken i saa Fald ikke vedkommer de øvrige Byens Jorder; ligesom det og, da Hensigten med Reebningen ikkun er at tildele enhver, hvad ham efter hans Gaards Skyld med Rette tilkommer, heraf er en naturlig Følge, at Forholdet imellem Gaarde af forskiellig Størrelse eller Skyld bliver ved Reebningen uforandret s).

4) Har

r) L. 5. 10. 12, 13. J. L. I. 55.

s) L. 5. 10. 14 og 15. J. L. I. 45. Jevnf. Sk. L. IV. 9. gl. Siell. L. III. 4.

4) Har nogen opført Bygning paa den Jord, som ved Reebningen findes at være en anden tilhørende, saa beholder han vel Grunden tilligemed Bygningen, men han maa derfor af sin ubebygte Jord give den Brøstholdne saadant Vederlag, som han kan være fornøiet med t).

5) Erstatning for Afsavnet af Jorden synes dog den, som vinder ved Reebningen, ikke at kunne fordre af den, som ved samme befindes at have for meget u).

Anm. L. 5. 10. 18 synes at tale om det Tilfælde, naar en Skov allerede er deelt eengang imellem de forskiellige Lodseiere, men derefter opkommer Tvistighed om, hvor Skiællene bør gaae. Dette bør da afgiøres ved Reebsmænd; men den, som ved saadan Reebning faaer sig et Skovskifte tillagt, som af dens forrige Besidder er forhugget, naar han selv har fredet sin Skov, kan da paastaae af den, som har forhugget Skoven, anden god Skov til Erstatning udlagt.

B. Omgangsmaaden ved Reebning er denne:

1) Den, som vil have rebet, maa først af Fogden forlange 8 uvillige og lovfaste Mænd af det Herred eller Birk, hvorunder Eiendommen er beliggende, udmeldte, hvis Pligt det er at undersøge, om den, der klager, kan ansees at være saa brøstholden, at Reebning bør at skee, og derom til næste Ting at afgive deres Vidnesbyrd for Fogden.

t) L. 5. 10. 16.

u) L. 5. 10. 17. sammenl. 5. 5. 4.

2) Finde disse Mænd, at Reebning bør skee, skal dog Fogden først tilligemed dem søge at tilfredsstille den, som er brøstholden, ved Udlæg af den, som har for meget; men kan saadant ikke, uden at enten hele Marken, eller naar det er Eieren af en Gaardspart, som formener ikke at have hvad ham for sin qvota Deel tilkommer, hele Bolet maa gaae under Reeb, saa bør saadan Reebning skee i Forhold til enhver Lodseiers Hartkorn v). Slutningen af denne Artikel har Hensyn til de ældre forskiellige Slags Skyldsætninger x).

3) Forretningen skal skee af Mændene, paa den af Fogden fastsatte Dag, fra Solens Opgang til dens Nedgang, og saaledes dermed fortfares, indtil den er fuldført y).

4) Befindes Reebsmændene med Forsæt at have begaaet nogen Urigtighed ved deres Forretning, saa dømmes de i 30 Lod Sølvs Bøder.

Anm. Reebning kaldes og i de gamle Love Soelskifte z). Aarsagen til denne Benævnelse have nogle hidledet fra den nysanførte Lovens Bestemmelse, at Reebsmændene skulde begynde deres Forretning med Solens Opgang, og vedblive til dens Nedgang; men Kofod Ancher har anmærket i hans Ordforklaringer ved hans Udgave af den Jydske Lov, at denne Bestemmelse findes først i Christ. den 3dies Reces Art. 28, Benævnelsen Soelskifte derimod allerede i Jydske Lov;

v) L. 1. 18. 1. x) Jf. Chr. 3. Reces Art. 28.
y) L. 1. 18. 2 og 3. z) J. L. I. 55.

Lov; han mener derfor, at denne Benævnelse har havt Hensyn til, at Reebningen burde skee efter Jordernes Beliggenhed imod Solen, saa at dem, som boede imod Sønden, skulde tildeles de sydlige Marker, dem, hvis Bygninger vendte imod Norden, de nordlige, o. s. fr.

15. Kapitel.

Om Udskiftning af Fællig.

§. 161.

Den i 13de Kapitel beskrevne Jordbrug i Fællig var, som vi forhen have anmærket, hævdet ved Loven. De Lovens Artikle, som i Særdeleshed vare dem til Hinder, der attraaede en friere Raadighed over deres Eiendom, og en bedre Dyrkningsmaade end den hidtil sædvanlige, vare 3. 13. 13 og 40. Ved den første forbydes en Fæstebonde at indhegne noget Jordstykke uden ei alene hans Husbonds Minde, (dette var en naturlig Følge af hans Stilling som Fæster) men og uden alle Lodseieres Samtykke. En Anordning, som var en naturlig Følge af den forhen omtalte Vedtægt, som fandt Sted imellem Lodseierne i Henseende til en vis Orden ved Jordernes Inddeling til Kornavl og Hvile. Den anden fastsætter, at, om nogen vilde indhegne et Stykke Jord, som ikke var lagt i Fællig, og som det altsaa ikke kunde formenes ham at indhegne, skulde han selv skaffe sig Fred. Samme Grundsætning fulgte Forordningen af 22 Dec. 1720, som for-

forbød, uden sær Kongelig Bevilling, at indhegne nogen Jord paa de Steder, hvor Kongen var lodtagen. De, som herimod forsaae sig, skulde tiltales som Kongens Mandaters Overtrædere, og de Bygninger, som paa saadanne indhegnede Jorder maatte være opførte, skulde være forbrudte.

Først i Frid. den 5tes Tid begyndte man at indsee denne Indretnings Skadelighed, men til dens Ophævelse gik man dog endnu ikkun frem med langsomme Skridt. Strax ved hans Regierings Tiltrædelse blev det Amtmændene paalagt, i Forening med tvende kyndige Landmænd, som de selv udvalgte, at indkomme med Forslag om hvad de ansaae tienligt til Landets Opkomst. Iblant de i Følge heraf indkomne for det meste umodne Forslag vare nogle faa gode, og deriblant fra eet eneste Amt et til Fælledskabets Ophævelse, som dog paa den Tid ingen Følge havde; men nogen Tid derefter blev en Commission for Landvæsenet af Kongen anordnet, og paa dennes Forslag udkom igiennem Cancelliet de trende Forordninger af 29 Decemb. 1758, 28 Dec. 1759 og 8 Mart. 1760, de første om Fælledskabets Ophævelse i Danmark. Den første af disse Forordninger gialdt alene for Siælland, Møen og Amager, hvor man, som Hovedstaden nærmest, troede at finde den største Oplysning, maaskee ogsaa beqvemmere at kunne oversee Foranstaltningens Virkninger og rydde dens Hindringer af Veien. Den anden blev givet for Fyen, Lolland og Falster samt underliggende Øer, og den tredie, som indeholdt nogle Tillæg til de tvende foregaaende, hvilke ogsaa blev givet Lovs Kraft i de nysnævnte Provintser, blev nærmest udgivet for Jylland. Alle tre fulgte i øvrigt

i det Væsentlige samme Grundsætninger. Ved dem bleve saaledes de foranførte Lovens Artikler 3. 13. 13 og 40, samt Forordningen af 22 Dec. 1720, for saavidt de lagde Hindringer i Veien for Fælledskabets Hævelse, forandrede. Det blev derimod

1) Enhver tilladt, at indhegne sin paa eet Sted samlede og for sig selv liggende Jord, som ingen anden havde Rettighed til eller Deel i, imod at miste den Græsning i Fælledskabet, som det indhegnede Stykke var ansat eller burde taxeres for, og at han selv alene bekostede og vedligeholdt sin Indhegning. Dog, om det indtraf, at saadan Indhegning tillige kom de Paagrændsende til Hielp i det, de ellers havde at hegne, burde de og for saavidt tage Deel i hans Hegn. Videre blev det, for saavidt de saa kaldte Overdreve eller Heder angik, hvori flere Byer vare lodtagne,

2) fastsat, at, naar en Bye, eller Eierne af det meste af Byens Hartkorn, fandt for godt at faae deres Andeel af sligt et Overdrev først Bye- og siden Lodseierviis tildeelt og for sig selv indhegnet, skulde dette ikke alene være dem tilladt, men og de øvrige Byer og Lodseiere være forpligtede til at tage Deel i Hegnets Opførelse og Vedligeholdelse, i Forhold til deres Hartkorn og Heveders lovlige Paaslag, dog ikkun for saavidt dette Hegn kom dem selv til Nytte, nemlig: naar samme lukkede saavel for den ene som den anden Byes Mark eller Lodseiers for ham afdeelte Grund.

3) Ved de Marker, som vare tilfælles for flere Byer, saaledes, at Markeskiællet vel kunde være deelt, men ikke ved Hegn fraskilt, maatte ligeledes saadan Indhegning foretages, naar en Bye, eller Eierne af Byens meste Hartkorn, fandt det for godt. Med Hegnet imellem de forskiellige Byers Andeel skulde da forholdes efter Lovens 3. 13. 36, saa at hver Bye tog halv Hegn, men hver Byes Andeel især skulde fordeles paa Jordbrugerne i Forhold til deres Hartkorn.

I øvrigt bleve ved disse Forordninger Landmændene opmuntrede til at see de Vanskeligheder, som mødte ved Fælledskabets Ophævelse, ved mindelige Foreninger og Magelæg hævede, saavelsom og til Landbrugets Forbedring ved skadeligt Vands Afledning, Aaers Oprensning, m. m. Jagten paa Fællig blev ogsaa ved samme indskrænket, og den sidste af disse Forordninger lagde til, at paa de under 1ste Post omtalte een Lodseier tilhørende og af ham for sig selv indhegnede Jorder ingen fælles Jagt maatte finde Sted, og at det i ingen af de ved denne Forordning anordnede Tilfælde maatte være nogen tilladt at henskyde sig til Rettergang, men, naar Tvistighed indtraf imellem Lodseierne, skulde Sagen af Amtmanden foredrages Kongen til nærmere Foranstaltning.

Ved Forordningen af 15 Mai 1761 søgte man end videre at fremme Fælledskabets Ophævelse imellem flere Lodseiere i Byerne, iblant andet endog ved at paalægge dem, som eiede een eller faa Gaarde i en Bye, at afstaae samme til største Lodseier ved Mageskifte, eller hvor saadant ikke var giørligt, imod andet fuldkomment Vederlag. Ved denne Forordning

bleve

bleve ogsaa først Landvæsens-Commissarier beskikkede, to i hvert Amt, som det blev paalagt paa Aastederne at undersøge, hvorledes Fælledskabet paa beste Maade kunde ophæves, og derom at giøre Forslag, som Amtmanden med sin Betænkning skulde indsende til den angaaende Landvæsenet anordnede Commission, af hvem Sagen derefter skulde Kongen selv foredrages. Med Hensyn til at lette Fælledskabets Ophævelse troede man det ogsaa fornødent, ved samme Forordning at forbyde at skille Bøndergodset fra Hovedgaardene. Af samme Aarsag blev Jagten paa Fællig ogsaa end mere indskrænket.

Disse Forordninger synes imidlertid ikkun at have havt liden, eller rettere ingen Virkning. At bringe denne vigtige Forbedring i vort Landbrug i Stand, blev vor nu værende Konge forbeholden.

§. 162.

Af vor nu værende Konge blev, som vi forhen have anmærket, ikke længe efter hans Regierings Tiltrædelse, et General-Landvæsens-Collegium oprettet, og paa sammes Forestilling udkom Forordningen af 28 Julii 1769, den første, som egentlig i Almindelighed tillod og paa virksom Maade fremmede Fælledskabets fuldkomne Ophævelse; thi, som det ved de foregaaende Forordninger ikkun var bleven enhver tilladt, at indhegne sin paa eet Sted samlede og for sig selv beliggende Jordlod, saa gav derimod denne Forordning enhver Lodseier, som havde Jord i Fællig med andre, Ret til, paa egen Bekostning, at lade sin Andeel derudi udfinde og udgiøre, og derefter at lade samme indhegne. I Henseende til Indhegningen foreskriver

skriver denne Forordning, ligesom de foregaaende, at de Paagrændsende ikke skulde være pligtige til at tage Deel i samme, uden for saavidt den kom dem til Hielp i det, de ellers havde at hegne. Dog, dersom nogen af de Paagrændsende siden fandt for godt at lade sin Andeel indhegne, skulde han tage halv Hegn med den først Udskiftede, for saavidt deres Grunde sammenstødte.

I Henseende til Udskiftningen af Overdreve og de fælles Marker, hvori flere Byer vare lodtagne, lagde denne Forordning til de foregaaende, at, naar en Bye, eller Eierne af det meste af Byens Hartkorn, forlangte deres Andeel i Overdrevet eller Fællesmarken fraskilt og indhegnet, skulde de øvrige Lodseiere være forbundne at bidrage til de paa Inddelingen medgaaende Omkostninger, i Forhold til de Høveders lovlige Paaslag, som enhver tilkom paa Overdrevet, og, i Mangel deraf, efter enhvers Hartkorn. Overdrevenes Udskiftning blev endog Vedkommende paalagt, og en Tid af 4 Aar fastsat, inden hvilken samtlige Overdreve skulde være deelte og fralukkede. Ligeledes foreskrev denne Forordning, at, naar de fleste Lodseiere i en Bye, eller Eierne af det meste Hartkorn i samme, forlangte deres Andeel i Byens fælles Jorder udskiftet, skulde de øvrige Lodseiere tage Deel i Bekostningerne; men naar ikkun een eller nogle faa af Lodseierne forlangte Udskiftning, skulde samme, som før er meldt, skee paa deres egen Bekostning, dog blev dem lovet, at een af de Kongelige beskikkede Landinspecteurer skulde, uden nogen Betaling, gaae dem tilhaande ved Delingen. I øvrigt fastsatte denne Forordning, at de Tvistigheder, som maatte opkomme om, hvorvidt nogen

formeentes at være i Besiddelse af mere Jord, end han havde lovlig Adkomst til, skulde, som Udskiftningen uvedkommende, afgiøres ved Lands Lov og Ret, og at, naar nogen ved Udskiftningen ikke kunde faae saa god Jord igien, som den, han afgav, skulde ham tildeles et saa meget desstørre Stykke; men, dersom den Jord, som tildeeltes ham, vel ikke nu for Tiden var saa god, som den, han mistede, men dog af den Beskaffenhed, at den ved god Behandling, efter nogle Aars Forløb, kunde blive ligesaa god, skulde ham paa visse bestemte Aar tilstaaes noget aarligen i Vederlag for den større Bekostning og det mere Arbeide, som han maatte anvende paa at forbedre den nye Jord.

§. 163.

Ved Forordningen af 13 Mai 1776 søgte man end videre at fremme Fælledskabets Ophævelse. Denne Forordning fastsatte, at, naar endog ikkun een Lodseier i en Bye, enten han eiede meget eller lidet Hartkorn, forlangte Byens Marker fraskilte, og derefter sin Andeel i samme paa 1, 2 à 3 Steder sig tildeelt, skulde de øvrige Lodseiere tage Deel saavel i Omkostningerne paa Opmaalingen og Inddelingen, som Indhegningen, i Forhold til enhvers Hartkorn. Videre blev ved denne Forordning den forud ved en Plakat af 16 Julii 1772 bestemte Taxt for Opmaalings- og Udskiftnings-Arbeide forandret og tildeels nedsat. Flere gagerede Landinspecteurer bleve og til samme Tid beskikkede, men i Stedet for at de hidtil beskikkede tvende gagerede Landinspecteurer maatte forrette det dem af Kammeret overdragne Arbeide uden Betaling, skulde de nye beskikkede nyde Betaling af Vedkommende,

mende, dog ikkun det Halve af den ved Forordningen for andre Landinspecteurer bestemte Betaling. Dem, som for at lette Fælledskabets Ophævelse, vilde udflytte deres Gaarde paa Byernes Udmarker, og der modtage deres Lodder, blev lovet Bygningshielp af den Kongelige Kasse. Endelig fastsatte og denne Forordning, at de Tvistigheder, som opkom angaaende Delingen, skulde i første Instants paakiendes af Amtmanden og Landvæsens-Commissarierne, og, i Tilfælde af Paaanke, i sidste Instants af Rentekammeret endeligen afgiøres. Amtmanden og Landvæsens-Commissarierne skulde ogsaa, naar Tvistighed opstod om Adkomst til den Jord, nogen var i Besiddelse af, ved Eragtning bestemme, om Delingen skulde gaae for sig, eller Sagen til Lands Lov og Ret afvises, i hvilket Tilfælde med Delingen skulde beroe, indtil Eiendoms-Sagen ved Rettergang var afgiort.

§. 164.

Imidlertid lærte Erfaring, at de udkomne Forordninger om Fælledskabets Ophævelse deels i adskillige Poster behøvede Forandring, deels ikke indeholdt alle de Bestemmelser, som til Udskiftningernes Sikkerhed og Fuldkommenhed fandtes fornødne, eller i det mindste tienlige. Dette gav Rentekammeret Anledning til at forelægge Kongen Forslaget til Forordningen af 23 April 1781. Da denne Forordning, ved hvilken alle foregaaende Udskiftningsvæsenet angaaende ere ophævede (see dens Indledning), endnu er gieldende, saa vil jeg efter samme kortelig foredrage det Væsentlige af hvad angaaende Udskiftninger ved Lov er fastsat, med Tilføielse af de ved senere Anordninger

i en-

i enkelte Poster giorte Forandringer eller trufne nøiere Bestemmelser.

§. 165.

Udskiftningens Formaal er, som allerede før er bleven anmærket, at forskaffe enhver Lodseier i et fælles Fang hans paa adskillige Steder adspredte Andeel i samme paa eet eller paa saa faa Steder, som mueligt, særskilt udlagt, og til egen fri Raadighed, hvad Dyrkningsmaaden angaaer, overladt. Heraf følger:

1) At den Jord, som ikke ligger i Fællig, ikke kan undergaae Udskiftning, eller at ingen forpligtes til at magelægge den samlede Jordlod, han som en særskilt Eiendom er i Besiddelse af. Saadan særskilt Lod maa derfor Eieren efter Forordningens 1ste § indhegne, og naar saa skeer, ophører al fælles Jagt paa samme. Naar derimod Forordningens §. 5 befaler, at Byens og enkelte Mænds Tofter skulle opmaales, og i fornøden Tilfælde komme ind under Udskiftningen, saa er dette at ansee som en Undtagelse fra hiin almindelige Grundsætning, grundende sig paa den Forudsætning, at al Jord til Landsbyerne oprindeligen har lagt i Fællig, og at de saa kaldte Toftejorders Overladelse til endeels Raadighed for de Mænd, som de laae beleiligst for, ikkun grunder sig paa samtlige Byemænds fælles Minde og fælles Beqvemmelighed, og at denne Eneraadighed altsaa maa ophøre, saasnart hele Fælligets Fordeel fordrer det. Derfor befaler ogsaa Forordningen, at disse Tofter skulle, saavidt mueligt, tildeles deres forrige Brugere, og kun, naar dette ikke kan skee uden Hinder i Byens almin-

almindelige Udskiftning, magelægges med anden Jord.

2) Udskiftningens Hensigt er, som meldt, ikkun at tildele enhver Jordbruger samlet, hvad han før har havt adspredt; ved Udskiftningen sees altsaa alene paa, hvad enhver er i Besiddelse af, ikke med hvad Ret han er det a). Eiendomstretter ere altsaa Udskiftningen selv uvedkommende, og henhøre til almindelig Rettergang. Da imidlertid ved Udskiftningen enhver bør til fri Raadighed tildeles sin bestemte Jordlod saa beleiligt, som det uden andres Fornærmelse er muligt, men dette ikke lettelig kan skee, naar det ei med Vished vides, hvo der er Eier af Jorden, saa befaler nysmeldte §. 4, at, naar slige Eiendomstretter finde Sted, skal Landvæsens-Commissionen afgive dens Eragtning, om Udskiftningen ikke desto mindre kan iværksættes, eller bør beroe, indtil Eiendomstretten ved Forlig eller endelig Dom er afgiort. Og for at forebygge, deels at ingen skal betages sin lovlige Ret, deels at ikke en begyndt Udskiftning i Tiden, naar Kammeret i Henseende til den formeentlige Eiendoms Tvists Henviisning til Lands Lov og Ret, var af anden Mening end Landvæsens-Commissionen, til Skade for vedkommende Lodseiere skulde standses, befaler samme § end videre, at deslige Landvæsens-Commissionens Eragtninger strax skulle indsendes til Rentekammeret til Stadfæstelse eller Underkiendelse.

Anm.

a) Forordn. §. 4.

Anm. 1. Vel kan det Tilfælde lettelig tænkes mueligt, at en Eiendomstrette, hvorledes dens Udfald end blev, ingen væsentlig Indflydelse havde paa Udskiftningen. Da man imidlertid ved en Trettes Begyndelse ikke altid kan indsee dens hele Omfang, endnu mindre dens muelige Følger, saa tillades ikke lettelig, naar Eiendomstretter finde Sted, en Udskiftnings Fremme, med mindre samtlige Vedkommende dermed ere fornøiede.

Anm. 2. En Undtagelse fra den almindelige Regel, at enhver ved Udskiftning bør tildeles Vederlag for det, han er i virkelig Besiddelse af, finder Sted i Henseende til Fæstebønder, naar Husbonden efter Forordningens §. 20 finder for godt i Anledning af samme at giøre dem lige i Hartkorn. Hvorvidt denne Jorddrottens Rettighed strækker sig, og hvorledes samme ved Forordningen af 8 Jun. 1787 nøiere er bleven bestemt og indskrænket, er allerede viist i den 129de §. Her anmærkes ikkun, at den Tilladelse, som ovenmeldte §. 20 i Forordningen af 23 Apr. 1781 giver Jorddrotten, ved Udskiftninger at oprette nye Gaarde, er ved den sidstmeldte Forordning aldeles ophævet.

Anm. 3. Saa flyder det og af Tingens Natur, at, naar ingen kan sige, at nogen vis bestemt Deel af den fælles Jord, som skal udskiftes, er ham tilhørende, Udskiftningen ikke da kan skee efter Brug, men bør grundes paa enhvers Rettighed i fælles Fanget.

Derfor befaler Forordningens §. 15, at, naar Overdreve skal udskiftes, bør de lovlige Adkomster, som de enkelte Lodseiere maatte have til visse bestemte Dele af Overdrevet, lægges til Grund for Udskiftningen, men, at hvor ingen saadanne lovlige Adkomster haves, bør enhver tildeles den Andeel, som ham, efter den ved Landmaalingsforretningerne for enhver Gaard eller enhver Lodseier bestemte Græsningsret, eller, som den og kaldes, Rettighed til visse Høveders Paaslag, paa Overdrevet tilkommer.

3) For ved Udskiftning at tildele enhver fuldkommen Vederlag for det, han er i Besiddelse af, er det ei nok, bestemt at vide, hvor stor Strækning af Jord han er i Besiddelse af, og paa et andet Sted udlægge ham en lige saa stor Strækning; thi da lige store Jordstykkers indvortes Værd kan være meget forskiellig, saa kan Udskiftningen ikke skee anderledes, end at Jordernes Mængde og indvortes Værd, Qvantitet og Qvalitet, indbyrdes maa bøde paa hinanden, saa at den, som ved Udskiftning ikke kan faae saa god Jord, som han mistede, deraf maa tildeles saa meget desstørre Mængde, og tvertimod den, som faaer bedre Jord, end han før havde, tillægges saa meget mindre deraf. De enkelte ved Maal bestemte Jordstykkers indbyrdes Forhold til hinanden, i Henseende til deres Godhed eller indvortes Værd, maa derfor nøie kiendes, forinden det ved Udregning kan udfindes, hvor meget og af hvad Slags Jord enhver især tilkommer i Vederlag for den

Jord,

Jord, han opgiver til Delingen. Udskiftningen deler sig altsaa i trende Hovedoperationer: Opmaalingen, de enkelte Jordstykkers Vurdering, og Delingen. Om hver især skal handles lidt udførligere.

§. 166.

Først og fornemmelig maa det altsaa med geometrisk Vished vides, hvad det er, som skal udskiftes. Naar da en enkelt Lodseiers qvota Part i Fælliget skal udfindes, eller hele Fælliget skal deles imellem de deri Deeltagne, er det fornødent, at samtlige til Fælliget henhørende Jorder opmaales. Var derimod kun Spørgsmaal om at tildele enkelt Lodseier samlet Vederlag for hans hist og her adspredte bestemte Jordstykker, saa var just ingen absolut Fornødenhed i at opmaale videre end de Jordstykker, han afgiver, og den eller de Lodder, som igien gives ham i Vederlag; men heri byder Forordningen af 23 Apr. 1781 anderledes. Da nemlig denne Forordning udkom, havde Udskiftningen begyndt at faae Yndest hos Jordbrugerne, i det mindste de oplyste og formuende iblant dem. Lovgiveren antog derfor, og kunde med Grund antage, at mere Uformuenhed end Ulyst til Sagen paa mange Steder hindrede Udskiftninger, og at de gavnlige Følger af en Mængde allerede skete og alt mere og mere hyppigen forefaldende Udskiftninger endog inden kort Tid vilde falde de Jordbrugere i Øinene, som endnu i denne Henseende beherskedes af Fordomme. Derfor byder Forordningen, at, om endog ikkun en enkelt Lodseier forlanger at udskiftes, skal dog samlige øvrige Lodseiere i Byen eller Fælliget deeltage i Omkost-

ningen, og Planen strax lægges til hele Byens Udskiftning i Tiden, til den Ende altsaa samtlige Byens Jorder opmaales, for at skaane Lodseierne de mere end dobbelte Omkostninger, som det vilde medføre, naar enkelte Lodseiere efterhaanden fik i Sinde at uddrage sig af Fælledskabet, hvorved det ikke var at undgaae, at jo de samme Jorder oftere kom under Opmaaling og Beregning til Udskiftning. Efter Forordningen er saaledes Fremgangsmaaden med Jorders Opmaaling til paafølgende Udskiftning denne:

1) Førend en Bye kan udskiftes, maa Markeskiællet være bestemt imellem den og paagrændsende Byer, paa det at med Vished kan vides, hvad der som Byen tilhørende bør komme under Opmaaling og Udskiftning, og, naar da en Bye eier smaae Jordstykker inde paa den anden Byes Mark, skal disse søges magelagte, paa det at Skiællet eller Diget imellem Byerne kan faae en regelmæssig Gang b). Omkostningerne paa deslige Magelæg og Skiæls Bestemmelser udredes af de deri deeltagne Byer, i Forhold til enhvers Hartkorn.

2) Naar saaledes det udvendige Markeskiæl er bestemt, skrides til den generelle Opmaaling af samtlige Byens Jorder; derefter bør de enkelte, hver Lodseier især tilhørende Jordstykker, til Brug ved Taxations- og Udskiftnings-Beregningerne, ved Maal bestemmes. Dette kaldes den specielle Opmaaling. Over det Hele optages et Karte c).

3) Opmaalingen skeer i Regelen ved en af de af Kongen beskikkede Landmaalere. Vel kan, naar samtlige Lodseiere besidde deres Jorder med fuldkom-

b) Forordn. §. 2. c) §. 3.

kommen Eiendomsret, de, naar de derom ere enige, lade Opmaalingen foretage ved hvem de finde for godt d); men ved den Mængde, som nu haves af duelige Landmaalere, og som staae til Ansvar for deres Forretninger, ville nok ikke lettelig Lodseiere blive enige om, at betroe et saa vigtigt Arbeide i Ukyndiges Hænder. At Selveierbønder, som ikke selv eie Herligheden til deres Gaarde, maae ansees at være berettigede til at paastaae, at Opmaalingen bør skee ved en Landmaaler, som overhovedet, at Udskiftningen i eet og alt bør skee efter Forordningens Forskrift, om det Modsatte af Herlighedseieren skulde paanødes dem, synes mig at være en naturlig Følge af deres endskiønt ufuldkomne Eiendomsret, skiønt det ikke udtrykkeligen er sagt i Forordningen.

Om Landmaalerne og deres Forretning anmærkes i Særdeleshed:

a. De beskikkes og erholde Bestalling af Kongen paa Rentekammerets Forslag, efter foregaaende Examen i de til deres Forretning henhørende Videnskaber og praktiske Færdigheder af en dertil anordnet Commission e).

Anm. I Følge en Kongelig Resol. af 26 Febr. 1800 maae Ingen herefter vente at erholde Bestalling som Landmaaler, uden Officerer af begge militaire Etater, Studentere, som til philosophisk og Embedsexamen have bedste Charakter, og saadanne, som have anden bestemt Næringsvei.

d) §. 25.

e) See Kongel. Resol. af 23 Apr. 1781 og 18 Febr. 1782.

b. Enhver Lodseier, enten han eier lidet eller meget, kan antage hvilken Landmaaler han vil til hele Fælligets Opmaaling, og den Landmaaler, som først melder sig for samtlige Lodseiere med saadan Anmodning fra en eller anden af dem, ansees at være fremfor andre berettiget til Opmaalingen. Undertiden forlanges vel af Rentekammeret enten en navngiven Landmaaler, eller og hvem Kammeret finder for godt, beordret til Forretningen; men saadan Ordre betager ingen Landmaaler, som maatte kunne godtgiøre, forud af en vedkommende Lodseier at være antaget til Forretningen, sin Ret til samme, ligesom den ei heller kan ansees at paalægge nogen ulønnet Landmaaler nogen fuldkommen Forbindtlighed til at paatage sig en Forretning, som han ellers maatte have Aarsag til at undslaae sig for.

c. Naar Landmaaleren melder Lodseierne sin Komme, maa han tillige tilkiendegive dem, naar og hvor han af dem forlanger at afhentes, eller og forsyne sig med deres samtliges Tilstaaelse om, at han for deres Regning selv maa besørge sin Befordring, og erholde samme betalt efter Vognmandstaxt, da det ellers efter den strænge Ret ikke kan paalægges de Lodseiere at betale Befordringen, som paastaae at ville, om den af dem var bleven forlangt, selv have besørget den f).

d. Landmaaleren maa af Vedkommende forlange paaviist saavel Markeskiællet imellem den Bye, som skal opmaales, og de tilgrændsende Byer, som

f) §. 27.

som og de enkelte Jordstykker, som ere hver Mand især tilhørende. Ham kan ei heller til Opmaalingen selv og Maaleredskabernes Flytning nægtes den fornødne Hielp af Byemændene.

e. Landmaaleren maa vel holde en Medhielper eller Assistent til at gaae ham tilhaande i hans Forretninger, men ikke mere end een, og denne maa ingenlunde i Landmaalerens Navn foretage sig nogen Opmaaling. Forseer Landmaaleren sig herimod, og laaner sit Navn til en Forretning, som han ei selv har udført, kan han vorde underkastet Mulkt efter Rentekammerets Bestemmelse, ja endog efter Omstændighederne miste sin Bestalling g).

f. For sin Forretning erholder Landmaaleren af Lodseierne den Betaling, som han med dem er bleven forenet om, men som ikke maa overstige den ved Forordningens §. 27 fastsatte Taxt. Den høiere Betaling for vanskelig Beliggenhed kan efter Forordningens Bogstav ikke finde Sted, uden hvor Ager og Eng findes blandet med Skove og Buske. Da imidlertid Landmaalere, der, som saadanne, ingen Løn nyde af det Offentlige, ikke vel kan paanødes nogen bestemt Forretning for Privatfolk, saa hænder det sig undertiden, og kan ei ansees at være stridende imod Forordningens Aand, at de for en Opmaaling, som er forbunden med særdeles megen Besværlighed eller Vanskelighed, saasom i side Mark-Enge eller for Skov-Opmaalinger til

g) §. 29.

paafølgende Udskiftning saavel af Træerne som Græsningen, hvor altsaa de hver Mand tilhørende enkelte Skovskifter nøie maae bestemmes og paa Kartet betegnes, betinge sig en høiere Betaling, end i Forordningen er fastsat; men saadant maa da, om den høiere Betaling skal kunne fordres med Rette, grunde sig paa en frivillig og udtrykkelig Tilstaaelse af Lodseierne.

g. Over de opmaalte Jorder bør Landmaaleren til vedkommende Lodseieres desstørre Sikkerhed forfatte tvende Karter, nemlig, foruden det originale, et Copiekarte, hvorpaa, naar Udskiftningen er fuldført, Delingslinierne samt Loddernes Størrelse og Numer og Jordbrugernes Navne efter de af Udskifteren paa Originalkartet betegnede Delingslinier ꝛc. skal afsættes, og som han derefter bør tilstille Amtmanden, der besørger det indsendt til Kammeret. Førend dette er skeet, ansees Landmaalerens Forretning ikke at være fuldført. Lodseierne ere derfor ei alene berettigede til, men det paalægges dem endog, at indeholde og i Amtmandens Forvaring at overgive det Halve af den Opmaaleren tilkommende Betaling, indtil Copiekartet saaledes er afleveret. Den anden halve Deel udbetales ham derimod, saasnart Udskifteren bevidner Kartets Rigtighed h). Lade Lodseierne selv Udskiftningen beroe, er Landmaaleren berettiget til strax at fordre den fulde ham tilkommende Betaling, imod at aflevere Copiekartet, med Forpligtelse til paa samme i Tiden, naar Udskift-
ningen

h) §. 29 og 33.

ningen er fuldført, at afcopiere Delingslinierne m. v. Copiekarter over enkelte Lodder bør Landmaalerne ligeledes levere imod den Betaling, som i §. 33 er fastsat.

h. Ligesom Landmaaleren af Lodseierne erholder fri Befordring til Forretningen, saa nyder han og saadan fri Befordring, naar han, efterat Forretningen er fuldført, eller naar samme efter Lodseiernes Ønske eller af Nødvendighed maa udsættes, forlader Stedet; dog synes han ikke at kunne paastaae fri Befordring længere, end til sit sædvanlige Hiem. Til at fortsætte en uden Landmaalerens egen Skyld afbrudt Forretning tilstaaes ham paa samme Maade fri Befordring frem og tilbage. Det samme tilstaaes ham, naar ham uden for sin egentlige Forretning foraarsages forgieves Møder, og i dette Tilfælde tillige 2 Rdr. daglig i Diætpenge i).

i. Dersom Landmaaleren forseer sig i sine Forretninger, kan Rentekammeret paalægge ham Mulkt efter Forseelsens Beskaffenhed, ligesom han og maa erstatte alle af den paaklagede Feils Undersøgelse og Rettelse, eller, om det maatte være fornødent, Forretningens Omgiørelse flydende Omkostninger k).

k. Naar sligt paaklages, foranstalter Rentekammeret, naar det behøves, Sagen undersøgt ved en anden Landmaaler eller Landinspecteur, og efter over saadan Undersøgelsesforretning at have indhentet den paagieldende Landmaalers Erklæring, afgiør Sagen ved Resolution. Ligeledes bestem=

i) §. 27. k) §. 29.

stemmer Kammeret, i Tilfælde at Landmaalernes Regninger paaklages, efterat samme i Landmaalings-Contoiret ere blevne igiennemseete og sammenlignede med Kartet, hvad Betaling dem i Overeensstemmelse med Forordningen tilkommer. Denne besørges derefter af Amtmanden, naar den ikke godvillig udredes af Lodseierne, uden videre Lovmaal inddreven ved Execution eller Udpantning l).

Anm. Landmaalerne er det af Rentekammeret paalagt, aarligen til samme at indberette saavel deres sædvanlige Opholdssted, som og hvilke Forretninger de i det forgangne Aar have paataget dem, og hvilke de have fuldført. Lige Efterretninger om foretagne Opmaalinger, Udskiftninger og andre Forbedringer i Landvæsenet skulle ligeledes Amtmændene, enhver for sit Amtmandskab, aarligen til Rentekammeret indsende m).

§. 167.

Naar saaledes den almindelige og særdeles Opmaaling af Byens eller Fælligets Jorder er foretaget, skal, efter Forordningens Bydende i §. 6, førend der skrides til de enkelte Jordstykkers Vurdering, lægges en almindelig Plan til hele Byens Udskiftning. Fra denne Forordningens Forskrift afviges ofte in praxi, men kan dog ikke med Sikkerhed afviges, uden med samt-

l) §. 29. Jevnf. Kongelig Resol. af 5 Apr. 1793 i Circulaire af 20de s. M. og Forordn. af 30 Jan. 1793 §. 7 seqv.

m) Circul. af 5 Mai 1787, jf. Circul. af 12 Febr. 1785.

samtlige Lodseieres udtrykkeligen dertil givne Minde, og, hvor der findes beneficeret Gods, end ikke uden med Cancelliets eller Stiftsøvrighedens Samtykke. En stor Deel Landinspecteurer have nemlig været af den Formening, at dette Forordningens Bydende ikkun angaaer det Tilfælde, naar ingen almindelig Udskiftning skeer af Byens Jorder, men ikkun enkelte Lodseiere attraae at udgaae af Fælledskab; men Forordningens almindelige Udtryk tillade ikke denne Undtagelse. De holde fremdeles for, og en stor Deel Landmænd med dem, at Taxationen rettere foregaaer Delingsplanens Bestemmelse, naar Udskiftningen er almindelig, deels fordi førend Taxationen er foretaget, dog ingen nøiagtig Plan kan lægges til Jordernes Udskiftning, altsaa, naar denne skal lægges før Taxationen, tvende Aastedsmøder af Landvæsens-Commissionen ere fornødne til det, som ellers kunde afgiøres med eet, deels formene de, at Taxationen vil udfalde saa meget mere upartisk, naar ingen af Jordbrugerne forud vidste, hvor de vilde faae deres Lodder; men herimod indvende andre, og dette har maaskee ogsaa været Grunden til Forordningens Bestemmelse, at, om end ikke Mængden af de smaae og ukyndige Lodseiere eller Jordbrugere, saa kunde dog de større og mere kyndige Lodseiere lettelig forudsee, hvor omtrent deres Lodder vil falde, om end Taxationen foregaaer Delingsplanens Bestemmelse, og den befrygtede skadelige Indflydelse paa Taxationsmændene altsaa blive saa meget farligere. Desuden var paa den Tid, da Forordningen udkom, almindelig Udskiftning imellem alle Lodseiere eller Jordbrugere ikke saa sædvanlig, som nu. Den Plan, som Forordningens 6te § taler om, skulde derfor ei heller være nogen

ganske

ganske bestemt Plan, men næsten at betragte som et blot Udkast, der i Tiden, naar virkelig Udskiftning skede imellem de endnu i Fælledskab forblivende Lodseiere, blev at modificere efter Omstændighederne. Derfor skal ogsaa efter Forordningens 7de § Taxationen ikke foretages over alle Byens Jorder, men alene over dem, som komme i Betragtning ved den virkelig forehavende Udskiftning.

Denne almindelige Delingsplan skal efter Forordningens Forskrift udkastes af Amtmanden, Landvæsens-Commissarierne og den Landinspecteur eller Landmaaler, som er antaget til Delingen, udi samtlige Lodseieres Overværelse og ved fælles Overlæg med dem. Heraf vil jeg tage Anledning paa dette, som det mest passende Sted, at afhandle det Almindelige om Landvæsens-Commissariers og Landinspecteurers Forretninger.

Landvæsens-Commissariers Beskikkelse bør uden Tvivl regnes fra Forordningen af 15 Mai 1761. Efter denne Forordning skulde i hvert Amt beskikkes tvende landkyndige Mænd, som ved forehavende Udskiftninger skulde undersøge og give deres Betænkning om, hvorledes Fælledskabet imellem Lodseierne bedst kunde ophæves, hvilken deres Betænkning Amtmanden skulde indsende til den for Landvæsenet anordnede almindelige Commission til nærmere Undersøgelse m. v. Imidlertid synes denne Indretning ikke overalt at være kommen i Stand; thi efter en Instrux for Landvæsens-Commissarier af General-Landvæsens-Collegiet, udgivet i Mai 1768, som findes i Fogtmans Reskriptsamling, havde bemeldte Collegium fundet tienligt at udnævne omtrent i hvert Amt to Landvæsens-Commissarier, hvilke det i forommeldte Instrux paalægges som Pligt,

paa

paa Collegiets Forlangende at afgive deres Betænkning angaaende alt Landvæsenets Forbedring vedkommende i deres Distrikter, hvor det behøvedes, i Forening med Amtmanden at foretage de fornødne Undersøgelser paa Aastedet, og ligeledes i Forening med ham at søge at forlige de i Anledning af saadanne Landvæsensforbedringer opkommende Tvistigheder imellem Lodseiere, m. v. Af disse Commissarier maatte, i Følge en senere Skrivelse fra samme Collegium af 13 Sept. 1768, ikkun Halvdelen være Jordegodseiere. Men denne Instruction ansees ikke længere som gieldende, og Landvæsens-Commissarierne have nu ingen anden Regel for deres Forhold i deres Forretninger, end hvad som dem angaaende indeholdes i de almindelige Kongelige Forordninger af 23 Apr. 1781, 8 Jun. 1787, 25 Jun. 1790 og 15 Aug. 1792. Af disse vil jeg her uddrage det Væsentligste hidhenhørende:

1) De beskikkes af Kammeret efter vedkommende Amtmænds Forslag, i Regelen to i hvert Amt, undertiden flere, naar Forretningernes Mængde, de allerede værende Commissariers Svagelighed eller andre Omstændigheder ansees at giøre det nødvendigt.

2) Deres Forretning bestaaer i: saavel i Forening med Amtmanden og den til Forretningen antagne Landinspecteur eller Landmaaler at lægge Plan til Udskiftninger, og foretage Undersøgelser om Maaden, paa hvilken skadeligt Vand bedst kan afledes, i Forening med Amtmanden at bestemme den Godtgiørelse, som Fæstebønder for Jords Fratagelse i de ved Forordningen af 8 Jun. 1787 bestemte Tilfælde kan tilkomme, med ham

og

og Provsten at undersøge og efter Omstændighederne at nedsætte geistlige Embedsmænds Regninger for de Forbedringer, som de af deres Eftermænd i Embedet vil vente godtgiorte, og andre deslige af forommeldte Forordningers Formaale flydende Undersøgelser og Betænkningers Afgivelse, som og i Forening med Amtmanden i første Instants at paakiende de i Anledning heraf imellem Vedkommende opstaaende Tvistigheder. I hvert af disse Tilfælde har Landvæsens-Commissairen saavelsom Amtmanden afgiørende Stemme, og bør, naar hans Mening afviger fra Pluralitetens, afgive sin særskilte Betænkning.

3) For deres Forretning nyde de ingen videre Betaling, end, naar de maae møde personligen paa Aastederne, ligesom Amtmanden, 2 Rdr. hver daglig i Diætpenge, og fri Befordring af vedkommende Lodseiere, eller, om disse ikke selv vil befordre dem, Betaling for samme efter Vognmandstaxt n). Høiere Betaling maae de end ikke, om den bydes dem, imodtage. Denne bør endog, i Tilfælde at flere Aastedsmøder foretages paa een Dag eller paa een Vei, forholdsmæssig reparteres paa vedkommende Lodseiere, saa at Landvæsens-Commissionens Medlemmer i intet Tilfælde kan paastaae mere end 2 Rdr. daglig, og fri Befordring fra og til deres Forretninger o).

4) Derimod er dem, som Landvæsens-Commissarier, tilstaaet en vis Rang. For at opmuntre formuende og kyndige Mænd til at paatage sig denne For-

n) §. 33.
o) See Rentek. Skr. af 4 Jun. 1785 hos Fogtman.

Forretning, blev nemlig ved Kongel. Resolution af 12 Octob. 1776 Landvæsens-Commissarierne givet Løvte paa, at, naar de i 6 Aar derved havde giort troe og flittig Tieneste, skulde de benaades med Kammerraads Rang efter Rangforordningens 7de Klasse, og, om de allerede havde høiere Rang, da efter Omstændighederne med større Rang. Dette er, deels til end mere Opmuntring for Vedkommende, deels maaskee fordi man fandt det sidste Tillæg upassende, ved en senere Kongelig Resolution saaledes forandret, at dem, som ingen Rang have, nu strax, saasnart de antages til Landvæsens-Commissarier, tilbydes Kammerraads Rang. For imidlertid at forebygge, at ikke nogen, blot for at faae Rangen, skulde paatage sig og siden efter kort Tids Forløb frasige sig Forretningen, er dette indskrænket saaledes, at Rangen ikkun tilstaaes dem, saa længe de ere Landvæsens-Commissarier, med mindre de i 6 Aar vedblive Forretningen, da de fremdeles beholde den; under hvilken Betingelse saaledes enhver Landvæsens-Commissair, som attraaer det, ved et aabent Brev tilstaaes bemeldte Rang.

Landinspecteurer omtales først i Forordningen af 28 Jul. 1769. De da beskikkede nøde Løn af Kongens Kasse, og vare, efter bemeldte Forordning, pligtige uden nogen Betaling at gaae Vedkommende tilhaande ved Fælledskabets Ophævelse. I Aaret 1769 vare to lønnede Landinspecteurer, og i samme Aar blev, paa General-Landvæsens-Collegiets Forslag, tvende Landmaalere ligeledes tilstaaet Løn. Disse bleve nok siden beskikkede til Landinspecteurer, ligesom og Tid

efter anden adskillige andre Landmaalere bleve beskikkede til Landinspecteurer, men uden Løn. Da Forordningen af 13 Mai 1776 udkom, vare fire lønnede Landinspecteurer; disses Antal blev til samme Tid forøget til syv, een for hvert Stift; heraf Benævnelsen Stifts-Landinspecteurer. Disse skulde, paa Forlangende, gaae Vedkommende tilhaande ved Fælledskabets Ophævelse, imod at nyde Halvdelen af den Betaling, som i samme Forordning for de ulønnede blev fastsat. Tid efter anden forøgedes de ulønnede Landinspecteurers Antal, og adskillige Landmaalere bleve, efter i en Tid af 5 Aar at have tient som Landmaalere, dertil beskikkede. Da saaledes ingen Mangel havdes paa duelige Landinspecteurer, og man fandt det billigt, at Bekostningen blev eens for alle, som behøvede deres Tieneste, saa blev ved Forordningen af 23 Apr. 1781 Stifts-Landinspecteurerne tilstaaet Betaling for deres Arbeide lige med de ulønnede. Forskiellen imellem Stifts-Landinspecteurerne og de øvrige Landinspecteurer bestaaer altsaa nu alene i, at hine, som lønnede, ikke kunne undslaae dem for de Forretninger, som dem af Kammeret overdrages, og at Fælledskabs Ophævelse, eller Magelæg imellem Hovedgaardstaxt og Bøndergods, er dem, ventelig som de, der in dubio ansees for de paalideligste og erfarneste iblant deres Colleger, alene forbeholden. I den senere Tid er, foruden Stifts-Landinspeceurerne, nogle af de ældre Landinspecteurer tilstaaet en liden aarlig Løn, ligesom og særdeles lønnede Landinspecteurer ere blevne beskikkede for de Kongelige Godser. En Over-Landinspecteur blev udnævnt i Aaret 1777, hvis Forretning skulde være, naar behøvedes, at undersøge de andre Landinspecteurers Forretninger, hvortil Kammeret

for-

forhen havde brugt den da ved Kiøbenhavns Universitet som Professor ansatte Over-Landmaaler, Justitsraad Bugge; men ligesom deslige Undersøgelser formedelst deres Mængde og Mandens Alder og Svagelighed, endog i hans Levetid som oftest, i det mindste i den senere Tid, bleve andre Landinspecteurer overdragne, saa ophørte og ved hans Død dette Embede, for hvilket ei heller nogen særdeles Løn var fastsat.

Om Landinspecteurer anmærkes i Almindelighed:

1) De beskikkes af Kongen, paa Kammerets Forestilling, efter forhen i nogen Tid at have været Landmaalere, og efter til det Embede at være befundne dygtige ved Examen i de hidhenhørende theoretiske og praktiske mathematiske saavelsom oekonomiske og juridiske Kundskaber af en dertil anordnet Commission p).

2) Den dem for Udskiftningsforretninger tilkommende Betaling er bestemt ved For. af 23 Apr. 1781 §. 27; den er mindre, naar de selv have forrettet Opmaalingen, end naar de udskifte efter en andens Karte. Høiere Betaling maa ikke tages. Om deres Betaling for Nivelleringsforretninger see Pl. af 10 Nov. 1791.

3) Angaaende deres Adkomst til Forretninger, eller Maaden, de antages paa, deres Befordring til og fra samme, de Dixtpenge, som dem for forgieves Møder tilkomme, deres Pligt selv, i det høieste med een Assistents Hielp, at besørge deres Forretninger, deres Ansvarlighed for samme,

p) Kongel. Resol. af 18 Febr. 1782 og 24 Mart. 1783. See Kammerraad Morvilles Jordskiftningslære, hvori mere om disse Embedsmænds Forretninger.

Maaden, de af dem formeentligen begangne og paaklagede Feil undersøges og afgiøres paa, deres Regningers Revision og deres Betalings Inddrivelse, deres Pligt, aarligen til Rentekammeret at indberette de Forretninger, som de i det forgangne Aar have paataget dem eller fuldført, gielder i øvrigt, naar undtages, at, som naturligt, Undersøgelsen skeer ved een eller to andre Landinspecteurer, ikke ved Landmaalere, det samme, som forhen om disse er bleven anmærket.

Om deres egentlige Forretninger ved Udskiftninger m. m. faaer jeg siden Leilighed til at handle udførligere. Som de, der iblant alle Embedsmænd ansees at have særdeles Leilighed og Anledning til at erhverve sig oekonomiske Kundskaber, bruges de ogsaa undertiden af Collegierne i andre oekonomiske Anliggender, saasom til at erkyndige sig om et Godses Tilstand, i Tilfælde af Kiøb for Kongelig Regning, Laan paa samme, m. v.

§. 168.

Af alle de til Udskiftningen henhørende Operationer er Taxationen uden Tvivl i og for sig selv den vigtigste. Denne, naar den skulde være nøiagtig, helst naar, som ved Taxationen paa de Kongelige Godser er brugeligt, ikke blot skal haves Hensyn til hvad Jorden er, men hvad den ved god Cultur, ved Vands Afledning, Stenes Opbrydning og andre deslige Forbedringer kan blive, forudsætter gode chemiske, mineralogiske og botaniske Kundskaber. Disse Videnskaber ere endog, eller vare i det mindste indtil for faa Aar

siden,

siden, alt for lidet gængse og alt for lidet paaagtede i vort Fædreland, til at man skulde vente dem hos de Mænd, som beredede sig til at blive Landinspecteurer. Man har derfor troet, at praktiske Landmænd af samme Egn bedre, i det mindste mere indlysende for vedkommende Jordbrugere, kunde bedømme og fastsætte de forskiellige Jordlodders indbyrdes Forhold i Henseende til deres Frugtbarhed, end videnskabeligen oplærte, men i praktisk Agerdyrkning uerfarne og med det Locale ubekiendte Mænd, helst Dyrkningsmaaden for det meste bliver den samme efter, som før Udskiftningen. Og, skiønt den Kongelige Resolution af 18 Febr. 1782 befaler, at ved Landinspecteurernes Embedsexamen skal undersøges, om Candidaten forstaaer at bedømme Jordarternes forskiellige Beskaffenhed, indvortes Værd &c., saa er herved dog neppe meent, og bliver ei heller fordret nogen egentlig Indsigt i forommeldte Videnskaber. Denne er ei heller Landinspecteuren til hans Forretning i Tingenes nærværende Forfatning nødvendig; thi ved Taxationen har han i det høieste ikkun votum consultativum. Mænd af Bondestanden er det, som skal udmeldes til Forretningen, som skal være ansvarlige for den og beedige den, og den Landinspecteuren overdragne Bestyrelse af Taxationsforretningen bestaaer egentlig ikkun i at paasee, at intet ved Maal bestemt Jordstykke bliver ved Taxationen overgaaet, men at hver Plet Jord bliver paasat den Taxt, som den efter Mændenes Skiønnende i Forhold til den øvrige under Udskiftning kommende Jord tilkommer, samt at føre Forretningen i Pennen, besørge Mænd udmeldte til Forretningen, Lodseiernes Erklæring derover indhentet, Taxationens

Afhiemling, med mere denne Forretnings udvortes Form vedkommende. Paa de Kongel. Godser, hvor, som ovenmeldt, ved Taxationen tillige skal haves Hensyn til hvad Jorden ved Forbedring kan blive, haves bestandige eller saa kaldte faste Taxationsmænd, som hertil ere oplærte af Distrikts-Landinspecteurerne.

Om Taxationen anmærkes i øvrigt i Almindelighed:

1) Til denne Forretning skal af Stedets Dommer, paa den til Delingen antagne Landinspecteurs eller Landmaalers eller og paa den Udskiftningen æskende Lodseiers Forlangende, udmeldes uvillige Mænd, gemeenlig 2 eller 4. Dommeren bestemmer da, naar sligt Forlangende kommer i Rette, en Dag, paa hvilken han vil udmelde Mændene, gemeenlig næste Tægtedag, og lader samtlige vedkommende Lodseiere indvarsle til at paahøre Mændenes Udmeldelse, paa det at de, i Tilfælde at iblant de udmeldte Mænd skulde findes nogle, der enten som villige, det er: formedelst Slægtskab, Svogerskab, aabenbare Uvenskab med nogen af Parterne o. s. v. befrygtelig partiske, eller af anden Aarsag ansees uskikkede til Forretningen, de da imod dem kunde nedlægge deres Exceptioner, og, naar disse findes grundede, andre i deres Sted udmeldes. Denne Indvarsling besørger gemeenligen Landinspecteuren eller een af Lodseierne selv forkyndt for øvrige Vedkommende. Ved Udmeldelsen fastsættes tillige den Dag, naar Landinspecteuren vil have Forretningen foretaget, eller og at Mændene skulde møde efter hans nærmere Tilsigelse;

men

men han maa da betimeligen underrette samtlige vedkommende Lodseiere og Jordbrugere om den til Forretningen bestemte Dag, paa det at de kunne være tilstede og iagttage deres Tarv ved Forretningen. De udmeldte Taxationsmænd skulle møde efter Aftensvarsel q).

2) Taxationen skeer, som meldt, under den til Delingen antagne Landinspecteurs eller Landmaalers Bestyrelse r). Ved Taxationen selv bruger man to forskiellige Maader. Den ene, og uden for de Kongelige Godser hartad alene brugelige, er, at 1 Tønde Land af den bedste Jord, som findes i Byen, ansættes = 1 eller 8 Skiepper, og de øvrige slettere Jordstykker ansættes i Forhold = 9, 10 Skiepper, og saa videre op ad, saa at til at magelægge 1 Tønde bedste Klasses Jord udfordres 2 Tønder af den Jord, som er ansat til 2 Tønder eller 16 Skiepper, og saa fremdeles. Den anden Maade, som bruges paa de Kongelige Godser, er denne: man har opsøgt den Jord, som er ansat for den bedste i hele Districtet; denne er ansat = 24. Naar nu en enkelt Byes Jorder skal taxeres, ansættes først den bedste Jord i Byen i Forhold til hiin for den allerbedste i hele Districtet antagne Jord, og siden de øvrige slettere Jorder ned ad. Denne Taxationsmaade har den Fordeel, at ved den kan gaaes meget mere i Detail, altsaa nøiagtigere taxeres, end ved den førstmeldte.

3) Naar Taxationen er fuldført, indhenter den delende Landinspecteur eller Landmaaler vedkommende

q) §. 7. r) samme §.

Lodseieres Erklæringer, om de med samme ere fornøiede. Dog indeholder Forordningens 7de § i Henseende til Selveiere den Indskrænkning, at den ikkun nævner dem, som selv eie Herligheden til deres Gaarde. For saavidt de Selveierbønder vedkommer, der ikke selv eie Herligheden, synes altsaa deres saa kaldte Husbondes eller Herlighedseierens Tilstaaelse at skulle være tilstrækkelig. Da imidlertid disse Selveierbønder ikke kan nægtes en, skiønt ufuldkommen, Eiendomsret, som Forordningens Mening ikke kan være at ville betage dem, saa synes det sikkerst, at forsyne sig saavel med deres som Herlighedseierens Erklæring. Denne Tilstaaelse eller Erklæring afgive Lodseierne, saa mange som kunne og ville det, skriftlig, men de Selveiere, som ikke kunne eller ikke ville give skriftlig Erklæring, mundtlig, naar Forretningen kommer i Rette til Afhiemling eller Beedigelse s).

Anm. Den Tilsætning i Forordningen af 23 Apr. 1781, hvert Sted, hvor Ordet Selveiere forekommer, "som eie selv Herligheden til deres Gaarde," skal efter Sigende være giort i Statsraadet. Spørgsmaalet, hvorvidt en Herlighedseier er berettiget til at imodsætte sig saadanne Selveierbønders Udskiftning af Fælledskab, naar de selv forlange det (en Rettighed, hvis Grund, om den skal have nogen, uden Tvivl alene maa søges i denne Tilsætning), har for nogle Aar siden været omtvistet, men er, saavidt vides, ingensinde endelig afgiort.

s) §. 7.

4) Saa-

4) Saavel de Mænd, som have forrettet Taxationen, som alle vedkommende Lodseiere, indstævnes derefter at møde for Retten en vis bestemt Dag, de første for, i Tilfælde, at ingen Indsigelse gieres imod deres Forretning, at beedige samme, de sidste for, saavidt de ikke allerede have erklæret sig over Taxationen, mundtligen for Retten at afgive deres Erklæring, i Tilfælde at ingen Indsigelse skeer imod Taxationen, at høre samme afhiemlet, og i modsat Fald at høre Mænd udmeldte til Oversyn.

5) Saasnart nemlig nogen af Lodseierne forlanger det, bliver, med Tilsidesættelse af den allerede foretagne Taxation, der altsaa ikke beediges, et dobbelt Antal Mænd imod det, som er bleven brugt til den første Forretning, af Retten udmeldt til at foretage en nye Vurdering. Denne Forretning foretages under vedkommende Landinspecteurs eller Landmaalers Bestyrelse paa samme Maade, som oven er meldt, men disse Mænds Forretning er endelig afgiørende. Over den skal altsaa ikke Lodseiernes Tilstaaelse indhentes, men den skal af dem uden saadan indhentet Tilstaaelse for Retten beediges.

Anm. Er derimod ikke Spørgsmaal om Taxationens Rigtighed eller Urigtighed, men Forretningen selv formedelst nogen væsentlig Mangel bliver af Retten eller Rentekammeret eragtet nul og ugyldig, da behøves ikke et dobbelt Antal Mænd udmeldt, og Oversyn kan da atter finde Sted, med mindre det allerede var en Oversynsforretning, der

saaledes for nogen væsentlig Mangels Skyld blev tilintetgiort.

6) For deres Forretning nyde disse Mænd hver Dag, de møde enten paa Marken eller for Tinget, hver 48 Skill.

7) Ikkun Gaardmænd og Avlsbrugere, hvorved uden Tvivl maae forstaaes Boelsmænd, men ikke Huusmænd eller Inderster, hvilke hverken ansees at have den Kyndighed i Agerbruget, eller den Vederhæftighed, som til en saa vigtig Forretning er fornøden, maae som Taxationsmænd udmeldes t).

Hvor i øvrigt samtlige vedkommende Lodseiere besidde deres Jorder med fuldkommen Eiendomsret, der kan efter indbyrdes Forening ei alene de før ommeldte Formaliteter for størstedelen bortfalde, men de kan endog imellem dem selv taxere Jorderne u).

§. 169.

Den tredie Udskiftningens Hovedoperation er Delingen selv. Til dennes Udførelse befaler Forordningens §. 8, at, naar vedkommende Landinspecteur eller Landmaaler, som forretter Delingen, befinder, at Taxationen og det virkelige Maal, som efter samme bestemmes, giør den før Taxationen udkastede Delingsplan enten umuelig eller ubeqvem, det er at sige: naar han ved at udregne og tilmaale enhver, hvad ham i Vederlag for hans havte Jorder efter Taxationen tilkommer i virkeligt Maal eller bestemt Qvantitet, finder, at den udkastede Plan, naar Delingen skal være beqvem for Vedkommende, maa forandres, skal han anmelde det for

t) §. 7. u) §. 25.

for Amtmanden, som tilligemed Landvæsens-Commissarierne møder paa Aastedet, for i samtlige Vedkommendes Overværelse med ham at overlægge, hvad Forandring i Planen kan foretages. Et saadant nyt Aastedsmøde til Delingsplanens nøiere Bestemmelse, skiønt Udkast til samme ergiort, forend Taxationen foretages, vil nok i de allerfleste Tilfælde være fornødent, om ikke for andet, saa dog for at bestemme Veienes Gang, Hegnets Deling og andet sligt Udskiftningens Detail vedkommende, som, forend man med bestemt Vished veed Loddernes Størrelse og deres Beliggenhed, umuligen med Sikkerhed kan fastsættes; jeg har derfor til dette Sted giemt, hvad der er at anmærke saavel om Delingsplanens Fastsættelse, som angaaende Delingen selv eller den egentlige Udskiftning.

1) Udskiftning er Landinspecteurernes egentlige Forretning. Hvor der altsaa findes beneficeret Gods, og ellers saasnart nogen Lodseier paastaaer det, kan til denne Forretning ingen anden bruges, end en beskikket Landinspecteur. Undertiden beordres dog af Rentekammeret, paa vedkommende beneficerede og øvrige Lodseieres Forlangende, en Landmaaler til at forrette Udskiftning endog af beneficeret Gods; men dette skeer dog aldrig, uden, som meldt, efter Vedkommendes eget Forlangende, helst naar Mangel paa duelige Landinspecteurer haves i Egnen, og med det Danske Cancellies dertil givne Minde. Heller ikke betroes lettelig deslige Forretninger andre Landmaalere, end dem, som forud med Held have udført Udskiftninger.

Hvor derimod alle vedkommende Lodseiere eie deres Jorder med fuldkommen Eiendomsret, der kan disse, naar de alle derom ere enige, til Forretningen bruge ei alene en Landmaaler, men og hvem de selv finde for godt, ligesom de overhovedet angaaende Udskiftningsmaaden kunne forene sig, hvorledes de selv vil, uden at være bundne til de i Forordningen foreskrevne Formaliteter. Dog skal, naar Lodseierne enten alle eller nogle af dem ere Selveierbønder, Foreningen herom, naar den for disse skal ansees at have nogen Gyldighed, ved et lovligt Tingsvidne af dem vedgaaes og stadfæstes. Den hos disse Mænd forudsatte Uvidenhed og Mangel af Oplysning, og den heraf, saavelsom af deres ringere Kaar i Forhold til andre større Jordegodseiere, muceligen flydende Undertrykkelse, maae ansees som Grund til denne Bestemmelse. Det er derfor ei heller nok, at Foreningens virkelige Tilværelse ved Tingsvidne oplyses, de maae endog for Retten vedgaae ɔ: erklære, at de vedblive samme v).

2) Endskiønt Forordningen befaler, at Amtmanden og Landvæsens-Commissarierne tilligemed Landinspecteuren, efter Overlæg med Lodseierne, skulle udkaste Delingsplanen, saa er det dog den til Delingen antagne Landinspecteurs Pligt, som den, paa hvem Udskiftningens Udførelse egentlig beroer, at forelægge Landvæsens-Commissionen et Udkast til Planen, som da, efter fælles Overlæg imellem dem indbyrdes og med Lodseierne, nærmere modificeres, antages eller forkastes. Hans Pligt

v) §. 25. Jf. Rentek. Skr. af 26 Sept. 1789.

Pligt er det ogsaa, skriftligen at opsætte hvad herom bliver afhandlet, og at betegne saadant paa Kartet x).

3) Kunne Lodseierne ikke forenes om Delingsplanen, saa bestemme Amtmanden og Landvæsens-Commissarierne, hvorledes den skal være, for saavidt den er omtvistet. Ere Lodseierne eller nogen af dem ikke tilfreds med Eragtningen, kan de paaanke samme for Rentekammeret, som, efter derom indhentet nøiere Oplysning, naar fornødent gieres, og efterat paa Kartet af Landinspecteuren er bemærket, saavel hvorledes Delingsplanen af Landvæsens-Commissionen er fastsat, som hvorledes samme af den eller de Paaankende paastaaes at skulle være, ved dets Resolution endeligen afgiør Sagen y).

4) Udskiftningens egentlige Formaal er: at tildele enhver samlet, hvad han før har adspredt. Forordningens 2den § taler derfor om 1, 2 eller høit 3 Steder, hvor Jord ved Udskiftning maa udlægges. Udlægges Jord paa flere Steder, er det altsaa ingen egentlig Udskiftning. Imidlertid forstaaes dette in praxi som oftest ikkun om Agerjord, og man tildeler herforuden, er vel og undertiden nødt dertil, enhver sine visse Eng- og Græsningslodder, ei at tale om Tervelodder, som egentlig uden for Udskiftningen, endog paa flere Steder. Adskillige Steder, især i Jylland, have Lodseiere været tilfreds med ved saa kaldet Udskift-

x) Kongel. Resolution af 23 Dec. 1789, bekiendtgiort ved Rentekammer-Circulaire af 16 Jan. 1790.

y) §. 8.

Udskiftning at faae deres Jord paa 20 Steder og derover udlagt; men det er ei heller uden Exempel, at en Lodseier i en saadan Bye siden har forlangt, og at Rentekammeret har tilstaaet ham nye Udskiftning.

5) Ved Delingsplanens Bestemmelse skal og tillige Veienes Gang fastsættes. I den Henseende byder Forordningens 9de §, at de almindelige Landeveie ikke formedelst Udskiftning maae forandres (hverken Hoved- eller mindre Landeveie) z); men at derimod de mindre Veie imellem Bye og Bye eller til Kirke og Mølle, som ere fornødne, saavelsom og Fodstier, skal anlægges uden om og imellem Lodderne, saavidt det, uden at Veien derved alt for meget forlænges, er mueligt. For at bestemme dette, er det, naar Spørgsmaal er om Veies Forlæggelse, som omliggende Byers Beboere eller Jordbrugere have Rettighed til at bruge, fornødent, at disse indvarsles til Aastedsmødet, og deres Erklæringer tages, om de have noget at indvende imod Veiens Forlæggelse, hvis Grund eller Ugrund da Landvæsens-Commissionen, og, naar saadan dens Eragtning paaankes, i sidste Instants Kammeret, bedømmer. I øvrigt maae de gamle Veie ikke aflægges, førend de nye ere satte i forsvarlig Stand, og Amtmandens Pligt er det i Særdeleshed, at forelægge Byemændene en vis Tid, inden hvilken de nye Veie bør være istandsatte, hvortil Byemændene bør være hinanden behielpelige æ). Hvor-

z) Jf. Veiforordningen af 13 Dec. 1793 §. 12.
æ) §. 9.

Hvorvidt en Vei saaledes er sat i tilbørlig Stand eller ikke, skiønnes, i Tilfælde af Tvistighed, ved lovlig Synsforretning af dertil fra Retten udmeldte uvillige Mænd.

6) Angaaende Loddernes Indhegning faaer jeg Anledning til at handle udførligere i det følgende Kapitel. Her anmærkes ikkun, at det er Amtmandens og Landvæsens-Commissariernes Pligt, at søge at forene Lodseierne i de endnu i Fælledskab blivende Byer om det Hegns Inddeling imellem dem indbyrdes, som Byen formedelst en tilstødende Byes Udskiftning bliver tildeelt at vedligeholde; at det ligeledes er deres Pligt, at bestemme det Vederlag, som den Jordbruger, der formedelst Hegnets Deling maatte miste betydelige Steengierder, for samme tilkommer; og at det endeligen paaligger dem, at forelægge de udskiftede Lodseiere en vis Tid, inden hvilken Loddernes Indhegning skal være fuldført ö). Hvorledes Hegn, som efter Forordningen af 13 Mai 1776 er inddeelt til Hartkorn, kan forandres til halvt Hegn, derom har Forordningen af 29 Oct. 1794 foreskrevet en nye Fremgangsmaade, der synes at giøre den Landvæsens-Commissionen ogsaa desangaaende paalagte Mægling overflødig.

7) Naar Udskiftningen skal være til sand Fordeel for alle Vedkommende, er det ikke nok, at de faae deres Jorder samlede; men der maa tillige sørges for, at de faae beqvemme og veldannede Lodder. Dette kan ikke skee, helst i store Byer, med mindre enten hver Gaard tildeles en Udlod, for-

ö) §. 10, 11 og 12.

foruden Indlodden, det er: en Lod i de længst-fraliggende, og en i de nær Byen liggende Marker, eller og nogle, ja undertiden mange Gaarde, maa udlægges al deres Jord i Udmarken, og disse altsaa derpaa udflyttes. I første Tilfælde faae Jordbrugerne deres Jorder ikke saa samlede, som det ellers var ønskeligt og mueligt, de faae ogsaa en Deel deraf i betydelig Frastand fra Gaardene; og vil man uden Udflytning tildele enhver Gaard dens Jord samlet i een Lod, saa maae Lodderne nødvendigen alle gaae til Markeskiæl, faae altsaa, især for de smaae Jordbrugere, en uforholdsmæssig liden Brede imod deres Længde, kan tildeels ei heller alle blive Gaardene paastødende, eller og Udskiftningen maa skee i den saa kaldte Stiernefigur, saa at Lodderne hartad ingen Brede faae ved Byen, men fremgaae med skraae Linier til Skiællet. Begge disse Maader have deres store Ubeqvemmeligheder, i mine Tanker endog større end den, at tildele enhver Gaard en Udlod, som i det mindste har den Fordeel, at en maadelig Udskiftning kan, naar der er overflødig Jord til Gaarden, rettes, ved at afhænde Udlodderne til særskilt Bebyggelse. Men Udflytningen, saa gavnlig den end er for det hele Fællig, medfører store Bekostninger og Besværligheder for den, som skal flytte, uden nødvendigen at tilbringe ham især nogen virkelig Fordeel. Tvertimod, han faaer sædvanligen hidtil udyrkede eller slet behandlede Jorder, og faaer han end efter Taxationen saa meget mere deraf, saa skal der dog Kræfter,

som

som alle ikke have, til at opdrive den mere Jord; han mister fremdeles Beqvemmeligheden af Samlivet i Byen m. m. Det kan derfor ikke med Billighed paalægges nogen Lodseier for de øvriges Beqvemmeligheds Skyld at udflytte. Kongen har derfor søgt at opmuntre denne nyttige Sag ved Præmier. Den første Begyndelse hermed skede 1771, da ved en Plakat fra General-Landvæsens-Commissionen 30 Præmier paa 100 til 200 Rigsdr. bleve udsatte for Udflytning af Selveierbøndergaarde, og af Gaarde paa de Kongelige Godser. Ved Forordningen af 13 Mai 1776 blev Bygningshielp ogsaa lovet Eiere af samlede Jordegodser, saavelsom Selveiere, 50 til 100 Rdr. for hver Gaard, hvortil et Fond af 1000 Rdr. aarlig blev udsat. Dette Fond er siden bleven forøget indtil 12000 Rdr., og Forordningen af 23 Apr. 1781 tilsiger, ligesom den af 1776, en Bygningshielp af 50 til 100 Rdr. for hver Gaard, og om Udflytningen skeer paa Overdrev, endnu større Hielp a). For Bygningshielpens Bestemmelse har Rentekammeret i øvrigt i den senere Tid antaget følgende Regel: at den skeer efter Fagenes Antal og Bygningens Beskaffenhed, saaledes, at for hvert Fag sædvanlig Bondebygning med klinede Vægge tilstaaes 1½ Rdr.; for hvert Fag, som er muret med brændte Steen, 2 Rdr., og for hvert Fag Grundmuur 3 Rdr. Naar Udflytningen er skeet paa Overdrev, tilstaaes end videre en halv Gang

saa

a) Forordn. af 23 April 1781 §. 21.

saa meget. For ingen Gaard betales i øvrigt, hvorledes end Bygningen er, høiere Hielp end 100 Rdr., med mindre den er udflyttet paa Overdrev. De, som godtgiøre først at have fuldført Udflytningen, ere efter Forordningens 22de § først berettigede til Hielpen, som, da Fondet, skiønt det i den senere Tid ved Laan af Creditkassen er forøget, ikke er tilstrækkeligt til de Æskninger, som giøres, ikke strax kan erholdes. Det Haab, som nysmeldte § giver, at faae Bygningshielp, endog førend Bygningen er fuldført, udbetalt, imod Caution, maa altsaa naturligviis bortfalde. For at oplyse Bygningens Beskaffenhed maa en Synsforretning over den udflyttede Gaard til Kammeret indsendes. Denne kan foretages af Amtmanden og Landvæsens-Commissarierne; den kan og skee ved tvende dertil af Retten udmeldte Mænd. I dette Fald bliver dog Ansøgningen altid sendt Amtmanden til Betænkning og nøiere Oplysning om Udflytningens Beskaffenhed. Hans og Landvæsens-Commissariernes Sag er det nemlig, at paaskiønne, hvorvidt Udflytningen har medført Fordeel for de i Byen Tilbageblivende, og Eieren altsaa paa Grund af Forordningen kan vente Bygningshielp. Synsmændenes Sag er det, at forklare Bygningens Beskaffenhed efter det Amtmændene fra Rentekammeret til deslige Forretninger sendte trykte Schema b). Imidlertid tilstaaes dog ogsaa Selveiere en liden Bygningshielp af 1 Rdr. for Faget,

b) Rentekammer-Circul. af 20 Jun. 1789 og Rentek. Skr. af 8 Mai 1790.

Faget, om de end ikkun have udflyttet til deres egen Beqvemmelighed, naar Udflytningen er skeet i en nogenledes betydelig Afstand fra deres forrige Byggeplads.

Anm. Om Fæstebønders Pligt at udflytte deres Gaarde, naar Husbonden vil have det, er forhen talt i Kapitlet om Fæstebønder.

8) Til Udflytningen bør samtlige Lodseiere i Byen, i Forhold til enhvers Hartkorn, komme den eller de Udflyttende til Hielp med Kiørsler og Arbeide, som, i Mangel af mindelig Forening, af Amtmanden og Landvæsens-Commissarierne skal fastsættes. Eiere af samlede Godser er det tilladt, at fordele den deres Bønder tilkommende Andeel heraf paa samtlige Fæstebønder under samme Gods. I Tilfælde, at nogen Lodseier vægrer sig ved eller efterlader det Arbeide, som falder i hans Lod, bør Amtmanden besørge Arbeidet giort for hans Regning, og lade Bekostningen ved Udpantning hos ham inddrive c).

9) Forordningens 19de § om Jords Udlæg ved Udskiftningen til Huusmændene er, for saavidt disse ikke før Udskiftningen til Græsning have været berettigede, ikkun at ansee som et Ønske; men som Rettighed kan det ei ansees, om Huusmændene hidtil have havt Græsning i Fælledskabet for en fastsat, endskient ringe, Betaling. Huusmændenes nu indseete Nytte, endnu mere den større Fordeel, Jordegodseierne nu kunne giøre sig af Huuslodder fremfor af Gaardlodderne, er

c) §. 23. Pl. 29 Jan. 1795 og 8 Oct. s. A.

Aarsag i, at Huusmændene nu sielden ved Udskiftning paa samlede Godser nægtes Jord.

10) Skoleholderne derimod, og Degnene, for saavidt de holde Skole, synes i ethvert Tilfælde ved Udskiftninger at skulle tillægges Jord i Vederlag for den Græsning, som de enten have, havt eller dog efter Forordn. af 23 Jan. 1739 §. 21, jf. §. 6, synes at skulle have havt i Fælliget d). At denne Jord skal udlægges saa nær Skolen, som mueligt, er allerede anmærket i Kapitelet om Skolevæsenet. I øvrigt byder Plak. af 7 Oct. 1784, at Qvantiteten af den Jord, som Skoleholderne skal udlægges, skal under Taxationen ved de dertil udmeldte Mænd bestemmes, og at disse Mænd tillige skulle bestemme det Vederlag enten in natura eller i Penge, som det hele Skoledistrikt, der forhen har udredet Græsningen, bør give de Lodseiere, som nu udlægge Jorden, og siden blive pligtige at opføre og vedligeholde Hegnet om samme. Dette er uden Tvivl at forstaae og er af Rentekammeret i nogle Tilfælde bleven forklaret saaledes, at hele Skoledistriktet i ethvert Tilfælde er pligtigt at give de Lodseiere, som udlægge Jorden, saadant Vederlag, naar og for saavidt det ikke ved udtrykkelige Fundatser eller Foreninger maatte være bestemt, at een Bye alene skulde afgive Græsning til Skoleholderne, uden derfor at maatte vente Godtgiørelse af det øvrige Skoledistrikt.

11) En

d) Forordn. af 23 Apr. 1781 §. 19 og Plak. af 7 Octob. 1784.

11) En naturlig Følge af den oftere forhen anmærkede almindelige Grundsætning ved Udskiftningsvæsenet, at enhver bør ved samme gives Vederlag for hvad han uden nogens lovlige Paatale er i Besiddelse af, er Forordningens Bydende i dens 17de §: at, naar nogen lovligen har indtaget et Stykke Overdrevsjord til Dyrkning, uden derfor at opgive sin øvrige Deel i Overdrevet, skal ved Overdrevets Udskiftning saadant indtaget Stykke ikke komme i Betragtning efter dets nu værende virkelige Værdie, men alene betragtes som Overdrevsjord, naar nemlig dets hidtil værende Besidder beholder samme. Kan han derimod ikke beholde det, men opgiver saadant Jordstykke til Deling, skal det taxeres efter dets nu værende virkelige Værdie, og ham derfor gives forholdsmæssigt Vederlag.

12) I Henseende til Udskiftning af den Jord, hvorpaa Skov findes, byder Forordningen alene i dens 18de §, at enhver, saavidt mueligt, skal udlægges sin Græsning der, hvor hans meste eller største Skov findes; men den egentlige Skovs eller Træernes Udskiftning har Forordningen vel søgt at opmuntre til, men ingen Regler i den Henseende foreskrevet. Saa skadeligt end altsaa det Fælledskab er, naar een eier Skoven og en anden Græsningen, og saa lidet gavnlig maaskee end Græsningens Udskiftning er, naar Skoven selv forbliver i Fælledskab; saa kan det dog lige saa lidet nægtes nogen at faae sin Andeel af Græsningen i en fælles Skov udskiftet af Fælledskab, som Udskiftningen af selve Skovskifterne,

 eller

eller Vederlags Modtagelse for Træer i Jord eller Penge kan paanødes nogen imod hans Villie.

13) Det samme gielder om Tørvejords Udskiftning og skadeligt Vands Afledning, som Forordningen af 23 April 1781 vel har søgt at opmuntre til e), men intet desangaaende befalet. Om det sidste, som Gienstanden for den senere Forordning af 25 Jun. 1790, faaer jeg siden Anledning til at handle i et særskilt Kapitel.

14) I øvrigt beroer Udskiftningsmaaden i sig selv, saasom om de Udskiftende skal have deres Jord i 1, 2 eller 3 Lodder, disses Dannelse, om Gaarde skal udflyttes m. m., i Almindelighed paa Lodseiernes Godtbefindende. Kun i Tilfælde at nogen paastaaer, at han ikke har faaet sin Jord saa beqvemt udlagt, som det uden andres Fornærmelse var mueligt, eller at en andens Lod er udlagt paa en Maade, som er ham til Skade, bliver saadant en Gienstand for Landvæsens-Commissionens Eragtning, og i Tilfælde af Paaanke for Rentekammerets Kiendelse. En anden Sag er det, naar en Jordegodseier efter Forordningen af 15 Jun. 1792 vil have Godtgiørelse for de paa Udskiftningen anvendte Omkostninger.

15) I Almindelighed nemlig paaligger det Lodseierne at udrede alle af Udskiftningen flydende Omkostninger, enhver efter sit Hartkorn f), og det enten de selv forblive i Fælledskab, eller tillige gaae ud af samme, Fæstebønderne derimod ere efter bemeldte Forordning ikkun pligtige at bidrage med Kiørsler og Arbeide; men en senere For-

e) §. 17 og 24. f) §. 3.

Forordning af 15 Jun. 1792 har tilladt Jordegodseiere i Almindelighed under visse Betingelser at fordele Renten, 4 pro Cento, af de paa Udskiftning og Udflytning anvendte Bekostninger paa deres Fæstebønder i den Bye, hvor saadan Udskiftning og Udflytning er skeet, ligesom saadant allerede forud ved Forordningen af 23 Apr. 1781 §. 26 var tilladt beneficerede Embedsmænd. Hovedbetingelserne, uden hvilke Jordegodseiere ikke maae vente saadan Godtgiørelse af deres Fæstebønder, ere foruden den væsentligste af alle, nemlig, at Udskiftningen maa være skeet imellem Mand og Mand ɔ: hver Mand maa have faaet sin Jord for sig selv g), følgende:

a. At Jordlodderne ved Udskiftningen gives beqvemme Skikkelser, og ingen fornøden Udflytning efterlades. I Almindelighed maa derfor ingen Hovedlod være mere end fire Gange saa lang, som den er bred, og ingen faae mere end omtrent 1500 Alen fra sin Gaards Bygning til Hovedloddens yderste Grændse.

b. At Bønderne er til Udskiftningen, Udflytning, Loddernes Indhegning og Grundforbedringer givet saadan Hielp, at de ikke kunne ansees bebyrdede over deres Kræfter.

c. At der for Bønderne ved Udskiftningen tilveiebringes ikke mindre aarlig Fordeel end Renternes Beløb h).

Under disse Betingelser kan enhver, som eier eller for Embedstid er forlehnet med Fæstebøndergods, paastaae den aarlige Rente, 4 pro Cento, af de

g) §. 1. h) §. 6.

Udgivter, han har havt paa Bøndergodsets Udskiftning, Gaardes Udflytning, disse sidste dog ikkun i Overeensstemmelse med en i Forordningens §. 3 efter Bygningens Beskaffenhed fastsat Taxt, saavelsom af den Hielp, han har givet Bønderne til Indhegning, Grundforbedring m. v., og af de Eftergivelser af Skatter og Afgivter, han maatte have tilstaaet dem i); han kan endog, saavel før som efter Udskiftningen, med Fæsterne forene sig om en forhøiet aarlig Afgivts Svarelse, som er større end forommeldte Rente, men alle slige Foreninger maae, om de skal være gyldige, af Fæstebønderne for Amtmanden vedgaaes k). I Mangel af saadan Forening bestemmes den forhøiede aarlige Afgivt, som Husbonden i Overeensstemmelse med denne Forordning kan tilkomme, og som af Fæstebønderne bliver at udrede i Forhold til enhvers Hartkorn, ved Eragtning af Amtmanden og Landvæsens-Commissarierne, efter foregaaende Undersøgelse paa Stedet, og om nogen af Parterne ikke er tilfreds med Landvæsens-Commissionens Eragtning, afgiøres Sagen endeligen ved Rentekammerets Resolution l). I øvrigt er at anmærke, at denne forhøiede Afgivt ikke strax efter Udskiftningen kan fordres af Bønderne, men først efter et Aars Forløb af dem, som forblive i Byerne, og af Udflytterne først efter 3 Aars Forløb; endda svare de, som forblive i Byen, det paafølgende andet Aar ikkun den halve Afgivt, og Udflytterne det paafølgende fierde Aar ikkun en Trediedeel,

i) §. 1 og 4. k) §. 8. l) §. 9.

deel, og det femte Aar to Trediedele af den forhøiede Afgivt m).

16) Naar Landinspecteuren har fuldført sin Forretning, som egentlig bestaaer i: at reducere alle de forskielligen taxerede Jordstykker til een vis Taxt, (gemeenligen, skiønt ikke altid og nødvendigen, skeer det til den første Klasse,) at udregne, hvor meget hver Jordbruger især i det saaledes reducerte Maal tilkommer, og derefter afsætte saadant i virkeligt Maal paa Marken, og nøiagtigen med Pæle paa Marken og paa Kartet med optrukne Linier samt Paategning af Loddernes Numere og Besiddernes Navne, samt Loddernes Indhold i virkeligt og reduceret Maal, at betegne hver Mands Lod; bør han forlange samtlige vedkommende Lodseieres Tilstaaelse, om de med Lodderne, saaledes som de paa Marken og Kartet ere afsatte, ere fornøiede, eller ikke. Forend han erholder saadan Tilstaaelse, ansees Forretningen ikke fuldført. Landinspecteuren maa derfor, forinden han har den, og har afleveret Kartet med paategnede Linier rc. til den Landmaaler, som har forrettet Opmaalingen, eller, om han selv har forrettet den, førend han afgiver det reentegnede Copiekarte til Amtmanden, og Originalkartet med tilhørende Beregninger til største Lodseier, ikke vente Betaling for sin Forretning, og ikke forlade samme. Førend denne Tilstaaelse meddeles, maa ei heller Loddernes Indgrøvtning af Jordbrugerne foretages. Nægtes da Landinspecteuren Tilstaaelsen, saa æsker han et Aasteds-

 møde

m) §. 2.

møde af Landvæsens-Commissionen til Sagens Bilæggelse eller Paakiendelse, for saavidt den kan komme under sammes Bedømmelse; thi er den formeentlige Feil af den Beskaffenhed, at den kræver Undersøgelse af Mænd, som ere kyndige i Opmaaling og Udskiftning, saasom, naar der klages over, at nogen ikke har faaet i sin Lod, hvad ham efter Maal og Taxt tilkommer, og at andre altsaa have faaet mere, end dem tilkommer, eller at den fastsatte Delingsplan ikke nøiagtigen er fulgt ved Delingen selv, saa bevilger Rentekammeret, paa Ansøgning herom, Sagen undersøgt ved en anden Landinspecteur, paa den delende Landinspecteurs Bekostning, i Fald Klagen befindes grundet, men paa vedkommende Klageres egen, i Fald samme findes ugrundet n).

§. 170.

Om Udskiftningsvæsenet i Almindelighed have vi endelig endnu at anmærke:

1) Over alt, som ved Aastedsmøder af Landvæsens-Commissionen en Udskiftning angaaende er foretaget, forfattes en beskreven Forretning under Amtmandens og Landvæsens-Commissariernes Hænder. Af saadanne Forretninger udfærdiges paa ustemplet Papiir to Exemplarer, hvoraf Lodseierne maae betale den ene med 24 Skilling for Arket, og den anden indsendes til Rentekammeret. Afskrift af Forretningen kan desuden ikke nægtes nogen Lodseier, som forlanger det, imod

16

n) §. 29.

16 Skillings Betaling for Arket o). Disse Forretninger skulle ogsaa alle af Amtmanden beserges indførte i en egen dertil indrettet Protokol, og i samme af ham og Landvæsens-Commissarierne underskrives p).

Anm. 1. Den ommeldte Betaling for Aastedsforretningers Beskrivelse, som ikke er stort mere end almindelig Afskriverløn, synes efter Billighed at tilkomme den af Landvæsens-Commissionens Medlemmer, som besørger Beskrivelsen, og er derfor sædvanligen en Sportel for Amtscontoiret. Imidlertid er dog Tvistighed imellem Amtmanden og Landvæsens-Commissarier om Deeltagelse i Betalingen ikke uden Exempel. Denne kan da efter Forordningens Bogstav ikke nægtes dem til lige Deling; men de maa da ogsaa samtlige forenes om at besørge Beskrivelsen q).

Anm. 2. Om Amtmændenes Pligt, personligen at bivaane Aastedsmøder til Fælledskabets Ophævelse see Rentekammer-Circulaire af 27 Mart. 1784.

2) De Lodseiere, som af Trættekiærhed eller utilladelig Egennytte, for at hindre Fælledskabets Ophævelse eller anden nyttig Forbedring, paaanke Landvæsens-Commissionens Eragtninger, kan, efter Forordningens §. 32, vente ved Kongelig Resolution paa Kammerets Forestilling med Mulkt at

o) §. 33.

p) Kongel. Resolution af 23 Dec. 1789, bekiendtgiort ved ved Circulaire af 16 Jan. 1790.

q) §. 33.

at vorde anseete. Derimod bevidner Kongen dem sit særdeles Velbehag, som udmærke sig ved at bidrage til Fælledskabets Ophævelse og andre Forbedringer i Landvæsenet, og vil, at derom, i Anledning af de Forklaringer, som aarligen desangaaende af Amtmændene efter et dem meddeelt Schema skal indsendes, skal af Rentekammeret giøres Forestilling r). Fælledskabets Indførelse, hvor det eengang er ophævet, forbydes i Forordningens §. 34 under Kongens Unaade og vilkaarlig Mulkt.

3) Alle de af Udskiftningen flydende og samme vedkommende Tvistigheder skal, som allerede i enkelte Tilfælde har været Anledning til at anmærke, afgiøres i første Instants ved Landvæsens-Commissionens Eragtning, i anden og sidste Instants ved Rentekammerets Kiendelse, naar ei Kammeret selv finder Sagen af den Beskaffenhed, at den behøver Kongen at foredrages, saasom naar det fandt, at nogen af Lodseierne fortiente at mulkteres, o. s. v. Derfor maa ikke ved nogen Ret tilstædes Stævnings Udtagelse enten til Tingsvidnes Førelse eller Rettergangstrette i nogen Udskiftningen vedkommende Sag, Taxationsmænds Udmeldelse og deres Forretnings Afhiemling, samt de af Selveierbønder angaaende Udskiftninger indgangne Foreninger, saavelsom Fæstebønders Tilstaaelse, at de med de imellem dem og Hovedgaardseieren foretagne Magelæg ere fornøiede, alene undtagne, med mindre Amtmandens eller Rentekammerets Resolution forevises

r) Jf. Rentekammer-Circul. af 12 Febr. 1785.

vises for, at Sagen til Rettergangen er henviist s).

4) Til Aastedsmøder af Landvæsens-Commissionen skal alle vedkommende Lodseiere 3 til 4 Dage forud tilsiges at møde. Saadan Tilsigelse besørges gemeenligen ved Circulairer af den Lodseier, som har forlangt Udskiftningen. Naar samme beviisligen er skeet, fremmes Forretningen, om end een eller anden Lodseier udebliver t).

5) Endskiønt i Almindelighed Eierne alene, og ikke Fæsterne, have Stemme ved Udskiftningen, saa gives dog et Tilfælde, hvor Fæstebønder i den Henseende betragtes som Lodseiere, nemlig naar Magelæg foretages af Hovedgaardsjord imod Bønderjord. Saadant Mageskifte maa ikke finde Sted uden Rentekammerets Forevidende og Tilladelse, og skal, som forhen er bleven anmærket, i Regelen udføres ved den for Stiftet beskikkede Landinspecteur, er ei heller af Gyldighed, forinden det af Rentekammeret vorder approberet. Men saadan Approbation meddeles ei, med mindre af vedkommende Fæstebønders Tilstaaelse i Tingsvidneform, at de med Taxationen og Magelægget ere fornøiede, af Landinspecteurens Forretning selv, samt Landvæsens-Commissionens Betænkning over samme, efter foregaaende Undersøgelse paa Aastedet, erfares, at Magelægget i det mindste uden Bøndernes Skade kan iværksættes. Det Fornødne til Oplysning herom, altsaa og Kartet med tilhørende Beregninger, samt

s) §. 31 og 32. t) §. 30.

samt en Copie af Kartet, for saavidt Magelægget betreffer, maae derfor til Rentekammeret indsendes u).

6) Inddrivelsen af Mulkter og Betalingen for de af Udskiftningen flydende Forretninger, skeer efter Rentekammerets Kiendelse og Amtmandens derpaa grundede Ordre af vedkommende Rettens Betiente uden videre Lovmaal, og det enten Betalingen fordres af Vedkommende selv for deres Forretninger, eller af en eller anden af Lodseierne, som for de øvrige maatte have udlagt samme v).

7) Endeligen anmærkes, at Foreninger om at forblive i Fælledskab ansees som ugieldende, og kunne ligesaa lidet som de Clausuler, der maatte findes i Fundatser, Gavebreve ꝛc. om, at det bortgivne eller forlehnede Gods ingensinde maatte mageskiftes, hindre sammes Udskiftning x).

16. Kapitel.

Om Hegn og Fred.

§. 171.

Kun lidet gavner det Landmanden, at faae sin Jord for sig, og frie Raadighed i dens Dyrkning, naar han ikke med Sikkerhed kan vente selv at høste Frug-

u) §. 25.

v) §. 29. Jf. Kongelig Resolution af 5 Apr. 1793 og Forordn. af 30 Jan. 1793 §. 7 seqv.

x) §. 25 og 26.

Frugten af sit Arbeide, men maa see sit Korn opædt og nedtraadt af Naboernes Kreature. Det blev derfor Øiemedet af Forordningen af 29 Oct. 1794, at forbedre vor i den Henseende indtil den Tid ufuldkomne Lovgivelse. Christian den 5tes Lov havde nemlig i 3 B. 13 Kap. Art. 31 indtil Enden, hvor denne Materie omhandles, ligesom Jydske Lovs III. 57-60, disse Lovsteders Kilde, antaget det Princip, som naturligen flydende af det ved disse Love yndede Fælledskab i Jordernes Drivt, at enhver, som vilde have Fred paa sin særskilte Eiendoms Jord, maatte selv besørge den indhegnet y); men af Jord, som var lagt i Fællig, maatte ei engang nogen, uden samtlige Lodseieres Samtykke, indhegne sin bestemte Andeel z). Ikke kan det ansees som Undtagelse fra denne Lovens almindelige Grundsætning, naar den 36te Art. befaler, at, naar een Byes Kornmark støder til en andens Udlægsmark, skal Beboerne i den Bye, som Udlægsmarken tilhører, tage halv Hegn med dem, som Kornmarken tilhører; thi Aarsagen lægges udtrykkeligen til, fordi nemlig Udlægsmarken et andet Aar indtages til Kornsæd, naar derimod Naboebyen udlægger sin Mark til Hvile og Græsning. De, som nu hegne til Naboernes Fordeel, faae altsaa et andet Aar Hielp af dem igien til deres egen Kornsæds Fredning, og de have tilsammen, efter Lovens Udtryk, slig Jevnet behov; det Arbeide nemlig, som nu fordeelt paa flere er let, vilde blive een Bye alene overlegent. Denne Lovens Bestemmelse flyder altsaa virkeligen af den samme Grundsætning, som de nysmeldte.

For

y) D. L. 3. 13. 34, 35, 40, 41 og 47. jevnf. J. L. III. 57, 58 og 60. z) L. 3. 13. 13.

For det imellem Byemændene indbyrdes vedtagne eller efter nysmeldte Art. 36 nødvendige Hegns Fordeling paa de enkelte Mænd i Byen skulde uden Tvivl, for saavidt ingen anden Forening imellem Vedkommende fandt Sted desangaaende, efter Art. 34, jevnfør Art. 38. og J. L. III. 57 og 58, Hartkornet være Regelen; men ved saadan Hegnets Fordeling kunde det hænde, at en Mand fik Hegn at vedligeholde for en andens særskilte Eiendom, som denne ellers, naar han vilde have Fred derpaa, efter Lovens almindelige Grundsætning, selv, og ingen anden, var pligtig at indhegne. Dette var nemlig Tilfældet, naar saadan særskilt Eiendom stødte paa en almindelig Vei eller Gade igiennem Byen, som efter Vedtægt eller Lov skulde indhegnes æ). Saaledes forstaaer jeg i det mindste Lovens Udtryk, naar det i den 34 Art. hedder: "end for Stuf gierder man ei, med mindre det er Fortog Fællét i Bye, da gierdes derfor (saa bør uden Tvivl læses, ikke der for) ö) Hovedgierdet," og i Art. 35: "at for ubygte Tofte i Byen gierder den, som eier Hovedgierdet, og alle Naboer gierde siden, som dem tilfalder, og Behov giøres."

Hvo, som forsømte at lukke den Gierdestrækning, som ham tilkom, han skulde efter Lovens 37te og 39te Artikler erstatte Naboerne den Skade, som ved Ufred paa deres Marker formedelst hans Forsømmelse maatte være foraarsaget, erlægge den Mulkt, som imellem Vedkommende maatte være vedtaget, og, om han lod Dom gaae over sig, desuden bøde efter sidstmeldte 39te Artikel, samt betale Omkostningerne paa det Hegn, som

æ) Art. 34 og 35.

ö) Jevnf. J. L. III. 57. Kofod Anchers Udgave.

som de andre Vedkommende for ham havde maattet opføre. I øvrigt overlod Loven til Vedkommende selv ved indbyrdes Vedtægtèr at bestemme, hvad de fandt tienligt Hegnet angaaende, saasom, hvorledes samme skulde være beskaffent, hvilke Bøder skulde finde Sted for Ufred, forvoldet ved Hegns Forsømmelse m. m. a). Kun vil den, at Gierderne skal være saaledes beskafne, at ikke Mennesker eller Qvæg ved at falde derpaa kan komme til Skade b). De i Art. 42 til 46 indeholdte Bestemmelser, angaaende naar Gierdet skal være lukket for de Marker, som indtages til Vinter- eller Vaarsæd, have mere og nærmere Hensyn til det Fælledskab, som finder Sted imellem Markeiere selv, og til at forekommé, at ikke den ene Fælligsbroder skal fornærme den anden, end til Ufreds Afværgelse fra Naboernes Side. Og naar undtages det nysmeldte Tilfælde, naar nogen ikke godvilligen vil betale de ved indbyrdes Vedtægter fastsatte Bøder, men lader gaae Dom over sig, har Loven i øvrigt ingen Straf fastsat for Ufred paa anden Mands Mark, med mindre denne tilføies paa en saadan Maade med aabenbare beviisligt Forsæt, at Handlingen kan ansees som Vold, eller, som den kaldes, naar nogen driver en vis betydelig Mængde Qvæg ind paa en andens Lod, Herværk c). I modsat Tilfælde tilkiender den ikkun Skades Erstatning d). Ja den tillader ei engang nogen at indtage anden Mands Qvæg, som indkommer paa hans særskilte indhegnede Eiendom, med mindre han forud til Tinge har advaret sine Naboer, at de skal holde deres Qvæg

a) Art. 31, 32, 33 og 39. b) Art. 48.
c) 6. 14. 11, 13, 14 og 16. d) 6. 14. 12 og 15.

Qvæg derfra e), Geder alene undtagne, hvilke det og efter Lovens 5. 12. 1 er forbudet at holde uden paa sit Eget, og for saavidt det kan skee uden anden Mands Skade.

Men, endskiønt Optagelses- eller Løsningspenge saaledes ikke udtrykkeligen vare hævdede ved Loven, uden for saavidt de grundede sig paa indbyrdes Vedtægter, saa sees dog af Forordningen af 14 Apr. 1694, at de have været hævdede ved Brug, ja at man endog hist og her havde søgt derved at tilvende sig ubillig Fordeel paa andres Bekostning. Denne Forordning bestemte derfor, hvad der foruden Skadens Erstatning maatte tages i Løsningspenge. Dog skulde den, som modtog Løsningspenge, giøre Eed paa, at Qvæget ei med hans Villie var indkommen, og, naar Skaden engang var godtgiort, skulde intet videre betales, om det hændte sig, at Qvæget siden paa samme Sted indkom. I øvrigt blev ved samme Forordning Straffen for forsætlig Ufred ved Kreatures Indførelse paa anden Mands Mark eller Eng nøiere bestemt og nedsat, saa at først for tredie Gang igientagen Forbrydelse herudi, men da og, som det synes, uden Hensyn til det indførte Qvægs Antal, skulde bødes Voldsbøder. Samme Straf af Voldsbøder fastsattes for den Forbrydelse, naar nogen forsætligen optog Gierder, for at give Qvæget Leilighed til at indkomme.

§. 172.

Den samme Grundsætning, at enhver, som vilde have Fred paa sin Jord, selv maatte forskaffe sig den, fulgte de første Forordninger om Fælledskabets Ophævelse

e) Art. 47. jevnf. 5. 12. 4 og 5; see dog tillige 6. 14. 19.

velse af 29 Dec. 1758, 28 Dec. 1759 og 8 Mart. 1760, i det de befalede, at enhver, som vilde have sin særskilte Lod paa et fælles Fang indhegnet, selv maatte besørge Indhegningen, med mindre saadant Hegn kom de Paagrændsende til Hielp i det, de ellers havde at hegne, da de for saavidt skulde tage Deel i Hegnet. For saavidt Overdreve og de Marker angik, hvori flere Byer vare lodtagne, blev imidlertid Grundsætningen saaledes modificeret, at, naar nogen forlangte sin Andeel af et Overdrev udskiftet og indhegnet, skulde de øvrige i Overdrevet Lodtagne være pligtige, enhver efter sit Hartkorn og Hoveders lovlige Paaslag, at tage Deel i Hegnets Opførelse og Vedligeholdelse, for saavidt Hegnet kom dem selv til Nytte, hvilket i de tvende sidste Forordninger forklares saaledes: naar Hegnet lukkede saavel for den ene som anden Byes Mark og Lodseiers til ham afdeelte Grund; og naar fælles Marker bleve deelte imellem flere Byer, skulde den ene Bye tage halvt Hegn med den anden, saa langt deres Grunde sammenstøde, og hver Byes Andeel især igien fordeles paa Jordbrugerne efter deres Hartkorn f).

Forordningen af 28 Jul. 1769 vedblev endnu den samme Grundsætning, at den, som vilde have sin særskilte Lod paa et fælles Fang indhegnet, selv skulde besørge Indhegningen, for saavidt samme ikke kom de Paastødende til Hielp i det, de ellers havde at indhegne, men tilføiede derhos, som en nøiere Bestemmelse og naturlig Følge af hiin, saaledes som nysmeldt, modificerede Grundsætning, at, naar nogen af de Paagrændsende siden vilde have deres Andeel ligeledes indhegnet,

f) Forordn. 8 Mart. 1760 Art. 3.

hegnet, skulde de tage halv Gierde med den først Fradeelte, for saavidt deres Grunde sammenstødte g); og hvad Overdreves Udskiftning angik, bød denne Forordnings 2den § uden Indskrænkning, at de paagrændsende Byer og Steder skulde tage halv Hegn med de Udskiftede, saavidt deres Grunde sammenstødte.

Forordningen af 13 Mai 1776 afveeg fra Lovens og de nysmeldte Forordningers Princip for Hegns Tagelse, og bød, at Hegn, være sig imellem Naboebyers Marker eller om de udskiftede Lodder, skulde fordeles paa vedkommende Byer og enkelte Jordbrugere i hver Bye især, i Forhold til enhvers Hartkorn h). Denne Hegnets Inddeling efter Hartkornet befandtes i Udøvelsen at medføre mange Besværligheder og Tvistigheder; den blev derfor ophævet ved Forordningen af 23 Apr. 1781, efter hvis 10de § ingen, som, efterat denne Forordning udkom, blev udskiftet, kunde paalægges mere end halv Hegn om sin Lod. Det Hegn derimod, som de i Fælledskab forblivende Jordbrugere fik at vedligeholde, være sig om udskiftede Lodder, eller gammelt ved Udskiftningen uforandret Hegn, der, som Forordningen i §. 11 udtrykker sig, ikke vedkom Udskiftningen eller dem, som udskiftes (dette er uden Tvivl at forstaae saaledes: som ei paastødte udskiftede Lodder), skulde, saavelsom det Hegn, som var oprettet efter Forordningen af 13 Mai 1776, fremdeles lignes og vedligeholdes efter Hartkornet, for saavidt ikke frivillige Foreninger om en anden Inddelingsmaade maatte være at tilveiebringe, hvilke Landvæsens-Commissionen blev giort til Pligt at mægle, og Kongen endog ved Løvte af Pengeunderstøttelser, for saavidt nemlig Forandring af

g) §. 1. h) §. 1 og 4.

af de Hegnsdelinger efter Hartkornet angik, som vare skete i Følge Forordningen af 13 Mai 1776, søgte at opmuntre. Imidlertid kunde endnu gives Tilfælde, hvor udskiftede Jordbrugere kunde faae mere end halv Hegn at reise og vedligeholde om deres Lodder, saasom Hegn for Veie, som løbe igiennem eller imellem Lodderne, eller naar en Bye, paa Grund af gamle Adkomster, havde mere end halvt Udhegn at holde vedlige imod paagrændsende Byers Marker. I adskillige Tilfælde, hvor Tvistigheder om saadant Hegns Deling opkom, har Rentekammeret, i Overeensstemmelse med ovenanførte Forordningens Grundsætninger, resolveret, at alt sligt Hegn skulde opmaales, og hvad der blev tilovers, efterat enhver havde taget halv Hegn om sin Lod, fordeles paa samtlige Byens Jordbrugere efter enhvers Hartkorn, dog at enhver skulde tildeles sin Anpart af Hegnet, saavidt muerligt, om eller i Nærheden af sin Lod. Hvor derimod det modsatte Tilfælde fandt Sted, at en Bye, formedelst gamle Adkomster, havde mindre end halvt Udhegn at vedligeholde, der skulde det mindre Hegn komme samtlige Jordbrugere, og ikke blot dem, som paastødte Udhegnet, tilgode, saa at enhver, i Forhold til hans Hartkorn, fik lige Afkortning i det halve Hegn, som ellers tilkom ham.

§. 173.

Hvad hidtil er bleven anmærket, Hegn og Fred angaaende, henhører ikkun til Lovhistorien; thi alt, hvad Loven og senere Anordninger herom foreskrive, er ved Forordningen af 29 Oct. 1794, for saavidt det ei i samme udtrykkeligen igientages, ophævet (see bemeldte Forordnings Indledning), hvorved dog efter senere

Rentekammer-Skrivelser, samt Cancellie-Skrivelse af 30 Jun. 1798, ikke skal være at forstaae Plakaten af 18 Nov. 1778, angaaende Sviin, som gaae løse paa Kiøbstædsgader, der, som Kiøbstædernes Politievæsen vedkommende, endnu ansees at være i Kraft. Denne Forordnings almindelige Grundsætninger maae derfor her foredrages. Dens mange og adskillige i det Smaae gaaende Bestemmelser overlades derimod enhver, som behøver at vide mere deraf, at eftersee i Forordningen selv.

§. 174.

A. Denne Forordnings Hovedgrundsætning er: at alle Jordbrugere, enten strax eller i det mindste i Tiden, skulle tage halv Hegn med hinanden, for saavidt deres Jorder sammenstøde, og for saavidt locale Omstændigheder ikke giøre Hegns Opførelse aldeles umuelig. Saaledes byder den ei alene,

1) at ved nyt Hegns Reisning skal i intet Tilfælde tages andet end halv Hegn i), og
2) foreskriver i §. 1 adskillige forskiellige Slags Hegningsmaader, der alene skulde ansees som lovlige, og af hvilke forskiellige Slags Hegn enhver, som det ellers paaligger at hegne, er pligtig, naar den paastødende Naboe forlanger det, med ham at sætte og vedligeholde et, som de enten selv kunne komme overeens om, eller som, i Mangel heraf, paa den Maade, som nærmere herefter forklares, bliver at bestemme. Fra denne Forpligtelse kan intet fritage, uden beviislig Umuelighed i at opføre saadant Hegn, enten formedelst

i) §. 14.

medelst Jordens Beskaffenhed eller andre uover-vindelige Hindringer. Og den, der saaledes be-viisligen ikke kan hegne, bør da i dets Sted teire og vogte k). Fremdeles

3) viser Forordningen ei alene Veien, hvorledes de, som enten paa Grund af de paa den Tid, da Hegnet opførtes, gieldende Anordninger, eller endog i Følge særdeles Foreeninger eller andre lovlige Adkomster ere pligtige enten ene at heg-ne om deres Jorder, eller dog at tage mere end halv Hegn, kunne paadrage deres paastødende Naboer Forpligtelse til halv Hegns Tagelse. Iblant de forskiellige Indhegningsmaader, som Forordningen erklærer for lovlige, anseer den nemlig Steengierder, saavelsom og dobbelt Grøvt med Jordvold, beplantet med levende Gierde eller Pile, paa den Maade, som §. 1 og 3 nær-mere foreskrive, at være af den Beskaffenhed, at Deeltagelse i sammes Vedligeholdelse for den halve Deel, naar det først eengang er forsvarli-gen opført, uden grundet Aarsag at klage, kan paalægges Naboerne, da, som det hedder i Forordningens 11te §, et saaledes med levende Gierde eller Pile beplantet og i fuld Grøde staaende Hegn, ved den Gierdsel, det afkaster, er mere til Fordeel end til Byrde for den, som skal vedligeholde det, og Steengierde giver det sikkerste og varigste Hegn, som næsten ingen Umage koster at vedligeholde. Saasnart altsaa nogen, som hidtil har været pligtig til mere end halv Hegn, ved lovligt Syn godtgier, for-

k) §. 2.

svarligen at have opført saadant efter dets Natür og Forordningens Udtryk varigt Hegn, bliver Naboen pligtig at paatage sig den halve Deel deraf, for saavidt hans Grund tilstøder, til Vedligeholdelse; dog at det mere Hegn, denne faaer, tildeles ham paa saadanne Steder, hvor det kommer til at støde til det Hegn, som han hidtil har havt at vedligeholde, og, saavidt mueligt, i en sammenhængende Strækning. Har imidlertid den Forpligtelse, at tage mere end halv Hegn, grundet sig ikke blot paa de Kongelige Anordninger, men paa særdeles Adkomster, saa maa den, som paa den anførte Maade vil see sig fritaget for denne Byrde, desuden for Befrielsen fra samme betale noget vist aarligen til den eller dem, som nu maae deeltage i Hegnet, efter uvillige Mænds Skiønnende l). Men

4) Forordningens Hensigt er endog, efterhaanden at indføre saadant varigt Hegn overalt i Riget. Den paalægger derfor enhver Jordbruger den Forbindtlighed, aarligen, saavidt locale Omstændigheder nogenledes tillade det, at opføre en vis efter Hartkornet bestemt Strækning af saadant varigt Hegn, hvilket han derefter ikke uden sin Naboes Minde er berettiget til at borttage eller forandre til mindre varigt Hegn m). Til saadant varigt Hegns Opførelse forpligtes Jorddrotterne at komme deres Fæstebønder til Hielp med den fornødne Plantnings Anskaffelse, saafremt samme paa 4 Mile nær kan erholdes; og til at lette saadant Hegns Opførelse paalægger For=

l) §. 11 og 12. m) §. 3 og 16.

Forordningens 4de § Naboerne den Forbindtlighed, naar behøves, at afgive den fornødne Jord til Grøvterne, imod billigt Vederlag, enten af anden Jord, eller i Penge, efter uvillige Mænds Skiønnende.

5) Videre henstiller vel Forordningen til Jordbrugerne selv, om de vil forenes om, paa nogen Tid intet Hegn at vedligeholde imellem sig; men den tillader derhos enhver af de herom forenede Parter, saasnart den finder det nyttigere at opføre Hegn, et halvt Aar forud at opsige saadan Forening, saaledes nemlig, at Opsigelsen maa skee i det seneste 8 Dage før Mikkelsdag, naar Hegnet skal være opført i April Maaned næste Aar, og inden den 1ste April, om det til Mikkelsdag samme Aar skal være opført n).

Anm. En Undtagelse fra den almindelige Forpligtelse, som under foranførte Betingelser paaligger Jordbrugere at tage halv Hegn med deres Naboer, finder imidlertid efter Forordningens 7de § Sted, naar en Aae løber i Skiællet, som, skiønt opgravet og renset, saaledes som Forordningen af 25 Jul. 1790 befaler, dog ikke freder hele Aaret, og naar derfor til fuldkommen Fred udfordres dobbelt Hegn, et paa hver Side af Aaen; thi i dette Tilfælde ere Vedkommende ikke pligtige til at opføre noget Hegn, men enhver bør paa de Tider, naar Aaen ikke freder, ved Teiring eller Vogtning sikkre Naboen mod Ufred. Er derimod enkelt Hegn tilstræk-

n) Forordn. §. 6.

strækkeligt, skal det langs med Aaen, ligesom andensteds, opføres og vedligeholdes, og, hvor det halve Hegn slipper, sættes Stænger tvers igiennem Aaen.

§. 175.

B. Om Forordningens Bestemmelser, angaaende hvorledes nyt Hegn skal reises, inden hvilken Tid samme skal være opført, hvorledes Veihegn saavelsom det udvendige Hegn mod paagrændsende Byers Marker skal fordeles paa Vedkommende, og hvad den i øvrigt til Ufreds Afværgelse har foreskrevet, anmærkes i Almindelighed:

1) Om Maaden, paa hvilken Grøvterne skulle graves, hvorledes Jord dertil skal tages, i hvilke Tilfælde Magelæg af Hegn til Fordeel for den, som sammes Vedligeholdelse nærmest paaligger, kan paastaaes, med mere nye Hegns Reisning og sammes Beskaffenhed angaaende, kan, foruden de forhen anførte §§, som foreskrive, hvad der skal ansees som lovligt og som varigt Hegn, nærmere eftersees Forordningens §. 4, 5 og 10.

2) Hvorledes og under hvilke Betingelser Gierder, saavelsom til Indhegninger tienlige Pile og andre Træer, bør ved Udskiftning følge Grunden, som de staae paa, eller, dog kun paa visse Aar, forbeholdes den forrige Eier til Benyttelse, samt om den Godtgiørelse, som Fæstere af deres Husbonder tilkommer for anvendte Omkostninger paa Hegns Anskaffelse og Gierders Sætning, derom kan §. 28 og 29 eftersees.

3) Det

3) Det er, som forhen er bleven anmærket, en Hovedgrundsætning i Forordningen, at enhver ikkun skulde selv have halv Hegn at vedligeholde for sin Lod, og at den anden halve Deel af Hegnet skulde beserges af Naboerne; men nu hænder det sig, at en Lod paastøder en almindelig Vei, hvor Byrden at tage halv Hegn med den, som Lodden tilhører, ikke kan være nogen enkelt Mand, men maa være dem, som nærmest betiene sig af Veien, og for hvis Skyld Veien egentlig er, in dubio altsaa det hele Byelaug, tilhørende. Det kan og hænde, at en Lod paastøder en Strækning Markeskiæls Hegn, som Naboebyen efter foregaaende Foreninger ene er pligtig at vedligeholde; ligesom og det modsatte Tilfælde kan indtræffe, at en Lod paagrændser et Markeskiæl, hvor den Bye, som Loddens Besidder hører til, ene er pligtig at hegne, uden at kunne vente Hielp af Naboebyen. I disse Tilfælde bør efter Forordningens Grundsætning i §. 13 de forhen i Fælledskabet havte fælles Byrder og Fordele i lige Forhold lignes paa samtlige af Fælledskabet udgaaende Jordbrugere, saa at naar, efter foregaaende Opmaaling af alt saadant udvendigt Hegn, og Overslag over, hvad Byrden af Ledes, Broers og Vandhækkers Vedligeholdelse kan anslaaes til i Forhold imod visse Favne Hegns Vedligeholdelse, Beløbet af det udvendige Hegn, hvad Ledes rc. Vedligeholdelse er anslaaet for iberegnet, udgiør mere end halvt Hegn, dette Mere skal fordeles paa samtlige Jorbrugere, i Forhold til enhvers Hartkorn, og i modsat Fald,

om

om det udgiør mindre end halvt Hegn, det Mindre i samme Forhold skal komme dem samtlige tilgode p).

4) Hvorledes Lede paa alfare Veie, saavidt de paa samme efter Veiforordningen maae finde Sted, bør være beskafne, og, naar Vei gaaer igiennem nogen Mands Lod, Loddens Eier af det hele Byelaug skal godtgiøres Jord til Ledevogter-Huse, derom see §. 8 og 9.

5) Angaaende Tiden, inden hvilken nyt Hegn, som i Anledning af Udskiftning opføres, skal være reist, foreskriver Forordningens §. 15, at udvendigt Hegn imellem Bye og Bye skal være opført inden Aar og Dag (1 Aar og 6 Uger) efterat Udskiftningen er fuldført. Om Tiden, inden hvilken Hegnet imellem Lodderne skal være fuldført, overlader den til Lodseierne selv indbyrdes at forene sig; men, i Mangel af saadan mindelig Forening, skal Tiden bestemmes af Amtmanden og Landvæsens-Commissarierne. Det samme skal ogsaa skee, om end Forening er indgaaet, naar Tiden ved samme er udsat længere end 3 Aar efterat enhver har tiltraadt sin Lod, saasnart nogen vedkommende Lodseier ikke længer finder sig fornøiet med saadan Forening, men forlanger Landvæsens-Commissionens Bestemmelse. Til Hegns Opførelse kan en Eier af samlet Jordegods paalægge samtlige det Godses Fæstebønder, hvorunder de Udskiftede henhøre, at komme disse til Hielp, skiønt de henhøre under andre Byelaug.

6) For

p) §. 13.

6) For at skionne, hvorvidt nyt Hegn i Overeensstemmelse med Forordningens Forskrift forsvarligen er reist, og gammelt Hegn vedligeholdt, samt ligeledes at skionne den Skade, som ved Ufred forvoldes, befaler Forordningens §. 17, at i ethvert Sogn skal af vedkommende Dommer udnævnes 4 Gaardmænd, og i store Sogne 6 til 8, hvoraf 2 aarligen udgaae og 2 andre i deres Sted udnævnes. Disse Synsmænd, som ved Udnævnelsen tages i Eed, ere pligtige tvende Gange om Aaret, nemlig Foraar og Efteraar, at eftersee alt Sognets Hegn, og ellers, naar Klage over Brøst paa Hegn indløber, at syne samme q). Dog bruges ikkun 2 Mænd til hvert Syn. De skulle, naar Mangel paa Hegnet befindes, forelægge den, som er pligtig at vedligeholde samme, en Tid af 8 Dage, inden hvilken Hegnet bør være istandsat, og anmelde saadant for Sognefogden. For denne deres Forretning nyde de 1 Skill. af Tende Hartkorn i Sognet, og desuden, naar de befundne Mangler ikke til den fastsatte Tid istandsættes, og et nyt Syn derfor giøres fornøden, 16 Skill. af den Skyldige. Hvo, som ikke er fornøiet med deres Forretning, kan forlange Overſyn af fire Mænd, hvilke den Dommer, som i nærmeste Sogn udnævner Synsmænd, af det Sogns Synsmænd dertil skal udmelde; men hvo, som for sin hele Hegns Strækning har opført varigt Hegn, er derved befriet for det aarlige Syn og Deeltagelse i sammes Bekostning. Kun i Tilfælde af

q) §. 21.

af Klage over saadant Hegns mislige Vedligeholdelse, bliver Syn at tage over samme paa den Hegnendes eller Klagendes Bekostning, eftersom Klagen befindes grundet eller ugrundet r).

7) Hegn maa ikke optages om Efteraaret for igien at sættes om Foraaret, med mindre vedkommende Naboer derom ere enige s).

8) Naar nogen, som er pligtig at hegne med sin Naboe, forsømmer det, kan Naboen lade hegne paa hans Bekostning. Regning herfor kan han indsende til Amtmanden, som, efterat han, om det behøves, har nedsat Regningen efter Billighed, ved Paategning paa samme beordrer Sognefogden at udpante dens Beløb hos den Skyldige, uden videre Lovmaal t). Er denne en Fæstebonde, skal Regningen med Amtmandens Paategning tilstilles Jorddrotten, som enten skal besørge den inddreven hos den Skyldige, eller selv betale samme.

9) Naar forsætlig Skade skeer paa nogen Mands Hegn, og Gierningsmanden ikke opdages, skal hele Sognet til sammes Erstatning komme den Skadelidende til Hielp, saaledes at de to Trediedele af det, Skaden af Synsmændene er taxeret for, udredes af Sognet. De til saadan Skades Erstatning medgaaende Udgivter lignes paa Sognets Hartkorn tvende Gange om Aaret, efterat Beregningen og Repartitionen først af vedkommende Dommer er igiennemseet u).

10) End=

r) §. 17. s) §. 18. t) §. 20.

u) §. 23.

10) Endskient Forordningens Hensigt er, saavidt mueligt, at bringe det dertil, at alle særskilte Jordlodder vorde indhegnede, saa vil den dog ikke, at nogen deraf, at hans Naboe enten aldeles ikke har hegnet, eller ikke har hegnet forsvarligen om sin Lod, skal tage Anledning til at lade sine Kreature gaae ind paa hans Jorder. Den befaler derfor enhver i dette Tilfælde at tøire eller vogte, og tillader den, som finder anden Mands Kreature paa sin Grund, at optage samme, og af disses Eier at fordre ei alene Skades Erstatning, men endog, naar han ei selv ved Forsømmelse fra sin Side har givet Anledning til den skete Ufred, Optagelsespenge, hvorom mere i næste § v).

11) Endelig anmærkes, at efter Forordningens 46de § skal Sviin, som gaae løse paa fælles Græsningsjorder, i den Tid af Aaret, i hvilken Jorden kan oprodes, af Eierne holdes ringede.

§. 176.

C. Om Forbrydelser imod denne Forordnings Forskrifter og sammes Straffe anmærkes i Almindelighed: at de kan inddeles i tvende Hovedklasser, nemlig 1) Undladelse af de Foranstaltninger, som ved Forordningen ere føiede til Ufreds Afværgelse, af dem, som disse Foranstaltninger ere paalagte, enten saadant skeer af Forsæt eller af Skiødesløshed, og 2) Ufred, som paa anden Maade end den nysommeldte forvoldes anden Mand, være sig middelbar eller umiddelbar, som da atter kan skee enten med Forsæt eller af Skiødesløshed.

I. Til

v) See §. 30, 31, 32, samt 47 og 48.

I. Til det første Slags henføres:

1) Naar de, hvis Pligt det er at hegne, ved de før ommeldte befalede aarlige Syn befindes ikke forsvarligen at have opført eller vedligeholdt det dem paaliggende Hegn efter Forordningens Forskrift, og ikke inden 8 Dage efterat de derom af Synsmændene ere advarede, besørge samme istandsat, eller og nogen lader istandsat Hegn forfalde, og Klage derover indkommer, saa at nyt Syn maa tages over Hegnet, skal de bøde 2 Sk. for hver Favn Hegn, som de staae tilbage med, og betale hver af Synsmændene 16 Sk. x).

2) De Fæstebønder, som lade levende Hegn eller Pile, som Jorddrotten for dem har anskaffet, ved deres Forsømmelse udgaae, skal ei alene strax sætte det Beskadigede i Stand, og dertil selv bekoste Planter eller Sæd, men og bøde for hver ved saadan Forsømmelse udgaaet Favn levende Gierde 2 Sk., og for hver høistammet Piil ligeledes 2 Sk. y).

3) Den, hvis Pligt det er at holde et Leed vedlige, skal, naar samme ikke er forsvarligt, og han ikke inden 8 Dage efterat han om Manglerne er bleven advaret, besørger samme istandsat, bøde 1 Rdr., og desuden betale Ledets Istandsættelse, som af Sognefogden for hans Regning besørges z).

4) Ligeledes skal og den, som bør holde Vandhækker vedlige, men forsømmer saadant, naar han ikke inden 24 Timer efterat han derom af Vedkommende er bleven advaret, istandsætter samme, bøde

x) §. 17 og 21. y) §. 3. z) §. 9.

bøde 1 Rdr. til de Fattige for hver manglende eller ikke i tilbørlig Stand værende Vandhække, samt erstatte de Bekostninger, som de andre Vedkommende maatte have havt for at sætte samme i Stand a).

II. Foruden ved Forsømmelse af pligtig Indhegning kan Ufred fremdeles forvoldes umiddelbar eller middelbar, forsætligen eller uforsætligen:

1) Forsætligen og umiddelbar giøres Ufred, naar nogen inddriver løse Kreature eller tøirer dem paa en andens i Grøde staaende Korn- eller Klever-Mark eller Slaae-Eng, eller og beviisligen i den Hensigt, at Kreaturene skulle gaae derind, giør Aabning paa anden Mands Hegn. Straffen herfor er efter Forordningens 22de og 45de §§ første Gang en Mulkt af 10 Rdr., anden Gang dobbelt, tredie Gang Hensættelse i Forbedringshuset i 3 Maaneder, og siden, hver Gang Forseelsen igientages, dobbelt saa længe, foruden Skadens Erstatning. Men for Tøiring paa anden Mands Græsmark bødes ikkun første Gang 1 Rdr., anden Gang 2 Rdr., og saa fremdeles dobbelt til Sognets Fattige; dog skal den Skyldige desforuden erstatte Skaden, og betale firedobbelte Optagelsespenge.

2) Naar Ufred tilføies umiddelbar, skiønt uforsætligen, saasom ved at giøre Hul i anden Mands Hegn, for at giøre sig Vei, eller af anden Aarsag, naar ikkun ikke Hensigten beviisligen har været at tilføie Ufred, skal den, som heri har giort

a) Forordn. af 29 Octob. 1794 §. 10.

giort sig skyldig, foruden at erstatte Skaden, bøde første Gang 1 Rdr., anden Gang 2 Rdr., og skeer det tiere, straffes som for forsætlig Ufred b). Hvo, som uden Nødvendighed springer over anden Mands Hegn, hvor ingen Stente eller lovlig Fodstie er, skal, foruden Skadens Erstatning, bøde 8 Skill., som paa Stedet af Anholderen kan udpantes.

3) Middelbar forvoldes Ufred, naar nogen bortstiæler eller forsætligen beskadiger Hegn. Straffen herfor er den samme, som for umiddelbar tilføiet forsætlig Ufred c).

4) Middelbar voldes fremdeles Ufred, naar de, hvis Pligt det er at holde en Vei vedlige, lade samme saaledes forfalde, at Veifarende, for at skaffe sig Vei, nødes til at giøre Aabning i Hegnet. De, som heri giøre sig skyldige, maae, foruden Skadens Erstatning, bøde 1 til 6 Rdr. efter Forseelsens Beskaffenhed. Samme Straf ere de ogsaa undergivne, naar de, efterat de af Synsmændene, hvis Pligt det er ved de aarlige Syn om Foraaret ogsaa at eftersee Veiene, og Sognefogden ere blevne advarede om, inden St. Hans Dag at sætte Veiene i forsvarlig Stand, dog forsømme saadant, og Veien besørges da af Sognefogden for deres Regning istandsat. Derimod ere de Veifarende, som formedelst en Veis slette Beskaffenhed see sig nødte til at giøre Hul i eller springe over Hegn, ei alene frie for Tiltale, men Forordningen befaler endog, at dem af Dommeren skal tilkiendes Erstatning for deres

b) §. 22. c) samme §.

res Ophold af dem, hvis Pligt det var at holde Veien vedlige d).

5) Middelbar forvoldes endeligen ogsaa Ufred, naar nogen opbryder et Leed eller løfter det af Stablerne, saavelsom og, naar nogen lader et Leed staae aabent efter sig. Straffen er i førstmeldte Tilfælde en Mulkt af 1 Rdr., i det andet af 1 Mk. Ogsaa denne sidstnævnte Mulkt kan strax udpantes; dog staaer det den Anholdte frit for, at forlange Dommerens Kiendelse e).

III. Fordi det ellers vilde blive yderst vanskeligt, og i mange Tilfælde umueligt, at bevise, af hvis Kreature den tilføiede Ufred var foraarsaget, tillader Forordningen enhver at optage de Kreature, som findes paa hans Marker, og at beholde dem saalænge, indtil sammes Eiermand, foruden at erstatte Skaden, med de i Forordningens 32te § fastsatte Optagelsespenge indløser dem, samt, om de ikke inden 24 Timer indløses, desuden betaler den i Forordningens 33te § fastsatte Foderløn, og andre havte Omkostninger f). Dog maa, i Tilfælde at Eiermanden, efterat Optagelsen er ham bekiendtgiort, ikke strax indløser Kreaturene, ei flere af dem holdes tilbage, end efter Synsmændenes Skiønnende til Skadens Erstatning, samt Optagelsespengenes og Auctionsomkostningers Udredelse, ansees fornødne. De øvrige skulle inden 24 Timer i tvende Synsmænds Overværelse tilsendes Eieren g). Om disse Optagelsespenge, saavelsom om Kreatures Optagelse i Almindelighed, anmærkes:

d) §. 24. e) §. 9. f) §. 40.

g) §. 39.

1) De ere forskiellige, større eller mindre, a. eftersom de optagne Kreature i Følge deres Natur kan ansees at giøre større eller mindre Skade, og derfor ogsaa saa meget desmere af vedkommende Eiere burde eller og lettere af dem kunde forhindres fra at giøre den; b. eftersom de Vexter, som findes paa den Jordlod, paa hvilken Kreaturene ere indkomne, ere af større eller mindre Værdie, altsaa den tilføiede Skade i Almindelighed bør ansees større eller mindre; c. eftersom den, som optager Kreaturene, selv har føiet de i Forordningen befalede Foranstaltninger til Ufreds Afværgelse eller ikke. Saaledes maa

a. i ethvert Tilfælde, hvor Optagelsespenge kan fordres, mere betales for en Hest, et Qvægshoved, et uringet Sviin, en Soe med sine Grise tilsammen, eller en Geed, end der bør betales for et Faar eller Lam, et ringet Sviin eller en Griis, en Kalv eller et Føl; mere igien for ethvert af disse, end for en Gaas, en And eller en Høne, som er fløiet over.

b. For Kreature, som optages i en efter Forordningens Forskrift indhegnet Frugt-, Kaal-, Humle- eller Urtehauge, betales mere, end for dem, som optages paa ligeledes indhegnede Marker. Atter betales mere for dem, som optages i en uhøstet Hvede-, Rug-, Byg-, Ærte- eller Kløvermark, eller hvor Hør, Hamp eller Foderurter ere saaede, eller Kartofler plantede, end for dem, som optages i en ligeledes uhøstet Boghvede- eller Havremark, Slaae-Eng eller Skov, som er under Fred. Her atter mere, end naar de

optages

optages paa Jord, som alene benyttes til Græsning, eller paa Overdrev og Hede.

c. For Kreature, som optages paa uudskiftede, skient med lovligt Hegn forsynede Jorder, kan ikkun fordres halvt saa meget i Optagelsespenge, som for dem, der optages paa ligeledes indhegnede udskiftede Jordlodder.

Videre kan, naar Jorder, være sig udskiftede eller uudskiftede, enten aldeles ikke eller ikke med lovligt Hegn ere forsynede, i Tilfælde, at Kreaturene indkomme uden anden Forsømmelse fra deres Side, som eie eller bruge Jorderne, dog ikkun fordres halvt saa meget i Optagelsespenge, imod om Jorderne lovligen vare indhegnede. Er derimod Forsømmelse paa deres Side, som bruge Jorderne, saasom at det Hegn, som efter Forordningens Forskrift skulde være istandsat, ved de befalede Synsforretninger ei befindes i forsvarlig Stand, eller de ikke have opført den Strækning af nyt Hegn, som det paaligger dem at reise, eller en Hauge, som vender mod Gaden eller anden Mands Lod, ei med forordningsmæssigt Hegn er forsynet, kan aldeles ingen Optagelsespenge fordres.

2) Hvorledes bør forholdes med uvane Kreature, paa hvad Maade og i hvilke Tilfælde disse bør mærkes, samt af Eierne holdes teirede og vogtede, og hvorledes dette sidste ligeledes bør finde Sted, naar flere Kreature paa eengang fra en uudskiftet Bye eller en Hovedgaardsmark indkomme paa en udskiftet Lod, saavelsom og hvorledes Sviin, Faar og Giæs, naar de ikke kunne vorde optagne,

maae dræbes, derom kan efterlæses Forordningens §. 34, 35, 36 og 47.

3) Optagne Kreature, hvortil ingen Eiermand vides, skulle foranstaltes ved offentlig Auction bortsolgte. Hvorledes dermed bør forholdes, lærer Forordningens §. 37. Bliver imidlertid det optagne Kreatur af Sognefogden taxeret til Værdie ei høiere end 2 Rdr., saa foretages ingen Auction, men Optageren beholder det, saafremt Eiermanden ikke vides, eller ikke inden 24 Timer melder sig, imod at godtgiøre Eieren, naar han melder sig, hvad det optagne Kreatur ved Taxation ænsættes at være mere værd end Skadens Erstatning og Optagelsespengene h).

4) Den, som holder et optaget Kreatur tilbage, uagtet Skadeserstatningen, Optagelsespengene og de beviisligen havte Omkostninger af dets Eier tilbydes ham, skal betale denne dagligen, indtil han bekommer det, for et stort Høved 48 Sk., for et lidet 16 Sk., og for en Gaas, Høne eller And 4 Sk. i).

5) Den, som paa Marken tager Kreaturet fra den, som paa sin egen eller Husbonds Mark har optaget det, imod dennes Villie, skal dømmes til at bøde 30 Rdr., og om han tager det ud af Huus, Fold eller andet indelukket Sted, skal han bøde 60 Rdr. k).

6) Endelig anmærkes, at det vel er Bønderne tilladt, ved indbyrdes Vedtægter at skiærpe de i Forordningen for Mangel af Hegn, Lede o. d. fastsatte Mulkter, vel ogsaa de i samme fastsatte Optagelses-

h) §. 41. i) §. 40. k) §. 42. jf. D. L. 6. 14. 19.

gelsespenge, men det er dem ingenlunde tilladt, ved deslige Vedtægter enten at nedsætte de i Forordningen fastsatte Bøder, eller paa anden Maade at sætte nogen af Forordningens Bestemmelser ud af Kraft. Ogsaa skulle de efter saadanne Vedtægter faldende Bøder tilfalde Sognets Fattige l). Af de i Forordningen selv bestemte Bøder tilfalde de tre Fierdedele Sognets Fattige, og en Fierdedeel Sognefogden, som Løn for hans Umage ved Udpantningen.

§. 177.

D. Angaaende Maaden, paa hvilken Forordningen vil, at de i Anledning af Mangel af Hegn eller af Ufred opkommende Tvistigheder bør afgiøres, synes at være nogen Collision imellem dens 27de og 50de §§, da i den første af disse de imellem Bønder angaaende Hegnet opkommende Tvistigheder, for saavidt de ikke ved Husbondens eller Husbondernes Mægling, om de Tvistende ere Fæstebønder, og ved Sognefogdens Mægling, om nogen af dem er Selveier, i Mindelighed kunne bilægges, overlades Amtmændene endeligen i første og sidste Instants at afgiøre; efter den sidste derimod Rettergangsmaaden i alt det, som angaaer Hegn og Fred, skal være den samme, som ved Forordningen af 25 Mart. 1791 om Politievæsenet paa Landet er bestemt; ligesom og derimod gives visse forhen børte Tilfælde, i hvilke Forordningen udtrykkeligen paalægger Amtmanden i Forening med Landvæsens-Commissarierne at kiende i Sagen. Det kunde efter Forordningens Ord synes, at sammes §. 50 ikkun,

 visse

l) §. 19.

visse bestemte Tilfælde undtagne, hvor udtrykkeligen fordres Dom eller Politie-Kiendelse, saasom §. 9 og §. 42, var at anvende, naar nogen af de Tvistende var uden for Bondestanden. Imidlertid forekommer det mig rimeligst og meest overeensstemmende med Forordningens Aand at antage, at det tilkommer Amtmanden enten ene, eller, hvor det udtrykkeligen er bestemt, i Forening med Landvæsens-Commissarierne, strax og uden foregaaende Politierettens Kiendelse at afgiøre Sagen, naar Spørgsmaalet er blot oekonomisk, saasom om Vedkommende ikke om Hegningsmaaden kunne forenes. Er derimod Spørgsmaalet paa nogen Maade juridisk, saa at der handles om Straf for Forordningens Overtrædelse, synes Sagen at burde behandles efter §. 50, som enhver anden Politiesag. Udtrykkene i §. 27: "Tvistighed angaaende Hegnet," og i §. 50: "Rettergangsmaaden om alt det, som vedkommer Hegn og Fred," synes mig at lede til denne Fortolkning.

17. Kapitel.

Om Jords Forbedring ved Vands Afledning, Oprensning eller Udgravning.

§. 178.

Allerede ved de første Forordninger om Fælledskabets Ophævelse blev det Stiftamtmændene og Amtmændene paalagt, at foranstalte Aaerne i deres Amter oprensede, og til den Ende at besørge de samme tilstødende Lodseiere tildeelt hver sin Strækning til Udgravning og Oprensning. Det blev tillige befalet, at naar

een

een eller flere af de største Lodseiere i Moser eller andre sumpige Steder fandt det tienligt, at lade samme udgrave, skulde ei alene alle de øvrige Lodseiere, som kunde have Fordeel af Vandets Afledning, tage Deel i Arbeidet, men anden Mand endog tillade, at Vandet, om det var nødvendigt, fik sit Afløb over hans Jord, imod derfor at nyde billig Erstatning af Vedkommende m). Imidlertid synes disse Forordninger i denne som flere Henseender at have havt liden eller ingen Virkning. Ved Forordningen af 23 Apr. 1781, som ophævede alle foregaaende Forordninger, Fælledskabets Ophævelse angaaende, blev hiin ovenmeldte Forordningers Befaling forandret til Ønske og Haab om, at Lodseierne selv til deres egen Fordeel vilde forene sig om skadeligt Vands Afledning, og vel blev det Vedkommende tilladt, naar saadan mindelig Forening ei kunde træffes, at henvende sig til Rentekammeret, og samme paalagt, at forskaffe Lodseierne al fornøden Hielp til Foranstaltningens Iværksættelse paa tienligste Maade for samtlige derudi Deeltagende; men videre om Udførelsens Maade indlod Forordningen sig ikke, og bestemt blev altsaa Rentekammeret ikke bemyndiget til, i den Henseende at paalægge nogen Mand Byrde eller Penges Udgivt, som han ei selv fandt til sin Fordeel at paatage sig.

Denne Mangel søgte man ved Forordningen af 25 Jun. 1790 at afhielpe. Samme har egentlig trende Hovedformaale: I. Aaers og ferske Søers Oprensning, at de ikke ved Oversvømmelse skulde forvolde Skade paa tilstødende Jorder; II. Vands Afledning fra den Jord, som lider Skade af samme, over an-

m) Forordn. 8 Mart. 1760 §. 6.

den Mands Jorder; III. Vandets Udledning af ferske Søer, for enten bedre at benytte samme til Fiskerie, eller forandre dem til frugtbar Ager- eller Engjord.

§. 179.

I. Angaaende Aaers og ferske Søers Oprensning befales i Forordningens 1ste §, at enhver, hvis Jord grændser til samme, skal udvises en bestemt Deel at grave og oprense, og det fra Aabredde til Aabredde og ei til Midtstrøms alene, hvilken Oprensning saaledes aarligen bør holdes vedlige. Herom skulde vel Lodseierne selv see at forene sig; men, for at forvisses om, at det Befalede ogsaa virkeligen og uden Ophold blev iværksat, blev det tillige Amtmændene, og, for saavidt saadan Oprensning ogsaa kunde vedkomme Kiøbstæderne, Stiftamtmændene, som disses Øvrighed, paalagt, strax i Forening med Landvæsens-Commissarierne, en Landinspecteur og vedkommende Lodseiere at tage Aaernes Løb i Øiesyn, og overlægge, hvilke af dem der behøvede at oprenses, samt Maaden, paa hvilken dette burde skee, og Arbeidet siden vedligeholdes. Om alt dette skulde de see at forene Lodseierne, og i andet Fald de tilligemed Landvæsens-Commissarierne ved Eragtning bestemme det Fornødne, og indsende den holdte Forretning til Rentekammeret. Fremdeles blev det Amtmændene, og, saavidt det vedkom Kiøbstæderne, ogsaa Stiftamtmændene, paalagt, aarligen ved dertil udmeldte Synsmænd at lade eftersee, om Oprensningen blev forsvarligen fortsat og vedligeholdt, og i Mangel heraf, og naar de Forsømmelige ikke inden en vis dem forelagt Tid besørgede Arbeidet fuldført, at foranstalte Arbeidet giort ved leiede

Folk

Folk for de Skyldiges Regning, hos hvem Bekostningen uden videre Lovmaal ved Udpantning skulde inddrives; og dersom ingen for Penge var at formaae til at paatage sig Arbeidet, bleve Amtmændene bemyndigede til ved militair Execution at tvinge Vedkommende til selv at besørge det fuldført, saaledes som for Uvillighed til Hegns Opførelse ved Forordningen af 23 Apr. 1781 §. 14 var foreskrevet*). Paa samme Maade kan og efter Forordningens 6te § enhver, som finder sig fornærmet ved at et gammelt Vandløb ei tilbørligen vedligeholdes, forlange Synsmænd af Retten udmeldte til at skionne dette Paaklagede, og indsende deres Forretning til Amtmanden, som da, saaledes som nys er anført, skal foranstalte det Fornødne til Oprensningen.

§. 180.

II. Angaaende Vands Afledning eller Udgravning igiennem anden Mands Jorder eller et fælles Fang befaler Forordningens 2den §, at, naar nogen troer, at hans Jord ved saadan Vands Afledning kan forbedres, og han ikke desangaaende i Mindelighed kan vorde forenet med dem, over hvis Grund Afledningen skulde skee, skal det i første Instants af Landvæsens-Commissionen, og, om nogen Vedkommende ei med dennes Eragtning er fornøiet, i sidste Instants af Rentekammeret paakiendes: hvor Grøvterne skulle løbe, hvor brede og dybe de skulle være, hvorledes skal forholdes med den opkastede Jord, og hvilke der foruden Reqvirenten kunne ansees at nyde godt af Vandets Afledning, og derfor, med Hensyn til den Fordeel, samme

*) See nu Kongel. Resol. af 5 Apr. 1793 og Forordn. af 30 Jan. 1793 §. 7 seqv.

me rimeligviis vil forskaffe dem, bør ansættes til at tage forholdsmæssig Deel i Arbeidet og de medgaaende Omkostninger. Hvad aarlig Pengegodtgiørelse dem med Billighed kan tilkomme, over hvis Grund Grøvterne drages, saavel for Tabet af Jorden, som for Byrden med Grøvternes Vedligeholdelse, skal derimod af uvillige Mænd bestemmes. Paa samme Maade skal ogsaa efter Forordningens 6te § forholdes, naar nogen Vedkommende klager over, at en Aae eller et andet gammelt Vandløb, endskiønt forsvarligen oprenset, ikke findes tilstrækkelig til behørigen at afføre Vandet fra Jorden, som, naar sligt skede, ellers bedre kunde benyttes, ligesom og i Tilfælde, at et gammelt Vandløb kunde med en taalelig Bekostning gives en kortere og bedre Direction, eller naar nogen paa visse Tider af Aaret vil stemme Vandet for at giøre Engene mere frugtbringende n).

§. 181.

III. Vands Afledning af ferske Søer, for enten bedre at benytte dem til Fiskerie, eller giøre dem til frugtbar Ager- eller Engjord, tillader Forordningens 5te § ikkun under de Betingelser, at samtlige Lodtagne i deslige Søer derom ere enige, og at ingen Vandmølle-Eiere eller andre derved fornærmes i deres Rettigheder; men under disse Forudsætninger paalægger den Eierne af de til Vandløbet stødende Grunde at taale, at samme drages over deres Jord, og siden at holde det vedlige, imod Godtgiørelse, saaledes som efter Forordningens 2den § om Vands Afledning igiennem anden Mands Jord nys er anført.

§. 182.

n) Forordn. §. 8.

§. 182.

I øvrigt anmærkes i Almindelighed:

1) At, naar ved Aaers, Bækkes eller Hovedgrøvters Oprensning opkommer Tvistighed om, hvad Anpart enhver kan tilkomme at vedligeholde, saa skal, efter Forordningens 3die §, saavidt Vedkommendes Forbindtlighed fra ældre Tider ikke lovligen kan bevises, enhver tage Deel, eftersom hans Grund strækker sig med Vandløbet. Dog, ligesom i Forordningens 1ste § er befalet, at enhver skal oprense fra Aabredde til Aabredde, og ikke til Midtstrøms alene, saa befales og her, at den, hvis Jord ikkun paa den ene Side grændser til Vandløbet, skal tage den halve Strækning imod Eieren af den paa den anden Side paastødende Grund, og kaste Lod med ham om, hvo der skal tage den øvre eller den nedre Deel af Vandløbet. Imidlertid tillader Forordningen ei alene vedkommende Grundeiere selv, naar locale Omstændigheder ved betydelige Aaer giøre det vanskeligt eller umueligt at følge denne Forskrift, anderledes herom at forene sig, men bemyndiger endog Landvæsens-Commissionen og Kammeret til, naar saadan Enighed ei tilveiebringes, i slige Tilfælde at bestemme Inddelingen anderledes, og at paalægge endog dem, som ikke grændse til Vandløbet, men dog have Nytte af dets Vedligeholdese, at bidrage dertil enten med Arbeide eller Penge. Den Deel, der saaledes bliver en Grundeier tildeelt, beholder han bestandig, og ham kan, i hvad Forandring end siden foregaaer med de Vand-

løbet

løbet tilstødende Grundstykker, ikke imod hans Villie paanødes nogen anden Deel til Vedligeholdelse.

2) Naar ved en Aaes eller andet Vandløbs Opgravning Flyvesand reiser sig, befaler Forordningens 4de §, at Amtmanden skal sørge for at faae samme dæmpet, og giøre Indberetning derom til Rentekammeret, paa det at samme kan føie videre Anstalt, om fornødent giøres.

3) Naar Vandets Fald behøves nivelleret og et Situationskarte optaget, skal saadant forud besørges ved en Landinspecteur eller Landmaaler. Angaaende disses Forretning herved see i øvrigt Plakaten af 10 Nov. 1791, hvoraf ikkun som hid henhørende anmærkes, at, naar Krat og Buske staae i Veien for at tage de fornødne Sigter, skal, efter Plakatens 3die §, Eieren inden tvende Gange 24 Timer, efterat det er ham tilkiendegivet, besørge det bortskovet, og i Mangel heraf er Reqvirenten berettiget til selv at lade det omhugge, naar han ikkun anmelder det for Eieren, paa det at denne kan besørge det Omhugne hiemskovet. Om Betalingen for Nivelleringsforretninger see Plakatens 10de §.

4) Forordningens Hensigt er, at forhielpe enhver til at faae skadeligt Vand afledet fra sine Jorder, men ikkun for saavidt det kan skee uden anden Mands Fornærmelse. Den igientager derfor i dens 8de § det i Lovens 5te Bogs 11te Kap. 6te Art. indeholdte Forbud imod egenraadig og med andres Fornærmelse forbunden eller endog dertil sigtende Vands Afledning fra det Løb, som

det

det haver havt fra gammel Tid, samt den i samme Kapitels 7de Art. for sammes Overtrædelse fastsatte Straf, nemlig trende Lod Sølv, og, naar anden Mand derved lider betydelig Skade paa sin Fiskedam eller Mølledam, desuden tredsindstive Lod Sølv, foruden Skadens Erstatning. Derimod paalægger samme §, i Overeensstemmelse med Lovens 5. 11. 9 Art., Vandmøllernes Eiere og Brugere at holde sig det bestemte Flodemaal efterrettelig, og befaler Amtmændene at have nøie Tilsyn dermed, og, hvor intet vist Flodemaal haves, at besørge samme bestemt efter lovlig Omgang. Hvorledes i øvrigt saadan Flodemaalets Bestemmelse, efter foregaaende Undersøgelse ved Nivellering af en Landinspecteur eller Landmaaler, om fornødent giøres, bør skee og ved Mærker betegnes, derom see Plakaten af 10 Nov. 1791 §. 11.

5) Alle de i Anledning af Vands Afledning med mere, som denne Forordning omhandler, opkommende Tvistigheder skal, efter sammes 10de §, saaledes som allerede forhen i Henseende til enkelte Tilfælde er ommeldt, i første Instants ved Landvæsens-Commissionens Eragtning, og, om nogen Vedkommende ikke med samme er fornøiet, i anden og sidste Instants ved Rentekammerets Kiendelse endeligen afgiøres. Dog kan herved ikke være at forstaae det under næstforegaaende 4de Post ommeldte Tilfælde, naar Spørgsmaal er om et gammelt Vandløbs egenraadige Afledning fra dets rette Løb anden Mand til Skade, der, som en Forbrydelse imod andres lovlige Eien-

Eiendomsrettigheder, der endog kan have Straf af halve Voldsbøder til Følge, uden Tvivl i Overeensstemmelse med Loven, hvis Bud herom Forordningen igientager, bør paakiendes ved ordentlig Rettergang.

For saavidt Tvistigheder om Vands Afledning m. m., eller de desangaaende fornødne Bestemmelser tillige vedkomme Kiøbstæderne, befaler Forordningen, at Stiftamtmændene, som Kiøbstædernes Øvrighed, skal tiltræde de for Amtet, hvori Kiøbstæderne ligge, anordnede Landvæsens-Commissioner. Hvor altsaa den nye Indretning med Amterne efter Plakaten af 21 Jun. 1794 er kommen i Stand, hvorefter Amtmændene ogsaa skulle være Øvrighed for de i deres Amter liggende Kiøbstæder, og Stiftamtmændenes Embedspligter, for saavidt de ikke tillige ere Amtmænd, indskrænkes til Overopsynet med hvad som henregnes til geistlige Sager i Stiftet, bortfalder naturligviis denne Stiftamtmændenes Mellemkomst.

Anm. Det Spørgsmaal kan opkastes og har været opkastet: hvorvidt nogen kan ansees beføiet til at paaklage som Fornærmelse, at anden Mand benytter sig af et over hans Jord gaaende Vandløb til hans Jords Forbedring, fordi hiin derved mister det Tilløb af Vand, som han ellers havde kunnet faae? Dette Spørgsmaal maa uden Tvivl ansees som uden for Forordn. af 25 Jun. 1790, og efter Lovens 5te Bogs 11te Kap. 6te og 7de Art. ved Retten blive at afgiøre. Er da

da Spørgsmaalet om et blot formeentligt lucrum cessans, kiender jeg for min Deel intet Lovsted, som formener Eieren af Jorden at anvende det Vand, som findes paa samme, sig til Nytte. Skiønnes derimod det, som med Vandets Afledning er foretaget, at kunne henføres til de i forommeldte Lovens Artikler anførte Tilfælde, saa har den 7de Artikel fastsat Straffen for Overtrædelsen.

18. Kapitel.

Om Fædrivt, eller om det, som angaaende Kreatures Opdræt m. m. ved Lov er anordnet.

§. 183.

Med tamme Kreature, saavelsom med dem af det vilde Slags, som ikke fredes for Jagtens Skyld, har Lovgiveren beskæftiget sig fornemmelig i en tredobbelt Henseende, nemlig: I. at afværge eller forebygge den Skade, som af dem maatte kunne forvoldes; II. at see den for Landet saa vigtige Hesteavl vedligeholdt og forbedret, ligesom og i den seneste Tid er begyndt med Foranstaltninger til Faareavlens Forbedring; III. at afværge skadelige iblant Hestene og Hornqvæget opkommende Sygdomme. Under disse trende Rubriker troer jeg at kunne henføre det meste og vigtigste af hvad angaaende Kreature i Danmark ved Lov er anordnet, for saavidt det ikke henhører til de for nyttige anseete vilde

Dyrs Fredning, hvorom og om den derpaa grundede Jagtrettighed siden skal handles i et særskilt Kapitel.

§. 184.

I. Foruden det, som forhen i Kapitelet om Hegn og Fred er bleven anmærket om, hvorledes til Ufreds Forebyggelse med uvane Kreature skal forholdes, har Lovgiveren end videre søgt at forebygge eller afværge den Skade, som af visse enten glubende eller dog for farlige eller skadelige anseete Dyr kunde forvoldes, ved ikke uden under visse Betingelser at tillade saadanne Dyrs Opfødning og Holdelse. Saaledes

1) vil Lovgiveren, at hvo, som vil opføde vilde Dyr, saasom Ulve= eller Biørnehvalpe, skal vogte dem saaledes, at af dem ingen Skade foraarsages, og tillader derfor ei alene i 5 B. 13 Kap. 10 Art. enhver at dræbe dem, naar de findes løse, men byder endog i 6 B. 10 Kap. 4 Art., at for den Skade, som af dem giores, skal bødes af Eiermanden og den, som dem i Hævd haver, ligesom han det selv giort havde, rimeligviis altsaa som for Vaadesgierning.

2) Enhver, som holder Bier, skal indhegne Biegaarden ɔ: det Sted, hvor Bierne holdes, saaledes at Hegnet er tilstrækkeligt at udeholde andre Kreature, og bør derfor, naar anden Mands Kreature stinges ihiel af Bierne i Biegaarden, erstatte Skaden o). For den Skade derimod, som af Bier foraarsages uden for Biegaarden ɔ: det indhegnede Sted, inden hvilket Bierne holdes, bødes intet af disses Eier.

Anm.

o) L. 5. 13. 3.

Anm. Det øvrige, som angaaende Bier kunde være at anmærke, spares til Kapitelet om Jagten, og hvad L. 6. 10 i øvrigt foreskriver om Skade af anden Mands Fæe, gaaes her forbi, som henhørende til den almindelige Criminalret.

3) Geder maae, formedelst den Skade, som de tilføie Skovene, ved at afgnave Toppen af de unge og Barken af de gamle Træer, og fordi intet Gierde letteligen er tilstrækkeligt til at holde dem ude, i Følge Lovens 5. 12. 1 ikke holdes uden paa særskilte Eiendomme, men ei paa Fællig, hvor Skov findes. Straffen for Forseelse herimod fastsætter den næstfølgende 2den Artikel, nemlig Gedernes Confiskation til næste Hospital, hvorhen enhver Vedkommende, som optager dem, kan sende dem uden foregaaende Lovmaal og Dom. Det samme synes efter Forordningen af 26 Jan. 1733 §. 26, sammenholdt med nysmeldte Lovens Artikle, at skulle finde Sted, naar Geder, endskiønt de ellers holdes paa særskilt indhegnet Eiendom, maatte vorde fundne og optagne i Privatmands Skove. For Geder, som optages i de Kongelige Skove, eller findes løsgaaende paa dertil grændsende Marker, fastsætter Forordningen af 23 Apr. 1781 §. 39 en Mulkt af 32 Sk. foruden Skadens Erstatning, af hvilken Mulkt det Halve tilfalder Angiveren og det Halve Forstkassen; men Confiskationen synes nu i dette Tilfælde at bortfalde.

4) Hertil kan endelig ogsaa henføres, hvad Forordningen af 18 Apr. 1732 foreskriver angaaende

Ræve- og Ulvejagt. Hvad imidlertid dens 30te § befaler om Klappcjagt efter Ræve, synes ikkun at angaae de Kongelige Godser, og Jagt efter Ulve er vel nu neppe mere fornøden. Disse er det ved Forordningens 38de § ei alene enhver tilladt at fange og dræbe, men en Præmie er endog derfor udsat af 4 Rdr. for en gammel Ulv, og 1 Rdr. for hver ung Ulv, som lignes paa Herredets Hartkorn. Men Jagt efter Ulve maa ikke anstilles uden efter Overjægermesterens Ordre, og Amtmændene skulle da tilsige saa mange Bønder derved at møde, som behøves, og disse, om de udeblive, bøde hver Gang en halv Rigsdaler p). For Udeblivelse fra Klappejagt efter Ræve er Mulkten ikkun 1 Mark. Ogsaa denne maatte (forstaae sig uden Tvivl paa de Kongel. Godser) ikke anstilles uden Overjægermesterens Befaling.

§. 185.

II. Hesteavlens Vigtighed i Henseyn saavel til Landets Forsvar, som Jordens Dyrkning og Handelen med Fremmede, som i det mindste af og til begierligen have søgt Danske Heste, har alt længe i vort Fædreland tildraget sig Lovgivernes Opmærksomhed, og givet Anledning til adskillige Anordninger, hvis Hensigt var at sørge for, at de gode Racer, som allerede havdes af denne vigtige Dyreslægt, ikke udartede, men meget mere forædledes og formeredes. Saaledes bød allerede Chr. den 4de ved en Forordning af 26 Aug. 1622, igientaget i Recessen af 1643, 2 B. 30 Kap., at ingen Hingst i de nu værende Danske Provintser maatte gaae

p) Forordn. §. 32 - 34.

gaae løs paa Følled, som ikke i det mindste var af 24 Rdrs. Værdie; hvilket ved Christ. den 5tes Lovs 5. 12. 3, saavelsom ved de foregaaende Forordninger af 5 Mart. 1680 og 27 Dec. 1681, blev forandret saaledes, at det, uden at see paa Pengeværdien, fastsattes, at ingen Hingst, som ikke i det mindste var 14 Palmer eller 9½ Qvarteer Siellandsk Maal høi, maatte gaae løs paa Følleder, og at hvo, som forsaae sig herimod ved at lade Hingster af mindre Størrelse gaae løse, skulde have Hesten forbrudt til Kongen, og sammes Værdie forbrudt til Lodseierne. Samme Lovens Artikel bød tillige, at enhver Bye skulde være forsynet i det mindste med een Hingst af saadan Størrelse, ligesom og den forommeldte Forordn. af 27 Dec. 1681 paalagde Præster, Fogder, Skrivere og Forpagtere at holde et Par store Hopper. Derefter udkom Forordningen af 16 Jun. 1686 om Stutteriers Indrettelse i Danmark. Denne Forordning paalagde alle Jordegodseiere, som dertil havde Leilighed af forneden Høebiering og Græsgang, at holde saavel en Hingst som et vist Antal Hopper i Forhold til Gaardenes Størrelse, og ligeledes Forpagtere af mindre Gaarde saavelsom Præster at holde tvende gode Hopper. Den indeholdt desuden adskillige andre til Hesteavlens Forbedring og Formerelse sigtende Bestemmelser. Imidlertid synes den, især i den senere Tid, ikke at have havt synderlig Virkning, mueligen fornemmelig af Mangel paa Overholdelse. Lovens Forbud imod at lade de sædvanlige smaae Bønderhingster gaae løse paa Fælledeme, blev og ved Forordningen af 30 Mai 1693 tilbagekaldt, og Landstutterierne geraadede saaledes i Forfald, som Kongen ved Forord-

ningen af 23 Decemb. 1778 forsøgte paa at afhielpe. Denne Forordning paalagde atter Eiere af samlede Jordegodser i Almindelighed, dog med visse i dens 12te § indeholdte Indskrænkninger og Betingelser, den Forbindtlighed at holde Stutterier, bestaaende af et vist i Forhold til Gaardenes Hartkorn bestemt Antal dertil tienlige Hopper og en Hingst, som dog flere kunde forene sig om at holde tilfælles, og forbandt ligeledes Eiere og Forpagtere af mindre Gaarde, indtil paa 10 Tønder Hartkorn, at holde i det mindste een stutteriedygtig Hoppe. Hvorledes de Hingster og Hopper skulde være beskafne, som maatte ansees tienlige til Stutterie, blev nøie bestemt; Præmier for dem, som kunde fremvise de fleste og bedste Føl, i Forhold til den dem til Stutteriehold paalagte Forbindtlighed, saavelsom for dem, der holdt Hingster til Brug for Bønder og andre, bleve i Forening med andre Opmuntringer udlovede, og det Hele underkastet et nøiagtigt Opsyn af en til den Ende anordnet Landstutterie-Direction, og under denne atter af dertil for de enkelte Provintser udnævnte Commissarier, som tilligemed Amtmændene aarligen skulde omreise for at eftersee Stutterierne, og derom giøre Indberetning. Saa blev og Forbudet imod at lade Bønderhingster gaae løse paa Fællederne igientaget. Dette Forbud blev end videre igientaget ved en Plakat af 6 Dec. 1780, ved hvilken saavelsom ved Plakaterne af 19 Sept. 1781 og 6 Aug. 1783 tillige adskillige Foranstaltninger bleve føiede til at forbedre Bøndernes Hesteavl, og Godseierne, og hvor i en Bye eller et Sogn vare flere Lodseiere, største Lodseier blev overdraget dermed at have Opsyn. Derimod fandt man i Tiden

Befa-

Befalingen om Stutteriers Holdelse, som en almindelig Foranstaltning betragtet, for byrdefuld for Vedkommende. Ved Forordningen af 27 Mai 1785 blev derfor Landstutterie-Forordningen af 23 Dec. 1778 aldeles ophævet, og man lod sig nøie med, ved Hingsters Uddelelse fra de Kongelige Stutterier og ved visse bestemte Præmiers Udlovelse at opmuntre Eiere af samlede Jordegodser og andre Landmænd til Hesteavlens Forbedring og Formerelse, hvorom denne Forordning indeholdt adskillige Bestemmelser. Denne Forordning blev atter tilligemed de nysommeldte Plakater af 6 Dec. 1780, 19 Sept. 1781 og 6 Aug. 1783 ophævet ved Forordningen af 8 Mai 1795, som nu, i Forening med den samme tilhørende Instruction for de Stutterikyndige, som aarligen skulle omreise for at bedømme de foreviiste Hingster og tilkiende Præmier, saavelsom tvende senere Plakater af 15 Apr. 1796 og 25 Apr. 1800, indeholder alt, hvad angaaende Stutterier og Hesteavlens Forbedring paa nærværende Tid som Lov er gieldende, og hvoraf derfor her maa uddrages det Vigtigste.

Denne Forordning følger samme Grundsætning, som den af 1785: ikke ved Befalinger om Hingsters og Hoppers Holdelse af bestemt Størrelse eller anden Beskaffenhed, men alene ved Præmier og andre Opmuntringer og til Øiemedet tienlige Foranstaltninger at befordre Hesteavlens Forbedring.

A. Præmier tilstaaes efter denne Forordning ikkun Eierne af de bedste foreviiste Hingster q). Om disse Præmier anmærkes:

q) Forordn. af 8 Mai 1795 §. 1.

1) Der udsættes aarligen 48 Præmier af den Kongelige Kasse, som uddeles paa 16 forskiellige i bemeldte 1ste § benævnte Steder, nemlig 9 for Jylland, og 7 for de til Danmark henhørende Øer, af hvilke tre, en Guldmedaille af 100 Rigsdalers Værdie, en Sølvmedaille af 20, og en dito af 10 Rdrs. Værdie, eller, om Vedkommende hellere ønske det, disse Summer i rede Penge, uddeles for den bedste, næst bedste og tredie bedste Hingst, som paa hvert af forommeldte Steder forevises. De tvende sidste Præmier tildeles dog ikkun Folk af Bondestanden, som dog derfor lige med andre kunne erholde de for bedste Hingster udsatte største Præmier r).

2) Det staaer dem, som æske Præmier, frit for at forevise deres Hingster paa hvilket af de i Forordningen bestemte Stedrr, de finde beqvemmest; dog maa ingen Hingst i eet og samme Aar fremstilles paa tvende Besigtelsessteder s). Præmier kan ogsaa for een og samme Hingst oftere erholdes; dog ikkun hvert andet Aar t).

3) Hvad der ved at bedømme, hvilke Hingster der skulle ansees for de bedste, fornemmelig haves at see paa, læres af Instructionen for de stutteriekyndige Mænd, som skulle tilkiende Præmierne. Imidlertid fastsætte Forordningens 4de og 6te §§ som nødvendige Egenskaber, uden hvilke ingen Præmier maae ventes, at Hingsterne ikke maae

være

r) § 3 og 5. Jf. Plakat af 1 Mart. 1799, som forandrer de i Forordningen bestemte Besigtelsessteder for Lolland, Falster og Møen.

s) §. 2. t) §. 5.

være under 6 og ikke over 17 Aar gamle, at de i de tvende næstforegaaende Aar maae have avlet aarligen, om den største Præmie skal ventes, og for de ringere Præmier i et af de tvende sidste Aar, i det mindste 16 Føl, samt ere frie for visse i Forordningens 4de § bestemte Feil, især saadanne, som kunne have særdeles skadelig Indflydelse paa Avlen.

4) Den fornødne Oplysning om, at de Hingster, som forevises, have de nysommeldte fornødne Egenskaber, for saavidt saadant ikke læres af Øiesynet, maae de, som æske Præmierne, tilveiebringe ved Attest af to Mænd af den Bye eller det Sogn, hvor Hingstens Eier boer, hvis Underskrifts Paalidelighed og Rigtighed igien maa være bekræftet af vedkommende Dommer. I samme Attest maae tillige Eierens Navn og Boepæl samt Hingstens øvrige Kiendemærker opgives, uden Tvivl til Sikkerhed for, at den Hingst, som Attesten melder om, er den samme, som forevises, og at ikke for een og samme Hingst oftere, end tilladt er, vorder æsket Præmie u).

5) Præmierne tilkiendes i hvert Aars Junii og Julii Maaneder, paa hvilken Tid tvende kyndige Mænd, som af Landstutterie-Directionen aarligen dertil udnævnes, omreise fra et Besigtelsessted til et andet, og i Forening med Stedets Amtmand bedømme de foreviiste Hingster, samt tilkiende Præmier. Dagen, paa hvilken Besigtigelsen hvert Sted især vorder foretaget, bekiendtgiøres forud i de offentlige Tidender v).

u) §. 7. v) §. 8 og 9.

6) De Hingster, for hvilke Præmier erholdes, brændes med visse bestemte Mærker x).

Anm. Ogsaa de ved de aarlige Besigtigelser foreviiste stutteriedygtige Hingster, for hvilke Præmier ikke kunne erholdes, fordi bedre ere fremstillede, skal i Følge Plakaten af 25 Apr. 1800 brændes med et vist bestemt Mærke. Samme Plakat tillader ogsaa de omreisende Commissarier aarligen at indbyde et eller to Sogne i de for Hesteavlen vigtigste Distrikter til at forevise deres Hingster og Hopper med Afkom for bemeldte Commissarier, paa det at de kunne underrette Bønderne om de Feil, som begaaes ved deres Hesteavl, og hvad der kunde tiene til sammes Forbedring.

B. Til de øvrige Opmuntringer og Foranstaltninger til Hesteavlens Forbedring henføres:

1) Kongen overlader til dette Øimeed Hingster af sit eget Stutterie. Forordningen af 8 Mai 1795 tillod saadan Hingsters Overladelse, efter Ansøgning derom, imod en Kiendelse til Stutteriekassen af 100 Rdr. for de største og bedste, og 50 Rdr. for een af ringere Slags; men dette er nu ved Kongelig Resolution af 28 Mart. 1800, bekiendtgiort ved nysmeldte Pl. af 25 Apr. s. A., saaledes forandret, at de Hingster, som aarligen kunne afgives fra det Kongelige Stutterie, herefter afhændes ved offentlig Auction, og overlades de Høistbydende, imod at de stille 300 Rdrs. Caution for, at Hingsten ikke skal vorde udført af

x) §. 11.

af de Danske Stater. De, som erholde saadanne Hingster, maae ikke sælge dem, eller lade dem skiære, uden Stutterie-Directionens Samtykke, og bør aarligen til samme indsende Attest om, at enhver saadan Hingst, saa længe den dertil er duelig, har bedækket hvert Aar 25 Hopper y).

2) Eierne af Stutterier er, saaledes som allerede var skeet ved Forordningen af 1686, tilstaaet et vist Afslag i Consumtions- og Folkeskatten, saaledes at een Mand regnes frie for hver to Hopper, som en Stutterie-Eier holder z). Dog maae, om saadan Godtgiørelse skal erholdes,

a. Hopperne være foreviiste nysommeldte Stutterie-Commissarier, og efterat de af dem ere erkiendte stutteriedygtige, være mærkede med et vist dertil bestemt Mærke æ);

b. fremlægges Beviis for, at Føl ere faldne af dem efter en for stutteriedygtig erkiendt Hingst i det Aar, for hvilken Godtgiørelsen søges ö).

3) For at forekomme den Skade, som Hesteavlen kan tilføies af slette Hingster paa de Steder, hvor Fælledskabet endnu ikke er ophævet, er det i Forordningens 14de og 15de §§ paalagt Jorddrotten, om han er ene Lodseier, og i andet Fald Sognefogden, aarligen i Martsmaaned at eftersee Bøndernes Hingster i det Sogn eller den Bye, der saaledes ligger i Fælledskab, fra 2 Aar og der-

y) Forordn. af 8 Mai 1795 §. 12. og Pl. 25 Apr. 1800.

z) samme F. §. 13.

æ) Pl. af 15 Apr. 1796 §. 1 og 3.

ö) s. Pl. §. 2 og 5.

derover, og deraf at udsøge de bedste og saa mange, som til Hoppernes Bedækning behøves, saa at een Hingst regnes mod 30 til 40 Hopper, hvilke Hingster brændes med et bestemt Mærke, og derimod at drage Omsorg for, at de øvrige skiæres, med mindre Eieren af en saadan udsat Hingst vil forpligte sig til at holde den paa Stald.

For dem, som ved dette befalede aarlige Eftersyn undlade at forevise nogen dem tilhørende Hingst, eller lade nogen Hingst gaae løs paa fælles Græsning, fastsætter Forordningens 16de § en Mulkt af 2 Rdr., som tilfalder Angiveren. Men for den, som lader en Hingst gaae løs, der har været udsat til at skiæres, er Mulkten dobbelt.

Til Sikkerhed for, at det i denne Henseende Befalede vorder efterlevet, er det i 17de § paalagt Godseieren eller Sognefogden til Amtmanden, og denne igien til Stutterie-Directionen, aarligen at indsende en Fortegnelse paa Antallet af de i ethvert saadant i Fælledskab liggende Sogn eller Bye forefundne Hingster, og hvor mange af dem ere blevne udsøgte til Bedækningsbrug.

4) For endelig at forekomme den Skade, som af uduelige Hesteskiærere maatte kunne foraarsages, forbyder Forordningens 18de § enhver, som ikke enten er forsynet med Beviis fra Veterinairskolen om sin Duelighed, eller af vedkommende Amtmand dertil er beskikket, at befatte sig med at skiære Heste eller andre Kreature, under 2 Rdrs. Mulkt

for

for ethvert Kreatur, som af en saadan Uberettiget er skaaret, og paalægger Amtmændene, hvor der findes Mangel paa duelige Hesteskiærere, at foranstalte saadanne antagne, og, om fornødent gieres, oplærte hos en anden duelig Hesteskiærer eller paa Veterinairskolen i Kiøbenhavn. Hvor derimod nogen findes, som fra Veterinairskolen har Beviis om sin Duelighed, maa ingen nye Hesteskiærer antages. Til ydermere Forvisning om, at ingen Uberettiget skal befatte sig med Hesteskiæringen, skal i de nysommeldte aarlige Fortegnelser over Hingsternes Antal paa de Steder, som ligge i Fælledskab, tillige anføres, hvilke Hesteskiærere man paa ethvert saadant Sted betiener sig af a).

§. 186.

Ogsaa til Faareavlens Forbedring har Regieringen i den seneste Tid søgt at bidrage. Saaledes holdes paa Friderichsborg Amt et Skæferie af Spanske Vædre og Faar for Kongel. Regning, af hvilket Kongen ved Resolution af 28 Mart. 1800 har tilladt at Vædre og Faar maae, til en forbedret Faareavls Udbredelse i Landet, paa visse Vilkaar afgives.

§. 187.

III. De Foranstaltninger, som Lovgiverne have truffet til at afværge smitsomme Sygdommes Udbredelse iblant Kreature, have fornemmelig Hensyn til de for Hestene farlige Sygdomme, Skab og Snive, samt til den undertiden iblant Hornqvæget sig udbredende

a) §. 17.

dende farlige og smitsomme Sygdom, som er bekiendt under Navn af Qvægsyge. I øvrigt er, for at udbrede en bedre og grundigere Maade at helbrede Kreaturenes Sygdomme i Almindelighed, end den forhen brugte blot empiriske, oprettet en Veterinairskole i Kiøbenhavn.

A. Lovens 5 B. 12 Kap. 7de Art. tillader dem, paa hvis Grund skabede Heste indkomme (saaledes har Plakaten af 8 Dec. 1779 fortolket Lovens Udtryk), uden Paatale at dræbe dem; hvilket sidstmeldte Plakat ligeledes har udstrakt til Heste, som ere befængte med Snive, dog med den nøiere Bestemmelse, der uden Tvivl ogsaa bør gielde i Henseende til skabede Heste, at det skal meldes til Øvrigheden, hvis Sag det er at foranstalte Hestene dræbte og dybt i Jorden nedgravede. For saadanne ihielslagne Heste nyder da sammes Eier ingen Godtgiørelse b).

B. De Foranstaltninger, som af Regieringen ere blevne trufne til at standse den farlige Sygdom, som trende Gange i dette Aarhundrede, nemlig 1745 til 1747, 1762, og 1775 til 1779, har yttret sig imellem Hornqvæget i vort Fædreland, og som er bekiendt under Navn af Qvægsyge, ere vel alle ved Plakaten af 21 Octob. 1785 indtil videre ophævede; men da i Følge samme Plakat det, som Forordningerne af 30 Nov. 1778 og 28 Apr. 1779 samt flere i den Tid udkomne Anordninger desangaaende have foreskrevet, skal, saasnart denne Sygdom igien maatte yttre sig, enten i nogen af Kongens Lande, eller i nogen udenlands Provints, som staaer i Handelsforbindelse med samme, igien være i fuld Kraft, og disse altsaa i en

b) See videre Pl. af 24 Sept. 1777.

i en vis Maade kunne ansees endnu som gieldende, saa maa heraf uddrages det Vigtigste, som til Qvægsygens Forebyggelse og Standsning er foranstaltet, hvorved jeg dog troer, at jeg alene bør opholde mig ved disse Forordningers almindelige Grundsætninger, overladende til enhver, som behøver at vide mere derom, i Forordningerne selv at efterlæse deres meget i Detail gaaende Forskrifter.

1) Det er enhver ei alene Øvrigheds personens, men endog Toldbetients Pligt, som erholder nogen tilforladelig Underretning om Sygens Udbrydelse enten i nogen af Kongens Stater, eller i nogen af de Lande, som staae i Handelsforbindelse med samme, strax at melde saadant for vedkommende Overøvrighed, Stiftamtmanden, hvor Kiøbstæderne endnu staae under ham, og Amtmændene paa Landet. Disses Pligt er det da igien at bekiendtgiøre saadant i deres Stift eller Amt, at giøre Indberetning derom til den i Anledning af Qvægsygen anordnede bestandige Commission, og ligeledes derom at underrette de øvrige Stiftamtmænd, som have at bekiendtgiøre det, enhver i sit Stift og Amt, og ved Communication til de øvrige Amtmænd i Stiftet at foranledige Bekiendtgiørelsen i samtlige Amter c).

2) Saasnart Qvægsygen yttrer sig nogensteds inden Rigets Grændser, er det dens Pligt, paa hvis Qvæg den yttrer sig, strax, under Mulkt af 50 Rigsdaler, saafremt han herimod forseer sig, at anmelde det for den nærmest boende Rettens Betient, som, naar han med tvende tiltagne kyndige

c) Pl. af 21 Oct. 1785 §. 1.

dige Mænd ved Undersøgelse har befundet, at det virkelig er den almindelige smitsomme Sygdom, som paa Qvæget har yttret sig, strax ved expresse Bud, som Eieren eller Beboeren af Stedet er pligtig at skaffe, skal indberette det til Amtmanden, eller Stiftamtmanden, om det er i en Kiøbstæd, som staaer under ham; denne igien til den i Anledning af Qvægsygen anordnede Commission o. s. v. d). Kiendemærkerne paa Qvægsygen findes anførte i et Bilag til Forordningen af 30 Nov. 1778.

3) Saasnart tilforladelig Efterretning haves om, at Qvægsygen yttrer sig nogensteds enten indenlands eller udenlands, maa aldeles intet fra et saadant Sted til Skibs indføres til noget Sted i Kongens Lande, med mindre det befængte Sted er en Kiøb- eller Handelsstad e).

Fra et befængt Handelssted maae aldeles ikke til Skibs indføres Hornqvæg eller andre levende Kreature, Heste alene undtagne, ligesom ei heller Huder, Foring og andre i sidstmeldte Forordnings §. 4 benævnte Ting, hvoraf Sygdommens Udbredelse kunde befrygtes, eller hvad i saadanne Ting maatte være indpakket. Dog bliver Qvægs Udførelse fra Jylland under visse Forsigtigheds-regler tilladt f).

Derimod maae vel andre Vare indføres, naar Skipperen medbringer Øvrighedens Attest paa det

d) Pl. 21 Oct. 1785. For. 30 Nov. 1778 Kap. 2. §. 1. jevnf. Pl. 29 Nov. 1780.

e) Forordn. 28 Apr. 1779 §. 3.

f) Jevnf. For. 30 Nov. 1778 Kap. 1. §. 2.

det Sted, hvorfra han er udgaaet eller underveis har været i Land, om, at han og hans Folk ikke i de sidste 6 Uger enten have været i noget Huus, hvor sygt Qvæg findes, eller havt Omgang med Folk, som ere blevne brugte til sygt Qvægs Røgtning g).

Dog maae end ikke Uld, Hør og andre i Forordningens 6te § benævnte, vel ikke saa farlige anseete, som de i §. 4 anførte, men dog anstikkelige Vare, indføres, uden Attest fra vedkommende Øvrighed: at Afsenderen for samme edeligen har erklæret, at bemeldte Vare ikke ere komne fra eller igiennem noget befængt Sted.

Om de Attester, hvormed Skippere, som paa en Tid, naar Sygen yttrer sig, seile fra et Sted til andet i de Kongelige Lande, eller komme fra fremmede Søesteder, som ikke høre til nogen Provints, maae forsyne sig, og hvad ellers i saa Tilfælde er af dem, saavelsom Toldbetienterne og vedkommende Øvrigheder, at iagttage, kan mere sees i bemeldte Forordnings §§. 1, 2 og 7-11.

Hvad Indførselen til Lands angaaer, da maae, i Følge Forordningen af 30 Nov. 1778 Kap. 1. §. 1, ei alene de i den nysanførte Forordning af 28 Apr. 1779, dens 4de §, men ei engang de i dens 6te § anførte Vare fra et befængt Sted til Lands indføres. Hertil bør vedkommende Amtmænd og Stiftamtmænd strax føie fornøden Anstalt, uden at oppebie Ordres fra Collegierne.

4) Saa-

g) Forordn. af 28 Apr. 1779 §. 5.

4) Saasnart Sygdommen yttrer sig i nogen Bye eller enkelt Gaard, skal vedkommende Rettens Betient foranstalte ei alene det syge Qvæg, men og det, som findes i samme Gaard, og ikke allerede har igiennemgaaet Sygdommen, samt til Beviis herfor er brændt med det i Forordningen befalede Mærke, efterat det først er taxeret, nedslaget og nedgravet h). Indtræffer Sygdommen paa en Tid, naar Qvæget er paa Marken, skilles det syge Qvæg fra det friske, og indsættes paa et afsondret Sted, hvor det ihielslaaes og nedgraves i). Med Nedslagningen fortfares, saafremt Sygdommen udbreder sig i Byen, indtil Rentekammeret foranstalter, at dermed skal ophøres k). Naar Sygdommen yttrer sig paa flere Steder i et og samme Amt eller Stift, saa at det Haab forsvinder, at see samme standset ved saadan Udrydning, ophøres med Nedslagningen, dog ikke førend Kongen derom giver bestemt Befaling l).

5) Al ikke ganske fornøden Communication med det befængte Sted ophæves. Til den Ende udsættes Poster af Bønder, og, naar disse ikke kan tilstrække, af Militaire, som endog, hvor det ansees fornødent, forsynes med skarpt ladt Gevær m). Tegn opreises for at advare enhver, ikke at komme det befængte Sted nær, Landeveiene blive, om det er mueligt, forlagte, og paa de smaae Øer optages alle de Baade, som Indbyggerne ikke uomgængeligen behøve til Lotsning

h) Forordn. 30 Nov. 1778 Kap. 2. §. 1, 2 og 10.
i) Kap. 3. §. 1. k) Kap. 2. §. 4. l) Kap. 4. §. 1.
m) Kap. 2. §. 3 og 8. Pl. 5 Mart. 1779.

ning eller til deres Nærings Fortsættelse ved Fiskerie, og opsættes et Sted paa Landet i Forvaring, efterat Aarer og Roer ere dem fratagne n).

6) Efterat Qvæget er nedslaget, renses det befængte Sted paa den i et Forordningen vedføiet Bilag foreskrevne Maade, og Sperringen vedvarer 6 Uger i det mindste efterat Sygen er ophørt o).

7) Paa den Tid Sygdommen hersker, maa intet Qvæg føres fra een Bye til en anden, eller fra et eenligt Sted til andet Sted eller Bye, med mindre det er forsynet med vedkommende Underøvrigheds Attest om, at paa det Sted, det kommer fra, intet Spor findes til Qvægsyge. Qvægmarkeder maae da ei heller holdes uden særdeles Tilladelse p).

8) De Stykker af ovenmeldte Forordning, som paa det Sted, hvor Sygdommen yttrer sig, kunne passe og bør iværksættes, skal i det Herred, som det befængte Sted henhører under, saa længe Sygen vedvarer, hver Søndag læses af Prækestolen q).

9) Dem, hvis Qvæg formedelst Qvægsygen bliver ihielslaget, tilstaaes en vis Godtgiørelse i Forhold til det ihielslagne Qvægs ved Taxation ansatte Værdie, som forestkydes af den Kongelige Kasse, men derefter tilligemed de øvrige med Hensyn til Qvægsygens Hemmelse af samme foreskudte Udgivter lignes paa det contribuerende Hartkorn, saavelsom og paa Lehnenes privilege-

Q 2 rede

n) Kap. 1. §. 4 og 5. o) Kap. 2. §. 6 og 7.
p) Kap. 1. §. 6 og 7. q) Kap. 4. §. 6.

rede og det beneficerede Hartkorn, ligesom og en Deel af disse Udgivter lignes paa Hovedgaardene og Kiøbstæderne i Forhold til det Qvægs Antal, som sammesteds holdes. For Hovedgaardene er Paalægget bestemt til 6 Skill. for hvert Høved. Dem, som lide Skade ved Qvægsygen, tilstaaes desuden et vist Afslag i deres Skatter, mere eller mindre efter Skadens Størrelse, hvilken Skattefriheds Beløb ligeledes kommer i Betragtning ved Ligningen til Erstatning for den Kongel. Kasse r).

C. For at indføre og udbrede en bedre Maade at helbrede Dyrenes Sygdomme er en saa kaldet Veterinairskole i Aaret 1773 oprettet i Kiøbenhavn, hvis Fundation under 23 Jul. 1777 er offentligen bekiendtgiort. Ved denne Anstalt, som har sin egen Direction, og hvorved paa nærværende Tid tvende ordentlige Lærere foruden andre Betiente ere ansatte, gives offentlig Underviisning til alle og enhver i Dyrelæge-Videnskaben. De, som ved denne Skole ere udlærte, og med sammes Beviis herom forsynede, maae efter Fundationens 8de § nedsætte sig som Dyrelæger eller Kuursmedde. Derimod maa efter sammes 9de § ingen, være sig Smed eller anden, besátte sig med enten Beslag eller Hestekuur, som ikke enten ved Skolen er oplært eller i det mindste der overhørt, og med Beviis om sin Duelighed forsynet. Af Skolens Beslagmester gives tillige Underviisning i den rette Maade at beslaae Heste.

Efter senere Foranstaltninger skal fra hvert Amt i begge Riger indsendes een eller flere Personer til at oplæres ved Veterinairskolen, og Bekostningerne paa disse

r) Forordn. af 20 Sept. 1780.

disse Personers Underholdning lignes paa og udredes af de Distrikter, hvorfra de ere indsendte.

§. 188.

Foruden det af Lovgivelsen Qvæg angaaende, som nys er anført, gives der endnu et Par Anordninger, som ikke vel kunne henføres under nogen af de trende Synspunkter, fra hvilke det øvrige derom anordnede hidtil er bleven betragtet, og hvorom derfor her maa handles særskilt.

I. For at forekomme det i Svang gaaende Tyverie, som efter dets Beskaffenhed vanskelig er at opdage, at Man og Haler afskiæres de paa Marken gaaende Heste, er ved Forordningen af 3 Aug. 1787 befalet: at ingen maa sælge eller kiøbe Hestehaar, Haler eller Man, uden dermed følger lovlig Attest, hvorledes samme Haar ere tilveiebragte. Til den Ende befaler Forordningen: 1) at enhver, som lader sine egne Heste Man eller Hale afskiære, skal melde det for Øvrigheden, Byefogderne eller Politiemesterne i Kiøbstæderne og Herreds- eller Birkefogderne paa Landet, som uden Betaling skal afgive Attest, at de i samme beskrevne Haar ere Reqvirenterne tilhørende, og saaledes frit kunne sælges. 2) Hvo, som uden saadan Attest falbyder, sælger eller kiøber Hestehaar, straffes med en Mulkt af 2 til 20 Rdr. efter Omstændighederne. Naar Hale eller Man ulovligen er afskaaret anden Mands Heste, og Haar af samme Farve findes i nogen Mands Værge, som ikke kan vise sin Adkomst dertil, bliver denne at ansee som den, der paa ulovlig Maade har afskaaret samme.

II. For deels at afværge ubehagelig Lugt og Sygdomme, som paa Marken henliggende forraadnende Kreature kunne udbrede, deels at Eierne maatte anvende saadanne Kreatures Huder dem til Fordeel, har Forordningen af 31 Jan. 1794 søgt at udrydde den hist og her blandt Landalmuen herskende Fordom, at det skulde være et vanærende Arbeide at tage Huderne af Heste og Qvæg, som døe af Sygdomme eller andre tilfældige Aarsager, efterat det samme forgieves var bleven forsøgt ved Forordningerne af 21 Mart. 1685 og 11 Sept. 1739. Ovenmeldte Forordning har til den Ende

1) befalet enhver Landboe, hvis Qvæg eller Heste saaledes døe, at lade inden 24 Timers Forløb Huden aftage, og Kroppen, for saavidt den ei anvendes til Føde eller andet nyttigt Brug, 2 Alen dybt paa Marken nedgrave, under Mulkt af 4 Rdr., og desuden 2 Mk. daglig indtil Kreaturet vorder nedgravet s).

2) Fastsat Straf for Tienestetyende, som vægre sig ved at være deres Husbond heri behielpelige, nemlig, naar nogen, efterat Husbonden selv i tvende Naboers Overværelse har lagt Haand paa Kreaturet og advaret dem om den Straf, som vil følge paa deres Overhørighed, ikke desto mindre nægter at efterkomme det Befalede, første Gang Fængsel paa Vand og Brød i 4 Dage, anden Gang een Maaneds Arbeide i Forbedringshuset, tredie Gang dobbelt saa længe, o. s. fr. For den Naboe, som i dette Tilfælde undslaaer sig for at medfølge, fastsættes en Mulkt af 1 Rdr. t).

3) For=

s) Forordn. §. 1. t) §. 2.

3) Forbudet at haane eller ilde omtale nogen, fordi han herudi har efterkommet Forordningens Bydende, under Straf af 4 Rdrs. Mulkt og offentlig Afbigt for Retten, eller, i Mangel af dette sidste, at sættes i Gabestokken u).

4) Endeligen paalagt saavel Sognefogden som Oldermanden i hver Bye hermed at have Indseende, og at anmelde de Forseelser, som herimod begaaes, den første for Egnens Politiemester, den sidstmeldte for Sognefogden, under Mulkt af 5, og, om det skeer oftere, 10 Rdr. Tredie Gang afsættes tillige Sognefogden fra sin Tieneste v).

19. Kapitel.

Om Skovbrug.

§. 189.

Den Opmærksomhed, som Christian den Femtes Danske Lov, saavelsom de ældre Love, hvoraf den er taget, har skiænket Skovbruget, strækker sig egentlig ikkun til at sikkre dem, som eie Skov med fuldkommen og udeelt Eiendomsret, frie Raadighed over samme, og til den Ende at betage enhver anden Leilighed til at benytte sig af Skov, dens virkelige Eier, eller hans Medeiere eller Efterkommere til Skade. Saaledes

1) søger Loven at ophæve alt Skovfælledskab, og forbyder til den Ende i 5. 10. 24 Art. w) al Hugst i deslige fælles Skove, under samme Straf, som er

u) Forordn. §. 3. v) §. 4.

w) Jevnf. Chr. 3. Reces af 1558 Art. 30.

er fastsat for den, som hugger i en Skov, hvori han ingen Deel haver, altsaa efter Lovens 6. 17. 27 Tyvsstraf, hvilken Straf dog ved Forordningen af 26 Jan. 1733 Art. 3. er forandret til Forbrydelse af den fælles Skovlod, der dog ikke synes at finde Sted for enhver Hugst i en fælles Skov i Almindelighed, men alene, naar Skoven bruges utilbørligen, eller, som det kaldes, forhugges. Enhver Lodtagen i en fælles Skov er efter foranførte Lovens Artikel berettiget til ved Retten at søge Forbryderen, og Forordningen paalægger største Lodseier at have Indseende med, at de fælles Skove ei forhugges.

Anm. Maaskee ere dog Forordningens Ord saaledes at forstaae, at Skovloddens Forbrydelse ikkun er anvendelig paa den største Lodseier, naar han forsømmer det ham paalagte Opsyn med de øvrige Lodseiere. I saa Fald maatte vel foranførte Lovens Artikel endnu ansees gieldende, dog med den Forandring, at de i Forordningens 1ste Art. bestemte Bøder kom i Stedet for Tyvsstraf efter Loven, og at end ikke disse kunde anvendes for enhver Hugst i Almindelighed, men ikkun naar nogen forhugger Skoven sine Medlodseiere til Skade. I øvrigt synes saavel Loven som Forordningen ikkun at tale om saadanne fælles Skove, hvori ingen veed sin bestemte Andeel.

2) Vel tillader L. 5. 10. 18 Skovreebning, ligesom Markreebning, eller at enhver maa faae undersøgt, om han har den Anpart af Skov, som ham

efter

efter hans Gaards Skyldsætning tilkommer, men den paafølgende 19de Art. befaler derhos, at, naar Skov eengang lovligen er udskiftet, maa ingen videre Forandring i den saaledes foretagne Deling uden Vedkommendes Minde finde Sted. At hermed imidlertid ikke er formeent at dele en saadan uddeelt Skovlod i mindre Dele, følger af Tingens Natur, og er i Loven selv udtrykkeligen tillagt.

Anm. Hvorvidt i øvrigt saadan Reebning nu, efterat den Tingenes Forfatning, som fandt Sted paa den Tid, Loven blev givet, er forandret, maatte kunne finde Sted, derom see mere ved Materien om Reebning i Almindelighed. En Følge af Reebningens Hensigt, at tildele enhver hvad ham med Rette tilkommer, er Lovens Bud i foranførte 18de Art., at, naar nogen ved saadan Reebning erholder Skov, som af forrige Besidder er forhugget, og derimod maa afgive vel fredet Skov, bør denne af hiin derfor gives billig Godtgiørelse.

3) En Følge af Eiendomsretten er det, at ingen maa benytte sig af anden Mands Skov, ved at indsætte Sviin paa samme uden Eierens Minde. De Sviin, som Eieren tillader at indsætte, blive derfor brændte med et vedtaget Mærke, og Eieren er efter Lovens 5. 10. 22 berettiget til at optage ethvert Sviin, som uden saadant Mærke i hans Skov forefindes, og, om det ikke inden 3 Dage indløses, at beholde samme. Den Betaling, som af Svinenes Eiere erlægges til Sko-

vens Eier for Tilladelse til at lade Sviinene gaae i Skoven, kaldes Oldengield x).

4) En Følge af Eiendomsretten er det fremdeles, at Fæstebonde ikke maa hugge i den hans Gaard tilliggende Skov uden Udviisning y); men uden for den forhen angivne almindelige Grundsætning og de eneste positive i Loven selv indeholdte og umiddelbar til Skovopelskning sigtende Bestemmelser ere Lovens Bud i 3. 13. 18 og 22, som paalægge Fæstebønder, i ethvert Træes Sted, som dem udvises, igien at sætte 6 af samme Slags, og desuden aarligen at sætte 10 Pile og et vist Antal Frugttræer; Bud, hvis Overholdelse imidlertid, uden for de Kongelige Godser, ene beroer paa Jorddrottens Godtbefindende, og hvis Udførelse uden Tvivl maa have havt sine Vanskeligheder, da Virkningen heraf, skiønt det samme tildeels ved senere Forordninger er bleven igientaget, har været ubetydelig z).

5) Fremdeles vil Loven, at ingen maa misbruge sin indskrænkede Eiendomsret, sine Medeiere eller Efterkommere til Skade. Saaledes

a. har en Præst efter Lovens 2. 12. 1 og 2 ikkun Rettighed til fri Olden og fornøden Ildebrændsel af de hans Kald tilhørende Skove; ja han er, om han har en Annexgaard, end ikke berettiget til, paa saadan Maade at nyde godt af dens Skov, med mindre der ingen Skov er til Hoved-Præstegaarden, og han staaer i Henseende til

Hugst

x) Jf. Forordningerne af 24 Sept. 1672 og 14 Apr. 1694.

y) L. 3. 13. 1 og 2.

z) Jf. Forordn. af 26 Jan. 1733 §. 20.

Hugst i samme, som det synes, under Kirkepatronens Opsyn. Mere herom i næste §.

b. Ligeledes staaer en Selveierbonde efter Lovens 3. 12. 3, i Henseende til Hugst i sin Skov, under Tilsyn af Herlighedseieren, og kan ved at forhugge samme forbryde sin Eiendomsret.

6) Endelig har Loven værnet for Eiendomsrettens Sikkerhed ved Strafs Fastsættelse for ulovlige Indgreb i samme, og ved at give Eieren Magt i Hænder at tilbagedrive dem. Saaledes

a. sætter Loven Tyvsstraf for den, som hugger i anden Mands Skov, eller ulovligen borttager Tømmer af samme, eller flaaer Barken af Egetræer a).

b. Tre Marks Bøder samt Forbrydelse af Heste og Vogn for den, som endog ikkun borttager nedblæste Grene eller Vindfælder, som ikke ere ham udviiste b).

c. Tillader Skovens Eier at anholde Skovtyven, og ustraffet at fratage ham det, som han ulovligen vil bortføre, naar det kan skee, førend han kommer paa den almindelige Vei c).

§. 190.

See vi paa det Virkelige, det er at sige, ikke blot paa Lovens Bogstav, men paa det, som af samme bliver overholdt og kan overholdes, saa er den senere Lovgivelse Skovbruget vedkommende, for saavidt den angaaer Skovene uden for de Kongelige Domæner, ikke synderligen afveget fra den foran angivne almindelige Grund-

a) L. 6. 17. 25-27. b) ibid. Art. 28.
c) L. 6. 15. 15.

Grundsætning, som Danske Lov synes at have fulgt i denne Henseende.

Den vigtigste Afvigelse fra denne Grundsætning er, at man ei alene end mere har indskrænket de Personers Raadighed over Skoven, som, fordi de ikkun for Embedstid eller med en ufuldkommen Eiendomsret ere i Besiddelse af samme, kunne have Anledning til at misbruge den; (thi dette kan endog, for saavidt Medeierne og Efterkommerne angaaer, ansees som Omsorg for Eiendomsrettens Hævdelse) men at man endog har paalagt enhver Skoveier, som ikke tillige eier en priviligeret Sædegaard, lignende Indskrænkninger, ventelig i den Forudsætning, at disse Selveiere, fordi deres Skov i Forhold til Sædegaardseiernes i Almindelighed ikke er af stor Betydenhed, ligesom ei heller deres Formue, lettere kunde fristes til, uden Omsorg for Efterslægten, blot at see paa det nærværende Øieblikś Fordele. Imidlertid stadfæster uden Tvivl Erfaring, at selv denne Indskrænkning af Eiendomsretten, hvis Overholdelse er vanskelig, neppe har havt synderlig Virkning. De øvrige i Forordningen af 26 Jan. 1733, hvori bemeldte senere Lovgivelse fornemmeligen indeholdes, til Skovenes Fredning og Opelskning givne Forskrifter synes ikke at have nogen synderlig praktisk Nytte; thi

1) vel befaler Forordningen af 26 Jan. 1733 §. 3, ligesom den ældre Skovforordning af 21 Jan. 1710, alle dem, som eie eller besidde Jordegods i Skovegnen, ved deres Fæstebønders Hielp, som forpligtes til at giøre det dertil fornødne Arbeide, at indhegne og frede saadanne Stykker Jord, hvor ung Skov af sig selv opvoxer, og aarligen for Overjægermesteren ved Jagt- og Skov-

Sessionen med Tingsvidne at bevise, hvorledes saadanne indtagne Stykker befindes i Indhegning og Fremvert. Men, som denne Befaling i sig selv er ubestemt, saa bortfalder og nu, da Skovsessioner ingensteds holdes uden for de Kongelige Godser i Siælland, og Skovvæsenets Bestyrelse ikke længere henhører til Overjægermester-Embedets Pligter, det her anordnede Opsyn med sammes Overholdelse, og altsaa er denne Befaling, om den end nogensinde maatte være bleven overholdt, i det mindste paa nærværende Tid uden al Virkning. Selv Bøndernes Forpligtelse med Arbeide at bidrage til deslige til Fredning indtagne Skovstykkers Indhegning, for saavidt der nemlig er Spørgsmaal om andet eller mere Hegningsarbeide, end dem i Følge Hoverieforening eller Commissariernes Bestemmelse tilkommer, synes, efter de senere Anordninger, Hoveriets Bestemmelse angaaende, nu at bortfalde d).

Anm. Den i Forordningen af 21 Jan. 1710 §. 2 indeholdte Befaling om Skov-Saaening og Plantning blev ved den af 1733 §. 5 forandret til en Opmuntring og Løvte om Kongelig Naade for dem, som herved udmærkede sig. Virkningen heraf har uden Tvivl været, om muligt, endnu mindre end af hiin Befaling om Skovs Indhegning.

2) Hvad Forordningen af 1733 §. 9 foreskriver angaaende uringede Sviin, som optages i Skovene, m. m., maa ved Forordningen af 29 Oct. 1794 ansees at være aldeles forandret og anderledes

d) See Instr. for Hoverie-Commissarierne af 5 Jun. 1795.

ledes bestemt; see sidstmeldte Forordnings Indl. samt §. 32. 2 c og 46.

3) Den Befaling, som i Forordningen af 1733 §. 15 gives Jordegodseiere, ved Udviisning at forskaane de Træer, som ere dygtige til Skibs- eller Bygningstømmer, og ingen frugtbærende Træer at udvise, saa længe der ere forfurnede Træer forhaanden, o. s. v., er ligeledes, for saavidt det ingen er paalagt som Pligt, at paasee sammes Overholdelse, ei heller Straf er fastsat for Overtrædelsen, saa længe saadant ikke gaaer saa vidt, at der kan siges, at Skov nedhugges for Fode, uden lovlig Virkning.

4) Den Befaling, som indeholdes i Skovforordningen af 1733 §. 20, ligesom den i Forordningen af 1710 samt Forordningen af 17 Aug. 1695, om Steengierders og levende Gierders Sætning, hvis Jagttagelse desuden uden for de Kongelige Godser, efter førstmeldte Forordning, syntes at beroe paa vedkommende Jordegodseieres eget Godtbefindende, maa uden Tvivl ligeledes ved Forordningen af 29 Oct. 1794 §. 1, 3 og 16 ansees at være forandret; jevnf. samme Forordnings Indledning.

Derimod ere, saavidt jeg kan skiønne, de eneste i Forordningen af 1733 indeholdte til private Skoves Fredning sigtende Bestemmelser, som ikke af Eiendomsrettens Hævdelse kunne udledes, og endnu ere af praktisk Nytte, følgende, som vi allerede forhen have berørt:

1) At Forordningens §. 38 forbyder Enhver, som ikke eier en komplet Sædegaard i samme Provints,

hvor

hvor han eier Skov e), i saadan Skov at hugge anderledes end til egen og hans Fæstebønders Fornødenhed, men ikke til Salg, under 500 Rdrs. Mulkt, hvoraf det Halve tilfalder Qvæsthuset, det Halve Angiveren, naar Hugsten er skeet i Skov, som henhører under en ukomplet Sædegaard; men hører Skoven til en enkelt Bondegaard eller anden Gaard, der ei er Sædegaard, saa er Straffen: første og anden Gang dobbelt saa meget i Mulkt, som Forordningens 1ste § fastsætter for ulovlig Skovhugst i Almindelighed, men tredie Gang skal Forseelsen straffes efter Loven, ventelig altsaa efter 6. 17. 27 med Tyvsstraf f).

Anm. Det kunde vel synes tvivlsomt, om ikke §. 38 var at forstaae om Hugst til Salg i Almindelighed i de ukomplette Sædegaarde tilliggende Skove, enten Eieren af samme tilhørte komplet Sædegaard andensteds i samme Provints, eller ikke. Imidlertid troer jeg, at selve Forordningens Udtryk: "maa hugge i sine Skove," da det ellers rigtigere maatte hedde: i de Gaarden tilliggende Skove, i Forbindelse med den Regel, at man, naar det gielder om Straffe og Indskrænkninger i Eiendomsretten, bør helde til den mildere Fortolkning, saavelsom med den forhen angivne formodentlige Grund til denne Eiendomsrettens Indskrænkning, maa lede til den Mening af Forordningen, som her er fremsat. Aarsagen til Forskiellen i Straf-

e) Jevnf. §. 34. f) §. 34.

Straffen, naar Hugsten skeer i en til en ukomplet Sædegaard henhørende Skov, og naar den skeer i en Bondegaards eller Strøegodses Skov, maa uden Tvivl søges i, at Hugsten i første Tilfælde forudsættes at være betydeligere, og mere ansees at være en Forbrydelse imod det Offentlige; hvorimod den i sidste Tilfælde, da Loven foruden Sædegaarde og derunder hørende Bøndergods ingen anden Jordeiendom synes at antage, end Selveierbøndergods og enkelte faa Fæstebøndergaarde eller saa kaldet Strøegods, der deels besiddes med ufuldkommen Eiendomsret, deels gemeenlig, om endog ei i anden Henseende, dog med Hensyn til Jagten, laae i Fælledskab med andet Gods, mere ansees som et Indgreb i tredie Mands Rettigheder. I det mindste synes den for tredie Gang igientagne Forbrydelse i Forordningens 34te § fastsatte Straf ikke anvendelig, hvor ingen tredie Mands Ret ved Hugsten krænkes.

2) Proprietairer, helst de, til hvis Skove Kongen er Reluitionsret forbeholden (saadanne gives nu neppe nogen mere), forbydes i Forordningens 39te § at omhugge deres Skove for Fode og ødelægge samme, under Trusel, i modsat Fald at vorde tiltalte af Generalfiskalen som Kongens Mandaters modvillige Overtrædere.

I øvrigt har Forordningen, for saavidt den vedkommer private Skove, ikkun deels skiærpet, deels anderledes bestemt hvad, saaledes som forhen er anført, i Loven til Eiendomsrettens Hævdelse er foreskrevet.

skrevet. Foruden det, som forhen ved næstforegaaende §s 1ste No. er anmærket om Hugst i fælles Skove, har saaledes

A. Forordningens 41de § nøiere bestemt og udvidet det i Lovens 5. 10. 22 indeholdte Forbud mod Sviins Indsættelse i anden Mands Skov derhen, at end ikke de i en fælles Skov Lodtagne maae indsætte flere Sviin paa samme, end dem hver især for deres Andeel i Skoven efter lovlig Syn og Taxation kan tilkomme, under Mulkt af 3 Rdr. for hvert Sviin, som de mere indsætte, ei heller paa deres Andeel indtage Sviin for Fæstebønder, hvis Husbonder selv eie Skov, eller for ringere Oldengield end 24 Skill. for hvert Sviin, under Straf at have alt det Aars Oldengield forbrudt til næste Hospital.

B. Ligeledes har Forordningens 35te § nøiere bestemt og udvidet Lovens Forskrift i 2. 22. 1 og 2 om Præsternes Ret til de deres Kald tilliggende Skove saaledes, at de i Henseende til Brugen af Skoven staae under Kirkepatronens Opsyn, og ikke uden hans Udviisning maae hugge i samme, under Straf, om de herimod forsee sig, at bøde halvt saa meget, som om de vare befundne i anden ulovlig Skovhugst. Dog tilstaaer Forordningen dem ei alene, som Loven, Ret til Ildebrændsel, men og til Bygnings- og Hiultømmer samt Gierdsel til Fornedenhed, ligesom det og synes klart af Forordningen, at Kirkepatronen ikkun har Tilsyn med Skoven, men ingen Ret til eget Brug at hugge i samme. Hvad der gielder om Præstegaardes Skove,

for saavidt at der ikke maa hugges i samme uden til Vedkommendes egen Fornødenhed, gielder ligeledes om alle til andre offentlige Embeder eller Stiftelser henlagte Skove g).

C. I Umyndiges Skove maa efter Forordningens 37te § ikke hugges uden til den Umyndiges egen og hans Fæstebønders Fornødenhed, under 100 Rdrs. Mulkt for hver Gang herimod forsees, som tilfalder den Umyndige.

D. Selveierbønders Rettighed til Hugst i deres Skove har Forordningens 34te § bestemt til Ret at hugge i samme til egen og deres underhavende Bønders Brug og Fornødenhed; og fastsat Straffen for denne Indskrænknings Overtrædelse, første og anden Gang til halv saa stor en Mulkt, som i Forordningens 1ste § er fastsat for ulovlig Skovhugst i Almindelighed, men igientages Forseelsen tredie Gang, straffes den efter Loven, altsaa vel med Tyvsstraf efter 6. 17. 25, eller maaskee med Eiendomsrettens Forbrydelse efter 3. 12. 3.

E. Den ved Loven fastsatte Straf for ulovlig Skovhugst er ved Forordningens 1ste § forandret til visse Bøder, i Forhold til det Borttagnes Værdie, som i Mangel af Betaling affsones med Fængsel paa Vand og Brød, Arbeide i Fæstningen eller anden korporlig Straf h).

F. Til ulovlig Skovhugsts Opdagelse tillader Forordningens 31te §, at der, naar noget om Nattetid bortføres af Skoven, maa skee Randsagelse ved

g) §. 35 og 36.
h) Jf. Forordn. af 6 Dec. 1743.

ved Skovfogden og tvende tiltagne Mænd paa de Steder, hvor det Borttagne formodes at kunne være henført. Og, naar da ved saadan Randsagelse forefindes noget Træe, som formodes at være ulovligen borttaget af Skoven, maa den, som det findes hos, vise sin Hiemmel ɔ: bevise, hvor han har faaet det fra, eller lide derfor som for anden ulovlig Skovhugst.

G. Lovens Forskrift i 6. 17. 28 er ved Forordningens 32te § nøiere bestemt og forklaret, saaledes at Forbrydelse af Hest og Vogn finder Sted, om end den Uvedkommende, som findes med samme i Skoven eller uden for alfar Vei i samme, ikke endnu har paataget Læs; ligesom og den, der findes med Øxe eller Saug i anden Mands Skov, paa samme Maade forbryder hvad han har med at fare. Derimod er den i foranførte Lovens Artikel for den, som borttager Vindfælder, fastsatte Straf ved Forordningen forandret til en Mulkt i). Hvo, som ved slig Leilighed modsætter sig Skovbetienterne, maa, om han derved faaer Skade, tage Skade for Hiemgield, og er desuden vilkaarlig Straf undergiven.

H. For Barkens Afflaaening af Egetræer, saavelsom for Tømmers Borttagelse af Skoven, synes derimod Lovens 6. 17. 25 og 26, for saavidt samme fastsætte Tyvsstraf for disse Forseelser, endnu at være gieldende k). Ilds Paasætning paa Skoven, saavelsom anden modvillig og forsætligen samme tilføiet Beskadigelse, skal lige-

 ledes

i) Jevnf. Forordningens §. 1.
k) Jevnf. Ds. §. 32.

ledes i Følge nysmeldte Forordningens 32te § straffes efter Loven l).

I. Til samme Øiemeed forbyder nysmeldte §. 32 i Forordn. af 1733 Barks Indførelse til Kiøbstæderne, naar ikke Attest fra vedkommende Skoveier, eller Overførster paa de Kongelige Godser, medfølger, at den, som indfører saadant, paa lovlig Maade er kommen dertil, og paalægger Consumtionsbetienterne hermed at have Indseende. Dette er ligeledes udstrakt til Brændeveed og Kul ved Plakaten af 19 Apr. 1786, som nærmere foreskriver, hvorledes med Anholdelsen skal forholdes m).

De øvrige Forskrifter, som Forordningen af 1733 indeholder, angaae egentlig og nærmest de Kongelige Skove, og ere saaledes ikke anvendelige paa private Skove, uden for saavidt disses Eiere maatte finde sammes Overholdelse sig til Fordeel, i hvilket Fald de for deres Fæstebønder saavelsom deres Skovbetiente og andre sig paa deres Godser opholdende Personer blive til Regel. See saaledes §. 2, 3, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13 o. s. v.

§. 191.

For saavidt imidlertid de Kongelige Skove angaaer er nysmeldte Forordning ophævet ved en senere af 18 Apr. 1781, i hvilken de for de Kongelige Skoves og Tørvemosers Behandling endnu gieldende Regler indeholdes. Denne Forordnings Indhold er deels oekono-

l) Jevnf. L. 6. 19. 1.

m) Jf. Generaltoldkammer-Circulaire af 3 Jun. og Rentekammer-Circul. af 29 Jul. 1786.

oekonomisk, for saavidt den tilkiendegiver Kongens Villie om hans Skoves Fredning, Opelskning og Anvendelse, og fastsætter Regler for de høiere og ringere Skovbetientes Forhold; deels, for saavidt den nemlig bestemmer Straffe for ulovlig Skovhugst eller andre Forbrydelser i de Kongelige Skove, eller med Hensyn til sammes Tarv foreskriver et og andet, som alle og enhver, der boe i Nærheden af bemeldte Skove, bør at vide og rette sig efter, er dens Indhold juridisk. Kun i denne sidste Henseende vedkommer den os her.

I. Om Skovtyverier, samt andre Forbrydelser og Uordener ved Skovene, handler Forordningens tredie Afdeling. De her omhandlede Forbrydelser kunne henferes til følgende Hovedklasser:

1) Ulovlig Hugst i Skovene.
2) Tyverie af skovet Veed eller andre deslige Ting, hvis Borttagelse er let, men Opdagelse er vanskelig.
3) Modvillig Beskadigelse af Skoven eller af enkelte Træer i samme, eller paa Veie og andre offentlige Steder, saavelsom af Skovenes Indhegninger.
4) Forsømmelse af det Opsyn med Skovene eller andre til Skovenes Fredning sigtende Forpligtelser, som Bønder og andre i eller ved de Kongelige Skove sig opholdende Personer ved Fæste- eller Forpagtnings-Contrakter have paadraget sig.
5) Endelig har og Forordningen under Straf forbudet adskillige deels uforsigtige, deels i sig selv ligegyldige Handlinger, men som dog kunde være af skadelige Følger for Skovene.

§. 192.

1) For ulovlig Hugst, være sig af friske eller fortørrede Træer, saavelsom af Vindfælder, Grene af Træer, samt Eller og andre deslige Træearter, som henregnes til Underskov, fastsætter

a. Forordningens 25de §, naar Forseelsen begaaes første Gang, Mulkter, som ere forskiellige i Forhold til det Borttagnes Værdie, hvilken Værdie desforuden bør erstattes efter den ved næstforegaaende 24de § fastsatte Taxt.

b. For anden Gang begaaet Forbrydelse fastsætter Forordningens 26de § dobbelt saa høi Mulkt, som i den næstforegaaende § er fastsat for lige Forbrydelse, naar den begaaes første Gang.

c. Hvo, som derimod tredie Gang befindes i ulovlig Skovhugst, skal efter nysnævnte 26de § arbeide i Jern i Fæstningen, om det er et Mandsfolk, og i Tugthuset, om det er et Fruentimmer, saaledes at den Skyldige dømmes til 3 Dages Arbeide for hver Mark Danske, som han eller hun skulde have bødet, i Fald Forseelsen var begaaet første Gang.

d. Bøder for første eller anden Gang begaaet Forbrydelse, som den Skyldige ikke formaaer at betale, skal efter Forordningens 27de § affsones med vist bestemt Arbeide til Skovvæsenets Nytte efter Dommerens Kiendelse. Den, som er saa skrøbelig, at han ikke paa saadan Maade kan affsone Bøderne, straffes med Halsjern eller Fiedlen, militaire Forbrydere med en passende militair Straf, og de, som efterlade det dem saaledes paalagte Arbeide til Skovvæsenets Nytte,

maae

maae i dets Sted arbeide i Fæstningen, een Dag for hver Mark, som de skulde have betalt i Bøder.

e. For Skovtyverie, som begaaes paa Søndage eller Helligdage, fastsætter Forordningens 34te § Tyvsstraf; ventelig, fordi Opdagelsen paa de Dage, da intet Arbeide foretages i Skovene, er mere vanskelig.

f. Ligeledes skiærpes Straffen, naar den Skyldige er en Kongelig Embedsmand, i hvilket Tilfælde den Skyldige, om han ikke er Skov- eller Jagtbetient, efter §. 28 første Gang skal bøde dobbelt saa meget, som naar Forbrydelsen var skeet af en anden; anden Gang straffes med Tabet af et halvt Aars Embeds-Indkomst, og tredie Gang have Embedet selv forbrudt, hvilken Straf endogsaa finder Sted, om end den Skyldige ikke selv har begaaet, men ikkun befordret ulovlig Skovhugst. Er derimod den Skyldige en Skov- eller Jagtbetient, er Straffen, naar en Saadan befindes at have begaaet eller været Medvider i ulovlig Hugst, endog for første Gang begaaet Forseelse, Embedets Forbrydelse n).

g. For den Skov- eller Jagtbetient, som dølger noget Skovtyverie, fastsætter §. 30, naar sligt skeer af Medlidenhed eller Overtalelse, første Gang dobbelte Skovbøder, anden Gang Tabet af et halvt Aars Løn, og tredie Gang Embedets Forbrydelse; men, om han har ladet sig underkiøbe dertil, er Embedet strax forbrudt.

R 4 §. 193.

n) Forordn. §. 29.

§. 193.

2) For dem, som stiæle skovet Veed, Materialier til Indhegning, eller Lede, Laase, Hængsler eller deslige (ventelig let bortførlige Ting), fastsætter Forordningens 40de § Tyvsstraf efter Loven, og vil, at i dette Tilfælde de Skyldige skulle søges for deres Værneting, i Stedet for at andre Skovforbrydelser i Følge Forordningen, der dog, som vi siden faae at see, herudi ved senere Anordning er forandret, skulde paakiendes af Skovsessionen. Aarsagen til at Lovgiveren har fastsat anden og større Straf for de nysnævnte og af lige Beskaffenhed med dem værende Tings ulovlige Borttagelse, end for ulovlig Skovhugst, maa uden Tvivl søges i, at disse Tings Borttagelse er lettere, og Opdagelsen af den begaaede Forbrydelse vanskeligere end ved sidstnævnte Forbrydelse, og at derfor Lovgiveren ikke har villet, at den Formildelse i Straffen, som finder Sted for ulovlig Skovhugst fremfor for andet Tyverie, og hvis Grund uden Tvivl maa søges i den større Fristelse, som omkringboende Bønder ere udsatte for at giøre sig skyldige i en Forbrydelse, som Nøden og Leiligheden undertiden maa undskylde, skulde udstrækkes til Borttagelsen af de nysnævnte Ting, til hvis Hævdelse for Tyvehaand man har anseet Vedblivelsen af Lovens Straf fornøden.

§. 194.

3) Om Skoves og Træers modvillige Beskadigelse handle Forordningens 33 og 34 samt 46de §§, og om Hegnets Beskadigelse §. 36.

a. Hvo,

a. Hvo, som forsætlig sætter Ild paa Skov eller Tervemose, skal arbeide 10 Aar i Jern, og, saavidt hans Formue tilstrækker, betale Skaden o).

Anm. Det synes altsaa at være en Anomalie, at den, som satte Ild paa en privat Mands Skov, endnu efter For. af 26 Jan. 1733 §. 32, jevnført med L. 6. 19. 1, skulde dømmes til at miste sit Liv og brændes. Domstolene kunde imidlertid neppe undgaae at dømme saaledes.

b. For Barks Afrivning af Træer fastsætter §. 33 en Mulkt af 48 Skill. til 10 Rdr., efter Skadens Beskaffenhed; dog, er denne saa stor, at hele Træet gaaer ud derover, straffes den Skyldige som for ulovlig Skovhugst efter §. 24-26.

c. Men for Træers Afhugning eller Beskadigelse, som ere plantede i Alleer ved Landeveien, eller paa andre offentlige Steder, saavelsom for Borttagelse eller Beskadigelse af Træer, Buske eller Lyng paa Flyvesanden, fastsætter §. 34 Tyvsstraf.

d. For dem, som ved at klyve over eller paa anden Maade beskadige Indhegningerne om de Kongelige Skove, fastsætter §. 36, foruden Skadens Istandsættelse, en Mulkt af 2 Rdr. For dem, som oprive eller fordærve Plantningen paa Digerne, 2 Rdr. for hver Plante, de fordærve. Men de, som af Ondskab eller Ryggesløshed fordærve Indhegningerne, skulde efter samme § straffes med en Maaneds Fæstningsarbeide, og betale

o) Forordn. §. 46.

betale Istandsættelsen. Dog er denne Straf ved en senere Plakat af 15 Mart. 1784 forandret til en Mulkt af 6 Rdr. for modvillig Beskadigelse af Indhegningerne om de Kongelige Skove i Almindelighed, og 10 Rdr. i Særdeleshed for Rækværkets Beskadigelse om Jægersborg Dyrehauge, hvilke Mulkter vel for første Gang begaaet Forbrydelse kunne afsones med Arbeide til Forstvæsenets Nytte, men anden Gang ikke uden med Fæstnings- eller Spindehuus-Arbeide.

§. 195.

4) Til den Klasse af Skovforbrydelser, hvorved nogen forsømmer det Opsyn med de Kongelige Skove, eller de andre Forpligtelser i Henseende til samme, som han ved Contrakt har paadraget sig, henføres:

a. Efter Forordningens 31te § skal de, som eie Grunden eller ere berettigede til Græsningen paa saadanne Steder, hvor Kongen har sig Skov forbeholden, indestaae for samme, og derfor, naar noget bliver borttaget af Skoven, og de ei kunne angive Gierningsmanden, ei alene betale det Borttagnes Værdie, men og tillige aflægge Eed, at de ikke have været deelagtige eller Medvidere i Gierningen, eller, i Mangel deraf, ansees som de, der selv have begaaet Skovtyverie; hvilket ligeledes gielder om Forpagtere af de Kongelige Ladegaarde og Vænger, naar de ikke ved Contrakt udtrykkeligen ere blevne fritagne derfor.

b. Naar

b. Naar nogen, hvis Pligt det er at hegne for en Kongelig Skov, forsømmer saadant, og ikke strax efter Advarsel istandsætter det manglende Hegn, er det efter §. 37 vedkommende Skovbetientes Pligt, at besørge Arbeidet giort for hans Regning, og han maa desuden betale den Skade, som desformedelst maatte være skeet, samt Optagningspenge for de Kreature, som derved maatte være indkomne i Skoven.

c. Som en Følge af Bøndernes Stilling som Fæstere eller Hoveriepligtige maa det end videre ansees, at de, efter Forordningens 41de §, naar de føre Veed til de Kongelige Slotte eller andensteds, een for alle og alle for een, saa mange som kiøre i een Reise, maae være ansvarlige for at aflevere hvad de have modtaget. Bliver noget underveis bortstiaalet, saa forholdes dermed som med Tyverie af skovet Veed, nemlig at den Skyldige søges for sit Værneting til Tyvsstrafs Undgieldelse efter Loven.

d. Ligesaa er det en Følge af Bøndernes Fæstepligter, at de ikke maa sælge det dem udviiste Ege-Bygningstømmer, under Straf at bøde dets dobbelte Værdie p).

§. 196.

5) Til den femte Klasse af Skovforbrydelser, nemlig de deels uforsigtige, deels i og for sig ligegyldige Handlinger, som Lovgiveren, med Hensyn til sine Skoves Fredning, under Straf har forbudet, henføres:

a. Naar

p) Forordn. §. 44.

a. Naar nogen Uvedkommende uden lovligt Ærinde eller Tilladelse lader sig finde i Kongens indelukte Skove, helst naar hans Forhold tillige giør ham mistænkt for dermed at have havt ulovlige Hensigter. Saaledes forbyder Forordningens 35te § alle og enhver at komme i Kongens indelukte Skove, Jægersborg Dyrehauge undtagen, eller hvor alfar Vei løber igiennem saadanne Skove, at lade sig finde uden for samme, naar de ikke der have lovligt Ærinde, eller sær Tilladelse at komme der, eller af vedkommende Skovbetiente, som i saa Fald selv maae indestaae for, at intet Ulovligt foretages, der ere indladte, under Mulkt af 16 Skill., hvilken Mulkt endog forhøies til 1 Rdr., naar en saadan Uvedkommende fører Øxe eller Saug eller Arbeidsvogn med sig, om ham end ellers intet Ulovligt kan overbevises.

b. Hvorvidt det, som i Forordningens 38 og 39 §§ er foreskrevet angaaende uringede Sviin, som findes paa de Kongens Skove tilgrændsende Marker og Overdreve, saavelsom om Ufred i bemeldte Skove af andre Kreature, maa ved Forordningen af 29 Oct. 1794, efter denne Forordnings Indledning, for saavidt det ikke i samme udtrykkeligen er igientaget, ansees at være ophævet eller anderledes bestemt, kunde, da Forordn. af 18 Apr. 1781 er en speciel Lov for de Kongelige Skove, være Tvivl underkastet. Hvor Spørgsmaal er om Strafs Fastsættelse for Forbrydelser, synes imidlertid den i criminelle Tilfælde antagne Regel, at man i Tvivlsmaals Fald

bør

bør antage den mildere Fortolkning, at lede til den bekræftende Mening. For saavidt derimod det allerede i 18de Kap. omtalte Forbud imod Geder, saavelsom den fastsatte Taxt for Plantningens Beskadigelse, 32 Sk. for hver Plante, angaaer, hvorom intet findes talt i Forordningen af 29 Octob. 1794, synes i det mindste disse §§s vedvarende Gyldighed at maatte antages.

c. Til Skovenes Besparelse sigte de i Forordningens 42 og 58 §§ indeholdte Forbud for Benderne paa de Kongelige Godser, at afhænde det dem udviiste Gavntømmer til Kiøbstæderne eller til Folk paa Landet, som ikke bruge Bondeavling, eller at brænde saadant dem udviist enten Gavntømmer eller Stavre og Gierdsel til Kul, under Mulkt af 32 Skill. for hvert Læs, eller 1 Rdr. for hver Favn, som de saaledes afhænde eller forbruge. Den modsatte Tilladelse kunde nemlig letteligen give Anledning til, at større Udviisning blev forlangt, end Fornødenhed udkrævede. Samme Aarsag ligger ligeledes til Grund for følgende Bestemmelser:

d. At det er paalagt Bønderne paa de Kongelige Godser, naar de ville afhænde Brænde eller Fagotter, som ere dem udviiste eller som de have tilkiøbt sig, at forsyne sig med Følgeseddel fra Skovriderne, §. 43; at det saavel i samme § som i en senere Plakat af 29 Apr. 1786 er Consumtionsbetienterne paalagt, at anholde alt det Veed, Kul eller Bark, som uden saadan Følgeseddel fra vedkommende Skovridere eller Gods-

Godseiere til Kiøbstæderne indkommer, hvorom vi allerede have talt i §. 190; og at det ligeledes i nysmeldte 43de § i Forordn. af 1781 er forbudet enhver paa Landet Boende, som ikke driver Bondeavling, uden saadan Følgeseddel at kiøbe Veed eller Kul eller Bark af Bønderne paa de Kongelige Godser, under Mulkt af 64 Sk. for hvert Læs, eller 2 Rdr. for hver Favn, og for Bark hvad den er værd; hvorforuden det Kiøbte maa gives tilbage eller dets Værdie efter Taxation, saafremt det befindes at være bortstiaalet. Ligesaa skal og den, som kiøber Ege-Bygningstømmer af Fæstebønder paa de Kongelige Godser, efter §. 44 bøde dets dobbelte Værdie.

e. At det er Skovbetienterne aldeles forbudet at sælge Veed, Kul eller deslige, om de end kunne bevise at være lovligen komne til det Solgte, under 10 Rdrs. Mulkt for hver Gang, og ligeledes forbudet alle og enhver at kiøbe deslige Ting af dem, under Straf at bøde saaledes, som efter §. 43 nys er anført om dem, som kiøbe saadant uden Hiemmel af Bønderne q).

f. At det er forbudet at bebinde Tørv- eller Hælæs med Riis, under Mulkt af 16 Sk., som tilfalder Consumtionsbetienterne i Kiøbstæderne, eller andre, som anholde deslige Læs r).

g. At Kulmiler maa, efter §. 57, ikke findes paa 300 Alen nær nogen af de Kongelige Skove.

h. At ingen Kulmile maa, under 2 Rdrs. Mulkt, dækkes eller tændes forinden saadant er anmeldt for

q) Forordn. §. 45. r) §. 49.

for Skovrideren, som af Vedkommende skal lade sig giøre Rede for, hvorfra de have al den Veed, som er indlagt i Milen, samt paasee, at deriblant ikke findes saadant, som ei maa brændes til Kul, saasom Gavntømmer, Stavre eller Gierdsel s), og give Vedkommende Følgeseddel paa saa mange Tønder Kul, som han kan skiønne, at deraf kan udkomme t). Den Skovbetient, som uden saadan Besigtigelse tillader nogen at brænde en Kulmile, eller selv tager Deel i Kulbrænding, skal bøde 10 Rdr. u).

i. For uforsigtig Brug af Ild i eller nær ved Skoven eller Tørvemoser, skal efter §. 46 bødes 1 Rdr., og Skaden erstattes, om nogen derved opkommer.

k. Hvo, som opdæmmer Vand saaledes, at Skoven eller dens Indhegning derved tager Skade, skal betale samme efter Taxation, og desuden bøde fra 5 til 50 Rdr. efter Skadens Betydelighed v).

l. For Skiæls Forrykkelse i Skovene, naar det skeer af Uagtsomhed og uden Hensigt at bedrage, skal bødes fra 1 til 5 Rdr. efter Omstændighederne og Forseelsens Beskaffenhed, men forsætlig Skiælflytning straffes efter Loven x).

Anm. For alle de i Forordningen ommeldte Forbrydelser straffes Børn, naar de heri giøre sig skyldige, med legemlig Straf efter Omstændighederne og deres Alder, men Forældre eller andre voxne Folk, som have været Aarsag

s) See forhen Litr. c. t) Forordn. §. 58 og 59.
u) Forordn. §. 59 og 61. v) §. 47. x) §. 48.

Aarsag i eller givet Anledning til saadan Børnenes Forseelse, straffes desuden, som om de selv havde begaaet den y).

§. 197.

Angaaende Processens Form i disse Sager anmærkes:

1) At vel skulde, efter Forordningen af 18 Apr. 1781 §. 93 og 94, de Sager, som angaae Forbrydelser imod denne Forordning, for saavidt ikke for disse var fastsat Tyvsstraf eller Voldsbøder z), i hvilket Tilfælde de henhørte under almindelig Rettergang, paakiendes af Skovsessionen æ), hvis Domme dog, naar nogen var dømt i mere end 30 Rdrs. Bøder, og ikke selv erklærede sig tilfreds med Dommen, skulde indsendes til Rentekammeret, og, naar de angik Fæstningsarbeide eller Embeds Forbrydelse, forestilles Kongen, forinden de exeqveredes; men dette er ved Plakaten af 6 Junii 1788 saaledes forandret, at Skovsessionen nu er betaget den dømmende Myndighed, saa at de, som have giort sig skyldige i Forbrydelser imod Skovforordningen, skal søges for deres ordentlige Værneting ö). Dog ere, for saavidt Processens Form i disse Sager angaaer, ved samme Plakat giorte adskillige Undtagelser fra den almindelige Rettergang. Saaledes

a. byder Plakatens 2den §, at naar nogen angives, enten af en Skovbetient eller anden Person, under

y) Forordn. §. 50. z) §. 51. æ) Jevnf. §. 92.
ö) Pl. §. 1.

under Eeds Tilbud, at have begaaet nogen Forseelse imod Skovforordningen, og der er Kiendsgierning for den angivne Forseelse, skal den Anklagede, om han benægter Gierningen, af Dommeren paalægges at værge sig med sin Eed. Vil han det ikke, saa tilstædes det Angiveren at giøre Sigtelseseed, og den Saggivne fældes derefter som skyldig.

b. Tillader §. 3, at flere for adskillige Forseelser angivne Personer maae, til Rettergangens Forkortelse og Omkostningernes Formindskelse, indkaldes ved eet Stævnemaal, og for saavidt de tilstaae det, de ere anklagede for, under eet dømmes; men, naar nogen Paagieldendes Benægtelse giør Bevisers Førelse fornøden, skal Sagen imod enhver særskilt forfølges. Tillige byder den, at Forhører saavel over Parter som Vidner skal holdes som i Politiesager, men Domssagerne behandles i den ordentlige Form.

c. Alle deslige Sager skal efter Plakatens 4de § føres paa ustemplet Papiir. Dog tilstaaes Rettens Betiente de ellers lovlige Rettens Gebyhrer i disse, som i andre Sager.

d. Underrettens Domme indstævnes, for saavidt Paaanke for høiere Ret kan finde Sted, umiddelbar til Høieste Ret a).

2) Af Bøderne tilfalder Angiveren, om han ikke er Skovbetient, den halve Deel, men, om han er Skovbetient, ikkun en Trediedeel, saaledes at Angiverens Andeel beregnes af de Bøder, som den

a) Plak. af 6 Junii 1788 §. 5.

den Skyldige skulde have betalt for første Gang begaaet Forbrydelse, om denne end, fordi Forseelsen er igientaget, maa erlægge høiere Bøder; hvorimod og Angiveren erholder sin Andeel af Forstkassen, som det øvrige af Bøderne tilfalder, udbetalt, om end Bøderne med Arbeide affsones af den Skyldige. Angiveren kan forlange sit Navn fortiet, og den, som aabenbarer en saadan skiult Angiver, skal bøde 30 Rdr. b).

3) Udpantning for Bøderne, hvis disse ikke inden fire Uger efterat Underrettens Dom er forkyndt for den Skyldige, betales, ei heller for Høiesteret af ham paaankes, skeer ved Skovrideren med tvende tiltagne Mænd c). Men efter en Høiesterets Dom kan uden Tvivl Udpantningen strax foretages.

4) Naar noget befindes at være borttaget i Skoven, og Gierningsmanden ikke vides, er Skovfogden berettiget til med tvende tiltagne Mænd at randsage, hvor han kan have Formodning, at det Borttagne findes. Og den, som da noget Mistænkeligt findes hos, skal vise sin Hiemmel, eller være Tiltale underkastet og bøde derfor d). Samme Ret have de, som efter §. 31 ere pligtige at indestaae for nogen Kongelig Skov, og dem skal til saadan Randsagelse gives Hielp af Skovbetienterne.

5) Hvo, som ved denne eller andre Leligheder modsætter sig Skovbetienterne i deres Embeders Udøvelse, maa

b) Forordn. 18 Apr. 1781 §. 54 og 55.
c) Samme For. §. 95. jevnf. Pl. 6 Jun. 1788.
d) §. 32.

maa tage Skade for Hiemgield, om disse nødes til at bruge Magten, og tiltales desuden til at bøde Voldsbøder eller anden Strafs Lidelse efter Forseelsens Beskaffenhed e).

6) Hvorvidt Forordningen af 23 Apr. 1781 er gieldende for Bornholm, derom see bemeldte Forordnings §. 99 og 100. Paa dette Land synes endnu Skovforbrydelser at skulle paakiendes af Skovsessionen f).

§. 198.

II. Til de Forskrifter i Forordningen af 18 Apr. 1781, som ikke angaae Straf for Forbrydelser, men som dog ere af den Beskaffenhed, at de i Nærheden Boende bør at vide dem, for at rette sig derefter, henføre vi:

1) Den Forpligtelse, som §. 3 paalægger Bønderne og andre Jordbrugere paa de Kongelige Godser, til hvis Gaarde Kongen er Eiendoms- eller Herlighedsret forbeholden, aarligen at sætte en vis Strækning Steengierde eller levende Gierde; en Forpligtelse, som opmuntres ved Præmiers Udsættelse for dem, som sætte mere end dem paaligger, og indskiærpes ved Mulkter, som de Forsømmelige paadrage sig. Om Fæstebøndernes Pileplantning, der paa samme Maade opmuntres og indskiærpes, see §. 68, 69 og 70.

2) At Enhver, som har erholdt noget udviist af de Kongelige Skove, skal besørge det bortført af Skoven inden 15 Martii, under Mulkt af 24 Sk.

e) Forordn. 18 Apr. 1781 §. 51.

f) Jf. Indledningen til Plakaten af 6 Jun. 1788.

for hver Favn, og inden 15 April, om han ei vil have det aldeles forbrudt, samt at intet maa bortføres, forinden vedkommende Oppebørselsbetients Beviis er foreviist Skovrideren, at derfor er betalt hvad betales skal, under Mulkt af 1 Rdr. for Favnen g). Om Udviisningspenge see §. 19.

3) Hvorledes med Træers Fældning skal forholdes, som bliver til Regel for Vedkommende, naar samme udvises paa Roden, derom see §. 22.

20. Kapitel.

Om Jagt.

§. 199.

Ved Jagt i Almindelighed forstaaes Bemægtigelse af vilde Dyr. Om skadelige vilde Dyrs Bemægtigelse er allerede handlet i det 18de Kapitel. Her betragtes derfor ikkun Jagten som en landlig Næringsvei eller i det mindste Herlighed, og vi have altsaa ikkun at handle om Bemægtigelsen af de vilde Dyr, som for Nyttens Skyld eller til Fornøielse fredes. Disse kaldes med en almindelig Benævnelse Vildt, og inddeles i stort Vildt, hvortil regnes Hiorte og Hinder, og smaat Vildt: Daadyr, Raadyr, Harer og Fuglevildt. I en vis Henseende regnes dog, for saavidt Kongens Vildbane angaaer, ogsaa Daadyr til stort Vildt h).

Vore

g) Forordn. §. 15 og 23.

h) D. L. 5. 10. 35. jevnf. Art. 29. For. 18 Apr. 1732 §. 16. jevnf. §. 5.

Vore ældste Love have intet om Jagt, i det mindste ikke i den indskrænkede Forstand, vi her tage Ordet. Rimeligviis har Jagten i de ældste Tider enten været frie for Alle, eller i det mindste været anseet for en Grundeieren tilkommende Herlighed i). Formodentlig have Kongerne tilegnet sig en Slags Jagtrettighed, endog uden for deres egne Godser eller Domæner. Vissere er det, at Adelen, som den steeg i Vælde, har vidst at tilvende sig Jagten, som en adelig Herlighed, og derfra at udelukke Bønderne og Almuen i Almindelighed, det er alle dem, som ei henhørte til Adelstanden. Det første Exempel herpaa haves i de saa kaldte Lollands Vilkaar, der egentlig er en Slags Vedtægt, som den i Lolland boesatte Adel med Bispens og Kongens Høvedsmænds Minde i Christopher af Bayerns Tid giorde imellem sig Aar 1446. Heri hedder det: "End skal ingen Mand i Lolland jage efter Ræve. Og synderlige skal ingen Bonde eller Vorned bruge nogen Jagt, enten met Haregarn, met Miøhunde, eller met nogen Hunde, met Armbrøst, i Blæn eller Bersen, eller udi slig nogenhaande Jagt. Hvem der findes ved haver forbrudt det han haver at fare med, og dertil 3 Mark den, som Skov eier, og 3 Mark Kongen. Item skal ingen Mand have mere end een Hund — hvo som flere Hunde haver være ugild" o. s. v. k). At Kongerne have undertiden øvet Jagtrettighed uden for deres Godser, sluttes af deres Haandfæstninger, hvori Adelen har søgt derfra at afholde dem. Saaledes hedder det allerede i Valdemar Erik-

i) See Kofod Anchers Lovhist. Tom. I. pag. 443 seqv. Sk. L. V. 21. IX. 21. XI. 5, 6, 7, 9.

k) See Hvitfeld IV D. p. 680.

sens Haandfæstning af 1326: Item Rex nulla Paarck sibi pro sua venacione usurpabit, nisi ea qvæ Paarck fuerunt tempore Regis Valdemari l). Og i Christian den 2dens og senere Kongers Haandfæstninger forbindes disse til, ei alene at afholde sig fra Jagt i Adelens Enemærke, men og i de Skove, hvor Kronen havde Fællig med Adelen, ei at bruge mere Jagt derudi, end Kronens Lod kunde taale. Dog forbeholdtes Kongen ene Ret at slaae stort Vildt i de fælles Skove paa Falster og Langeland m). Af den udelukkende Jagtrettighed, som Adelen havde erhvervet sig, fløde adskillige Forbud imod Jagt af andre Uvedkommende, som deels indeholdes i adskillige Tid efter anden fra Kong Hanses Tid af udkomne særdeles Anordninger, Jagten angaaende n), deels i de almindelige Love; jeg vil heraf ikkun anføre Christ. 3. Reces af 1558 Art. 67, hvor det hedder om Krybeskyttere, som skiøde Vildt, stort eller lidet, at det stod hver frit for, som dem kunde overkomme, at lade dem gribe og binde og føre dem til Tinge, og lade deres Øine udstinge, om de fandtes ved ferske Gierninger; og Art. 68, hvor det forbydes Provster, Præster, Herredsfogder, Borgere og Bønder, hvilke alle i Artikelens Overskrift betegnes med den almindelige Benævnelse: Almuesfolk, at holde Mynder eller Støvere, eller at lade skyde Dyr, store eller smaae. Hvo, som overbeviistes at giøre det, skulde straffes som for andet Tyverie. Endog de, som dulgte med andre, skulde lide samme Straf som

l) Lovhist. 2 D. p. 554.

m) See saaledes Frid. den 2dens Haandf. ved Jydske Lov Art. 6 og 7.

n) Lovhist. 1 D. p. 446.

som de, der giorde Gierningen. Og Christ. den 4des Reces af 1643, 2 B. Kap. 25, forbyder i Almindelighed enhver at jage, hvor han ikke er Lodseier, og regner alle dem til Krybeskyttere, som ødelægge Vildt, og dog ikke tiene som Skytter for Kost og Løn.

Anm. Endnu haardere var Christ. den 3dies ældre Reces af 1537. Efter dens 27de Kap. skulde enhver, som kunde overkomme Krybeskytter, have Magt til at stinge begge deres Oine ud, eller og hænge dem i det første Træe, "og ville Vi, lægger Kongen til, være hans fri Hiemler og Tilstander dertil, uden saa er, at han (Krybeskytten skyder paa sin Hiemmel" o. s. v. Videre befales Kongens Embedsmænd at agte paa, at Borgere eller Kiøbstædmænd ikke skyde eller slaae Dyr, store eller smaae, eller Harer, samt at ingen Provster, Herredsfogder, Ridefogder eller Bønder holde Mynder eller Støvere, eller lade skyde Dyr, store eller smaae, under Livs, Hals og Godses Fortabelse. Fandtes og nogle at dølge med hinanden, skulde de lide lige Straf med dem, som giorde Gierningen o).

§. 200.

Det, der paa nærværende Tid gielder som Lov for Jagten i Danmark, maa fornemmelig søges i D. L. 5. 10. 25-41 og Forordningen af 18 Apr. 1732. Efter disse nu gieldende Jagtlove betragtes al Jagt i Danmark som et Regale, der altsaa, for saavidt sam-

o) Krags Hist. 2 D. p. 76.

me ikke ved udtrykkelig Lov eller Benaadning er visse Personer overdraget, endnu er Kongen forbeholden p). For saavidt Jagten af Kongen er overladt ikke blot ved særdeles Bevillinger enkelte Embedsmænd til deres personlige Fornøielse, men visse Klasser af Jordegodseiere, ansees den at være en Grunden vedhæftende Herlighed q). Heraf synes at flyde:

1) At ingen maa forfølge et opjaget Dyr ind paa anden Mands Grund, eller der, hvor den Jagende ingen Rettighed har til Jagten som Lodseier i Fællig r).

2) At neppe nogen kan ansees berettiget til, uden for det i Forordn. af 13 Mai 1769 §. 2 bestemte Tilfælde, ved sin Eiendoms Afhændelse at forbeholde sig Jagten paa samme. Kongen maatte ellers derved kunne tabe den ham efter Forordningens 18de § paa Gods, som er i Uprivilegeredes Eie, forbeholdne Jagtrettighed; og ved den i førstmeldte Forordning giorte udtrykkelige Undtagelse bestyrkes Regelen i alle øvrige Tilfælde.

3) En Følge af at Jagten ene tilkommer Grundens Eier, maa det uden Tvivl og ansees, at Værge, naar han ei er fød Værge, og som saadan har Formodning for sig, at ville ramme sin Myndlings Gavn, ei maa jage paa dennes Gods s).

Jagten

p) Forordn. 18 Apr. 1732 Art. 18. For. 10 Aug. 1695 Art. 34.

q) For. 18 Apr. 1732 §. 1, jf. L. 5. 10. 25.

r) Samme For. §. 3, jf. L. Art. 27.

s) Samme For. §. 6.

Jagten er saaledes deels ganske, deels med visse større eller mindre Indskrænkninger, altsaa i større eller mindre Grad, overdraget:

1) Grever og Baroner i deres Lehne.
2) Adelen og lige med den privilegerede Personer, naar de eie komplette Sædegaarde.
3) Eierne af komplette Sædegaarde i Almindelighed, endskiønt de ikke ere af Adel, saavelsom og adelige og lige med dem privilegerede Personer, som eie ukomplette Sædegaarde
4) Eierne af andre større eller mindre Gaarde, hvis Marker ere for sig indhegnede.

§. 201.

I. Den høieste Grad af overdragen Jagtrettighed er den, som tilkommer Grever og Baroner efter deres Privilegier. Disse have nemlig uindskrænket Jagtrettighed at skyde saavel stort som smaat Vildt i deres Lehne, endog paa de Byers Marker, hvor de med andre ere lodtagne t). Den tilføiede Indskrænkning, at i sidste Fald den halve Deel af Sognet skulde ligge under Grevskabet eller Baroniet, maa uden Tvivl være at forstaae saaledes, at Kongen i modsat Fald vilde have sig den ved Privilegierne overdragne Jagtret, som ham paa saadanne Steder maatte have tilhørt, forbeholden; men i øvrigt maa uden Tvivl Grevernes og Baronernes Jagtret paa Fællig være at forstaae i Overeensstemmelse med de almindelige Love om Jagt paa Fællig, uden for saavidt at de ere berettigede til ogsaa at slaae stort Vildt.

t) Grev. Priv. Art. 12. Bar. Priv. Art. 11.

§. 202.

II. Adelige og lige med Adelen privilegerede Eiere af komplette Sædegaarde have Ret at jage og holde Skytte, ei alene i deres Enemærker ɔ: paa de Byers Marker, i hvilke de ere ene Lodseiere, hvor de nyde uindskrænket Jagtrettighed, og kunne saaledes slaae baade stort og smaat Vildt, men og paa deres Strøegods, som er i Fællig ɔ: paa de Byers Marker, hvor der foruden dem ere flere Lodseiere u). Dog er denne saa kaldte Jagt paa Fællig underkastet adskillige Indskrænkninger:

1) I Henseende til dens Object. Ingen (Grever og Baroner, som før er meldt, efter deres Privilegier undtagne) maa slaae stort Vildt, Hiorte eller Hinder, paa Fællig, under 1000 Lod Sølvs ɔ: 500 Rigsdalers Straf v).

2) I Henseende til de Personer, som maa udøve den. Endskiønt nemlig nysmeldte Forordningens 4de § i Almindelighed tilstaaer privilegerede Sædegaardseiere Jagtrettighed paa Fællig, saa fordrer dog samme Forordnings 2den §, at den, som vil udøve saadan Jagtrettighed, skal være Eier af en Gaard paa i det mindste 4 Tønder Hartkorn af den Bye, paa hvis Marker Jagten bruges. Dette blev ved de i Aarene 1758 til 1761 udkomne Forordninger om Fælledskabets Ophævelse forandret saaledes, at Jagt paa Fællig ikkun tilkommer den ellers til saadan Jagt Privilegerede, naar han eier 20 Tønder Hartkorn af Byen, eller, om ingen saa stor Lodseier er i Byen,

u) D. L. 5. 10. 28. For. 18 Apr. 1732 §. 4.
v) For. 18 Apr. 1732 §. 5. jf. D. L. 5. 10. 29.

i Byen, da den privilegerede Lodseier, som det meste Hartkorn tilhører. For saavidt denne Post angaaer, er den ellers ved Forordningen af 23 Apr. 1781 ophævede Forordning af 15 Mai 1761 ved en Plakat af 26 Jul. 1781 igien sat i Kraft.

3) I Henseende til Tiden, paa hvilken den maa udøves. Deels nemlig med Hensyn til Dyrenes Liggetid, deels for at skaane Sæden paa Marken, er al Jagt paa Fællig i Almindelighed forbudet fra 1ste Martii til 12te September, og Jagt efter Agerhøns i Særdeleshed fra 1ste Februarii til 12te Sept. w). Straffen for den, som herimod forseer sig, er, om den, som det giør, ellers til Fællesjagtens Udøvelse var berettiget, denne Rettigheds Forbrydelse, men for en Skytte 3 Aars Fæstningsstraf x). Til dette Forbuds Overholdelse er det end videre forbudet, i de anførte Maaneder at indføre noget Vildt i Kiøbstæderne, enten fra Landet eller fra fremmede Steder, undtagen alene i Kiøbenhavn, hvor dog i den Tid ikkun Bukkene af Daa- og Raavildt maae indføres, og det endda ikke uden at en Seddel fra den Proprietair, i hvis Enemærker den er skudt, eller hans Fuldmægtig, medfølger. De, som herimod forsee sig, skal efter Forordningens 28de § bøde samme Mulkter, som ved Forordningens 16de § for ulovlig Jagen i Kongens Vildbane ere fastsatte, og de, som ei have

w) Forordn. 18 Apr. 1732 §. 13. Pl. 6 Aug. 1744.

x) Jf. L. 5. 10. 33. Fyens Vedtægt af 1547 Kap. 7; see Krags Christ. 3. Hist. T. 2. p. 200.

have at betale med, straffes med 3 Aars Fæstningsarbeide y).

Anm. Til Kiøbenhavn maa til ingen Tid Vildt uden Attest fra den Proprietair, paa hvis Grund det er skudt, indføres z). Aarsagen er, at afværge Vildttyverie i Kongens Vildbane. Efter de anførte Rentekammer- og General-Toldkammer-Skrivelser synes denne Foranstaltning nu at være udstrakt til alle Kiøbstæder i Almindelighed.

4) I Henseende til Maaden, den udøves paa. Ingen nemlig, som til Jagt paa Fællig er berettiget, maa overdrage saadan sin Rettighed enten paa kort eller lang Tid til nogen anden, under Straf at have samme forbrudt, men maa udøve den enten selv eller ved en Skytte, som han under samme Straf maa give bestemt aarlig Løn, og ikke betale ham stykkeviis for hvad han skyder æ). Denne Skytte maa (ventelig til at forekomme, at ikke en Lodseier skal bruge Jagten paa Fællig til hans Medlodseieres Fornærmelse) ikke boe paa det fælles Fang, mindre der have Bondebrug ö). Han maa ei heller jage paa Fælliget uden at have paa sig et med Kongens Stempel forsynet Jagtskildt, og straffes, naar han uden saadant Skildt med Bøsse eller Jagt-

y) Jevnf. Rentekammer-Skrivelse af 22 Apr. 1780 og General-Toldkammer-Circulaire af 27 Mart. 1781.

z) Forordn. af 16 Jul. 1692.

æ) Forordn. af 18 Apr. 1732 §. 2, 8 og 14.

ö) Samme F. §. 7.

Jagthunde antræffes, som Krybeskytte, med 3 Aars Fæstningsarbeide a).

Anm. Den, som ikke har over 300 Tdr. Hartkorn Bondergods til sin Hovedgaard, maa ei holde mere end een Skytte b), ventelig for at desmindre Anledning skal gives til Vildtets Forsdelse.

5) Endelig er og Fællesjagten indskrænket i Henseende til Stedet, hvor den maa udøves. Det Streegods, Fællesjagten maa udøves paa, maa nemlig ikke ligge over 2 Mile fra Eierens Hovedgaard c); ligesom det og er en Følge af Udskiftningen, at paa alle for sig selv indhegnede Steder ingen fælles Jagt kan paastaaes af den eller dem, som til saadan Jagt paa samme Eiendom, før sammes Udskiftning og Indhegning, maatte have været berettigede d).

§. 203.

III. Adelige og lige med Adelen privilegerede Personer, som eie ukomplette Sædegaarde, saavelsom Eiere af komplette Sædegaarde, naar de ikke ere af Adel eller lige med Adelen privilegerede, have vel uindskrænket Jagtrettighed paa deres Enemærker ɔ: paa de Byers Marker, hvor de ere ene Lodseiere, men paa

a) Forordn. 18 Apr. 1732 §. 10. jf. L. 5. 10. 26, 30, 32 og 34. Christ. 4. Reces 2. 25. 2. Reskr. 31 Mart. 1676. For. 23 Jun. 1683 Art. 12. Christ. 3. Reces af 1558 Art. 68.

b) Forordn. 18 Apr. 1732 §. 4.

c) ibid.

d) Forordn. 18 Apr. 1781 §. 1.

paa Fællig, eller hvor der foruden dem ere andre Lodseiere, nyde de aldeles ingen Jagtfrihed e).

Spørgsmaal: om de have Ret til at holde Skytter? Vel synes nysanførte 4de § af Forordningen af 18 Apr. 1732 at betragte den Ret at holde Skytte, som en Forret for privilegerede Eiere af komplette Sædegaarde. Da imidlertid hverken den anførte § eller nogen anden Anordning indeholder noget udtrykkeligt Forbud for andre at holde Skytter, og ingen tredie Mands Rettighed derved kan siges at lide, saa skiønnes det ikke, at det kan ansees at være nogen, som til Jagt paa sine Enemærker er berettiget, formeent, om han vil, at holde Skytte. Men med Jagtskildt behøve saadanne Skytter, som ikkun bruges paa deres Husbondes særskilte Eiendom, ei at være forsynede. Vel muligt ogsaa, at Jagtskildtets Stempling med Kongens Stempel vilde af Overjægermesten blive deslige til Fællesjagten uberettigede Jorddrotter nægtet. Som Statsjægere maae de i det mindste ikke bruge deres Skytter f).

§. 204.

IV. Den fierde og mindste Grad af Jagtfrihed nyde de, som eie Enestegaarde, hvis Marker for sig selv ere indhegnede. Disse maa paa deres indhegnede Marker, naar samme ikke ligge i Kongens Vildbane ɔ: paa saadanne Steder, hvor Kongen har sig Jagten forbeholden, skyde Fugle og andet smaat Vildt (ventelig alt uden Hiorte og Hinder) g).

Anm.

e) Forordn. 18 Apr. 1732 §. 4. jf. L. 5. 10. 28.

f) Samme F. § 4. og 10. Pl. af 28 Aug. 1790.

g) Samme F. §. 18 og 20, jf. §. 5.

Anm. Spørgsmaal: om dette ogsaa kan være at forstaae om Præster og andre Embedsmænd, som for Embedstid eie eller besidde saadanne Gaarde, hvis Jorder for sig ere indhegnede? Efter Forordningens Bogstav ikke. Af Forordningen af 23 Apr. 1781 §. 1 er det imidlertid klart, at ingen Slags Jagtret af nogen tredie Mand kan paastaaes paa saadanne Eiendomme. Og, da de Indskrænkninger, som Brugen af beneficeret Eiendom ved Lovene er underkastet, ene have deres Grund i Lovgiverens Omsorg for, at ikke nu værende Besiddere skulde bruge Eiendommen deres Eftermænd i Embedet til Skade, hvilket ved saadan Jagtrettigheds Udøvelse ikke var at befrygte, saa synes ingen antagelig Grund at være til at nægte beneficerede Embedsmænd, hvis Embedsjorder for sig ere indhegnede, samme Jagtrettighed, som Eierne af Enestegaarde efter nysanførte § tilkommer h). Det samme synes ligeledes at maae gielde om udskiftede Selveierbønder, skiønt de ikke selv eie Herligheden til deres Gaarde, naar de kun ikke ere af de Selveierbonder, Forordningen af 13 Mai 1769 taler om, paa hvis Jorder Herlighedseieren har sig Jagtretten forbeholden, og kan udøve samme, endog efter Udskiftningen.

§. 205.

h) Forordn. af 18 Apr. 1781 §. 1. jf. Cancellie=Skrivelse af 23 Febr. 1788 og af 22 Jul. 1786. See foran §. 123. p. 431.

§. 205.

Kongen har sig saaledes endnu Jagten forbeholden:

1) Paa sine Domæner.

2) I sin Vildbane, det er: visse med Skælpæle betegnede Distrikter, hvor Kongen har sig Jagtrettighed forbeholden, skiønt inden sammes Grændser findes private Eiendomme, hvis Besiddere altsaa ingen Jagtret maae udøve i).

I det Virkelige falde nu disse to Ting sammen. Uden for Kiøbenhavns, Friderichsborg og Kronborg Amter, hvor Kongen har sine Domæner, har Kongen, saavidt vides, ingen Vildbane; men inden for disse Amters Grændser ligge enkelte private Eiendomme, hvis Besiddere paa samme, som i Vildbanen beliggende, ingen Jagt maae udøve.

Anm. Efter Forordningen af 23 Apr. 1781 §. 1 kunde det dog synes tvivlsomt, om de Kongelige Jagtbetientere ere berettigede at jage paa deslige private Eiendomme, naar de ere af al Fælledskab udskiftede og for sig indhegnede, skiønt Eierne selv ingen Jagt maae udøve. Paa de til Arvefæste overdragne Gaardes Jorder har Kongen ved Skiødernes 3die Post udtrykkeligen forbeholdt sig Jagtrettigheden. Dog er det efter samme Jagtbetienterne paalagt, ikke at jage paa saadanne Tider og Steder, naar og hvor det kunde geraade Eieren til Skade paa Korn- eller Kløversæd, eller paa de uslaaede Enge.

3) Paa

i) Forordn. 18 Apr. 1732 §. 18 og 20.

3) Paa Universitetets og andre offentlige Stiftelsers Gods samt Kiøbstædjorder, og alt Strøegods, som enten ikke er i til Jagten privilegerede Eieres Hænder, eller ligger længere end to Mile fra saadanne Eieres Hovedgaarde; dog Privilegeredes Jagtrettighed paa Fællig derved ubeskaaret k).

Anm. I Anledning af den ved Forordningen af 15 Mai 1761, jevnført med Plakaten af 26 Jul. 1781, i Fællesjagten giorte Indskrænkning, hvorefter samme ikkun tilkommer den privilegerede Lodseier, som eier 20 Tønder Hartkorn i en Bye, eller, naar ingen saa stor Lodseier gives i Byen, da den privilegerede Lodseier, som tillige eier det meste Hartkorn, er opkommet det Spørgsmaal, naar Jagtret paa Fællig for offentlige Stiftelsers Gods og det Strøegods, som er i Uprivilegeredes Eie, kan ansees at være Kongen forbeholden, om nemlig begge Slags kan sammenlægges, saaledes at Jagten tilkommer Kongen, naar det offentlige Stiftelser og det uprivilegerede Eiere tilhørende Gods tilsammenlagt udgiør enten 20 Tønder eller dog mere, eller i det mindste ligesaa meget, som det nogen privilegeret Lodseier i Byen tilhørende Hartkorn; eller om Jagten ikkun tilkommer Kongen, naar det offentlige Stiftelser tilhørende Gods for sig, eller Selveiernes Gods for sig udgiør 20 Tønder eller det

k) Forordn. af 18 Apr. 1732 §. 18.

det største Hartkorn i Byen, ja om endog flere Selveieres Hartkorn i den Henseende kan sammenlægges; eller Jagten ikkun tilkommer Kongen, naar en Selveier er den største Lodseier i Byen? Grunden til denne sidste Mening er, at man anseer Kongens Jagtret paa offentlige Stiftelsers Gods og den, som tilkommer ham paa uprivilegeret Strøegods eller Selveiergods, at beroe paa forskiellige Grunde, i det man betragter den første Rettighed som et Regale, den anden derimod ikkun som en Rettighed, hvilken Kongen udøver saalænge, indtil Godset kommer i en privilegeret Eiers Hænder, og paa Grund heraf end videre formener, at Kongens Jagtrettighed ikke kan strække sig videre, end den Mands nu hvilende Rettighed var, i hvis Sted den af Kongen udøves, om han var privilegeret. Paa disse Grunde synes den i enkelt Tilfælde givne Kongelige Resolution af 3 Dec. 1772 at være bygget, efter hvilken, jevnført med Rentekammerets Forklaring over samme i Skrivelse af 19 Sept. 1778 l), Kongen ikkun tilkommer Jagten, hvor det offentlige Gods enten er 20 Tønder eller og udgiør det største Hartkorn i Byen, og ingen anden privilegeret Lodseier har lige Hartkorn i samme Bye. Ligeledes tilkommer Kongen Jagten, naar en enkelt Selveier er største Lodseier i Byen. I Tilfælde, at en privilegeret Lodseier eier lige-

l) See Fogtmans Reskriptsamling VI D. 2 B.

ligesaa meget Hartkorn, som det, hvorfor Kongen udøver Jagten, er Spørgsmaalet uafgiort. Det Rigtigste synes, at Jagten da blev fælles for begge. Imidlertid er denne Kongelige Resolution ingensinde offentlig bekiendtgiort; den skal endog ved en senere af 1778 være bleven sat ud af Kraft, skiønt Spørgsmaalet ikke ved nogen anden, i det mindste ikke nogen offentlig bekiendtgiort, Kongelig Resolution er bleven anderledes afgiort. Saavidt vides, have i den senere Tid adskillige vedkommende Embedsmænd været af den Mening, at flere Selveieres Hartkorn kunde sammenlægges, saa at Kongen tilkom Jagten, hvor Selveier-Hartkornet tilsammentaget udgiorde 20 Tønder eller det største Hartkorn i Byen. Mig forekommer den i Resol. af 3 Dec. 1772 indeholdte Bestemmelse at flyde af For. af 15 Mai 1761 §. 3, og saaledes, om den end ei skulde kunne ansees for en gieldende Lov, dog at indeholde de gieldende Loves rigtigste Fortolkning.

§. 206.

Om Straffene for de med Hensyn til Vildtets Fredning paa de Steder, hvor fælles Jagt finder Sted, forbudne Handlinger har jeg allerede forhen havt Leilighed til at tale. Det staaer endnu tilbage at handle om Straf for uberettiget Jagen i Almindelighed saavelsom om adskillige andre til Vildtets Fredning i den Kongelige Vildbane og paa Privates Eiendomme under Straf forbudne Handlinger.

 1) For

1) For den, som i Kongens Vildbane eller paa de Steder, hvor Kongen har sig Jagten forbeholden, skyder eller hidser noget Vildt, fastsætter Forordningen af 18 April 1732 §. 16 og 18, jf. L. 5. 10. 35, naar den Skyldige er Husbond (det er, saavidt jeg skiønner, myndig Mand, sin egen Herre, i Modsætning til Tiener og Skytte, som den næstfølgende Artikel taler om), Mulkter i Forhold til det fældte Vildts Værdie, nemlig: for en Hiort 1000 Rdr.; for en Hind, et Daadyr, eller andet stort Vildt, 800 Rdr.; for et Raadyr 600 Rdr.; for en Hare 400 Rdr.; for Svaner, Giæs, Agerhøns og andre vilde Fugle (som Assessor Brorson ved dette Lovsteds Fortolkning uden Tvivl rigtig anmærker, for hvert Skud, som træffer de nævnte Fugle, ikke for hver Fugl) 200 Rdr. Desuden, lægger Loven og Forordningen til, skal den, som heri forseer sig, være forfalden i Kongens høieste Unaade. Dette vedkommer da ikke Dommerne. Den paabegyndte, skiønt ei fuldbyrdede Forbrydelse (delictum attentatum) maa uden Tvivl efter Bogstavens Strænghed straffes som om den virkelig var begaaet; Forordningen siger: skyder eller hidser.

2) For en Tiener eller Skytte, som uden sin Husbonds Vidende skyder eller ødelægger noget Vildt i Kongens Vildbane, fastsætter Forordningens 17de §, ligesom Lovens 5. 10. 36, Livsstraf. Den tillader tillige enhver, som kan overkomme saadan Krybeskytte, at gribe og binde ham, samt føre ham til Tinge; og lægger til, at denne, om han sætter sig til Modværge, og ham der-

over

over Ulempe foraarsages, maa tage Skade for Hiemgield. Samme Straf fastsætter Forordningens 19de §, naar flere Skytter (forstaae sig uden Tvivl med ladte Geværer) findes samlede i Kongens Vildbane, omendskiønt de intet have skudt. Uden for dette sidstommeldte Tilfælde kan Straffen altsaa ikke anvendes, som i det under No. 1 anførte, paa delictum attentatum, men Gierningen maa være fuldført. Den maa og, som meldt, være skeet Husbonden uafvidende. I øvrigt kan Straffen neppe være at anvende uden paa den, der som Skytte tiener anden Mand, enten han saa fører det Navn eller ikke, ikke paa andre Tienestefolk eller Fæstebønder, der, som i dette Tilfælde homines sui juris, efter min Mening maatte ansees med den almindelige i Forordningens 16de § fastsatte Straf. I den større Fare, som Kongens Vildbane var udsat for at ødelægges af dem, som ere Skytter af Haandværk, fremfor af andre, maa da Aarsagen søges til den haardere truende Straf. Med Høieste-Rets Assessor Brorson føier jeg til: "Straffen staaer endnu i Lovgivningen, men Regieringens Naade er os Borgen for, at den aldrig bliver anvendt. Maatte kun ikke Fremmede, forblindede ved denne og flere Loves døde Bogstav, miskiende vor Regierings Grundsætninger!" Og jeg vover at tillægge: maatte kun aldrig dette og lignende deels haarde, deels tvetydige og vaklende Lovsteder blive Midler i uretfærdige og hævngierrige Dommeres og Øvrighedspersoners Hænder, at tilfredsstille uædle Lidenskaber! Maatte

de Mænd, hvis Sag det er at giøre Forslag til Lovenes Forbedring, faae Leilighed, Evne og Villie til at borttage slige Pletter af vor Lovgivelse, og i deres Sted at skaffe os billige, men for alting tydelige og bestemte Love!

3) For Jagen paa anden Mands Grund, eller hvor den, som jager eller skyder, ingen Jagtret har, er, hvad enten noget Dyr virkelig er fældet, eller ikkun er skudt efter samme, saavidt jeg skiønner, i Almindelighed, efter Forordningen af 18 Apr. 1732 §. 21 og 25, jevnført med L. 5. 10. 39. og 37, Straffen en Mulkt af 100 Lod Sølv, eller 50 Rdr. Samme Straf finder ogsaa Sted for enhver Skyden i Kongens Vildbane, som ikke kan henføres til de under No. 1 og 2 omtalte Forbrydelser, altsaa naar det blot er oplyst, at Skud er løst, men det ei er beviist, at noget bestemt Dyr er skudt eller opjaget, eller der blot er giort Anlæg til at fange Vildtet m), ventelig ogsaa, naar en Skytte med sin Husbonds Vidende eller efter hans Ordre havde skudt i Vildbanen, da Straffen ellers ikke vides herfor at være bestemt, og Udtrykkene i den 25de § ere almindelige. For en til Jagt berettiget Jordegodseier, som jager eller skyder i anden Mands Enemærker, er Straffen dobbelt, nemlig 200 Lod Sølv n).

4) Endog for den, som blot holder Mynder eller Jagthunde, naar han ei til Jagt er berettiget, er Straffen, enten han boer i eller uden for den Konge-

m) See Forbud af 28 Aug. 1739.

n) For. 18 Apr. 1732 §. 22. L. 5. 10. 38.

Kongelige Vildbane, ligeledes 100 Lod Sølv for hver Hund o). Løse Hunde maae af de Kongelige Jagtbetiente og vedkommende Jagteieres Skytter, naar de findes i Marker, Skove eller paa Gaderne i Landsbyerne, ihielskydes. Ja Hundenes Eiere maae endog betale 1 Mark for Skuddet p).

Anm. Efter saaledes at have fremsat min Mening om Straffene for utilladt Jagen og Skyden i Almindelighed, saaledes som jeg forstaaer Jagtlovene, bør jeg dog ikke dølge, at disse neppe i alt ere fuldkommen bestemte og tydelige, og at den Fortolkning, jeg efter min Overbeviisning har anseet for den retteste, i et og andet afviger fra adskillige berømmelige Lovkyndiges. Mange troe saaledes, at Straffen for utilladelig Jagen, for saavidt den ikke i Loven og Jagtanordningerne udtrykkeligen anderledes er bestemt, er den samme som for Tyverie i Almindelighed, og beraabe sig i den Henseende paa Jagtforordningens 1ste § og L. 5. 10. 25, sammenholdt med 6. 17. 1, 5. 3. 34, 4. 4. 4 og 5, samt Forordningen af 21 Mart. 1705 Art. 11. og Plakaten af 26 Octob. 1751, saavelsom paa Lovenes Analogie, der ei alene fastsætte Tyvsstraf for visse Slags utilladeligt Fiskerie, hvilket ellers i Almindelighed i den anførte 25de Artikel af L. 5. 10 sættes i Ligning med utilladelig Jagen, saasom,

o) Forordn. 18 Apr. 1732 §. 25. L. 5. 10. 39

p) For. §. 26. L. Art. 40.

foruden den nysmeldte Plakat, D. L. 5. 10. 46 og N. L. 5. 11. 13, men og vil, at de, som kiøbe stiaalet Vildt, skal straffes som de, der handle med Tyve q), ja Plakaten af 14 Aug. 1742 fastsætter endog Straf som for smaat Tyverie for dem, som i Kiøbenhavn eller andre Kiøbstæder i de Provintser, hvor Kongen har sin Vildbane, falholde Nattergale eller andre Fugle, en Handling, der dog i og for sig selv synes hartad ligegyldig, og af langt mindre skadelig Indflydelse paa Kongens Jagthøihed, end utilladelig Jagen efter andet Vildt. Nogle troe fremdeles, at ved Husbond i L. 5. 10. 35 og For. §. 16 ikke kan forstaaes andre, end Jorddrotter, der undertiden i Loven benævnes saaledes i Modsætning mod deres Fæstebønder, hvoraf fulgte, at uberettiget Jagt i Kongens Vildbane af andre end Jorddrotter eller Skytter, maatte straffes enten med Tyvsstraf, eller efter Fs. §. 25. Denne sidste § ansee atter nogle kun at være anvendelig paa utilladt Jagen eller Skyden i Kongens Vildbane, naar intet bestemt Dyr er fældet eller hidset, og ansee den saaledes ikke at vedkomme uberettiget Jagen uden for samme. Denne sidste Mening synes mig den anførte §s almindelige Udtryk, og især de sidste Ord i samme, som tillade ei alene de Kongl. Jagtbetiente, men endog Lodseiere og deres Fuldmægtige, at ihielskyde Hunde, som

q) For. af 1732 §. 9. L. 5. 10. 31.

som holdes af uberettigede Personer, at giendrive; og jeg seer ikke rettere, end at jo denne §, sammenholdt med 5. 10. 37, indeholder den almindelige Straf for uberettiget Jagen, for saavidt den ikke ved anden Lov udtrykkeligen anderledes er bestemt, og at derimod Udtrykkene i Fs. §. 1 og L. 5. 10. 25, "at hvo som jager eller skyder, hvor han sig ingen Lod eller Deel til Grunden kiender, skal stande til Rette som for Uhiemmelt," ikke vil sige andet end, som det hedder i Lovstedets Kilde, Chr. 4. Rec. 1643, 2. 25. 1, at han skal tiltales og rettes, som Lov og Dom kan medføre, eller som det paa andre Steder hedder, straffes som vedbør ɔ: saaledes som ved de specielle Love for hvert Slags Jagtforbrydelse især nærmere er bestemt. Ved at antage den modsatte Mening synes mig, at man nødvendigen maa paabyrde Lovgiveren adskillige Inconseqvencer. Saaledes blev, om Straffen for uberettiget Jagen i Almindelighed paa anden Mands Grund antoges at være Tyvsstraf efter Loven, Straffen for uberettiget Jagen i Kongens Vildbane, naar denne var begaaet af en Jorddrot, ringere, end for uberettiget Jagen i Almindelighed paa privat Mands Grund. Giorde derimod en Skytte sig skyldig i samme Forseelse, blev hans Straf langt høiere, om saadant var skeet i Kongens Vildbane, end andensteds. Videre skulde, om Fs. §. 25 og L. 5. 10. 37 ikke maae ansees

som almindelig gieldende, Jorddrotten, som skiød paa anden Mands Grund, slippe med en langt ringere Straf, end om samme Forseelse var begaaet af en anden Mand; men saadan Forskiel paa Straffe for een og samme Forbrydelse, med Hensyn til Forbrydernes Stand og Vilkaar, kiende vore Love i Almindelighed ellers ikke. Lovens Udtryk i 5. 10. 39, "under ovenskreven Straf," nemlig den i de foregaaende §§. 37 og 38 bestemte for Jorddrotter, som jage paa anden Mands Grund, give ogsaa tydeligen nok tilkiende, at den vil, at Straffen skal være den samme, hvem end Forseelsen begaaes af. Kun efter den Forandring, som er skeet med denne Artikel ved den 25de § i Forordningen af 18 Apr. 1732, bliver nu Straffen for Jagt i anden Mands Enemærke større, naar den foretages af en til Jagt berettiget Jorddrot, end naar saadant skeer af anden Mand, og det, hvad enten man antager Handlingens Moralitet eller Eiendomsrettens Betryggelse som Grund for Straffes Bestemmelse, som det synes, med god Grund. Om det Argument, som tages af Plakaten af 14 Aug. 1742, faaer jeg siden Leilighed til at tale.

5) For at hæmme ulovlig Jagen og Vildttyverie i Kongens Vildbane i Kiøbenhavns, Friderichsborg og Kronborg Amter, er ved Plakat af 5 Sept. 1765 tilsagt dem, som, skiønt det ikke paaligger dem som Embedspligt at paaagte Vildbanen,

banen, dog opdage nogen saadan der begaaet Forbrydelse, en Belønning af den Kongelige Kasse, nemlig af 100 Rdr. for hver Krybeskytte, som paagribes og bringes tilstede, og 50 Rdr. for hver, som beviisligen angives; hvorhos Angiverens Navn loves fortiet. For Krybeskytters Angivelse andensteds, hvor Kongen har sig Jagten forbeholden, kan Angiveren i Følge Plakaten af 22 Jan. 1748 vente sig en Belønning af 20 Rdr.

6) Som et Indgreb i Kongens Jagtherlighed forbyder Plakaten af 14 August 1742 at bedærve Fiedervildtets Reder, eller at fange Nattergale eller andre smaae Fugle i Kongens Vildbane, eller ødelægge deres Reder, under en vilkaarlig Mulkt, eller om den Skyldige er uformuende at betale samme, under Straf af Fængsel paa Vand og Brød; men om den, som heri har giort sig skyldig, ei er kommen til Laugalder, skal han straffes med Riis. Ja samme Plakat forbyder endog at falholde Nattergale og andre Fugle i Kiøbenhavn og andre Stæder i de i samme benævnte Provintser, hvor Kongen da havde Vildbane, eller dermed til Forhandling omløbe, og fastsætter, at de, som herimod forsee sig, skal undgielde som for andet smaat Tyverie efter Loven. Herved kan dog vel neppe være at forstaae de ved L. 6. 17. 32 o. følg. og senere Forordninger i Almindelighed for ringe Tyverie fastsatte Straffe. Det maatte ellers heraf følge, at den, som stial disse Fugle og siden solgte dem, naar det kun ikke kunde overbevises ham, at han i Kiøbstæderne

derne havde falholdt dem eller der omløbet med dem til Forhandling, maatte slippe med ringere Straf, end den, som solgte hvad han, maaskee uvidende om Sælgerens Vanhiemmel, selv havde kiøbt. Forordningen, ved at nævne andet smaat Tyverie, bruger ikke ganske det samme Udtryk, som Loven, naar den bestemmer Straf for ringe Tyverie, og Loven selv giver os i 6. 17. 30, jf. 31, Exempel paa, at Tyverie af Ting, som ere af saare ringe Betydenhed, ikke straffes med almindelig Tyvsstraf. Maaskee kunde altsaa den i sidstmeldte Lovens Artikel fastsatte Mulkt af 3 Lod Sølv her være anvendelig. Anderledes er det neppe muligt, at denne Plakat, om det i samme indeholdte Forbud i nogen Maade overholdes, kan forstaaes i Praxis. Man vovede vel ellers ikke, ved deslige Fugles Falholdelse paa offentlige Steder og Anmeldelse til Salg i offentlige Tidender, saa aabenbare at trodse Lovgiverens Bud.

7) Af de med Hensyn til Vildtets Fredning i Kongens Vildbane givne Forbud imod Handlinger, som ellers i og for sig ere tilladelige, maa endelig endnu nævnes Plakaten af 28 Jun. 1758, som forbyder alle dem, som boe i Kiøbenhavns, Friderichsborg og Kronborg Amter, at sætte spidse Stager, paa hvilke Vildtet kunde komme til Skade, i deres Mark- eller Haugegierder eller andre Indhegninger, under 2 Skillings Mulkt for enhver saadan spids Stage, som forefindes.

Til Vildtets Fredning i Almindelighed og Vildttyveries Hæmmelse, være sig paa Kongens eller

eller privat Mands Gods, sigte end videre følgende Bestemmelser:

8) At efter Jagtforordningens §. 9, jf. L. 5. 10. 31, skal den Skytte, som uden sin Husbonds Villie og Vidende skyder eller fanger noget Vildt, og enten bortskiænker eller sælger samme til andre, straffes med 3 Aars Fæstningsarbeide, og de, som af dem kiøbe saadant, straffes som de, der handle med Tyve. Til at forebygge sligt er det forbudet, at kiøbe noget Vildt eller Dyrehud af en Skytte, uden hans Husbonds eller Fuldmægtigs Attest, at Dyret er skudt med hans Villie, medfølger.

9) Enhver Skytte, som findes med Bøsse eller Hunde uden for de Steder, hvor hans Husbond har Jagtrettighed, enten det saa er i Kongens Vildbane eller andre Jordegodseieres Enemærker eller paa Fællig, skal efter Jagtforordningens 11te § bøde 50 Lod Sølv, med mindre Landeveien gaaer der igiennem, eller dog hans lovlige Vei der falder. I saa Fald bør dog Bøssen være uden Laas og Hundene anbundne.

10) En Skytte maa efter Forordningens 12te § ikke, under et Aars Fæstningsstraf, tage nogen fremmed Skytte med sig paa Jagt i sin Husbonds Enemærker.

11) For dem, som tage eller tage lade unge Harer, Dyr eller Agerhøns-Kyllinger i Marken uden dens Villie og Vidende, som har Jagtrettighed paa Stedet, fastsætter Forordningens 15de § en Mulkt af 20 Lod Sølv, og lige Mulkt for den, som sligt med nogen kiøber.

Anm.

Anm. Da denne Bestemmelse, efter Forordningens Udtryk, maa ansees almindelig gieldende, hvad enten det er Kongens eller Privatmands Jagtrettighed, som ved saadan Handling fornærmes, saa er her en Grund mere til at antage, at den Straf, som Plakaten af 14 Aug. 1742 vil have anvendt paa dem, som i Kiøbstæderne falholde Fugle, ikke kan være den almindelige Tyvsstraf, men maa være en anden ringere Straf.

12) Efter Forordningens 23de § maa ingen Rytter paa Reiser føre Skydegevær med sig uden alene den Dag, naar Mynstring skeer, under Straf første Gang at løbe otte Gange Stigrem, anden Gang at arbeide et Aar i Fæstningen; og den Officeer, som tillader saadant, skal miste en Maaneds Gage.

13) Kiedelflikkere, Hestegildere og Svinesnidere, Skorsteensfeiere og Natmænd maae efter samme Forordnings 24de § ikke føre Skydegevær med sig, under Straf af Fæstningsarbeide paa Livsstraf. Ventelig er ved dette Forbud dog ei alene seet paa Jagten, men vel fornemmelig paa den offentlige Sikkerhed.

14) Endelig forbyder — hvo skulde troe det? — Jagtforordningens 29de § aldeles, at Vildt af noget Slags maa spises til Bryllupper, Barseler eller andre Forsamlinger, være sig i Kiøbstæderne eller paa Landet, med mindre saadan Forsamling skeer hos dem, som Jagtfrihed have, under 50 Rigsdalers Straf. Hvorledes dette Forbud forstaaes i Praxis, skal jeg ikke kunne sige. At

det,

det, saaledes som det staaer i Forordningen, ikke overholdes, falder i Øinene. Sagen er uden Tvivl denne: Jagtherligheden betragtes nu i Almindelighed fra en ganske anden Synspunkt, end paa de Tider, da Jagtlovene bleve givne. I hine Tider var Jagten blot Moerskab og Legemsøvelse for kongelige og adelige Personer, der ei synderligen gav noget af sig; nu betragte de fleste, som ere i Besiddelse af Jagtrettighed, den næsten blot som en Indtægtskilde. Med den forandrede Tænkemaade maa uden Tvivl altsaa Grunden til Bestemmelsen, og med den Bestemmelsen selv ansees at bortfalde. Ved et Reskript af 15 Jan. 1740 r) skal ogsaa Ordet "Forsamlinger" i den anførte § af Forordningen være forklaret, at skulle forstaaes ikkun om saadanne Giæstebude, som kunne sættes i Ligning med Bryllups- og Barselgilder.

Til Slutning anmærkes, at de Sager, som angaae Forbrydelser imod Anordningerne om Jagten, henhøre under almindelig Rettergang s). For saavidt de anlægges af Overjægermesteren, eller efter hans Ordre, maa dertil ved alle Retter bruges ustemplet Papiir t).

§. 207.

Der staaer endnu alene tilbage, at handle lidet om Bier, for saavidt sammes Bemægtigelse angaaer. Disse Dyr ansees nemlig i Loven som vilde eller tæmmede Dyr; de ere desuden af den Beskaffenhed, at Eien-

r) Rothes Reskriptsamling 1 D. p. 622.

s) Forordn. af 18 Apr. 1781 §. 93.

t) Forordn. af 18 Apr. 1732 §. 40.

Eiendomsretten til samme ikke letteligen kan bevises. Heraf følger, at Bier ikke kan ansees at være enkelt Mand tilhørende længere, end de ere i hans Værge, eller han endnu kan godtgiøre sin Eiendomsret, det er, saalænge han ei taber dem af Sigte. Saaledes

1) tilhøre Bier, som findes paa saadanne Steder, som ei tilhøre nogen Mand med udelukkende Eiendomsret, saasom i fælles Skove eller Marker, og ei af nogen forfølges, som ham tilhørende, den, som finder dem u). Dog bør den Skade, som ved Biernes Borttagelse maatte tilføies Eieren af den Bygning eller det Træe, hvor Bierne findes, erstattes.

2) Saalænge Eieren af bortfløine Bier ikke taber dem af Sigte, men forfølger samme, er han berettiget til at fordre dem tilbage, saavidt det kan skee uden dens Skade, paa hvis Bygning eller Træer Bierne sætte sig v). Tager enten Skoveieren eller nogen anden Bier bort, som anden Mand saaledes har beviist sin Eiendomsret til, enten med List eller Vold, straffes han, i første Fald som for Tyverie, i andet for Ran x).

3) Opkommer Tvist imellem den, som forfølger Bierne, og den, paa hvis Bygning eller Træe de sætte sig, om hvo af dem er den rette Eier, og ingen af dem paa anden lovlig Maade kan bevise sin Eiendomsret, tilstædes den, som følger Bierne, at giøre sin Eed paa, at Bierne ere hans, og at han fulgte dem y).

4) Naar

u) L. 5. 9. 6. jf. J. L. 3. 40, Lovstedets Kilde.

v) L. 5. 13. 5, 8 og 9.

x) Art. 9.

y) Art. 6 og 7.

4) Naar tvende, forskiellige Eiere tilhørende, Biesværme sammenflyve, blive disse, naar de ei kunne adskilles, fælles. Vil nogen af dem ei modtage det af den anden Eier tilbudne Fælledskab, maa han tage Skade for Hiemgield, om den ene Biesværm ødelægger den anden z).

Anm. Nogle mene, at det paaligger den, hvis Bier sidst opflyve, at tilbyde Fælledskabet; andre, at det tilkommer Eieren af de først opflyvende Bier. Lovstedet selv kunde synes at lede til den første, dets Kilde J. L. 3. 39 til den sidste Forklaring.

21. Kapitel.

Om Fiskerie.

§. 208.

Fiskerie er i Almindelighed tvende Slags: 1) Fiskerie i Havet og de fra Havet i Landet indgaaende Fiorde; 2) Fiskerie i Soer og andre ferske Vande. Havfiskeriet er, for saavidt Kongen ikke udtrykkelig har forbeholdt sig enkelte Slags deraf, saasom Østersfiskeriet æ), i Almindelighed fri for alle og enhver, og vedkommer os altsaa ikke her. Dog er herfra en Undtagelse i Henseende til Fiskeriet i Liimfiorden, der i en vis Maade ansees som et Regale, skiønt Nytten og

z) L. 5. 13. 4.

æ) See Forordningerne af 26 Febr. 1720, 7 Oct. 1740 og 10 Jul. 1770.

og Brugen deraf under visse Indskrænkninger, sigtende til at forebygge, deels at ikke Seiladsen i Fiorden ved Fiskeriet skal hindres, deels at ikke Fiskeriet selv ved skadelige Redskabers Brug skal ødelægges, er overladt de tilstødende Grundes Eiere og Beboere, hvorom, som alene den Egns Beboere vedkommende, jeg holder det upassende her at tale udførligen, og vil derfor alene henvise til de desangaaende gieldende Anordninger a). Om Fiskerie i ferske Vande, der efter Loven tilkommer de tilstødende Grundes Eiere, og saaledes er at betragte som en landlig Næringsvei, er derimod her Sted at tale.

§. 209.

Endog fra de ældre Tider af har Fiskerie i ferske Vande været anseet som en de samme tilstødende Grundes Eiere tilkommende Rettighed b), og det var antaget som en almindelig Regel, at enhver Jorddrot havde Fiskerettighed, for saavidt hans reebdragne Jord (den ham med Rette tilhørende særskilte Eiendom) gik op til Seen. Den Fiskerettighed, som Adelen ved Haandfæstningerne betingede sig, synes derfor egentlig at have havt Hensyn til Fiskeriet i Havet c).

Om Fiskerie i ferske Vande i Almindelighed handles i D. L. 5. 10. 25, 26 og 42 = 44, samt 5. 11. 6 = 9. Heraf anmærkes:

1) Da

a) Forordn. af 15 Dec. 1750, af 22 Jun. 1761, Plakaterne af 28 Apr. 1781 og 28 Aug. 1790, samt Bevilling af 6 Aug. 1770. b) Sk. L. XII. 1 = 3.

c) See Frid. 2. Haandfæstning Art. 10. og senere Kongers Haandfæstninger, Christ. 3. Reces af 1558 Art. 31, Kofod Anchers Lovhist. T. 1. p. 446 o. følg.

1) Da Fiskerie i ferske Vande er en Eieren af de samme tilstødende Grunde tilkommende Rettighed d), saa flyder heraf:

a. At ingen har Rettighed til at fiske, med mindre han enten eier al den Vandet omgivende Jord, i hvilket Tilfælde Fiskeriet er ham ene og alene med udelukkende Eiendomsret tilhørende, eller han dog enten ene eller i Fællig eier nogen Vandet tilstødende Grund, i hvilket Fald han har Rettighed til at fiske i Søen eller Vandet, saavidt bemeldte ham ene eller i Fællig tilhørende Grund tilstøder samme, dog ikke længere ud i Søen eller Vandet, end til Midten af samme, eller som det kaldes Midtstrøms e).

b. Den, som, fordi hans tilstødende Grund ligger i Fællig, ogsaa bruger Fiskeriet i Fælledskab, er ikke berettiget til at tilstæde andre Uvedkommende at benytte sig af denne hans Rettighed f).

c. Fiskerettigheden tilkommer ikke Fæsteren eller Leieren af den Vandet tilstødende Grund, naar den ikke udtrykkeligen er ham af Eieren overdraget g). I saa Fald kan, naar Fiskeriet er i Fællig, Eieren selv ikke udøve denne hans Rettighed.

2) Enhver er berettiget til, saavidt hans Grund og Fiskerettighed strækker sig, at giøre de Indretninger, som han til Fiskeriets best muelige Benyttelse finder tienlige, for saavidt Eierne af andre slige ældre Indretninger, som til Skatters Svarelse ere matrikulerede, ikke derved lide Skaar

 i deres

d) L. 5. 10. 25. e) Art. 42. f) Art. 26.
g) L. 3. 13. 20.

i deres Næringsvei, ei heller Vandet derved gives andet Løb, end det fra gammel Tid har havt, de i Nærheden værende Vandmøllers, Fiskedammes eller Jorders Eiere til Skade h).

§. 210.

Straffen for den, som fisker der, hvor han ei at fiske er berettiget, er i Almindelighed ikke anderledes bestemt, end at det hedder i L. 5. 10. 25, at han skal stande til Rette som for Uhiemmelt. At en stor Deel Lovfortolkere herved forstaae den almindelige Tyvsstraf efter Loven, har jeg allerede sagt i Materien om Jagten, men jeg har tillige viist, at Jagtforbrydelser, endog af det groveste Slags, efter Jagtlovene straffes med Pengemulkter, og at, saavidt jeg skiønner, den almindelige Tyvsstraf ikke finder Sted for noget Indgreb enten i Kongens eller Privatfolks Jagtrettighed. Udtrykket "stande til Rette som for Uhiemmelt" er, som jeg allerede forhen har anmærket, ubestemt, og vilkaarlige Straffe ere ellers ikke ubekiendte i vore Love. Maaskee kunde man derfor antage en vilkaarlig Pengemulkt efter Forseelsens Beskaffenhed for den Straf, Lovgiveren har villet at skulle anvendes paa ulovligt Fiskerie. For uberettiget Fiskerie i Kongens Søer i Kiøbenhavns, Friderichsborg og Kronborg Amter fastsætter Pl. af 26 Oct. 1751, at Forbryderen skal straffes som for Uhiemmelt eller andet Tyverie efter Omstændighederne. Dette kan modtage to Fortolkninger. Meningen kan nemlig være, at Forbryderen skulde straffes, enten for stort eller smaat Tyverie, ligesom Forseelsen var til. Den kan ogsaa være, at han skulde straffes enten

h) L. 5. 10. 42-44. 5. 11. 6-9.

enten som Tyv, eller med anden ringere vilkaarlig Straf, naar Forseelsen var af ringe Betydenhed. Hvilken af disse Fortolkninger er den rigtigste, skal jeg ikke kunne sige. Billighed og Menneskekiærlighed synes imidlertid at byde at antage den sidste; men antages end den første Fortolkning, sees dog heraf ikke at kunne uddrages som Følge, at ogsaa utilladeligt Fiskerie i private Folks Fiskevande skulde straffes paa samme Maade, eller denne for en enkelt Egn udgivne Plakat ansees som indeholdende nogen authentisk Forklaring af et almindeligt Lovsted. For den, som, være sig til Fiskeriers Benyttelse eller af anden Aarsag, leder Vand fra det Løb, det forhen har havt, andre til Skade, fastsætter L. 5. 11. 7, foruden Skadens Erstatning, en Mulkt af 3 Lod Sølv. Men, giøres anden Mands Mølledam eller Fiskedam ved slig Vands Afledning unyttig, skal derfor bødes 60 Lod Sølv.

22. Kapitel.

Om Møllebrug.

§. 211.

Om Møllebrug handles i D. L. 5. 11., hvis nærmeste Kilder igien ere Jydske Lov I. 57. og Christ. 4. Reces af 1643, 2 B. Kap. 9. i).

Om Lovgiverens Bestemmelser denne Næringsvei angaaende anmærkes:

1) Efter Loven maa enhver opføre Mølle paa sin egen Grund, naar det kan skee uden anden Mands

 Skade

i) See ogsaa Sk. L. XII. 4. Nye Siell. L. IV. 36-39.

Skade eller Tab i andres lovlige Næringsveie, altsaa, for saavidt Vandmøller angaaer, naar Vandets Opdæmning i Mølledammen ikke forvolder Skade paa anden Mands Agre eller Enge, eller andre nærliggende Møller ikke derved betages det fornødne Vand til deres Møllebrug, og i Almindelighed, hvad Slags Mølle det end er, som af nye agtes indrettet, for saavidt Brugerne af de allerede i Egnen beliggende Møller, af hvilke svares Skatter eller visse Afgivter til Kongen, ikke derved lide unødvendigt og ubilligt Tab i deres lovlige Næringsvei k). Har imidlertid nogen paa egen Haand opført en Mølle, kan han, naar det af Vedkommende ved lovligt Syn godtgiøres, at dem derved tilføies Skade, eller naar andre Møllere med Grund kunne klage over, at de derved lide Skaar i deres lovlige Næringsvei, ved Dom vorde tilpligtet igien at nedlægge Møllen, med mindre han i Hævdstid har været i upaaanket Besiddelse af saadant Møllebrug.

Anm. 1. Lovens Udtryk i 5. 11. 4, at Mølle ikke maa indrettes af nye, hvor Landgieldsmøller Malingen beqvemmelig kunde forestaae, troer jeg at maae forklares saaledes, som jeg nys har anført. Hvorvidt nyt Mølleanlæg er nødvendigt, eller uden Krænkelse af omliggende Møllers lovlige Rettigheder kan finde Sted, bliver vedkommende Collegii eller Domstoles Sag at paaskiønne.

Anm. 2.

k) L. 5. 11. 1, 4 og 5.

Anm. 2. Det vilde uden Tvivl være et sieldent Tilfælde, at ikke i det mindste den Exception, at andre Møllere derved kom til at lide Skaar i deres Næringsvei, vilde blive giort imod nye Møllers Anlæg. Ingen vover derfor lettelig paa saadant Anlæg, uden dertil forud at forsyne sig med Kongelig Bevilling, det maatte da være paa store samlede Godser, hvor ingen skyldsat Mølle var i Nærheden. Men Bevilling paa nye Møllebrug meddeles neppe, førend sammes Nødvendighed, og, for saavidt det er en nye Vandmølle, som agtes anlagt, dens Uskadelighed for nærliggende Grundes og Vandmøllers Eiere ved indhentede Erklæringer fra vedkommende Øvrighed er oplyst. Endog til de saa kaldte Grynværkers Indretning i allerede skyldsatte Møller pleier at søges og igiennem Rentekammeret, imod en vis aarlig Afgivts Svarelse, at meddeles Bevilling. Om end altsaa i enkelte sieldne Tilfælde aldeles nye Møller uden sær Bevilling kunde og maatte vorde indrettede, vilde dog uden Tvivl af Rentekammeret vorde giort Paastand paa sammes Ansætning til Skat eller vis aarlig Afgivt til Kronen l).

Anm. 3. Ved de i 5. 11. 4 og 5 omtalte Landsgieldsmøllere, for hvis Skyld ingen nye Møller uden Nødvendighed maatte indrettes, forstaaer jeg i Almindelighed alle Møllebrugere, som af deres være sig Eiendoms-

l) Forordn. 20 Febr. 1717.

eller Fæstemøller, svare Skat eller en vis aarlig Afgivt til Kongen, enten saa Møllerne i Landmaalings-Matrikulen for en vis Mølleskyld ere ansatte, eller til sammes Anlæg efter Matrikulindretningen, imod en vis aarlig Afgivts Svarelse, er meddeelt Bevilling. Udtrykket er taget af de ældre Love m), som ene synes at have havt Hensyn til Kongens Gods; med de indvortes Indretninger paa Adelens Gods befattede de Tiders Lovgivere sig ikke. Som Lovstedet nu staaer, kan derimod ikke tvivles om dets Almindelighed. Grunden til Bestemmelsen kan ikke være anden, end at ingen skal lide Skaar i sin Næringsvei, hvoraf han aarligen maa skylde, og denne Grund gielder ligesaavel for Eiendoms- som for Fæstemølleren. Hiin saavelsom denne synes derfor at have Ret til at giøre Indsigelse imod, at ingen anden Undersaat paa egen Haand indretter nye Mølle. Derfor havde ogsaa uden Tvivl Fæsteren endog af en uskyldsat Mølle paa Proprietairgods Ret til Paatale imod sin Jorddrot, om denne, ham til Fornærmelse eller Tab i hans Næringsvei, paa egen Haand vilde bygge en nye Mølle. Men nye Mølleindretning paa fremmed Gods sees Eieren eller Brugeren af en saadan uskyldsat Mølle ikke at være beføiet til at paatale.

2) Hvor

m) Christ. den 4des Reces af 1643, 2. 9. og Forordn. af 16 Febr. 1617.

2) Hvor ingen skyldsatte Møller ere paa en Miil nær, sees intet at kunne være til Hinder, at jo enhver paa sin egen Eiendom kan indrette Mølle til sin egen Fornødenhed, naar han ei maler derpaa for andre. I det mindste synes Brugen af en saadan ældre Mølleindretning ikke af en i saa lang Frastand senere anlagt Mølles Eier eller Bruger at kunne formenes. I øvrigt gielder det samme om disse Møller, som om dem, der indrettes til Næringsbrug n).

3) De, som ikkun ere berettigede til at have Vinter- eller Græsmølle, ere pligtige til at optage Stibordet den 1ste Mai, nu vel efter Calenderens Forandring den 12te Mai, og ikke igien at sætte det, førend alt Høe og Korn er indhøstet o).

4) Mølletvang ↄ: Forpligtelse for en Egns Beboere, at søge en vis bestemt Mølle, finder i Almindelighed ikke Sted i Danmark p). For saavidt Kongens Godser angaaer, kan dog heri efter L. 5. 11. 3 Undtagelse finde Sted; men Amtmændene er det i saa Fald paalagt som Pligt, at have Indseende med, at Bønderne ikke derudover af Møllerne fornærmes.

5) Møllernes Betaling er bestemt i Korn til 1 Pot eller $\frac{1}{18}$ Skieppe af hver Tønde af de forskiellige Slags Kornvare, som hos dem formales. Til den Ende skal paa hver Mølle haves et stemplet Maal

n) L. 5. 11. 4, 5. o) Art. 2.

p) See Rentekammer-Skrivelse af 13 Aug. 1774 i Fogtmans Reskriptsamling.

af den anførte Størrelse, som kaldes Toldkarret q).

6) Naar Flodemaalet i Søer eller Aaer ikke forud ved lovlige Foreninger eller Forretninger er bestemt, eller af nogen Vedkommende attraaes anderledes bestemt, end det paa nærværende Tid befindes, lærer Plakaten af 10 Nov. 1791 §. 11, hvorledes dermed skal forholdes. Efterat nemlig Sagen først ved lovligt Syn af dertil af Retten udmeldte uvillige Mænd, og, om fornødent giøres, ved Nivellation af en Landinspecteur eller Landmaaler er undersøgt, anmærkes Flodemaalet, saaledes som det ved saadan Undersøgelse bør at være, ei alene paa Stibordene og Møllernes Grundværker, men og paa 5 til 6 dertil bestemte Pæle.

7) Den, som opdæmmer Mølledam eller andet Vand høiere end lovligt er ɔ: høiere end Flodemaalet ved lovlig Forening eller Forretning er bestemt, skal efter 5. 11. 9 erstatte den Skade, som derved maatte vorde foraarsaget.

Om Straffen for den, som ved Vands Afledning fra sit sædvanlige Løb spilder ɔ: ødelægger eller hindrer Brugen af anden Mands Mølledam, er allerede tãlt i det foregaaende Kapitel r).

q) Forordn. af 10 Jan. 1698 Kap. 3. Art. 7. og Kap. 1. Art. 3.

r) L. 5. 11. 7.

23. Kapitel.

Om Veivæsenet, saavidt samme egentlig vedkommer Landboerne.

§. 212.

Efterat have talt om de Love, som angaae de landlige Næringsveie, staaer alene tilbage at handle lidet om visse almindelige Politieanstalter, Landboerne vedkommende; heraf først om Veivæsenet.

§. 213.

Om den Hartkornets Brugere i Almindelighed paaliggende Pligt, i Forhold til samme at bidrage, deels med Penge, deels med Arbeide, til nye almindelige Veies Anlæg og de gamles Vedligeholdelse, har jeg allerede i Kapitlet om Jordegods i Almindelighed havt Leilighed at tale. Imidlertid finder jeg mig dog af den, imedens dette Skrift har været under Trykken, udkomne Plakat af 4 Apr. 1800 foranlediget til at forandre og nøiere bestemme min foran §. 68 og 69 saavelsom §. 81 yttrede Mening om det privilegerede Hartkorns Bidrag til Veiarbeide og Brocomkostninger, for saavidt de mindre Landeveie og Biveiene angaaer. Af bemeldte Plakats §. 6 samt 12 og 13 synes det nemlig klart, at det privilegerede Hartkorns Eiere eller Brugere i Almindelighed ansees pligtige, med Penge at bidrage til de mindre Landeveies Grundforbedring, hvor samme herefter maatte finde Sted, i samme Forhold, som i Forordn. af 13 Dec. 1793 §. 30 i Henseende til de almindelige Landeveie er fastsat, ja at de endog, efterat saadan Grundforbedring

er

er skeet, naar i Tiden et særdeles besværligt Veistykke maatte findes nødvendigt af nye at anlægge, ere pligtige, ligeledes forholdsmæssig hertil at bidrage; men at de derimod ellers i Almindelighed ere fritagne for alt Bidrag, enten med Arbeide eller Penge, til disse Veies Vedligeholdelse, ligesom ei heller Biveienes Anlæg, Istandsættelse eller Vedligeholdelse vedkommer Brugerne eller Eierne af privilegeret Hartkorn, uden for saavidt deslige Veie enten hidtil af dem ere blevne vedligeholdte, eller ikkun til Nytte for dem ere anlagte.

Her staaer altsaa tilbage at handle om Lovgiverens mere særdeles Forskrifter angaaende Maaden, denne Pligt bør udføres paa, eller hvorledes nye Veie bør anlægges og de gamle eller allerede fuldførte Veie vedligeholdes, for saavidt nemlig saadant vedkommer Landboerne, og ikke egentlig blot de Embedsmænd, som Veianlæggets Bestyrelse er overdraget, saavelsom om Straffene for de Forbrydelser, som, være sig ved Veiarbeidets Udførelse eller Forsømmelse, ved Skades Tilføielse paa Veiene, eller ved at lægge Hindringer i Veien for sammes Brug af vedkommende dertil Berettigede, maatte begaaes.

§. 214.

Endog vore ældste Lovgivere have henvendt deres Opmærksomhed paa de almindelige Veie. Saaledes fastsætter allerede Skaanske Lov IV. 5. en Mulkt af 3 Mark for den, som formeente anden Mand Brugen af alfar Vei, eller paa nogen Maade giorde denne ubrugelig. J. L. I. 56, Kilden til Christ. den 5tes Danske Lovs 3. 15, fastsætter, at der skulde være

fire

fire Veie til hver Bye; at den Byes Beboere, over hvis Marker alfar Vei løb, skulde giøre Veien, ɔ: uden Tvivl saavel anlægge som vedligeholde den, men hvor formedelst Ufere, Moser, store Aaer eller andet sligt maatte giøres Broe, der skulde hele Sognt, og, naar Veien var til Brug for hele Herredet, hele Herredet hielpe til at giøre og holde Broen vedlige. Adelvei ɔ: almindelig Landevei skulde være 14 Alen bred, og hvo som formeente nogen Mand den, eller spildte den, skulde bøde Kongen 3 Mark, og giøre den færdig igien.

Ved Christian den 3dies Reces Art. 58 blev det Kongens Lehnsmænd paalagt, naar alfare Veie behøvede at istandsættes, at tildele hver Mand i Herredet sit Stykke at sætte i Stand og vedligeholde, samt to Gange om Aaret at lade tage Syn over alfare Veie og Broer. Christ. den 4des Forordning af 26 Aug. 1622 tillod Lehnsmændene at lade de Forsømmeliges Andeel af Veien fuldføre for Betaling, som disse igien skulde være pligtige at erstatte, og desuden bøde til deres Herskab 3 Mk. Det samme igientages i Recessen af 1643, 2. 23. Christ. den 5tes Lov 3. 15 byder alene om Veie: at til hver Bye skal være saa mange Veie, som fornødent giøres; at hvo, som paa nogen Maade formener andre Brugen af almeen Vei, eller paa een eller anden Maade hindrer dens Brug, skal lægge Veien ud igien og istandsætte den som den var tilforn, og derforuden bøde 3 Lod Sølv. I øvrigt henviser den til en Politieordning, som ingensinde er udkommen, skiønt af et Reskript af 7 Jul. 1682, som findes i Rothes Reskriptsamling, sees, at en Commission har været sat til at affatte den.

I Fri-

I Friderich den 3dies eller Christian den 5tes Tid bleve Veimestere beskikkede til at have Opsyn med Veiene; men disse bleve ved Forordningen af 4 Mart. 1690 igien afskaffede; hvorimod Stiftamtmændene og Amtmændene ved samme Forordning blev paalagt at sammentræde og overlægge, hvilke Veie af hvert Amts Beboere især bleve at istandsætte og for Eftertiden at vedligeholde. Derefter skulde Amtmændene, hver i sit Amt, sammenkalde Jordegodseiere, Forvaltere over de Kongelige Godser og andre Vedkommende, for med deres Hielp at forfatte en skriftlig Forretning over, hvorledes Veiene fra Kiøbstæd til Kiøbstæd kunde fordeles paa Amtets Beboere, saaledes at hvert Herred, hvert Sogn, hver Bye og hver Gaard i Byen blev tildeelt sit, efter Veiens Beskaffenhed, ved Alenmaal bestemte Veistykke at istandsætte og vedligeholde. De Forsømmeliges Andeel skulde Amtmændene lade forfærdige ved andre, og derefter lade dem udpante for det Dobbelte, som Istandsættelsen billigen havde kostet.

Imidlertid blev denne Forordnings Forskrift neppe i det Hele tilbørligen udført. Af adskillige senere Reskripter sees, at de i samme befalede skriftlige Vei-Inddelinger i et og andet Amt ikke fandtes. Om varige, beqvemme og til alle Aarets Tider befarlige Veies Anlæg havdes i de Tider intet Begreb. Først i Friderich den 5tes Tid blev begyndt med ordentlige Chausseers Anlæg. Det første Spor hertil findes i en Rentekammer-Skrivelse af 12 Mai 1764, som findes i Rothes og Fogtmans Reskriptsamlinger. Siden blev denne Sag General-Landvæsens-Collegiet overdragen s). Endelig blev i Aaret 1778 det ganske Veivæsens Bestyrelse

s) Forordn. af 15 Apr. 1768 Art. 7.

styrelse i Danmark overdraget en bestandig vedvarende Commission, som fører Navn af General-Veicommissionen, og dette nyttige Værk gaaer saaledes frem, vel med langsomme, men tillige sikkre, til Landets Finantser og Landmandens Kræfter afpassede, Skridt. En almindelig Forordning, Veivæsenet angaaende, er udkommen under 13 Dec. 1793, som, skiønt den ikke udtrykkeligen har ophævet adskillige foregaaende, deels almindelige, deels for særskilte Egne udgivne Reskripter, saasom dem af 6 Apr. 1770, 12 Jan. og 13 Sept. 1775, 2 Nov. og 9 Dec. 1778, 1 Mai 1779, 13 Mai 1786, og Circulaire af 11 Nov. s. A., dog for det meste har giort disse overflødige. Ligesom og de i ældre Tider imod Kiørsel paa Kongeveiene, det er, Veiene fra Kiøbenhavn til Lystslottene, udkomne Forbud, hvoraf det sidste er af 24 Apr. 1734, skiønt ikke formelig ophævede, ved disse Veies Aabning for Alle nu bortfalde. Om Kiørsel i Alleen til Fridrichsberg see Pl. af 28 Apr. 1782. Om utilladelig Kiørsel og Uordener paa Veiene uden for Kiøbenhavns Porte og paa dens Grund, Pl. af 16 Febr. 1780.

Om de mindre Landeveies Grundforbedring i de Amter i Siellænd, hvis Beboere, fordi de have istandsat de igiennem Amterne gaaende almindelige Landeveie, uden Hielp af de øvrige Amter, ere fritagne for Bidrag til det almindelige Landeveisarbeide, er udkommen en Plakat af 4 Apr. 1800.

§. 215.

Forordningen af 13 Dec. 1793 inddeler i Kap. 1. §. 1. Veiene i Almindelighed i Hoved-Landeveie, mindre Landeveie og Biveie. Ikke blot i Henseende

seende til Maaden, hvert Slags af disse Veie af nye bør anlægges paa, men ogsaa med Hensyn til, hvem den Pligt paaligger, med Arbeide eller Penge at bidrage til deres Anlæg og Vedligeholdelse, og hvem det nærmeste Opsyn hermed paaligger, er denne Inddeling af Vigtighed.

Hoved-Landeveiene ere de, som forbinde en Provints med den anden. Hvilke Veie herfor skal ansees, opregnes nærmere i Forordningens 2den §. Til disse Veies Anlæg, som i Regelen skal være Steenveie, belagte med harpet Gruus, eller saa kaldte Chausseer t), og have 20 Alnes Brede inden for Grøvterne u), skal bidrages af alt Landets Hartkorn, ei alene det sædvanligen contribuerende, men og af det ellers for Skatter fritagne Hartkorn, deels, nemlig af det contribuerende Hartkorns Brugere, som boe Veien paa 2 Mile nær, ved bestemt Arbeide, og dette atter deels uden, deels for Betaling v), og deels, nemlig af det ellers for Skatter fritagne Hartkorn, saavelsom af de contribuerende Hartkorns Brugere, som boe længere end 2 Mile fra Veien, eller dog i Følge Forordningens 30 § fra Arbeide in natura ere fritagne, saasom Beboere paa Geistlighedens Mensal- og Annexgods, samt af ufrit Hovedgaards Hartkorn, hvad enten samme er beboet eller bruges under Hovedgaarden, ved Bidrag i Penge i visse i bemeldte §. 30 bestemte Forhold (for saavidt Fæsterne af saadant fritaget Hartkorn eller Parcellister paa Hovedgaards Grund ikke hellere selv vælge at giøre Arbeidet in natura), hvorom jeg allerede ved Materien om Skattevæsenet har havt Leilighed til at tale.

Til

t) Forordn. §. 5. jf. §. 53. u) §. 8.
v) §. 27, 29 og 30 a.

Til disse Hoved-Landeveies Vedligeholdelse bidrages paa samme Maade af det Amts eller Distrikts (det er ventelig: ei under noget vist Amt henhørende Landstrækning, saasom Grevskab eller Baronie) Hartkorns Eiere eller Brugere, igiennem hvilket de gaae, og ved Bompenges Erlæggelse af dem, som kiøre eller ride paa samme, §. 25 og 43. Dog synes, efter Plakaten af 4 Apr. 1800 §. 12, Meningen af disse §§ at være, at Eierne og Brugerne af det privilegerede Hartkorn fra Inddeling til Landeveienes Vedligeholdelse skulle være fritagne.

Disse Veies Anlæg og Vedligeholdelse er ogsaa, i det mindste paa nærværende Tid, Hovedformaalet for General-Landvæsens-Commissionens Virksomhed, til hvis Udførelse en Overveimester, adskillige Veimestere, og andre dem underordnede Embedsmænd og Betiente ere ansatte x). Til dem sigte og fornemmelig, og for en stor Deel til dem alene, de fleste i Forordningen indeholdte Forskrifter.

Mindre Landeveie kaldes de, som ikkun føre fra Kiøbstæd til Kiøbstæd, eller til almindelige Færge- og Ladesteder, eller og tiene en heel Landstrækning som Vei til nogen betydelig Kiøbstæd. Disse Veie skal i Almindelighed ikke være Chausseer y), behøve ei heller at anlægges til større end 12 til 14 Alens Brede, foruden Grøvterne z). Med deres fuldkomne Istandsættelse skal det i øvrigt beroe, indtil Hoved-Landeveiene ere færdige, med mindre ¾ Dele af Vei-Interessenterne derom blive enige æ). Forslaget til saadanne Veies Anlæg

x) Forordn. §. 13. y) §. 6. z) §. 8.
æ) §. 37.

Anlæg af nye eller Forandring, naar fornødent giøres, tilkommer ei heller Veibetienterne, men Amtmændene. Dette maa skee til General-Veicommissionen, uden hvis Bifald intet saadant nyt Veianlæg maa begyndes. Men naar da Anlægget bifaldes, er Vedkommende givet Haab om, at Arbeidets Udførelse skal, om de forlange det, blive Veibetienterne overdraget a).

Om de mindre Landeveies Grundforbedring i Friderichsborg og Sorøe Amter (efter den nye Amtsinddeling) er, som forhen er meldt, udkommen en Plakat under 4 Apr. 1800. Efter denne Plakats §. 6 kan Arbeidet in natura ikkun paalægges de contribuerende Hartkorns Brugere, som ere Veien indtil en Fraſtand af 1¾ Miil i lige Linie nærliggende; de længere Fraliggende, saavelsom Brugerne af privilegeret Hartkorn, bidrage med Penge.

Angaaende en Veikasses Indretning for hver af nysnævnte Amtmandskaber, til hvilken disse Pengebidrag skal udredes, og deraf bestrides saavel Broers og Steenkisters Anlæg og Vedligeholdelse, som og overhovedet alt det Arbeide, der udkræver øvede Folk, samt Godtgiørelser for de ved Veiarbeide beskadigede Grunde, saavelsom om aarlige Forslag af Amtmanden til Arbeidet og Overslags Indsendelse over de formeentlig medgaaende Udgivter, see bemeldte Plakats §§. 6, 8 og 9.

Alle øvrige Veie, saasom de, der føre til Kirke, Ting, Mølle rc., kaldes Biveie b). Disse behøve ikkun en Brede af 8 Alne, med mindre de ere indgrøvtede, da de i det mindste skulle være 10 Al. brede, foruden Grøvterne c). Om begge Slags Veie, saavel

a) Forordn. §. 13. b) §. 1. c) §. 8.

vel de mindre Landeveie som Biveiene, hedder det i Forordningens 25de §, at deres Istandsættelse og Vedligeholdelse paaligger dem, som have Nytten deraf, og for hvis Skyld de ere til. Dette er uden Tvivl at forstaae i Overeensstemmelse med den ikke ophævede Kongelige Resolution af 30 Nov. 1785, hvorefter de mindre Landeveie, som føre fra Kiøbstæd til Kiøbstæd, eller som de der kaldes, Kiøbstædveie, skal vedligeholdes af det Amt, hvorigiennem de løbe, saavidt dets Grund strækker sig; Tingveie paa samme Maade af det Herred eller Birk, for hvilket Tingstedet er indrettet, for saavidt de ikke indtræffe paa Hoved-Landeveiene eller Kiøbstædveiene; Sogne- ɔ: Kirkeveiene, ligeledes af det hele Sogn; Mølleveie og Veie til almindelige Tørvemoser af det Distrikts Beboere, som søge Møllen eller bruge Tørvemosen; Byeveie og Veie til og fra enkelte Gaarde af vedkommende Bye- eller Gaardbeboere; hvorhos det dog er overladt General-Veicommissionen, naar i enkelte Tilfælde Afvigelse fra disse Regler synes billig, derom at giøre Kongen Forestilling. Ogsaa er det i Veiforordningens 36te § fastsat, at, naar det Tilfælde indtræffer, at mindre Landeveies Istandsættelse overgaaer de dertil pligtige Interessenteres Kræfter, skal, efter General-Veicommissionens Bestemmelse paa desangaaende fra vedkommende Øvrigheder indkomne Forslag, det ene Sogn komme Naboesognet, Amtet Herredet, og Stiftet Amtet til Hielp d). Af de tvende første Udtryk, jevnførte med §. 38, sees, at det samme ligeledes gielder om Bi-

X 2

d) See ogsaa Pl. af 4 Apr. 1800 §. 11, samt dens forhen paaberaabte §. 6, 12 og 13.

Biveiene. Biveiene kunne, bør endog undertiden, ved Udskiftningen forlægges; Landeveiene ikke e).

Til Vedligeholdelse tildeles saavel af Hoved-Landeveiene som af de mindre Landeveie, efterat samme forud ere opmaalte og taxerede, først hvert Sogn, og derefter enhver Vedkommende, de Hartkorns Brugere nemlig, som ikke boe længere end 2 Mile fra Veien, saa nær som mueligt ved sit Hiem sit bestemte Stykke; de øvrige til Vedligeholdelsen pligtige bidrage med Penge, med mindre de fraliggende Bønder hellere vil giøre Arbeidet end betale f). Broernes Vedligeholdelse skeer paa hele Amtets Bekostning g).

Om Dagarbeidets Bestemmelse og Anslag til Værdie i Penge see Forordningens §§. 28, 29 og 46.

§. 216.

Efter saaledes at have handlet om, hvem det i Almindelighed paaligger at anlægge og vedligeholde Veiene, kommer jeg nu til at berøre adskillige de Veiene paagrændsende Jorders Eiere og Brugere og andre Landmænd med Hensyn til samme paalagte Forbindtligheder, saavelsom hvad i øvrigt angaaende Veienes Anlæg og Vedligeholdelse, og ellers til de Reisendes Beqvemmelighed og Sikkerhed, som til et godt Veipolitie henhørende, er foreskrevet, for saavidt saadant i Almindelighed kan være Landmænd vedkommende.

1) Enhver Veien tilgrændsende Jordeier er pligtig at bidrage til at befordre Vandets Afløb fra Veien. Ligeledes ere de længere fraliggende Jorders Eiere plig-

e) Forordn. 13 Dec. 1793 §. 12. og 29 Oct. 1794 §. 8.

f) §. 38. Pl. 4 Apr. 1800 §. 12.

g) §. 43. Samme Pl. §. 8.

pligtige til, imod billig Godtgiørelse, at imodtage og til videre Afløb befordre det dem fra Veiene tilflydende Vand, hvormed skal forholdes efter Forordningen af 25 Jun. 1790 h). Dette er uden Tvivl at forstaae saavel om Biveie som om Landeveie. Dog, om nogen saadan Bivei tilstødende Jords Eier ingen Nytte havde af Veien, kunde Godtgiørelse for Vandets Paaløb neppe nægtes ham i).

2) Hvorledes Broerne paa de mindre Veie bør være indrettede, viser Forordningens §. 11.

3) Til nye Veies Anlæg og de gamles Udvidelse til den i Forordningen fastsatte Brede er enhver tilgrændsende Jords Eier og Bruger pligtig at afgive den fornødne Grund, dog ikke uden billig Godtgiørelse efter lovlig Taxation, med mindre, forstaaer det sig, han forud uretteligen havde frataget Veien det Stykke, som han nu igien maatte udlægge k). Godtgiørelsen udredes for Hoved-Landeveiene af den almindelige Veikasse, for de mindre Landeveie af Amtet eller Stiftet, hvori Veien ligger l). (Dette er uden Tvivl at forstaae, saafremt Stiftet enten efter en vedtagen gammel Vei-Inddeling eller Veicommissionens Bestemmelse bør til Veies Anlæg og Vedligeholdelse komme Amtet til Hielp.) For Biveiene bør uden Tvivl Godtgiørelsen udredes af dem, til hvis Brug Veien er anlagt. Om den befalede fornødne Rigtigheds Holdelse over Veienes eengang fastsatte Brede see Forordn. 15de §.

h) F. 13 Dec. 1793 §. 10. i) §. 17. k) §. 14.

l) Jevnf. Pl. af 4 Apr. 1800 §. 8.

4) Til nye Landeveies Anlæg saavelsom til Landeveienes Vedligeholdelse ere ligeledes Eierne og Brugerne af de Jorder, fra hvilke de til Veien fornødne Materialier af Steen, Gruus, Jord og Sand nærmest ere at faae, pligtige at tilstæde saadanne Materialiers Opgravning uden Betaling; dog nyde de billig Godtgiørelse efter lovlig Taxation for den Skade, som ved Gruusgravning og Kiørsel formedelst Veiarbeidet tilføies deres Marker. Hvo, som under Veiarbeidet samler Steen og Gruus i Nærheden af det Sted, hvor samme foretages, for at sælge samme til de længere fraliggende Arbeidspligtige, tilpligtes uden Betaling at levere ligesaa meget Steen og Gruus til Veien, som han har solgt m). Det samme gielder om de fornødne Materialiers Afgivelse til Biveiene, dog med den Forskiel, at Forpligtelsen ikkun strækker sig til dem, som ere forbundne at bidrage til Veiens Vedligeholdelse, og at samtlige i Veien Interesserende bør udrede Godtgiørelsen n). Om Godtgiørelsen for Skades Tagelse ved Gruusgravning m. m. til Landeveiene gielder derimod det samme, som om Godtgiørelsen for Jords Afgivelse nys blev anmærket, nemlig at den for Hoved-Landeveiene udredes af den almindelige Veikasse, og for de mindre Landeveie af Amtet eller Stiftet o).

5) Gang=

m) Forordningens §. 16, hvor ogsaa det yderligere Foreskrevne om Taxationen og Godtgiørelsens Bestemmelse kan eftersees.

n) §. 17.

o) §. 16. jevnf. Pl. af 4 Apr. 1800 §. 8.

5) Gangstie til Skolen maa ei alene ingen Mand formene anden Mands Børn over sin Mark, naar den dertil er beleiligst, men han er endog i saa Fald pligtig at holde de fornødne Stenter og Gangbroer saavelsom Grøvter vedlige, saaledes at Børnene til alle Aarets Tider, uden Hinder og Fare, kunne søge Skolen. I Tilfælde af Tvistighed er det overdraget Amtmanden, ved Kiendelse at afgiøre, hvor Gangveien for Børnene skal aflægges p).

6) Om de nær Landeveiene staaende Træers Borthuggelse, naar samme løbe igiennem Skovene, om Milepæle paa samme, om Veiviseres Oprettelse, hvor flere Veie mødes, om de fornødne Mærker til at vise Veiens Gang, naar denne, som Tilfældet kan være med dybe Sandveie, er ukiendelig, om de igiennem Vaad løbende Veies Betegnelse ved høie Pæle eller Stene, og om Landeveienes Beplantning med Træer see Forordningens §. 19-23.

7) Enhver arbeidsfør Huusmand og Inderste er pligtig at giøre en Gangdag om Aaret til Veiarbeide q).

8) Intet Arbeide paa Landeveiene maa foretages uden vedkommende Opsynsmands Nærværelse eller efter hans Anviisning. Alt paa anden Maade foretaget Arbeide er den, som har giort det, ei alene pligtig at omgiøre, naar det befindes uforsvarligt, og maa desforuden bøde, om han er af Bondestand, 1 til 4 Rdr., og, om han er uden for Bondestand, 5 til 10 Rdr.; men, om

p) For. §. 18. q) §. 32. jf. Pl. 4 Apr. 1800 §. 7.

endog Arbeidet er upaaklageligt, kommer det ham dog ikke til Afgang i det ham paaliggende Veiarbeide r).

9) Til Arbeidet maa enhver selv medføre de fornødne Redskaber, for saavidt disse ere saadanne, som Bønderne selv behøve til deres Avlings Drivt, og derfor sædvanligen have; de øvrige fornødne Redskaber anskaffes for Amtets Regning s).

10) Naar Militaire blive commanderede til Landeveisarbeide, ere Beboerne i de Byer og Gaarde, som ligge de Veistrækninger, hvorpaa arbeides, nærmest, pligtige at skaffe dem Qvarteer, ligesom og, naar ikke Marqvetentere for dem ansættes, fornøden Forflegning, hver Huusvært for de hos ham Indqvarterede, dog dette sidste ikke uden for billig Betaling, som Amtmanden fastsætter. I øvrigt er Rentekammeret i slige Tilfælde bemyndiget til at meddele saa mange Huuseiere eller Værter paa Landet, som fornødent eragtes, Tilladelse til at forsyne Veibetienterne og Arbeiderne med de fornødne Levnetsmidler, saalænge Arbeidet vedvarer t).

11) Naar dyb Snee falder, skal de efter en særskilt Inddeling dertil henlagte Landeveien paagrændsende eller samme indtil en Frastand af ½ Miil nærboende Gaard- og Huusbeboere, uden Forskiel af Jurisdiction, og hvad enten det Hartkorn, de eie, eller bruge, er privilegeret eller uprivilegeret, strax samme Dag, eller i det seneste Dagen efter, paa Tilsigelse af vedkommende Opsynsmand, nemlig Sognefogden eller Oldermanden

r) Fororbn. §. 44. s) §. 49. t) §. 63.

manden i den Bye, hvorigiennem Landeveien løber, ved Sneepløining eller Skufning jevne Veien u). Inddelingen skal skee efter hele og halve Gaarde, og Huusbeboere forrette halvt Arbeide imod Beboere af halve Gaarde v). I overordentlige Tilfælde, saasom naar Storm og Sneefog giør det umueligt i adskillige Dage at arbeide paa Veien, skal endog de Veien indtil en Frastand af en Miil Nærboende komme til Hielp x). Hvor ingen Broer ere lagte over Vandløbene paa Landeveiene, skal disse opises til en bred Vogns Brede, indtil Isen bærer, saa at de Reisende kunde kiøre derover. Ved indfaldende Teeveir maa Isen igien borttages, og Grøvterne renses y). Hvor det behøves, skal fra hvert Sogn afgives en Mand til at gaae Sognefogden tilhaande med at bringe Efterretninger til Herredsfogden eller Birkedommeren, og modtage dennes Befalinger. Ligesom og Herredsfogden eller Birkedommeren i samme Henseende tilstaaes et dagligt ridende Bud imellem ham og Amtmanden, hvem saavelsom alle øvrige, der have Opsyn med Sneekastningen, ligeledes tilstaaes frie Befordring z). Om Arbeidsmaaden ved denne Sneekastning, dertil fornedne Sneeploves Anskaffelse, samt Opsynet med Arbeidet, see i øvrigt bemeldte Reglements Afdel. B. og C.

 12) To

u) F. 13 Dec. 1793 §. 64. og Reglement af 20 Dec. 1799 §. 1, 2, 3, 4 og 6.

v) Reglem. §. 6.

x) Reglem. §. 5.

y) F. 13 Dec. 1793 §. 64. jf. Reglem. §. 10 og 11.

z) Reglem. §. 13.

12) To Gange om Aaret, nemlig tidlig paa Foraaret og sildig i Efteraaret, skal Veiene synes, for at bestemme, hvad Istandsættelse de behøve a).

13) Til Fares og anden Ubehageligheds Afværgelse for Reisende maae Skydebaner og Fuglestænger, Biestader, Reebslagerbaner og Natførerpladser ikke taales uden i en vis Frastand fra Landeveiene; ei heller nye Veirmøller samme nærmere end 50 Al. opbygges b).

14) De nye anlagte Hoved-Landeveie tilhører 1 Alens Brede af Jordsmonnet paa hver Side af Veiens Grøvter. Af dette Stykke maae derfor de tilgrændsende Grundeiere ikke bennytte sig til derpaa at opføre Bygning eller andet c).

15) Indhegninger om de Hoved-Landeveien tilgrændsende Marker maae ikke være over 2½ til 3 Al. høie over Veiens Jordskorpe, §. 77.

16) Paa Landeveiene maae ingen Lede eller Rækværker, ei heller Hyrdehytter sættes, undtagen ved begge Ender af en Landsbye d).

17) Heste eller andre Kreature, som styrte paa Veien, er det Besidderens Pligt af den Veien tilstødende Grund at besørge nedgravet 2 Alen dybt, og i det mindste 50 Al. fra Veien e).

18) Forordningens §. 89 har givet Anledning til Misforstaaelse. Ventelig er den første Sætning, at enhver skal holde til sin høire Haand, almindelig for alle og enhver. Den anden derimod bestemmer, hvo der først og nødvendigen skal vige, at nemlig den, som møder Posten eller Foermands-Vogne,

a) F. 13 Dec. 1793 §. 65. jf. §. 67.
b) §. 75. c) §. 76. d) §. 84. e) §. 86.

Vogne, eller med en tom Vogn møder en belæsset Vogn, Karet eller Chaise, nødvendigen skal vige ud til sin høire Haand, om Plads dertil er levnet ham.

19) Endskient Vognhiul med smalle Hiulfelger og Søm med høie Hoveder endnu ikke ere forbudne, saa advares dog enhver i §. 94 om, at de om nogle Aar, som skadelige for Veiene, turde blive det, paa det at de efterhaanden selv maatte afskaffe dem.

§. 217.

For Overtrædelse eller Forsømmelse af de Landboerne med Hensyn til Veiene paaliggende Pligter, saavelsom for andre imod godt Veipolitie stridende Handlinger, har Veiforordningen fastsat følgende Straffe:

1) Dersom nogen efterlader at forrette Arbeidet paa en vis ham til Vedligeholdelse eller Istandsættelse tildeelt Veipart, saa skal samme strax af Øvrigheden besørges forfærdiget ved andre paa hans Bekostning, og den Forsømmelige desuden bøde ligesaa meget, som det hele Arbeide har kostet. Men, dersom det medfører Vanskelighed at faae leiede Folk dertil, saa er Amtmanden eller Øvrigheden (det er uden Tvivl at forstaae Grever og Baroner i deres Lehne) bemyndiget til, ved Udpantning af 2 Mk. daglig, som hver ottende Dag fordobbles, at tvinge den Forsømmelige til at besørge det ham paaliggende Arbeide iværksat f).

2) Er derimod ikke Spørgsmaal om et vist tildeelt Veistykkes Istandsættelse, men om Udeblivelse fra tilsagt

f) Forordn. §. 32.

sagt Spænd- og Gangdags Arbeide til Veiene i Almindelighed, saa maae, naar et heelt Sogns Beboere uden lovligt Forfald udeblive, disse tilsammen, om Sognet er mindre end 100 Tønder Hartkorn, bøde 5 Rdr., og om det er mere, 10 Rdr. for hver Dag, de efterlade at efterkomme denne Pligt. Enkelt Udeblivende maae, foruden at betale det for deres Regning giorte Arbeide, bøde for en forsømt Spænddag 48 Sk. og for en Gangdag 16 Sk. Dersom de Skyldige ere Fæstebønder, maae Jorddrotten udrede Mulkten, imod Regres til disse, saafremt han beviisligen har ladet dem tilsige g). For Udeblivelse ved Sneekastning bødes dobbelt, og Bøderne inddrives uden Ophold h). Den Sognefoged eller Opsynsmand, som efterlader de ham i Henseende til Sneekastningen paaliggende Pligter, mulkteres paa 1 til 2 Rdr. dagligen.

3) Hvo, som sender uduelige Folk til Arbeidet, eller møder, enten uden Redskaber, eller med ubrugbare Redskaber, eller med Vogne, som ikke kunne indtage det af General-Veicommissionen foreskrevne Maal, ansees, som han var aldeles udebleven, og mulkteres altsaa efter §. 33, som ovenmeldt, paa 48 Sk., om det er en Spænddag, og 16 Sk., om det er en Gangdag, han har været tilsagt at forrette i).

4) Hvo, som pløier eller graver Veiens Grøvtkant nærmere, end i Frastand af 1 Alen, skal, efter Om-

g) Forordn. §. 33. Pl. af 4 Apr. 1800 §. 10.
h) Reglem. 20 Dec. 1799 §. 14.
i) Forordn. §. 50 og 51. Reglem. §. 14.

Omstændighederne og Sagens Beskaffenhed, bøde fra 1 til 5 Rdr., og desuden, ifald Grøvten er bleven beskadiget, paa egen Bekostning sætte den igien i Stand. Den, som overpløier mindre uindgrøvtede Veie, skal bøde fra 2 Mk. til 1 Rdr. k).

5) Den, som i Veienes Grøvter eller deres Kanter graver Leer, Sand eller andet saadant, skal bøde fra ½ til 1 Rdr.; og kan den Skyldige ikke opdages, maa det Beskadigede istandsættes paa Sognets Bekostning. Samme Straf ere ogsaa de undergivne, som ved Siden af uindgrøvtede Veie enten skiære Tørv eller grave Sand og Leer nærmere end 8 Alen fra Veien l).

6) Hvo, som egenraadigen anlægger Overkiørseler fra Veien til sin Jord, eller igiennem dens tørre Grøvter, maa bøde fra 1 til 5 Rdr., og erstatte Skaden m).

7) Hvo, som egenraadigen foretager nogen Forandring paa Veiene, Grøvterne rc., skal ligeledes bøde fra 1 til 5 Rdr., og sætte det Forandrede i den forrige Stand n).

8) Hvo, som henlægger eller lader henstaae noget paa Veien, som kan forhindre Færselen eller giøre den farlig eller vanskelig, eller leder Pelevand paa Veien eller i dens Grøvter, skal bøde fra ½ til 2 Rdr., og strax bortskaffe det Henlagte, hvilket ellers skeer paa hans Bekostning. Den, som opdager sligt, og bringer det til Opsyns-

manden

k) Forordn. §. 78. l) §. 79. m) §. 80.
n) §. 81.

manden over Veien, nyder den halve Deel af Mulkten o).

9) Hvo, som tøirer Kreature paa Veien eller i dens Grøvter, skal bøde 2 Mk. for Stykket p). For løsgaaende Kreature, som optages paa Veiene, maa Eierne betale visse i samme § for hvert Slags Kreature især bestemte Optagelsespenge, foruden Skadens Erstatning, og en ligeledes der bestemt Godtgiørelse for Kreaturets Føde og Oppasning, indtil det indløses. Dersom Eieren ikke inden 3 til 4 Dage lader Kreaturet afhente, betaler Optagelsespengene og stiller Sikkerhed for det Beskadigedes Istandsættelse, maa Kreaturet, efter 8 Dages Varsel ved Kirkestævne, bortsælges. For uringede eller ikke tilstrækkeligen ringede Sviin, som findes paa Veiene, skal i Særdeleshed bødes 2 Mk. for Stykket. Er det ikke muеligt at optage Svinene, er det endog Opsynsmanden over Veien paalagt at skyde dem ihiel, og Eieren skal desuden betale Mulkten.

10) Den, som ikke, saaledes som i Forordningens 86de § er befalet q), nedgraver det døde Kreatur, som findes paa det hans Grund tilstødende Veistykke, eller paa hans egen Grund ved Siden af Veien, men lader det ligge længere end 24 Timer, skal bøde 48 Sk., hvilken Mulkt fordobbles for hver Dag, han lader det blive liggende r).

11) Hvo,

o) Forordn. §. 82. p) §. 85.
q) See den foregaaende §. 216.
r) Jf. Forordn. af 11 Sept. 1739.

11) Hvo, som ikke bortskaffer de Veien for nær staaende Træer eller overhængende Grene og levende Gierder, naar han i Forveien betimeligen er bleven advaret om, i rette Tid at fælde eller flytte samme, skal, naar han ikke inden 10 Dage, efterat han derom er advaret af Sognefogden, efterkommer saadant, bøde 2 Mk. s).

12) For modvillig Beskadigelse af Milepæle, Træer, Broer eller andet til Veien henhørende fastsætter Forordningens 92de § for første Gang begaaet Forseelse en Mulkt af 2 til 10 Rdr., anden Gang dobbelt, tredie Gang 3 Maaneders Arbeide i Forbedringshuset. For Underofficerer og Gemene af de Militaire og for Børn fastsættes korporlig Straf.

Borttagelse af Træer, Rækværker eller andet Veien tilhørende, eller af de til dens Brug sammenbragte Materialier, straffes efter samme §. 92 og følgende §. 93 som andet Tyverie t).

Den, som beviisligen angiver nogen, der saaledes modvilligen har beskadiget eller bestiaalet Veien, loves en Belønning af 1 til 10 Rdr.

§. 218.

Som Veivæsenets Bestyrelse i Almindelighed (som allerede forhen er anmærket) er General-Landvæsens-Commissionen overdraget, og dette Departements Befalinger, for saavidt de nye Landeveies Anlæg, de allerede anlagtes Istandsættelse og Tilsynet med Landeveiene i Almindelighed angaaer, udføres af de samme umiddelbar underordnede Veimestere og andre Betiente, saa

s) Forordn. §. 91.   t) Jevnf. Pl. 5 Jun. 1782.

saa ere ogsaa Stiftamtmænd, Amtmænd og andre rin-
gere Embedsmænd, i alt hvad Veivæsenet angaaer, be-
meldte Commission underordnede, og det er saaledes
Amtmænds, Herredsfogders og de ved Landeveiene an-
satte særdeles Opsynsmænds Pligt, hver i sin Embeds-
Cirkel, at paasee Forordningens Overholdelse, og at
efterkomme hvad hver af dem især med Hensyn til Veie-
ne er paalagt; hvorom jeg allerede i den første Deel
af dette Skrift har havt Leilighed til at handle u).

Alle Sager, som angaae Forseelser imod Veifor-
ordningen, skal behandles som Politiesager v).

Naar der i Særdeleshed opkommer Tvistighed imel-
lem flere i Veiarbeide Lodtagne om, hvem af dem det
tilkom at forrette et Veiarbeide, som befindes forsømt,
saa byder Forordningens §. 34, at den, som taber i
første Instants, skal strax forrette Arbeidet, imod Re-
gres til Modparten, ifald han vil paaanke Sagen
for Overretten, og denne der maatte blive den Taben-
de. Ja, er Veiarbeidets hastige Fuldførelse magt-
paaliggende, vil endog Forordningen, at Arbeidet,
endog uden at oppebie Underrettens Dom, strax enten
skal deles imellem Parterne, imod Regres for den Vin-
dende til den Tabende, eller og foranstaltes iværksat
for Penge, for den Tabendes Regning.

Af de Bøder, som nogen i Følge denne Forord-
ning tildømmes at betale, tilfalder den halve Deel An-
giveren, og den anden halve Deel Veikassen x).

Om Straf for Klammerie under Landeveisarbeide
m. m., og Maaden, saadanne Sager skal behandles
paa, see ogsaa Plakaten af 30 Jun. 1786.

Om

u) Forordn. af 13 Dec. 1793 Kap. 4.
v) Samme F. §. 95. x) §. 93.

Om Bompenges Erlæggelse paa de fuldførdige nye Landeveie see Forordn. af 15 Febr. 1786 og af 12 Dec. 1793 §. 25 og 42.

Om Gruusgravning paa Valbye Bakke see Plakaten af 8 Mart. 1785.

Om den Amtmændene overdragne Magt at mulktere de Lodseiere, som efter betimelig Indkaldelse af Herredsfogden til at give Oplysning i Hensigt til Veies Anlæg eller Istandsættelse, enten ikke møde, eller paa anden Maade forhale Sagens Afgiørelse, see Plakaten af 3 Febr. 1792.

24. Kapitel.

Om Brandvæsenet paa Landet i Danmark.

§. 219.

At forekomme Ildsvaade, og, naar den er opkommen, saavidt muligt at standse dens videre Udbredelse, er med Rette et vigtigt Formaal for Lovgiverens Opmærksomhed. I Christian den 5tes Danske Lov er imidlertid denne Green af Lovgivelsen hartad forbigaaet. Hensigten var muligen, at ogsaa den skulde have været en Gienstand for den i Lovens 3. 15. 3 lovede Politieordning, som ikke udkom. Hvad Loven har om Ildsvaade er ikkun, at efter 3. 14. 10 maa Fæstebonden, naar hans Gaard eller Huus ved Ildsvaade afbrænder, ikke derfor forlade Stedet, men skal med Husbondens og Bymændenes Hielp, om han ei selv har Formue dertil, opbygge Gaarden eller Huset igien, og at L. 6. 19 fastsætter Straffe for dem, som,

være sig med Forsæt eller af Vanvare og Skiødesløshed, komme Ildsvaade afsted, samt i Særdeleshed foreskriver, at Ild ikke maa sættes i Hede, for at brænde Lyng eller Tørv, i Tanke dermed at forbedre Jorden, med mindre samtlige Lodseiere derom ere enige og selv derved tilstede for at vogte, og ikke uden naar Veiret er stille, at ikke Skade derved skal foraarsages y).

Af senere Anordninger, Brandvæsenet paa Landet vedkommende, anmærkes ikkun den almindelige Forordning af 18 Dec. 1751 om Straf for dem, som uforsigtigen omgaaes med Ild og Lys, og Plakaten af 31 Oct. 1766 angaaende Straf for dem, som skiødesløs omgaaes med Ild paa Hederne i Jylland. Om sidstmeldte Plakat har jeg forhen §. 120 havt Leilighed til at tale. Forordningen af 18 Dec. 1751 maa derimod, for saavidt den vedkom Landmanden, ansees ved den senere Forordning af 29 Febr. 1792 at være ophævet.

§. 220.

Forommeldte Forordning af 29 Febr. 1792, i Forbindelse med den senere Anordning af 27 Mart. 1793 samt Forordningen af 26 Mart. 1800, indeholder saaledes i Almindelighed hvad Lovgiveren, deels til at forekomme Ildsvaade, deels til dens Standsning, naar den er opkommen, og deels til at opdage Ophavsmanden eller Anledningen til Ildsvaaden, paa Landet i Danmark vil have iagttaget.

I. For at forekomme Ildsvaade vil Lovgiveren: 1) at Bygninger, helst de, i hvilke megen Ild bruges, og som af nye opføres, skulle indrettes saaledes, at Ildebrands Udbrud i samme og Udbredelse derfra til

y) L. 6. 19. 8 og 9, taget af Jydske Lov 3. 68.

til Naboerne, saavidt muelig, kan forebygges; 2) at enhver skal forsigtigen omgaaes med Ild og Lys; 3) at derfor og i Særdeleshed de Handlinger, hvorved Ildsvaades Udbrud kunde foraarsages, skulle foretages med størst muelig Forsigtighed, og i Almindelighed 4) Anledninger til Ildsvaades Udbrud, saavidt, mueligt ryddes af Veien.

1) I første Henseende befaler Forordningen:

a. At det overalt, og især i samlede Byer, eller hvor flere Steder ligge hinanden nær, bør iagttages, at ingen Aabning maa findes paa Tag, Muur eller Væg, og foreskriver tillige, hvorledes Skorstenene, helst de, som af nye opbygges, bør være indrettede og opførte z).

b. Alle Ildsteder, som befindes at være øiensynligen farlige for Naboerne, bemyndiges Amtmanden i §. 2 at paalægge Vedkommende inden en vis Tid at lade nedrive, under en Mulkt af 1 Rdr. for hvem, som imidlertid bruger dem.

c. Bygninger, som af nye opføres i Landsbyerne, maae efter §. 3 ikke støde sammen med Naboens; men imellem begge bør være fornødent Mellemrum; ei heller maa Riisgierde sættes imellem dem.

d. Smeddehuse, som af nye opbygges, skal staae adskilte for sig selv, og i Byerne være forsynede med Steentag æ).

2) For uforsigtig Omgang med Ild og Lys, saasom ved at skyde eller paa anden Maade bruge Krud nær nogen straatakt Bygning, at bære Ild i aabent Kar, eller Lys anderledes end i forsvar-

z) Forordn. §. 1. æ) §. 4.

lige Lygter, enten under aaben Himmel eller i Stald, Lade, paa Lofter eller andre Steder, hvor let fængelige Ting findes, paa saadanne Steder at røge Tobak, at henlægge brændbare Ting nær Ildsteder, o. s. v., fastsætte Forordningens §. 5, 6, 7 og 10 Mulkter fra 8 Skill. til 4 Rdr. efter Forseelsens Beskaffenhed. Opkommer ved saadan Uforsigtighed virkelig Ildsvaade, skal, foruden Bødrne, ogsaa Skaden betales, eller ligesom disse afsones med Fængsel og Arbeide. Og den, som tredie Gang befindes i skiødesløs Omgang med Ild og Lys, straffes med Fængsel paa Vand og Brød a). Forsætlig Ilds Paasættelse straffes med Livs og Formues Forbrydelse efter Lovens 6. 19. 1.

3) Hør og Hamp skal tørres i særskilte Ovne uden for Byen eller i en Hule paa Marken, og Humlen paa et Gulv eller Loft i Trækvind; men i Bagerovne maa det ikke skee, uden med fornøden Forsigtighed efter Brødbagningen, og uden at Ovnen dertil hedes paa nye, under Straf af 2 Mk. til 2 Rdr. b). Med andre Huusgierninger, hvorved Ildsvaade kunde opkomme, skal Huusfædrene have fornødent Tilsyn, og de skal, saavidt muligt, skee om Dagen c).

4) Alle Skorstene skal flittig renses og feies; de, som bruges ofte, i det mindste hvert Fierdingaar. For hver Gang Feiningen findes forsømt skal bødes 2 Mk., og, om Ildsvaade deraf opkommer, 1 til 5 Rdr. d).

Anm.

a) Forordn. §. 11. b) §. 8. c) §. 10.
d) §. 9.

Anm. Om Straffen for uforsigtig Omgang med Ild i Hederne see foran §. 120.

II. Til at standse Ildsvaade, hvor den er opkommen, og hindre dens videre Udbredelse, sigte følgende Forordningens Forskrifter:

1) Alle Brønde og Vandsteder i og ved Byerne skal bestandig holdes i Stand, saa at deri stedse kan findes Forraad af reent Vand. Hvor der er Mangel paa Vand, og dog Leilighed til at anlægge Vandsteder, skal største Lodseier, eller, naar Byerne bestaae af Selveiergaarde, Amtmanden sørge for, at disse vorde indrettede. Ved saadanne Vandsteders Anlæg eller Rensning skal samtlige Beboere i Byen uden Undtagelse forrette Arbeidet, under Straf af 24 Sk. for hver Gaardmand, 16 Sk. for hver Huusmand, og 12 Sk. for hver Inderste, som ikke efter Tilsigelse herved indfinder sig, hvorforuden han skal betale en anden, som leies til at forrette Arbeidet for ham e).

2) Til Ildens Slukning skal de fornødne i Forordningen af 27 Mart. 1793 for hver Hovedgaard og Kirke, saavelsom for enhver Bye i Forhold til dens Størrelse, og hver eenlig liggende Gaard bestemte Brandredskaber bestandig haves i god Stand og Beredskab. De for Byerne bestemte Redskaber skal forvares hos Brandfogden ɔ: en Mand, som af Amtmanden udnævnes i hver Bye især til at have Opsyn med Brandvæsenet i Byen og Bestyrelse ved Slukning af opkommende

e) Forordn. §. 12.

mende Ildsvaade f). De for Hovedgaarde, Kirker og eenlige Gaarde befalede Brandredskaber maae ikke fra samme afhændes, men bør bestandig følge Stedet g). Disse Redskabers Tilstand skal af Brandfogderne, saavelsom af de i Følge Forordningen af 26 Mart. 1800 for hvert Amtmandskab beskikkede Branddirecteurer, aarligen efterfees h), til hvilken Forretning dem er tilstaaet fri Befordring.

3) Brandvæsenets Bestyrelse tilkommer Amtmændene, og under dem de nysmeldte Branddirecteurer. Herredsfogderne og Birkedommerne have, som Politiemestere, hver i sin Jurisdiction, Tilsyn med Forordningens Efterlevelse, og øverste Commando ved Ildebrand, naar Amtmanden eller Branddirecteurerne ei ere tilstede i). Under disse staae igien de nysmeldte Brandfogder k).

Anm. Paa Grevskaber og Baronier, saavelsom i de Sogne, hvis meste Hartkorn hører under et Grevskab eller Baronie, blive uden Tvivl Branddirecteurens Forretninger at besørge af Lehnshaverne selv eller deres Forvaltere paa deres Vegne l).

4) Naar

f) Forordn. 29 Febr. 1792 §. 16. og 27 Mart. 1793.

g) For. 29 Febr. 1792 §. 14.

h) For. 29 Febr. 1792 §. 17 og 18. og 26 Mart. 1800 §. 7. A. 1.

i) For. af 29 Febr. 1792 §. 15. og F. af 26 Mart. 1800 §. 7. A. 1.

k) For. 29 Febr. 1792 §. 16.

l) For. 27 Mart. 1793.

4) Naar Ildebrand opkommer, skal den, som bliver Ilden vaer, strax melde det for Brandfogden og Oldermanden, eller den, som har Byehornet m). Hvo, som dølger Ild, skal bøde 2 Rdr., som tilfalder den, der opdager en fordulgt Ild n). Oldermanden skal lade tude i Byehornet, og besørge Bud skikket til det nærmeste Sted, hvor Sprøite og andre Brandredskaber findes, saavelsom til Branddirecteuren, vel ogsaa til Amtmand, Herredsfoged eller Birkedommer og Jordegodseieren, eller Forvalteren over de Kongelige Godser, om de ere i Nærheden. Der skal og strax lydes med Kirkeklokken o).

5) Saavel i den Bye, hvor Branden opkommer, som fra de omliggende Byer, skal Gaardmænd, Huusmænd og Inderster strax med de fornødne Redskaber ile til Ilden for at slukke den p). Ved Ildens Slukning skal de adlyde hvad dem af deres Foresatte befales, og maae ikke forlade deres Post, førend de dertil af dem have erholdt Tilladelse, under Straf af at bøde fra 8 Skill. til 1 Rdr.; men Brandfogder og Oldermænd maae for lige Forseelser bøde dobbelt q). Proprietairer, Amtsforvaltere og Regimentskrivere kunne, naar Amtmand, Branddirecteur, Herredsfoged eller Birkedommer ei ere tilstede, paatage sig Commando ved Ilden. Ellers tilkommer den i saa Fald Brandfogden i den Bye, hvor Ilden er r). Endog efterat Ilden er slukket, maae saa

m) Forordn. af 29 Febr. 1792 §. 19. n) §. 20.
o) §. 21 og 25. For. 26 Mart. 1800 §. 7. A. 2.
p) §. 22 – 24. q) §. 26 og 27. r) §. 25.

mange blive tilstede, som den Commanderende finder nødvendigt, til at slukke den Ild, som endnu brænder i Grunden, og til at rydde Pladsen; og flere kunne af ham tilsiges fra de nærliggende Byer og Steder, for at afløse disse, om fornødent giøres. Ei heller maa nogen drage bort, førend Brandfogderne have holdt Mynstring over Brandredskaberne og Mandskabet, enhver for sin Bye, og Brandfogdernes Pligt er det, at anmelde de Udeblevne eller Forsømmelige for Branddirecteuren, og at paasee, at de Brandredskaber, som maatte være blevne beskadigede, vorde igien istandsatte s).

6) Bygningers Nedbrydelse maa ingen modsætte sig, naar saadant af den, som har den øverste Commando ved Ilden, for at hindre sammes videre Udbredelse, ansees nødvendigt t).

III. Naar Ilden er ophørt, skal af Branddirecteuren foretages en Undersøgelse paa Brandstedet om dens Anledning, hvorefter de saaledes indhentede Oplysninger tilligemed hans Indberetning meddeles vedkommende Herredsfoged eller Birkedommer, hvis Pligt det er, at foranstalte Sagen videre paa lovlig Maade undersøgt. Han skal til den Ende optage Forhør over Beboerne af det Sted, hvor Ilden er opkommen, og alle andre voxne Personer, som høre til Huset, saavelsom Naboer og Gienboer, og alle andre, som kunde formodes at vide noget om Ildebrandens Aarsag. Dette Forhør indsendes til Amtmanden, som, naar han

s) Forordn. af 29 Febr. 1792 §. 28. og 26 Mart. 1800 §. 7. A. 2.

t) For. 29 Febr. 1792 §. 27.

han dertil finder Anledning, beskikker en Actor til Sagens videre Forfølgelse u).

Processens Form er den samme i disse Sager, som i Politiesager i Almindelighed efter Forordningen af 25 Mart. 1791 v). Herfra bør dog uden Tvivl undtages, om der var Anledning til at tiltale nogen for Mordbrand.

De idømte Beder tilfalde Sognets Fattige, den for Ildebrands Fordølgelse undtagen, der, som nys er meldt, tilfalder Angiveren. Underrettens Dom exeqveres, naar den ikke inden 14 Dage paaankes for Amtmanden x).

§. 221.

Til den ved Ildsvaade foraarsagede Skades Erstatning er ved Kongelig Anordning af 29 Febr. 1792 oprettet en almindelig Brandforsikring for Landet i Danmark, hvorved den Landboerne ved Anordningen af 13 Jan. 1761 givne Tilladelse at indtræde i Kiøbstædernes Brandforsikring er ophævet.

Denne Brandforsikring for Landet er en under General-Land-Oeconomie- og Commerce-Collegii Bestyrelse staaende Indretning, hvorved enhver paa Landet Boende kan forsikre sig at faae den Skade, som hans Bygninger ved eller i Anledning af Ildsvaade maatte vorde foraarsaget, igien erstattet, efter eller i Forhold til bemeldte hans Bygningers ved foregaaende lovlig Taxation ansatte Værdie, imod aarligen at betale 10 Skill. af hver 100 Rdr., som hans Bygnin-

 ger

u) Forordn. af 26 Mart. 1800 §. 7. A. 3. og 29 Febr. 1792 §. 30.

v) For. 29 Febr. 1792 §. 29. x) §. 31.

ger ere taxerede for (hvoraf efter Forordningen af 26 Mart. 1800 §. 52 anvendes 2 Skill. af hver 100 Rdr., til de ved samme beskikkede Branddirecteurers Lønning), samt desuden i Forhold til bemeldte Taxationssum at bidrage til den andre i samme Indretning forsikrede Bygninger ved Ildsvaade tilføiede Skades Erstatning, for saavidt saadant ikke ved ovenmeldte bestemte aarlige Bidrag kan bestrides y). Herom anmærkes:

1) De Bygninger, som agtes forsikrede, maae være indrettede mod Ildsfare efter nysanførte Forordning af 29 Febr. 1792, og være forsynede med de befalede Brandredskaber z).

2) De maae i Forveien lovligen taxeres. Angaaende disse Taxationer maae Vedkommende henvende dem til Branddirecteuren i Amtet, som foranstalter samme foretagne ved de Mænd, som aarligen til slige Forretninger af Amtmanden skal udnævnes, og selv derved skal forrette Skrivningen og derover føre Protokol æ). I Taxationsforretningen skal hver Længdes Beskaffenhed nøiagtigen og omstændeligen beskrives og taxeres. Under denne Taxation kan vel Eieren forlange sine Bygninger forsikrede, men ikke over samme ö). Om Branddirecteurens og Taxationsmændenes Betaling for denne Forretning, saavelsom for Udskrifter af Protokollen, see Forordningen af 26 Mart. 1800 B. 3. og 29 Febr. 1792 §. 3.

Anm.

y) §. 15. z) §. 1.

æ) For. af 26 Mart. 1800 §. 7. B. 1, 2 og 3.

ö) Anord. 29 Febr. 1792 §. 2.

Anm. Eierne af samlede Godser er det tilladt, naar de begiere en heel Bondebye eller samtlige Bøndergaarde og Huse paa deres Gods forsikrede, selv at ansætte disses Værdie uden nogen foregaaende Taxation a).

3) Fra den Dag af, at Taxationen er skeet, er Eieren berettiget til Erstatning for indtræffende Brandskade b). Dog maa han ikke tage Deel i nogen anden Brandforsikring til Brandskades Erstatning paa Huus eller Bygning, under al Erstatnings Fortabelse og anden vilkaarlig Straf efter Omstændighederne c).

4) Naar nogen nye Tilbygning eller betydelig Forbedring foretages, og Eieren vil have samme forsikret, maa ligeledes nye Taxation foretages; og naar nogen forsikret Bygning nedrives, saavelsom naar Forandring skeer af Eier, skal sligt anmeldes for Branddirecteuren d).

5) De forsikrede Bygninger maae holdes i forsvarlig Stand, saa at de stedse kunne svare til den Sum, de ere forsikrede for. Hermed skal Branddirecteuren ved de aarlige Undersøgelser om Brandvæsenet have nøie Indseende. Hvor nogen betydelig Forringelse findes, foranstalter han strax den fornødne Omvurdering, hvorfor dog alene Taxationsmændene, men ikke Branddirecteuren, nyde Betaling e). I Tilfælde at Forringelsen er

a) Anordn. 29 Febr. 1792 §. 2.
b) For. 26 Mart. 1800 §. 7. B. 4.
c) Anordn. 24 Febr. 1792 §. 5.
d) An. 29 Febr. 1792 §. 6. og 26 Mart. 1800 §. 7. B. 4.
e) F. 26 Mart. 1800 §. 7. B. 8.

er af mindre Betydenhed, synes det, som Anordningen af 29 Febr. 1792 §. 7. befaler angaaende en vis Tids Forelæggelse, inden hvilken Istandsættelsen maa være fuldført, endnu at være gieldende.

6) Naar Brandskade er skeet, foranstalter Branddirecteuren samme ved de dertil af Amtmanden udnævnte Mænd taxeret, og Eieren erholder da Skadens Beløb, for saavidt samme ikke overstiger den Sum, som den afbrændte Bygning er forsikret for, erstattet uden videre Afkortning, end at hvad som maatte være bleven tilovers af den afbrændte Bygning overlades ham, om han forlanger det, for den Værdie, saadant ved Taxationen over Brandskaden er ansat for f).

7) Brandhielpen tilstaaes ikkun til den afbrændte eller beskadigede Bygnings Opbyggelse eller Istandsættelse til samme Værdie, som den afbrændte havde før Branden. Den kan imidlertid inden 12 Uger, efterat Skaden for Oeconomie-Collegiet er beviisliggiort, erholdes udbetalt imod antagelig Caution for, at dette i det seneste inden to Aar skal vorde efterkommet, hvilket, naar Bygningen er fuldført, skal bevises ved en lovlig Taxationsforretning. Af denne Brandhielpens Bestemmelse flyder ogsaa, at den ikke kan belægges med Arrest eller Indførsel, og at Panthaveren ei deri maa giøre sig betalt, hvorimod en forsikret Bygning ei heller uden Panthaverens

f) Anordn. 29 Febr. 1792 §. 9 og 10. og 26 Mart. 1800 §. 7. B. 1 og 2.

rens Tilladelse kan vorde udslettet af Forsikringen g).

8) Alle Dokumenter, Brandforsikringen vedkommende, udfærdiges paa ustemplet Papiir h).

9) Saavel det bestemte aarlige Bidrag, som det, der, naar fornødent giøres, ved Repartition af Oeconomie-Collegiet til de indtrufne Brandskaders Erstatning end videre fastsættes, indkræves af Amtsforvalteren ved Junii Maaneds Udgang med de Kongelige Skatter i). I øvrigt hæfte disse Brandhielps-Bidrag paa Stedet, og ere prioriterede næst efter Kongelige Skatter. Intet Skiøde maa derfor ved Retten antages til Læsning, uden dermed følger Attest fra Amtstuen, at ingen Restance af Brandpenge hæfter paa Stedet k). Brandhielpspengene udredes af Stedets Beboer, imod Regres til Eieren; dog er en Proprietair, som lader sit Bondergods forsikre, selv ansvarlig for hvad deraf skal udredes l).

10) Den, som har havt sin Bygning forsikret, maa, især om han har faaet sin Indboe og Besætning reddet, ikke gaae om at betle, og ham maae til den Ende ingen Beviser meddeles. Naar Amtmanden ellers finder det nødvendigt, maa han meddele saadan Tilladelse, dog ikkun for en vis Tid og i de nærmeste Sogne. Hvo, som betler uden saadan Tilladelse eller uden for det anviiste Di-

g) Anordn. 29 Febr. 1792 §. 10-13. og 26 Mart. 1800 §. 7. B. 1 og 9.

h) An. 29 Febr. 1792 §. 14. i) §. 15 og 16.

k) §. 17. l) §. 18.

Distrikt, eller ikke ved den fastsatte Tids Udløb tilbageleverer Brandbrevet, behandles som en omløbende Betler m).

Anm. Da saaledes enhver Landboe er givet Leilighed til at forsikre sig den Skade, som ham ved Ildsvaade maatte vorde tilføiet, igien erstattet, saa finder nu, i Følge Kongelig Resolution af 12 Dec. 1792, den Skattefrihed, som forhen paa Grund af Kongelig Resolution af 4 Jun. 1708 blev tilstaaet for afbrændte Bøndergaarde, ikke længere Sted.

25. Kapitel.

Om de til Sandflugts Dæmpning af Lovgiveren føiede Anstalter.

§. 222.

Lykkeligviis endnu ikkun enkelte Egne i Danmark egentlig og nærmest vedkommende, men dog, naar og hvor det samme Onde maatte udbrede sig, almindelig gieldende ere de af Lovgiveren om Sandflugtens Dæmpning givne Anordninger. Disse maae derfor ogsaa kortelig berøres her.

Christian den 5te har i den Henseende indskrænket sig til i D. L. 6. 17. 29, under Straf som for andet Tyverie og den oprettede Skades Erstatning, at forbyde visse der benævnte Vexters Oprykkelse eller Ødelæggelse paa anden Maade, fordi disse Vexter, som villigen groe i Flyvesanden, tiene til dens Befæstelse, og

m) Anordn. 29 Febr. 1792 §. 19.

og med Tiden giøre den skikket til at modtage andre Verter, deres Udryddelse derimod vilde befordre Flyvesandens videre Udbredelse. Samme Artikel fastsætter tillige, at enhver, som deslige Planter findes hos, skal være pligtig at giøre Rede for, hvor han har faaet dem fra, tillader enhver at paatale denne Forbrydelse, og lægger til, efter Christ. 3. Reces af 1558 Art. 63, hvoraf denne Artikel er taget, at den, som vorder befunden med slig Sag, ikke maa staae i Lov eller Vidnesbyrd derefter; hvilket da vel ikke kan være at forstaae anderledes, end om Tyvsdoms sædvanlige Virkninger efter Loven n).

Anm. Marehalm er, efter Rafn, Sand-Marehalm, elymus arenarius; Hvideriis, en Pileart: Graariis-Piil, salix fusca o). Det provinciale Navn Sener tillægges, efter bemeldte Herr Assessor Rafns Flora, tvende Planter, som begge ere tienlige til at dæmpe Flyvesand: Sand-Star, carex arenaria, og Kryb-Hvene, agrostis stolonifera. Klittetag, Hielme og Slii ere forskiellige provinciale Benævnelser paa een og samme Plante, nemlig: Hielme-Rør, arundo arenaria p).

Naar undtages adskillige Reskripter for særskilte Egne, saasom af 5 Oct. 1706, 2 Dec. 1720, 4 Oct. 1723, 25 Aug. 1749, 21 Jan. 1751 og 16 Jun. 1759, som befale Beboerne i bemeldte Egne at bidrage til Sandflugtens Dæmpning ved Digers Opkastelse og Hielmfrøes Saaening i Sandbakker, samt under Mulkt forbyde at lade Kreature græsse i Sandklitterne,

n) Jevnf. L. 1. 13. 19.

o) See Rafns Flora p. 413.   p) ibid. p. 577.

terne, samt Forordningen af 25 Novemb. 1720 for Bornholm, som igientager, ja endog skiærper den i Loven for Marehalms Oprykkelse fastsatte Straf, blev det ogsaa vor nu regierende Konge forbeholdt at forbedre og forøge denne Deel af Lovgivelsen. Efterat Kongen først havde ladet en af Professor Wiborg forfattet Efterretning om Sandvexter og deres Brug til Flyvesandens Dæmpning i Aaret 1788 trykke og gratis uddele i de Egne, hvor Sandflugt forefindes, samt ved sagkyndige Mænd ladet Tilstanden paa Stederne selv nøie undersøge, udkom Forordningen af 19 Sept. 1792, som indeholder alt hvad der nu Sandflugtens Dæmpning angaaende som Lov er gieldende. Efter den bliver altsaa at giennemgaae hvad som angaaende de sandfugne Steders Udskiftning og Fredning, deres Beplantning, og Opsynet med det herom Befaledes Udførelse er anordnet.

§. 223.

I. Som i flere Henseender, saa og med Hensyn til Sandflugts Dæmpning, er Nytten af Fælledskabs Ophævelse umiskiendelig. Paa Strækninger af saadan Vidtløftighed og af saa liden indvortes Værdie for Eierne, som de sandfugne Jorder gemeenligen ere, anvendes naturligviis af flere deri Lodtagne ikke, og kan ei heller med Fordeel anvendes den Møie og Bekostning, som enkelt Mand i Forhold kan anvende paa hans særskilte let overseelige Eiendom, af hvis Forbedring og Fredning han selv kan vente at høste Nytten. Enkelt Mands heldige Forsøg opmuntre igien andre til at følge hans Fodspor, og saaledes kan der være Udsigt til, at nogle nu, som det synes, hartad ganske ødelagte Eien-

Eiendomme med Tiden kunne give Fordeel af sig for deres Eiere, og at Sandflugtens videre Udbredelse lettere vil kunne forebygges for Eftertiden. Dette har Lovgiveren indseet, og har derfor deels befalet, deels ved Løfte om Understøttelse opmuntret til deslige sandfugne Strækningers Udskiftning. Saaledes befaler

1) Forordningens 5te § ubetinget, at de store fælles Sandklitter skal saasnart mueligt deles, for det første sogneviis.
2) Derefter skal Delingen skee af ethvert Sogns Part imellem sammes enkelte Byer, samt eenlige Gaarde og Steder, og enhvers Deel afsættes ved Skiæl og Mærker med Pæle q).
3) Den hver Bye især tildeelte Andeel af de sandfugne Jorder eller Klitter skal igien deles imellem de enkelte Gaarde, naar Fælledskab imellem disse ansees skadelig for Fredningen, om end ingen af Lodseierne forlanger det. Endog i modsat Fald staaer det enhver Gaardeier frit for, at faae sin Andeel af Klitten særskilt udlagt r).
4) Indtræffe Hindringer, som standse Byernes Udskiftning fra hinanden i Klitten, maa dennes Fredning og Besaaening dog ikke derefter udsættes s).
5) De Lodseiere, som faae deres Andeel af Klitten udlagt paa saadanne Steder, hvor Grunden er slettest, og i Begyndelsen ikke kan høstes det til Besaaening fornødne Frøe, forbeholdes Ret at indsamle saadant paa de andre Lodseieres Andeel efter vedkommende Opsynsmands Anviisning t).

6) For

q) Forordn. §. 6. r) §. 6. s) §. 8. t) §. 7.

6) For at lette Udskiftningens Omkostninger, tillader Kongen i §. 9, at den halve Deel af Opmaalingens og Udskiftningens Bekostning maa udredes af Hans Majestæts Kasse.

§. 224.

II. Til Klittens Fredning, eller til at forebygge, at de i samme voxende Planter ei af Kreature skal opædes eller paa anden Maade ødelægges, og Sandflugten derved udbrede sig, befaler Forordningen:

1) At tilstrækkelig Indhegning skal opføres om enhver udskiftet Lod i Klitten; men hvor dette af een eller anden Aarsag ikke maatte være mueligt, skal Vedkommende hver især lade deres Andeel bevogte u).

2) Klittetag, som bruges til Plantning, maa ikke tages paa andre Steder, end hvor det uden Fare for nye Sandflugt kan skee. Det maa derfor ikkun tages paa de østlige Sider af de indvendige Landklitter, men ikke paa de vestlige Sider og i Havklitterne. Vipperne af Klittetaget maae ogsaa alene samles, naar Frøet er modent v). Overalt maae ingen Sandvexter borttages fra sandfugne Steder, eller Frøe deraf indsamles, uden efter Anviisning af dem, som have Opsynet med Sandflugtens Dæmpning, under Straf for dem, som herimod forsee sig, første Gang at bøde 2, anden Gang 4 Rdr., tredie Gang at arbeide 1 Maaned, og, skeer det oftere, 1 eller 2 Aar i næste Tugthuus x). Samme Straf er endog fastsat for dem, som deslige Sandvexter findes

u) Forordn. §. 10. v) §. 11. x) §. 12.

findes hos, naar de ikke dertil kunne bevise deres lovlige Adkomst, og Eftersegelse herom i Husene ved Klitfogderne eller Opsynsmændene over Sandklitterne er tilladt y). For dem, som ødelægge Sandverterne og borttage Slien z) i Havklitterne ved Vesterhavet eller paa de Steder, hvor Klitverter ere ved Kunst opelskede, eller grave Mareterv paa de vestlige Sider af Havklitterne, fastsættes i §. 15 en endnu høiere Straf, nemlig, foruden Skadens Erstatning, første Gang en Mulkt af 10 Rdr., eller i dets Sted, om den Skyldige ei formaaer at udrede Mulkten, 8 Dages Fængsel paa Vand og Brød, anden Gang 3 Maaneders Arbeide i Tugt- eller Forbedringshuset, hvilken Straf saaledes for hver Gang, Forseelsen igientages, fordobbles. Vippernes Afklipning, hvor saadant af Vedkommende til Udsaaening paa andre Steder anvises, ere Eierne derimod pligtige at tilstæde, imod derfor at erholde billig Godtgiørelse, som bestemmes af den Sandflugtens Dæmpning angaaende for hvert Amt især, hvor det behøves, anordnede Commission, hvorom jeg siden skal tale æ).

3) Paa de indhegnede Sandstrækninger maa endog ingen Uvedkommende, kiørende, ridende eller gaaende, indfinde sig ö).

4) Endnu mindre maae Kreature indlades i Klitterne eller i de beplantede Sandstrækninger. Beboerne i de Byer og Steder, hvis Grunde paastøde

y) Forordn. §. 13 og 14.

z) Egentlig Hielmrørets Rod. Rafns Flora p. 577.

æ) Forordn. §. 11. ö) §. 16.

de fredede eller besaaede Steder, skal derfor være ansvarlige for al den Skade, samme af Ufred foraarsages, og det endog, om de Kreature, som have giort Ufred, ikke antræffes, men alene Spor forefindes, at de have været inden for Fredningslinien a). For de Kreature, der saaledes antræffes, eller af hvem Spor forefindes i de fredede Strækninger, skal sammes Eiere, foruden at betale Skaden, samt Kreaturenes Underholdning indtil de indløses, erlægge visse i §. 21 for hvert Slags Kreature især fastsatte Optagelsespenge eller Mulkter. Træffes samme Kreature anden Gang, betales Mulkten dobbelt, tredie Gang tredobbelt, o. s. v. De Kreature, som ingen Eiermand melder sig til, bortsælges efter foregaaende Tillysning paa Kirke-, Sogne- og Bye-Stevne b). Hvo, som modsætter sig Kreaturenes Optagelse ved Klitfogderne eller andre Vedkommende, skal bøde Voldsbøder c).

5) Ingen Hedebrand ɔ: Lyngens Afbrændelse for at giøre Jorden tienlig til Dyrkning, maa foretages paa saadanne Steder, hvor Sandflugt derved kan ventes at opkomme, førend Amtmanden har ladet det undersøge, hvorvidt Fare virkelig er at befrygte eller ikke, og altsaa Hedens Afbrændelse i Overeensstemmelse med Lovens 6 B. 19 Kap. kan tillades, eller bør være forbuden under den der foreskrevne Straf d).

Anm. L. 6. 19. 8, saavelsom Plakaten af 31 Oct. 1766 §. 2, vil, at Ild ikke maa sættes paa Hede uden alle Eiere derom vorde foreente, selv

a) For. §. 19 og 20. b) §. 22. c) §. 24. d) §. 17.

selv gaae med og vogte, og særdeles see til, at Vinden er føielig, at Ild ei kommer i anden Mands Mark. I øvrigt fastsætter Loven egentlig ingen Straf for Mangel af disse Forskrifters Jagttagelse, men byder alene den anden Mand derved tilføiede Skades Erstatning e). Kun i Tilfælde, at den Skyldige ei formaaer at erstatte Skaden, straffes han med Fængsel og Arbeide f). Nysnævnte Pl. §. 1 og 2 fastsætter derimod en Mulkt af 20 Rdr. saavel for den anførte som anden skiødesløs Omgang med Ild i Heden, foruden Skadens Erstatning. Efter de anførte Ord af Forordningen af 19 Sept. 1792 kunde det vel synes, at Plakatens Forskrift nu maatte bortfalde. Den er imidlertid ikke udtrykkeligen ophævet, og maa derfor uden Tvivl ansees endnu at være gieldende. See foran §. 120.

6) Ligeledes maa ei heller Hedetørv graves paa saadanne Steder, hvor Sandflugt kunde befrygtes derved at opkomme, førend det af Amtmanden er foranstaltet undersøgt, om og hvorvidt saadan Tørvs Gravning uden Fare maatte kunne finde Sted, eller aldeles bør forbydes. Hvo, som handler herimod, skal bøde 1 Rdr., og desuden skal det Opgravede strax paa hans Regning foranstaltes dækket, eller sat i samme Stand, som det var før Gravningen g).

e) Art. 6, 9 og 10. f) §. 2.

g) Forordn. af 19 Sept. 1792 §. 18.

Anm. Herved maa da Plakaten af 31 Oct. 1766 §. 3 ansees at være forandret, for saavidt nemlig blot er Spørgsmaal om utilladt Tørvegravning eller Skiørsel. Er derimod ved Tørvens Brænding begaaet nogen Uforsigtighed, synes den i bemeldte Plakats §. 1 fastsatte Straf endnu at være anvendelig.

7) De ved Sandklitter liggende jordløse Huse skulle, saavidt mueligt, Tid efter anden nedlægges (ventelig til Ufreds Forebyggelse), og ingen flere maae der uden sær Tilladelse opsættes, under Straf af Materialiernes Forbrydelse, og desuden en Mulkt af 20 Rdr., hvilken tilfalder Angiveren, hvis Navn loves fortiet h).

§. 225.

III. Som med Sandflugtens Dæmpning i Almindelighed, saa og især med Udsaaening og Plantning af de dertil tienlige Frøearter og Vexter skal, i Følge Forordningens 29de §, forholdes efter ovenmeldte uddeelte trykte Afhandling om Sandvexterne og deres Anvendelse, samt efter de Regler, som, efter Stedernes Forskiellighed, af Commissionen, eller af Rentekammeret, paa sammes Forestilling, nærmere maatte vorde fastsatte. Om denne Besaaening og Plantning anmærkes i Særdeleshed:

1) Ligesom alle og enhver af Beboerne i de omkring Sandflugten liggende Byer og enkelte Steder i en Frastand, som efter ethvert Steds locale Omstændigheder af Amtmanden nærmere bestemmes, i Almindelighed efter Forordningens §. 23 ere for-

h) Forordn. §. 25.

forbundne til at giøre Bistand ved alle Foranstaltninger til Flyvesandens Dæmpning og Ufreds Afværgelse, under Mulkt af 4 Mark for hver Gang nogen viser sig modvillig til at efterkomme, hvad ham i den Henseende af hans Foresatte paalægges; saa ere og Beboerne i de Sogne og Steder, som af Amtmanden dertil bestemmes, under samme Straf pligtige at møde, saa ofte de tilsiges, til at giøre det fornødne Arbeide ved Plantningen og andet derved forefaldende, og, dersom nogen udebliver, leies andre Arbeidere paa deres Bekostning i).

2) For dem, som, skiønt tilsagte, undlade at møde til Vippernes Indsamling paa de dertil af Opsynsmanden anviiste Steder, bestemmer imidlertid Forordningens §. 26 ikkun en Mulkt af 2 Mk. for hver Dag, de forsømme.

3) De, som Klittetags Vipper eller Frøe udvises, men ikke drage Omsorg for, at samme omhyggeligen afskiæres og bevares til Udsæd, skal bøde 1 til 4 Rdr. efter Mangelens Beskaffenhed k).

§. 226.

IV. Angaaende hvorledes, naar Sandflugt opkommer, skal forholdes, hvem Opsynet med Dæmpningen tilkommer, hvorledes de idømte Mulkter skulle inddrives og anvendes, med mere denne Foranstaltning i Almindelighed vedkommende, foreskriver Forordningen:

1) Naar Sandflugt opkommer paa nogen Mands Grund, skal han strax anmelde det for Amtmanden, under Mulkt af 5 til 100 Rdr. efter Om-

Z 4 stæn-

i) Forordn. §. 27. k) §. 28.

stændighederne, og det hvad enten han troer selv at kunne besørge den opkomne Sandflugts Dæmpning, eller er nødt til at oppebie videre Foranstaltninger l).

2) Den, hvis Jorder lide Skade af Sandflugt, gives i samme § Haab om Afslag i Hartkornet; men ogsaa dette Haab miste de, som undlade at giøre ovenmeldte Anmeldelse til Amtmanden, saavelsom og de, som ved at forsømme den eengang dæmpede Sands Fredning selv give Anledning til at nye Sandflugt opkommer, eller ikke rette sig efter de til sammes Dæmpning giorte Anordninger og Øvrighedens dertil sigtende Foranstaltninger m).

3) Bestyrelsen af alt, hvad som vedkommer Sandflugtens Dæmpning, henhører under Rentekammeret. Under det tilkommer Opsynet hermed Amtmændene, hver i sit Amt. I de Amter, hvor Sandflugten enten allerede er, eller herefter maatte opkomme, skal Amtmanden desforuden udnævne een, eller, hvor fornødent giøres, flere Commissioner, bestaaende af Stedets Herredsfoged og tvende andre Medlemmer, som Amtmanden udvælger enten af Landvæsens-Commissarierne eller af de kyndigste i Nærheden boende Grundeiere, som ikke selv have Eiendom paa de sandfugne Steder. Denne Commission paaligger egentlig Udførelsen af de til Sandflugtens Dæmpning

l) Forordn. §. 30.

m) Jf. Rentekammer-Skrivelse af 14 Jul. 1736, indeholdende Kongel. Resolution af 21 Apr. 1732; Rothes Reskriptsamling 3 D. p. 654.

ning nødvendige Foranstaltninger. Af den gieres Forespørgsel igiennem Amtmanden til Rentekammeret, om hvad som maatte findes tvivlsomt eller at udfordre Pengeudgivt. Den ere saavel Beboerne paa de sandfugne Steder i alt, hvad som angaaer Sandens Dæmpning, som og især Klitfogderne og Opsynsmændene over de større Sandklitter underordnede, om hvis Forhold, saavelsom om de faldne Mulkters Beløb og deres Anvendelse, Commissionen aarligen skal indgive Indberetning til Rentekammeret. Bemeldte Commissions Medlemmer nyde, naar de forlange det, 1 Rdr. daglig i Diætpenge for de Dage, som anvendes i disse Forretninger, samt fri Befordring n).

4) Enhver, som har faaet sin Lod udskiftet og indhegnet for sig, bør selv søge at afværge og dæmpe derpaa opkommende Sandflugt o); men hvor endnu ere fælles Eiendomme, der skal af hver Bye een af de skikkeligste Mænd udnævnes til Klitfoged, og i 3 Aar vedblive denne Bestilling, imod for samme at nyde en passende Belønning af Distriktet, hvilken Commissionen foreslaaer og Amtmanden bestemmer. Hans Pligt er det, dagligen at paasee Klittens Fredning, altsaa at optage de Kreature, som findes der, at anholde enhver, som ødelægger Sandverterne o. s. v., og strax anmelde saadanne Uordener for Opsynsmændene, som jeg strax skal tale om. Han skal ogsaa være nærværende ved Frøeindsamlingen og Plantningen, og have Opsigt med Arbeiderne. Naar han forsøm-

n) Forordn. §. 1. o) §. 2.

mer sine Pligter, er Commissionen bemyndiget til at paalægge ham en passende Straf, og, naar han seer igiennem Fingre med andres Forseelser, skal han bøde lige Mulkt med den Skyldige p). Over disse Klitfogder sætter Commissionen igien visse Opsynsmænd, som ugentlig bør besøge Klitterne, have Opsigt med Plantningen o. s. v. Findes endog disse Opsynsmænd utilstrækkelige, maa en Klitrider antages med en passende Løn q).

5) De i Forordningen bestemte Mulkter maae udredes uden foregaaende Lovmaal, og inddrives, i Mangel af mindelig Betaling, ved Udpantning r). De erlægges nemlig efter Amtmandens Ordre til Amtsforvalteren, og anvendes deels til Udgifternes Bestridelse paa Sandflugtens Dæmpning, deels til Belønning for Angiverne, som i Almindelighed tilstaaes den halve Deel af samme s). Det er efter §. 32 den Skyldiges Husbond tilladt at udrede Bøderne for ham, imod at lade ham aftiene samme paa den Maade, som de selv kunne forenes om, eller af Amtmanden bestemmes. Men ellers skal Bøderne, naar den Skyldige ei formaaer at udrede dem, afsones efter For. af 6 Dec. 1743.

6) Naar Omkostningerne paa Sandflugtens Dæmpning overstige de Lodseieres Kræfter, som høste den nærmeste Nytte af Foranstaltningen, skal de tilgrændsende, større eller mindre Distrikters Beboere, i det Forhold, som Rentekammeret bestemmer, tage Deel i sammes Udredelse t).

p) Forordn. §. 4. q) §. 3. r) §. 25. s) §. 31. t) §. 33.

Til-

Tillæg.

Et Skrivt, som det nærværende, trænger ideligen til Forandring, helst naar udgivet paa en Tid, som denne, da Regieringen endnu saa meget er sysselsat med denne Green af Lovgivelsen. Adskilligt har jeg saaledes endnu at tilføie af de Anordninger, som, efterat Haandskrivtet er blevet leveret til Trykken, og tildeels allerede aftrykt, enten ere udkomne, eller dog først ved Hielp af det senest udgivne Bind af Fogtmans Reskriptsamling for 1789 og 1790 og paa anden Maade ere komne til min Kundskab. Et og Andet er ogsaa forglemt at anmærke, tildeels fordi jeg ikke havde funden beqvemt Sted at henføre det til. At imidlertid endnu adskilligt, især af de senere Aars skrevne Anordninger og Collegialskrivelser, som om end ikke udvide, dog oplyse Lovgivelsen, er bleven mig ubekiendt, har jeg ikke kunnet undgaae.

Læseren behager altsaa at tilføie:

Til §. 6. 1ste Bind S. 4. Som til Landboerettens Literatur henhørende kunne ogsaa mærkes de i Anledning af det af nogle Jydske Jorddrotter i Aaret 1790 til Hs. Kongel. Høihed Kronprintsen indgivne saa kaldte Tillidsskrivt udkomne Smaaskrivter; og derom atter C. U. D. von Eggers Bemerkungen über den Geist der neuern Landwirthschaftsgesetze in Dänmark ꝛc. 1792.

Til

Til §. 6. S. 24 kan tilføies den Anmærkning: at Rugbrødsbagere og Ølbryggere er ved Reskr. af 8 Jul. 1796 tilladt, at nedsætte sig overalt paa Landet; dog at det nøie paasees, at der, under Udsalget af Brød og Øl, intet Vertshuusshold eller Udskienkning foretages; hvilket, for saavidt Ølbrygningen angaaer, ogsaa maa mærkes ved §. 4. S. 12 og §. 8. S. 27 og 32.

Til §. 21. I. S. 83 Not. h. Om Reserva-Rullernes Indretning kan eftersees Cancellie-Circulairer af 29 Nov. 1788 og 17 Febr. 1789.

Til §. 24. S. 93 Not. x og §. 27. S. 96 Not. g: Om de saa kaldte Marschpenge kan og eftersees Cancellie-Circul. af 8 Mai 1790.

Til §. 24. S. 94 Not. a og b, jf. Cancellie-Skrivelse af 31 Dec. 1790.

Til §. 25. VI. S. 95. I criminelle Sager ansees Landrecruterne at henhøre under militair Jurisdiction. Rentekammer-Skrivelse af 17 Jan. 1789, grundet paa foregaaende Correspondence med Cancelliet. Angaaende deres Permission som Frimænd see i øvrigt Generalitets-Collegii Skrivelse af 22 Decemb. 1787, Canc. Circul. af 8 Mart. 1788, og General. Collegii Skriv. af 26 Jan. 1790; see og Kongel. Resol. af 16 Mai 1800.

Til §. 31. S. 112 Not. f. Jf. Kongel. Resolution af 24 Jan. 1800.

Ved

Ved §. 31. S. 114 No. 4 mærkes Cancellie-Resol. af 5 Jul. 1800, hvorefter de til Søetienesten Indrullerede bør meddeles Afskeeds- eller Frihedspasser, naar de ere 36 Aar gamle, og ei længere vil nære sig af Søefart.

S. 117. No. 9. Om de indrullerede Matrosers Fritagelse for at betale Reisepasser, naar de permitteres eller dimitteres fra Hvervingen, see Cancellie-Circulairer af 17 Jan. og 21 Febr. 1789; om de Skudsmaale, som de skal medbringe fra Præsterne, Reskr. af 3 Jan. 1744 og 24 Apr. 1789; om den fri Befordring, som tilstaaes dem, naar de reise til og fra Transportskibene, som ere bestemte til at afhente dem til eller hiembringe dem fra Kongelig Tieneste, see Pl. af 17 Jan. 1800.

Den §. 33. S. 120 i Noten n anførte Forordning af 12 Mart. 1783 er ved en senere Forordning af 27 Dec. 1799 ophævet.

Ved §. 34. kan til de i Noten s S. 127 anførte Anordninger angaaende Forretningernes Deling imellem Collegierne føies Anordning af 2 Mart. 1708 i Fogtmans Reskriptsamling, og de i Noterne til samme paaberaabte senere Anordninger.

Til §. 35. om Amtmændenes Embedspligter, og vel rettest ved den 1ste Post S. 128, kunde mærkes, at de ved Forordn. af 23 Mai 1800 ere blevne bemyndigede til at udstæde visse Bevillinger, som angaae Undtagelse fra Lovenes almindelige Forskrifter.

Samme

Samme §. til 5. a. S. 130. Amtmændene ere endnu i flere Tilfælde bemyndigede til at paalægge saavel de dem underordnede Betiente som Jordegodseiere, deres Fuldmægtige, og andre Vedkommende, Mulkter, saasom: for Efterladenhed med Circulairbreves Befordring eller deres Forkommelse, saavelsom og naar de ikke til den dem forelagte Tid afgive Erklæringer og Efterretninger, som Amtmanden i Embedssager affordrer dem, Reskr. af 3 Jun. 1785, Cancel. Skr. af 13 Oct. 1787, en dito Skrivelse af 10 Mai 1788 til Stiftamtmanden og Biskopen i Siælland, som fastsætter Mulkten for Udeblivelse med Erklæringer fra 2 til 10 Rdr., som skal tilfalde næste Hospital, 2 Aug. 1788 og Reskr. af 31 Aug. 1792; naar Jordegodseiere eller deres Forvaltere ikke efterkomme den i Forordningen af 27 Nov. 1775 indeholdte Befaling om Hoved- og Kassebøgers saavelsom Fæste- og Skifteprotokollers og øvrige deri ommeldte Dokumenters aarlige Foreviisning for Amtmanden, Kongel. Resolution af 20 Aug. 1790, bekiendtgiort ved Rentekammer-Circ. af 11 Sept. s. A. Fremdeles de Lodseiere, som efter betimeligen at være blevne indkaldte af Herredsfogden, for at give Oplysning i Hensigt til Veies Anlæg eller Istandsættelse, enten ikke møde, eller paa anden Maade forhale Sagens Afgiørelse, Pl. af 3 Febr. 1792. See videre Reskript til Amtmanden over Sorøe Amt af 11 Apr. 1800.

Samme §. S. 133 Not. s. Om Amtmændenes Opsyn med Skiftebehandlinger og Formyndervæsenet paa Proprietairgodser see Forordn. af 12 Febr. 1790 §. 8 og 9, saavelsom Reskr. af 6 Mart. 1789 og

og Cancellie-Skrivelser af 24 Apr. og 1 Mai 1790, saa og Cancellie-Skrivelse af 15 Mart. 1800. Ovenmeldte Forordnings §. 8 kunde ogsaa anmærkes ved Noten x S. 129.

Til Oplysning om hvad der er sagt §. 36. S. 135 om Lehnshavernes Øvrigheds-Myndighed og dens Grændser kunde ogsaa Noten h tilføies Kongel. Resol. af 10 Jun. 1789, bekiendtgiort ved Rentekammer-Skrivelse af 13de s. M. og A., saavelsom Kongel. Resol. af 16 Sept. 1789, bekiendtgiort ved Rentek. Circul. af 26 Sept. næstefter, og Forordn. af 12 Febr. 1790 §. 8.

Til §. 37. S. 136 Not. l, jevnf. Forordn. af 26 Mart. 1800.

Til §. 39. S. 138 a. Ogsaa-Udpantning for Smaaredsels-Afgivter kan skee ved So[illegible]efogden. Cancellie-Skr. 15 Mart. 1800.

Til §. 41. S. 144. Lægdsmændene ere ogsaa fritagne for Udgivter til Skolers Opbyggelse, Reskr. af 10 Jan. 1800.

Til §. 47. S. 157. Angaaende Rettergangsmaaden efter Forordningen af 25 Mart. 1791: At saavel Parter som Vidner ere pligtige at møde efter Aftensvarsel, og at saavel Politierettens Kiendelser som Amtmandens Resolutioner skal fuldbyrdes inden trende Solemærker, saafremt de ikke forinden paaankes u), er

u) Forordn. §. 21, 26, 30.

er noget, som dette Slags Politiesager have tilfælles med Politiesager og de Sager, som behandles med summarisk Proces i Almindelighed, og derfor ikke egentlig som noget Særegent ved dem at anmærke.

Ved §. 55. S. 172 Anm. 3. kan ogsaa mærkes Reskr. angaaende Skolevæsenet paa Friderichsborg og Kronborg Amter af 27 Nov. 1789.

Til §. 56. S. 174 Not. ö. Jf. Cancellieskrivelse af 23 Oct. 1790 og det i Anmærkningen til samme i Fogtmans Reskriptsamling paaberaabte Reskr. af 19 Dec. 1794 samt Cancellieskr. af 15 Aug. 1795.

Ved §. 68. S. 221 kan mærkes Cancellieskrivelse til Amtmanden over Nyborg Amt af 15 Mart. 1794, hvorefter Cancelliet paa Grund af den Kongelige Resol. af 16 Oct. 1719 og For. af 5 Apr. 1793 III. §. 1 og II. §. 2, samt Forordn. af 13 Dec. 1793 §. 26 og 43, anseer det uden for al Tvivl, at Præstegaardenes og Degneboligers frie Hartkorn bør deeltage i Broeomkostningernes Ligning. See i øvrigt hvad i Anledning af den sidst udkomne specielle Veiforordning af 4 Apr. 1800 er sagt i 2det Bind S. 315 og 316.

Til samme §. S. 222. 4, saavelsom §. 187. II. S. 245, angaaende Afgivten til Veterinairskolen, see Reskr. af 26 Oct. 1792, og til No. 5 sammesteds: Tugthuusskat maa og svares i Fyens Stift 1 Skill. af Tønde Hartkorn v).

Ved

v) Reskr. af 3 Apr. 1782 og 6 Mai 1785.

Ved §. 73. S. 252 kan ogsaa jevnføres Cancellieskrivelse af 24 Apr. 1790.

Ved §. 78. S. 265 kan mærkes Cancellie-Circulaire af 15 Mart. 1800, hvorefter i Tiendeforeninger udtrykkelig skal bestemmes, om Smaaredselen er indbefattet under den Tiende, hvorom Forening er indgaaet, eller ikke.

Til §. 81. S. 275 kunde maaskee henføres følgende

Anmærkning. I Henseende til Hovedgaardstarters Brug, enten samme er fri, eller ufri, tilkommer Eieren fri Raadighed, da ingen Lov er, som indskrænker samme. Om de Forpagtnings-Contracter, som sluttes dem angaaende, saavelsom og i Særdeleshed om de saa kaldte Hollænderie-Contracter, hvorved Brugen af et vist Antal Qvæg med fornøden Græsning overlades, under Forpligtelse, i de Kreatures Sted, som forkomme, at skaffe andre lige saa gode, eller betale deres Værd, er derfor intet andet at mærke, end at deslige Contracter skal skrives paa stemplet Papiir efter Forordn. af 27 Nov. 1775 §. 1. I øvrigt blive Contrahenternes indbyrdes Rettigheder at bedømme efter Contractens Indhold og det, som Lovgiveren om Leie i Almindelighed har foreskrevet. Dette gielder ligeledes om de Jorder, som umiddelbar bruges under de §. 94 omtalte saa kaldte ufrie Avls- eller Ladegaarde.

Til samme §. S. 288 og §. 123. S. 427: Tugthuusskat maa ogsaa i Jyllands og Fyens Stifter svares af Hovedgaarde og Præstegaarde x).

Til §. 84. S. 314 Not. 1 kan og anmærkes Cancelliesk rivelse af 1 Mai 1790.

Til §. 85. S. 319 og 320. De der under a. og b. anførte Vilkaar, som af Rentekammeret ere blevne forelagte Vedkommende, der have søgt om at maatte afhænde Bøndergodset fra Hovedgaardene, uden derudover at miste fri Hovedgaardstaxtes Rettigheder, ere nu ved Kongel. Resol. af 12 Mart. 1800, bekiendtgiort ved Rentek. Circul. af 15de s. M. y), fastsatte som nødvendige Betingelser, uden hvilke deslige Ansøgninger ikke kunne ventes bevilgede, og det med Tillæg, at, naar Fælledskabet ikke allerede førend saadant foretages, er ophævet, skal Udskiftningsforretningen forelægges Kammeret til Approbation.

Ved §. 88. S. 326 Not. b kan og jevnføres Cancelliesk r. af 25 Jul. 1789.

Ved §. 92. S. 336 kan ogsaa mærkes Forordn. af 24 Dec. 1760 §. 16.

Til §. 96. S. 346 jevnf. Cancelliesk rivelse af 13 Febr. 1790.

Til

x) Reskr. 7 Febr. 1766, 3 Apr. 1782 og 6 Mai 1785.

y) See de Fyenske Aviser, hvor den findes aftrykt.

Til §. 122. I. S. 425 troer jeg, som det meest passende Sted, at kunne føie følgende

Anmærkning. Hvad Lovens 2. 22. 16 befaler om, "at Kirkens Korn og anden Landgilde aarligen efter godt og ydefærdigt Korns Landkiøb skal taxeres, saaledes at baade Kirkernes Bedste rammes, og Varene ei saa dyre sættes, at ingen vil dem kiøbe," kan naturligviis ikke være at forstaae om de Kirker, som ere i Privatfolks Eie, men alene om dem, som ere Kongen eller offentlige Stiftelser tilhørende. Denne Lovens Befaling efterkommes nu ved de saa kaldte Capitelstaxter, som uden Tvivl kaldes saa, fordi de i de katholske Tider ere blevne satte af Biskopen og hans Canniker eller Domherrer, der tilsammen udgiorde Capitulet. De skulde efter en Forordning af 23 Aug. 1672 sættes paa det første Provstemode, eller som det nu gemeenlig kaldes, Landemode, som holdes om Aaret; men et senere Reskript af 9 Dec. 1699 befaler, at det bør skee inden Kyndelmisse ɔ: den 2den Februarii, og de sættes nu af Stiftamtmanden og Biskopen, med, saavidt jeg veed, nogle af dem tiltagne i Nærheden boende Provster, da intet Landemode holdes paa den Tid, efter en Middelpriis, uddragen af de fra vedkommende Øvrigheder indhentede Efterretninger om Torvepriserne i de vigtigste af Stiftets Kiøbstæder, saaledes som de paa den Tid ere. Hensig-

ten af disse Taxter er vel egentlig, at de, som have Kirkers og andre offentlige Stiftelsers Jordegods at forvalte, ikke under samme maatte sælge de af dem oppebaarne Produkter. Imidlertid synes efter et Reskript af 31 Mart. 1674 z) end ikke disse aldeles at være forbundne til at sælge efter Capitelstaxten, og dennes Afvigelse fra de Priser, som fandt Sted i enkelte Egne, har vel ogsaa givet Anledning til det saa kaldte Kirkekiøb, som af et specielt Reskript for Ringsted Amt af 15 Mai 1741 sees at have været sat af Amtmanden og Provsten, til Regel for dem, som i dette Amt havde Kirkers og andre offentlige Stiftelsers Korn at giøre Regnskab for. Om slige Kirkekiøb endnu sættes, der eller andensteds, veed jeg ei; men i øvrigt kan hverken Capitelstaxt eller Kirkekiøb være til Regel for andre end dem, som have offentligt Gods at forvalte, uden for saavidt andre ved speciel Contract have forpligtet sig til at rette sig derefter. Da dette ikke sielden er Tilfældet, saa ere disse Capitelstaxter for Landmanden af Vigtighed.

Naar jeg i øvrigt §. 132. II. S. 40 har antaget, at Jorddrotten, ifald det, som efter Sammenhængen synes mig, er Meningen af L. 3. 13. 14, at han kan af Fæsteren fordre Landgilden betalt med Penge,

z) Rothes Reskriptsamling 1ste Deel.

Penge, ikke kan fordre høiere Betaling, end efter Capitelstaxten, saa er det altsaa ingenlunde som at jeg ansaae denne Taxt som i og for sig selv forbindende; enten for Jorddrotten eller Fæsteren, men i den Forudsætning, at Lovgiveren, om hans Mening har været den, jeg formoder, rimeligviis ved de Ord ret Landkiob har havt enten Capitelstaxten x) eller nogen anden Taxt, som aarligen skulde sættes, og som maaskee med mere andet skulde have været Formaal for den paa adskillige Steder i Loven omtalte Politie-Ordning, i Tanker. Mere end den Egns gangbare Priis, hvor Bonden boer, troer jeg i al Fald ikke kan affordres Fæsteren, saafremt Capitelstaxten overstiger samme.

Ved §. 202. II. S. 283, hvor der handles om Jagt paa Fællig, frygter jeg for, ei at have udtrykt mig nøiagtig nok. Det bør hedde: naar ingen eier 20 Tønder Hartkorn i Byen, saa tilkommer Jagten den største Lodseier alene, saafremt denne ellers er privilegeret til Jagt paa Fællig. I modsat Fald hører den Kongen til, see Anmærkningen S. 289.

x) Jevnf. Lovens 2. 22. 16 og 17, hvor samme Udtryk bruges.

Til §. 216. S. 325 og 326. Angaaende Maaden, paa hvilken Godtgiørelse for afstaaet Grund til Landeveie, og for tilføiet Skade ved Gruusgravning til samme, skal bestemmes, see Plakat af 6 Aug. 1800.

Register.

(Det romerske Tal betegner Bindet, det mindre Sidetallet.)

A.

Baad,

B.

Bonde-

Brænde

Bøder

C.

Colle-

D.

Dags=

Fiskerie,

G.

Gaard-

H.

og

J.

Innæ

Korn-

L.

Limiter,

M.

N.

O.

P.

Q.

Qvæg-

R.

S.

Sanct

Skatte-

Skriver-

Smed

T.

U.

V.

Øre,

Rettelser.

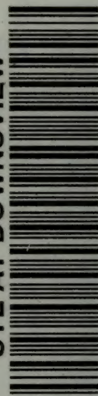
Til 1ste Bind.

Side 47. Lin. 32. for have læs: have havt
S. 55. L. 1. pravat l. privat
S. 62. L. 3 og 4. de l. han
S. 174. L. 2. Amtmanden l. Præsten
S. 183. L. 2. Jordgods l. Jordegods
S. 300. L. 31. den Skyldige l. de Skyldige
S. 331. L. 13. Lehnsherre l. Lehnsbesidder
S. 335. L. 28. og S. 336. L. 18. 20. 28. for Lehnsherren l. Lehnshaveren. See imidlertid Reskr. af 13 Dec. 1754, hvori Benævnelsen Lehnsherre tillægges Grever og Baroner.
S. 345. L. 15. eenlige Gaarde l. eeneste Gaarde

Til 2det Bind.

S. 227. L. 26. 23 Apr. l. 18 Apr.
S. 252. L. 13. Selveiere l. Skoveiere
S. 335. L. 24. General-Landvæsens-Commission l. General-Veicommission

---

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 10 06 02 03 002 8